

וזבחת

כאשר ציויתי

הנהגות כשרות

**וסדרי שחיטת עופות למהדרין בזמנינו
ושו"ת בעניינים אלו**

מאת

הרב ברוך בנימין רושגולד שליט"א

מהדורה זמנית * שבט תשע"ו

כתובת למשלוח הערות:

הרב ברוך רושגולד

רח' יהודה הלוי 19

בני ברק

להערות ולקבלת החוברת אפשר לפנות:

רח' רוזובסקי 6 פתח-תקווה. 49744

פקס. 077-5000900

דוא"ל: fleisch10@gmail.com

וזאת למודעי !

חוברת זו בהדפסה זמנית כבר יצאה במהדורות רבות בשנים האחרונות אחרי שקיבלתי עוד ועוד הארות מציבור ת"ח העוסקים בהלכות יור"ד, רבנים היושבים על מדין ושו"ב העוסקים במלאכת הקודש.

ההתעוררות הגדולה שהדברים עוררו בקירבם, עודדו אותנו ללבן, לברר ולהרחיב שוב ושוב את היריעה כהנה וכהנה.

גם עשינו השתדלות גדולה שהדברים יובהרו בשפה ברורה ונעימה המובנת לכל בן תורה יר"ש, החל מהצגת שיטות הפוסקים ועד תאור המצב וההנהגות הלכה למעשה בשחיטות דימינו.

אשר ע"כ, גם מי שראה את הדברים במהדורות קודמות יוכל למצוא עוד חידוש ועניין במהדורה חדשה זו.

תוכן העניינים:

- 6 - *מכתב ממרן פוסה"ד בעל 'שבט הלוי' זצ"ל -
- 7 - * פתח דבר -
- 11 - * בדין יתר כנטול דמי – מכתב ממרן פוסה"ד, הגרי"ש אלישיב זצ"ל -
- 14 - * בענין דין נפולה – מכתב למרן פוסה"ד, הגר"ש וואזנר זצ"ל -
- 25 - * בענין דין נפולה – מכתב תשובה ממרן פוסה"ד, הגר"ש וואזנר זצ"ל -
- 28 - * **בדין שחיטה סמוך לראש ובחיוב בדיקה מהגרמה בקנה ובוושט מכתב להגאון ר' אשר יעקב ווסטהיים שליט"א**
א. בדין חיוב שחיטת ב' סימנים בעופות והגרמה במיעוט בתרא,
ב. מדוע התחדש חשש הגרמה בדורינו ?
ג. דעת הראשונים בחיוב בדיקה מהגרמה והיכא דלא בדק,
ד. שיטות הפוסקים שאין צריך בדיקה מהגרמה כשהשחיטה באמצע הצוואר,
ה. שיטת הלבוש והב"ח לחייב בדיקה מהגרמה גם בשחיטה באמצע הצוואר,
ו. שיטת הב"י בחיוב בדיקה מהגרמה,
ז. הכרעת המהרש"ם בבדיקה מהגרמה,
ח. עוד בגדר חיוב הבדיקה מהגרמה ובחיובה אע"פ שאינו מצוי כ"כ,
ט. ההבדל בין חיוב בדיקה מהגרמה לבדיקה מעיקור,
י. התייחסות פוסקי זמנינו לחיוב הבדיקה מהגרמה,
י"א. האם יש מקום לדון את רגילות השוחטים כיום שלא לבדוק מהגרמה, משום 'מנהג ישראל תורה הוא' ?
י"ב. תבנא לדינא.
- 58 - * **אודות הצורך לתקן בדיקה מהגרמה במשחטות בימינו - מכתב לרה"ר לישראל**
- 60 - * **מכתב ברכה והמלצה מהגאון ר' ישראל בלסקי שליט"א – ראש ישיבת 'תורה ודעת' – נ.י. ארה"ב**
- 61 - * **הנהגות כשרות וסדרי שחיטת עופות והודו- מכתב להגאון ר' ישראל בלסקי שליט"א:**
- חיוב בדיקת שחיטה נוספת בימינו אחר השוחט,
- דו"ד בענין זה עם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל ומורה הוראה נוסף,
- ביאור תקנת חז"ל לבדוק הריאה,
- ביאור גדר 'מיעוט המצוי',
- בדיקת צומה"ג כשאין מיעוט המצוי של פסיקת גידין,
- גדר 'אינן בקיאים' בבדיקת צומה"ג, ביאור שיטת מרן 'שבט הלוי' במיעוט המצוי,
- מיישב שיטת מרן 'שבט הלוי' זצ"ל מהשגות תלמידו וברור התועלת בבדיקת צומה"ג בארכובה התחתונה,
- בדיקת צומה"ג בהודו,
- הנהגה הראויה בבדיקת טריפות בימינו,
- באור דין שרית העוף קודם מליחה והנהגות במליחה,

- הנהגה בעניין צרירות דם,
- הנהגה בעניין נפילת הסכין בזמן השחיטה,
- הנהגות בשחיטת הודו.

- 100 - * עוד בעניין הצורך בימינו בבדיקת הסימנים אחר השחיטה
- 105 - * **בדין תורבץ הוושט**
- 109 - * **בשיטת המהרש"ג בענין בדיקה מהגרמה**
- 113 - * **בענין עד אחד נאמן באיסורים בבדיקת שחיטה ובבדיקה מהגרמה**
- 116 - * **דו"ד בדין חיוב בדיקה אחר השחיטה –**
בשיטת הרשב"א דא"א רוב מצויין אצל שחיטה מומחין מטעם המיעוט שאינו תלוי במעשה
- 124 - * **בדין בדיקה מעיקור (שמוטה) בעופות בזה"ז**
- מהו עיקור ?
- פסול עיקור - דין בשחיטה או בטריפות,
- שכיחות עיקור בבהמות ועופות,
- שיטות הפוסקים להלכה - האם יש לבדוק מעיקור בעופות ובבהמות ?
- ליישב מנהג זמנינו שלא לבדוק מעיקור.
- 139 - * **אופן הראוי לבדיקת צומה"ג בשחיטת עופות וזהירות ממכשולות**
- 141 - * **בגדר חיוב בדיקת צומה"ג ומקומה,**
גדר 'אינן בקיאים בצומה"ג' ודין החיסונים בשוק
- גדר חיוב בדיקת צומה"ג מדינא ואימתי מטריפים מאחר דאין אנו בקיאים ?
- בדין שא"א בקיאים בבדיקת צומה"ג, אי הוי אפי' בחד ריעותא בשוק או דוקא בתרתי לריעותא ?
- בדין מקום צומה"ג,
- הנהגת בדיקת צומה"ג בימינו,
- המקום המועדף לזריקות חיסון העופות.
- 156 - * **ההבדל בין עוף לבהמה במקומם של הגידים והנפק"מ להלכה**
- 162 - * **בענין חיתוך העוף מגבו קודם מליחה**
- 165 - * **בענין חיתוך הכנפיים וזהירות מצרירות דם**
מכתב להגאון ר' פנחס כהן שליט"א
- 168 - * **בענין הוצאת הכליות מהעוף קודם המליחה**
- 172 - * **עוד בענייני מליחה בעופות**
- בטעם ההדחה קודם המליחה,
- מלח הראוי למליחה ושיעורו,
- אודות מיכל ההדחה (צ'לר) שאחר המליחה.

- 178 - * **בדין נפגם הסכין שלא במקום שחיטה**
 - מכתב אל הגאון ר' בנימין אדלר שליט"א
 - מכתב תשובה מהגאון ר' בנימין אדלר שליט"א
- 186 - * **בענין כדורית צהובה שתולה בדק היוצא מן הדקין**
 - בירור הלכתי עם רופאים והכרעת פוסקי הדור
 - מכתב אל הגאון ר' בנימין אדלר שליט"א
 - מכתב מהגאון ר' בנימין אדלר שליט"א
 - מכתב תשובה אל הגאון ר' אדלר אחרי בדיקה ועיון נוסף
- 194 - * **בדין שוחט ללא תקיפת אגודל ובדיקה אחר שחיטה,**
- 206 - * **בדין עופות שגדלו באיזור מלחמה**
- 208 - * **בדין עופות עם צוואר חלק ללא נוצות**
- 210 - * **בדין ביצים הנמצאות בעופות אחרי השחיטה**
- 211 - * **בענין מריטת הנוצות קודם השחיטה במקום השחיטה**
 - מכתב אל הגאון ר' מנחם מאיר ווייסמאנדל שליט"א
- 214 - * **בענין נמצא שבר המטריף ובו ריבוי דם אדום ואין ידוע אם**
קודם או אחר שנשחט - מכתב להגאון ר' חיים פסח הורביץ שליט"א
- 216 - * **בענין מהות דין רוב עוביו ורוב היקפו**
- 227 - * **בדין יתר כנטול**
 - דיון הלכתי
 - מכתב תשובה מהגאון ר' בנימין אדלר שליט"א
- 232 - * **תקנות והמלצות לשחיטת בקר ועופות בעיר יוהנסבורג -**
מכתב להגאון ר' משה קורצטג שליט"א והסכמת מרן פוסה"ד,
הגר"ש וואזנר שליט"א
- 236 - * **תעודת כשרות**

ב"ה, יום ד' פ' שמות
תשמ"ז לפ"ק.

יקר סהדותא דנא על כבוד
הרב הגאון המופלג טובא
ר' ברוך רושגולד שליט"א
מפה עיה"ק שהוא מפורסם
למומחה לשחיטת עופות
(הודו וכו') ובדיקת חלפים
והוא רב מכשיר ועומד ע"ג
של צוותות שוחטים בכמה
מקומות –
וכבר היה לי פתחון פה
איתו כמה וכמה פעמים
וראיתי שהוא מובהק
בהוראה בשטח זה –
וראוי לסמוך עליו גם
המהדרין ביותר.

ע"ז בעה"ח
מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ זכרון מאיר
בני ברק

SHMUEL HALEVI-WOSNER
RABBI OF
ZICHRON-MEIR, BNEI-BRAK

שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ
זכרון מאיר, בני ברק

ב"ה, יום ד' פ' שמות תשמ"ז לפ"ק

יקר סהדותא דנא על כבוד הרב הגאון המופלג טובא
הרש"ר שליט"א מברק ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
(ה'תש"ז) ודיקתא מברק - ודיקתא מברק - ודיקתא מברק
למחמ"ק מברק ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה

מברק ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
מברק ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
מברק ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה
מברק ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה

פתח דבר:

זיכני הבורא ית"ש לישב ברציפות כארבעים שנה בבית השחיטה להיות עומד ע"ג שוחטים ומשגיחים לשמור על טהרת שולחנם של ישראל, וכמעט כל גופי הכשרות המספקים עופות חלק-גלאט בארצה"ק תחילת דרכם היתה בבית השחיטה שבפיקוחי ובעזהשי"ת הצלחתי למלאות רצונם.

והאמת ניתנת להאמר שחשבתי לפרוש דמתי אעשה גם אנכי לביתי בתורה, בעבודה ובגמ"ח, אולם נער הייתי וגם זקנתי והרבה ראיתי את התפתחות השחיטה מאז היותי נער שראה אביו עוסק במלאכת השחיטה ועד השחיטה התעשייתית כיום, אך במחשבה שניה ראיתי שהניחו לי מקום גדול להתגדר בו לזכות את ישראל ואולי עבור זה באתי לעולם.

ואסתייע מילתא וביקשוני לעשות שחיטת חלק-גלאט ע"פ המבואר בשו"ע ובפוסקים והתניתי תנאי קודם למעשה שכל אשר אבקש ואדרוש לשחיטה זו אקבל אע"פ שלא נהגו בזה שאר גופי הכשרות וללא עוררים, וקיבלו התנאי. וכך יצאתי לדרכי לייסד שחיטת עופות הנקראת "פלייש" בכשרות חלק-גלאט ע"פ הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים מבלי ויתור כל שהוא ואדרבה להעדפא קאמינא.

ותמכתי יסודותי לתקן בדבר הפרוץ שכבר שנים רבות שאני מתריע ע"כ והוא באחד מחמשה הלכות שחיטה שנאמרו למשה מסיני דמכיון שנהגו כיום לשחוט סמוך לראש יש חיוב מדינא לבדוק גם את הוושט שנשחט במקום שחיטה ללא הגרמה [הגרמה: פירושו ששחט בסכין חוץ למקום שחיטה, כגון לצד הראש] והוא לדעת כל הפוסקים [וכמו שאבאר באריכות בפנים יעו"ש].

דהנה ידוע לכל מש"כ הב"י (יור"ד סי' כ') בשם סמ"ק וכ"כ הרמ"א (שם, ס"ב) שיש לשחוט באמצע הצוואר לאורכו לא סמוך לגוף ולא סמוך לראש והוא מחמת החששות שנגרמים ע"כ וכך היה מנהג כו"ע מקדמת דנא כמ"ש בפוסקים. אך השוחטים בדורנו [וגם היו מקומות בודדים בדורות הקודמים שנהגו כך] התרגלו כולם לשחוט סמוך לראש והוא כדי שכשתוקפים אגודל יצא הקנה בפעם אחת ולא יצטרכו לתקוף כמה וכמה פעמים ואז מיד משליכים העוף למשפך. ועשו כך בכדי להקל על עצמם מכובד העוף וגם ע"מ לעבור לשחיטת העוף השני. ולאו שפיר עבידי בזה שקרבו השחיטה לראש. ראשית, הרי כתב הב"י בשם סמ"ק שיש לשחוט באמצע הצוואר וכן הכריע להלכה הרמ"א בשו"ע, וא"כ מי התיר להם לשנות את מקום השחיטה? ועוד מכיון שע"כ לדעת כל הפוסקים כשנשחטו שני הסימנים יש לבדוק גם את הוושט מחשש הגרמה, דכיון ששחטו סמוך לראש חיישין להגרמה וחייב השוחט לראות שהוושט כוויץ וכמו שאבאר בארוכה בפנים דהוי חששא דאורייתא לדעת הפוסקים.

ומכיון שבדורות האחרונים גדולי ישראל פוסקי הדור אינם מצויים בבית המטבחים כבעבר לראות ולהורות על השינויים שנעשים, לכן לא היה מי שמיחה בהם.

ובמרצת השנים כבר אירע ששינו השוחטים במשך הזמן ע"ד עצמם ומבלי משים ממה שהיה נהוג ואף בעיני ראיתי לפני שנים רבות עת הפסיקו השוחטים למרוט

נוצות הצוואר לפני השחיטה וכשבא הדבר לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל נז"נ בזה עם יבלחט"א גאב"ד ערלוי שליט"א [ומובאים דבריו בספר שי"ל ע"י ישיבת ערלוי] אך התרעם מאד מן זצ"ל על השוחטים שנהגו כן על דעת עצמם מבלי שאלת חכמי הדור פוסקי ההלכה דעי"כ יכולים להגיע לקלקולים גדולים [וגם עניין זה אבאר בפנים יעוי"ש].

ועל רשכבה"ג מן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אפשר להמליץ מש"כ נעים זמירות ישראל בתהילים "פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט", דהנה בנידון דידן שינו השוחטים במשך הזמן ע"ד עצמם לשחוט סמוך לראש ובעוונה"ר נפק מיניה קלקול כיון שלא ידעו השוחטים שבשחיטה סמוך לראש ונשחטו שני הסימנים מתחייבים בבדיקתו גם של הוושט מחשש הגרמה, דהיינו שיש לראות שהוושט כוויץ במקום השחיטה ובלא"ה הוי ספק נבילה [כ"ה לשון השמ"ח והתבו"ש].

כמו"כ, בעבר היה נהוג שהשו"ב שחט עופות בודדים לכל הנצרך עופות לביתו ובדק גם את העוף מטריפות חיצוניות כגון שלא נשמטו הכנפיים או שאין בוקא דאטמא דשף מדוכתיה וכ"ז מנע היסח הדעת. משא"כ כיום בשחיטות התעשייתיות של ימינו כאשר שוחטים אלפי עופות ומלאכת השחיטה נעשית בסרט נע, נהפך השוחט למעין אוטומט, במצב זה גם בשחיטה הנעשית שלא במהירות השוחט אינו יכול להיות מרוכז במלאכת השחיטה בלי היסח הדעת וגם להקפיד על בדיקת השחיטה שהיא מדינא דגמ' שיש חזקת איסור על כל עוף ועוף עד שיוודע בבירור שנשחט כהלכה, והשוחטים הוותיקים והמיומנים יש באפשרותם לעשות את כל מעשה השחיטה מתוך חלום עמוק והיסח הדעת גדול בדיוק כמו שרוב הציבור מתפלל שמו"ע דאף בברכה ראשונה מתקשים שלא להסיח דעת, ק"ו בכל השמו"ע וק"ו ב"ב של ק"ו בכל השחיטה שהשוחט עסוק רק בתפיסת העוף ושחיטתו [דהיינו שעושה מאות פעמים בזה אחר זה מעשה אחד ללא שינוי] וזה גורם להיסח הדעת ולחיסרון בדינא דהש"ס דאינו ניתר מחזקת איסור בשחיטה "**עד שיוודע לך**" וכו' וכמ"ש באגרת למרן הגר"ש וואזנר זצ"ל והסכים איתי ומובא להלן בפנים בארוכה יעוי"ש, דפעמים רבות ראינו מכשולות במלאכת השחיטה אף ע"י שוחטים יר"ש מרבים שבאו ע"י היסח הדעת.

ובס"ד זכות גדולה נפלה בחלקינו לתקן ולייסד שחיטה מהודרת שתקפיד על קוצו של יו"ד בעניינים אלו של השחיטה והבדיקה אחריה שנעשתה כראוי שהם עיקר נשמת הכשרות וחיובה מעיקר הדין.

ולכן תיקנו בשחיטה שלנו להעמיד שני משגיחים אחר השחיטה, קודם המריטה, אשר בודקים בכל עוף ועוף הן את הקנה והן את הוושט שהוא כויץ במקום שחיטתו כמ"ש הפוסקים [ובכל מחצית השעה מתחלפים המשגיחים בשניים אחרים כך שעבור בדיקה זו אנו מעסיקים ארבעה משגיחים במיוחד וכל משגיח יודע שכשיריד עוף שלא נשחט כהלכה יקבל מאה ₪ מלבד משכורתו, ורק אחר בדיקה זו אפשר לומר ד"נשחטה הותרה"].

* * *

מאידך, בענייני טריפות נפסק בש"ס ובפוסקים דאזלינן בתר רובא ואין מטריחים לבדוק כלל אא"כ יש טריפות ב'מיעוט המצוי'. ואפילו בבדיקת ריאה של בהמה

שהיא היחידה שהצריכו בה חז"ל בדיקה ובלא"ה אסורה באכילה, אי נאבדה הריאה של הבהמה קודם נפיחתה כתב הב"ח בדעת מהרש"ל להחמיר בזה לבעל נפש, ואילו הש"ך (סי' ל"ט סק"ד) התיר בשופי באכילה אף לדעת בה"ג (וכמ"ש בשפ"ד ס"ק ד' יעו"ש) וכתב וז"ל: **"ולמה לו לבעל נפש להחמיר בדבר שפשוט התירו בש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים" עכ"ל.**

ובמקום אחר מצינו שהכריע הרמ"א (סי' ל"ג, ס"ט) להעדיף לילך אחרי הרוב להמתירים פיטום האווזות, מאשר לסמוך על בדיקה ולהקל במקום שיש ריעותא (כשתחוב קוץ בוושט). וכך יש שיטה גם בין פוסקי דורנו בבדיקת צומה"ג, שעדיף לסמוך על רוב גם במקום 'מיעוט המצוי' מאשר לבדוק מאחר ואיננו בקיאים (ודוקא כשאין ניכר לעין שום ריעותא מבחוץ).

מאידך, יש מקרים של 'מיעוט המצוי' של ריעותא שהכריעו הפוסקים בכמה וכמה מקומות דכיום אין אנו בקיאים בבדיקה. וכגון, בבדיקת צומה"ג שהכריע מרן הב"י (סי' נ"ו, ס"ט) בשם הבה"ג וכן הרמ"א (סי' נ"ו ס"ט) לאסור כשרואים ריעותא גמורה משום דאין אנו בקיאים ובכה"ג אף בדיקה לא תועיל.

ולכן צריך לדעת שריבוי בדיקות אינו תמיד חומרא וגם לא בהכרח הנהגה נכונה וגם לא תמיד מועילה. ואדרבה, בתב"ש (סי' מ"ח, ס"ק י"ג) כתב על הבודקים במקום שאין צריך בדיקה שהם מאבדים ממונם של ישראל וב'דברי חיים' מצאנז (יור"ד, ח"ב, סי' ל"ז) כתב שאלו המטריפים מספק במקום שאין צריך בדיקה חייבים לשלם לבעל הבהמה.

וידוע מש"כ הפמ"ג (בפתיחה להלכות בדיקת הריאה לסי' ל"ה) וז"ל: "ואם אכל מבהמה שלא נבדקה הריאה ונמצא טריפה ודאי צריך כפרה דלאו אונס הוא כיון דמיעוט המצוי וחז"ל הצריכו לבדוק, משא"כ בשאר טריפות אם אכל ואח"כ נמצא טריפה אין צריך כפרה דהוי אונס כמ"ש הפנים מאירות ח"ב יעו"ש. ומן התורה אין צריך בדיקה אף לריאה (של בהמה) אלא מדרבנן והולכין בספיקו להקל אף בריאה מטעם נשחטה הותרה." עכ"ל הפמ"ג. וכ"כ מרן החת"ס בחולין ט' ע"ב וז"ל: "ואפי' יזדמן לו ממיעוט טריפות (לאכול) אין לו עוון אשר חטא, דמי שהזהיר על הטריפה הוא התיר לסמוך על רובא" עכ"ל ק.

כך שהכרעת הנהגותינו בין להקל ובין להחמיר צריכה להיות אך ורק ע"פ רבותינו פוסקי הדורות אשר כל בית ישראל נשען עליהם מבלי לנטות ימין ושמאל.

ואומנם, זכינו בדורנו לריבוי מבורך של ציבור היראים ההולך וגדל כ"י ואיתו גם גופי כשרות רבים – בדצ"ם שמוסרים נפשם גם בתחום השחיטה. שחיטות אלו הנהיגו ומנהיגים חומרות והידורים שונים אך חלקם לא נזכרו בפוסקים כאשר מדובר בעופות בריאים ללא מיעוט המצוי של ריעותות וחלקם שהם אולי בבחינת הידור, אך בגללם מחירי העופות לציבור היראים מרקיעים שחקים. ועוד יש מקרים שבהם ריבוי הבדיקות וכל מיני הנהגות של חומרות אף מביאות לידי קולא ואף לידי קלקול ח"ו ואי"ה אבאר זאת דיבור-דיבור על מקומו.

ודע דלהעדפא קאמינא, השחיטה שלנו עדיפא גם בענין זה של ריבוי הבדיקות שהנהיגו כיום בגידין ובריאות של עופות שהמה רק מחשש למיעוט המצוי של טריפות בהם, וגם בכך השחיטה שלנו עדיפא בכך שאיננו שוחטים כלל משקים וגידולים עם ריעותות ואנו רחוקים מאד ממצב של חובת בדיקה מדינא כאשר העופות נבדקים בקפידא אחר השחיטה לראות שהגידול בריא ואין בו טריפות. **והיכא שיש התחלה של טריפות בגידין או בריאות הרבה מאד פחות מגדר מיעוט המצוי המופיע בפוסקים, אנו פוסלים את הגידול כולו לשחיטת חלק שלנו ולא מסתמכים עוד על בדיקות.**

ופשוט וברור שהכי עדיף טפי וכמ"ש הרמ"א (סי' נ"ו) דא"א בקיאים בבדיקת צוה"ג אפי' בעוף אחד, ק"ו במאות ואלפי עופות הנשחטים במשחטה בכל יום דא"א בקיאים. [ויעוין מש"כ בפנים הספר שיש לעורר ולמחות על כו"כ מנהגים פסולים שהשתרבבו בימינו בבדיקת צומה"ג ויצא שכרם בהפסדם]. **ועל אף הכל, גם כשאין מיעוט המצוי והגידול יפה, אנו מעמידים בכל זמן השחיטה שישה משגיחים לפחות אשר בודקים כל העת הריאות ואת צוה"ג שלא חל שום שינוי ותפקידם להוריד כל עוף שנראה בו ריעותא כל דהוא.**

ולבקשת רבים, ערכתי וסידרתי מאמרים ומכתבים שכתבתי בנושאים אלו ובנושאים נוספים במלאכת השחיטה והנני מביאם לפני ציבור יראי ה'.

וכאן המקום להזכיר את מו"ר פוסק הדור, מרן בעל 'שבט הלוי' זצ"ל שזכיתי ממנו לקירבה יתירה והיה לי במשך עשרות שנים כאב שתמך, עודד והדריך כיצד לעמוד על משמרת הקודש של מלאכת השחיטה, וכמנהיג שדלתו היתה פתוחה בפני בכל עת לכל דבר ועניין, קטון כגדול.

עם מרן זצ"ל זכיתי במשך שנות דור ללמוד וללבן עניינים רבים בתחום השחיטה, גם כאלה שנתחדשו בדורינו בעקבות שינויי הטכנולוגיה והמדע. באחד המקרים אף זכיתי לביקורו בבית המטבחים שבראשותי. המעיין בספרי זה ימצא את שיטתו והנהגותיו במקומות רבים. מרן זצ"ל עודדני מאד לתקן את נושא השחיטה בימינו והצורך בבדיקות אחריה שהם יסוד השחיטה ואף נתן בידי מכתבים בנושא שיובאו בספר זה.

יה"ר וזכותו תגן עלינו ויהא מליץ יושר עלינו שלא יצא מכשול מתח"י וכפי הבטחתו לי שאמר בזה"ל 'אני יכיר לך טובה בזה ובבא' ונזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא לאמיתתא של תורה. ואני תפילה "ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד".

ברוך בנימין בהרה"ח ר' משה יצחק שו"ב רושגולד

ערב ראש חודש שניתנה בו תורה, תשע"ה.

תשובה ממרן פוסה"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל
[נדפס ב'קובץ תשובות', ח"ג, יור"ד, סי' קי"א]

ב"ה ערב צום החמישי תשל"ו

**כבוד הרב הגאון מהור"ר ברוך בנימין רושגולד שליט"א
מו"ץ במשחטת עופות בחדרה**

ברכה ושלום רב

מכתבך מר"ח תמוז – מלא וגדוש בחידושי תורה – קבלתי בזמנו, ועד הנה לא יכולתי לקרוא אפילו את תוכן השאלה בגלל המון הטרדות הסובבים אותי ככסלי לאוגיא. אולם ביום זה דמפגרי ביה רבנן פניתי קצת לעבור על דבריך.

והנה בראשית דברי, ברצוני לציין כי נתת שמחה בליבי בראותי משמש בתפקיד של מורה הוראה באיסור והיתר דן ומברר שאלה הבאה לפניו ממקורות הראשונים וגדולי אחרונים, אשר רק בדרך זו זוכים לסייעתא דשמיא לאוקמי גירסא ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

ומעתה לעצם הענין. [אני מניח שיש לך העתק ממ"ש, ולכן אסתפק בציון תחילת הדיבור ממ"ש למען הקיצור].

דף ג'. "אבל מצאנו באחד הראשונים בפירוש להיפך הלא הוא רבינו ירוחם". במציאה הזאת כבר זכה הגאון בספר יד יהודה על אתר ע"ש, ואף גם נתחלף לך ברי"ו תיבת מלמטה בלמעלה, כי ברי"ו כתוב "ויש מי שפירש דאפילו לדברי רש"י דוקא שהיתר למטה מצומת הגידין, ועל זה שפיר כתב רי"ו "וכן נראה דעת הרא"ש", וכמו שכתב לדינא ביד יהודה.

דף ד' "ואנא גברא כו' וקשיא לא קחזינא", הרש"ש לא העמיד קושייתו על רש"י בחולין נ"ח אשר שם נקט רש"י בלישניה "כחסר אחד והויא כבעלת רגל אחד וטרפה דהוה כשמוטת ירך בבהמה", ובזה יש לומר דכונתו כמ"ש במעיו"ט דיליף ניטל מדין שמוטה כי בשמוטה ואיעכולי ניביה טריפה הוא הדין ניטל דלא הדרא בריא וכדעת הר"ן. אך בבכורות (מ' ע"א) העלה רש"י ז"ל תלתא טעמא למה היא נטרפת ביתר, א'. בהמה שניטלה ירך וחלל שלה. ב'. בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טריפה. ג'. בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, דמשמע דסגי לן בשל אחת מן הטעמים להטריף, ועל זה שפיר מקשה הא בעינן איעכול ניביה. [ועיין תשובות הרשב"א סימן צ"ח].

שם "אבל אי קשיא לן הא קשיא לי לדעת הרשב"א – שהרי כתב משמו הר"ן דלשיטתו אף בדבוק בצוה"ג כשר, ואם כן ק"ו בן בנו של ק"ו כאן דבעינן איעכול

ולא מסתפקין בנחתך" עכ"ד. זה לשון הר"ן (י"ט ע"ב בדהרי"ף) "אבל הרשב"א ז"ל כתב בתורת הבית – וכ"ת אם כן יתר ברגל למה היא טריפה משכחת לה כגון שהיתר מחובר במקום בוקא דאטמא בענין שאם תעקור את זה ישמט בוקא דאטמא של חברו וכן אם הוא מחובר במקום צוה"ג בענין שאם ינטל יחתוך צומת הגידין של חברו, הא יכול ליטלו בלא קלקול חברו אפילו ברגל כשרה". ובכן הואיל ולדעת הרשב"א כל דין טריפה ביתרת ברגל לא נאמר אלא באופן מסוים וכנ"ל, אם כן הלוא קיימא לן כהמרדכי באיעכול ניביה ולא נשמט הרגל כשרה ובכהאי גוונא מיטרפא ביתרת רגל.

ומה שכתב לתרץ "דשף מדוכתיה עושה מעשה המטריף אלא שכל עוד ולא איעכול ניביה יכול להבריא, כל זה בשף מדוכתיה ממש הואיל ומתחיל תיכף ההתרפאות אבל ביתר לא מתחיל בה מעשה הרפואה ואם כן הוה טריפה ודאית". הנה הרשב"א בתשובותיו סימן צ"ח כתב "לא אמרו שהיתרת אינה חיה אלא כך אמרו שהלכה למשה מסיני שהיתרת כנטול וכל שאילו ינטל אינו חי י"ב חודש, אפילו מעתה שלא נטל, טריפה ביתרת **כאילו** נטל ואף על פי שהוא ירבה **כחול** ימים, עם יתרונו", והרי זה כמו שמבואר בפסחים ס"ח אכתי לא אפיקתיה עיילתיה.

דף ו' "ומה אעשה שבעוה"ר לא זכיתי לירד לסו"ד שהרי לדבריו יהיה השולחן ערוך סתרי אהדדי". הנה קרוב הדבר אליך לעיין בפרי מגדים אשר כתב לפרש כוונת הט"ז שמדין הכרעה קאתינן וזה לשונו "וכפי הנראה מכוונת דבריו והמחבר והרמ"א כאן שכתבו דוקא שהיתרת מראש עצם התחתון ולמעלה – הא בארכובה התחתונה כשירה היינו מהכרעת עצמו, דנהי דלרש"י טריפה בכהאי גוונא, מכל מקום בכהאי גוונא סמכין ארמב"ן – ומיהו ב' כבדים שאין נוגעין כלל טריפה כרש"י דספיקא דאורייתא – ע"ש.

דף ח'. דלגתי על טענותיך נגד בעהמ"ח אבן - שלמה הואיל ואין הספר תחת ידי. שם. וקרוב לומר שלא יהיו דברי הראב"ן אלו לפני הט"ז. (יו"ד סי' נ"ה סק"ד). הנה כל כוונת הט"ז היא להוכיח מה דעת רש"י בזה, ואת זה הוכיח מדברי הרא"ש והרשב"א. אבל להראב"ן שיטה משלו, אם כי בשיטת רש"י קאי דיתר אחד הוא כחסר רגל כנגדו מ"מ הרי הוסיף מדילי' דכ"ז אם שניהם שוים וא"א להכיר כלל איזהו היתר דבכה"ג קים להו לחז"ל דהוי חסרון בשניהם משא"כ בהיתה הארכובה הנמכרת עם הראש יוצאת שני רגלים כשרה. שהרי הירך והשוק ניכרים אמנם יתרת. [ואמנם בחידושי אנשי שם על המרדכי (חולין סי' תרל"ו) בשם מוהר"ם דשיטת הראב"ן הוא דלא כרש"י ע"ש].

דף י"א. "וכתב על זה הפרי תואר דבר פלא שהפרי חדש מיירי ברגל שלימה". כוונת הפרי תואר לומר שכך דעתו הוא כלומר של הפרי תואר.

שם. נלענ"ד שיקוב הדין את ההר וכל יתרת רגל שלימה והוא ברכובה התחתונה טריפה ודאית". עיין דעת קדושים שגם הוא ז"ל סובר כהפרי"ת וכתב ע"ז המקדש מעט סעי' ד' סקכ"ד "ול"נ להתיר גם בזה בהפסד מרובה דהא להראב"ן כשר גם לרש"י י"ל דהוי כדבוק שלא במקום הרגל", ע"ש. ומ"ש לבאר שיטת רש"י איני

רואה הכרח לזה. וע' בגידולי הקודש מה שכתב לבאר שיטת הראב"ן באריכות.
וע"ע בס' יד יהודה מ"ש בזה. והנני מוכרח לקצר.

**ואני חותם מעין הפתיחה יה"ר שלא נכשל בדבר הלכה ואל יצל מפינו דבר
אמת עד מאד**

יוסף שלוי אלישיב

בענין היתרת היוצא מהדקין במפוח אשר בסופו צהוב או שחור, הייתי מעוניין
לשמוע חוו"ד של מומחה שני בזה. אם יהי' לך הזדמנות להתקשר עם מומחה
נא להודיע לי מה בפיו.

בס"ד.

**כב' הגאון הגדול שה"ת פוסה"ד נ"י ע"ה פה"ח
מרן ר' שמואל הלוי וואזנר שליט"א**

**מאחר ובאים לפני בבית המטבחים שאלות שונות ומשונות בדיני נפילה,
נתתי לבי לברר הילכתא דא.**

גרסינן בחולין (דף נ"ז, א'): "אמר חזקי' אין ריאה לעוף". ואסיקנא די ש' לו אלא דאינה "לא לינפל ולא ליחמר. מ"ט, אמר רב חנה הואיל ורוב צלעות מגינות עלי", ע"כ. יש מהראשונים דס"ל דהיות דמסקנת הש"ס היא דכונת חזקי' היתה דלא כדבריו של ר' חנא אלא דאין לעוף ריאה כלל, ודחה הש"ס דברי חזקי' ואמרו עליו שלא היה בקי בעופות וא"כ דין העוף והבהמה חדא הוא והדרא דינא דמעיקרא. ויש דס"ל דכיון דר"ח מפרש טעמא, איתא להאי טעמא ועפ"ז פסק הטור בסי' נ"ב והרא"ש דבעוף לא חשינן בריאה לנחמרו ע"ש.

והקשה הב"י בסי' נ"ח דלפי"ז צריך הטור לחלק גם בדין נפילה יעו"ש תרצו. ובדרישה תירץ וז"ל: "ונראה דלא נאסרה עוף בשום נפילה אפילו בנפלה מהגג בלא ידיעתה משום ריסוק איברים ולא דוקא ריאה אלא ה"ה בכל י"ח טריפות כיון דבנפילתה דרכה לעוף אינה ניזקת בחבטה דקרקע אם לא שנקטה אדם בידו וחבטה בכח על גבי קרקע ואז אין שם עוף עליהם דנקרא עוף על שם עפיפות ולא נקט בגמרא ריאה אלא משום ליחמר לאור דשייך דוקא בריאה. ועל פי זה מיושב תמיהת הב"י דהא רבינו רימז לנו בדבריו במ"ש וכן הדין בעוף שנחבט וכו' דדוקא נחבט בכח קאמר וכמ"ש ודו"ק", עכ"ל הדרישה.

ובספר הארוך להש"ך סי' נ"ח כתב ג"כ כן וז"ל: "ולפע"ד נראה דבעוף לא שייך ריסוק איברים דבסוגי' דבריסוק איברים כולה מירי בבהמה ובסוף סוגי' קאמר עוף שנחבט ע"פ המים כיון דשט מלא קומתו דיו ומדלא קאמר בבהמה ג"כ משמע דבעוף אתי לאשמועין דלא שייך ריסוק אברים אלא כשנחבט ע"פ המים ואז סגי בשט מלא קומתו וזה דבר מורגש בחוש שהעוף שהוא קל בטבע כשנופל אפילו מגובה הרבה הוא נופל על רגליו ואינו מתחבט כלל אבל אם נתחבט ע"פ המים שאינו יכול להתאמץ ברגליו איבריו מתחבטין אמנם בדבר קשה מאד שאינו יכול להתאמץ ולישען על רגליו שמחמת שהוא קשה וחלקלקות אינו יכול לנעוץ ציפורניו ולהישען על רגליו ולכך שייך בי חביטה", עכ"ל הש"ך.

והנה בשו"ת 'בית שלמה' סי' מ"ו הביא את דברי הדרישה והש"ך והשיב עליהם דדוחק לומר דמ"ש בש"ס אין ריאה לעוף הוא לאו דוקא ומשום ליחמר והראי' מלשון הטור שכתב שנחבט הביא ע"ז שבספר 'צידה לדרך' כתב: עוף שנפל על

דבר קשה, הרי שנקט לשון שנפל, וכן הביא ראי' מב"ק דנפל ונחבט חדא הוא, וכתב שם סוף דבר לא ראיתי דיוק מוכרח בדברי האחרונים הנ"ל לחדש חדשות להקל בדבר שלא נמצא סמך בדברי הראשונים כלל, וכתב שם עוד אלא שנראה עיקר יסוד דבריהם מן החוש הוא כמו שכתב הדרישה והש"ך בארוך וכיוון שהאחרונים מלאו דבריהם קשה לחלוק עליהם אף להחמיר אלא שנתן סייג לדבריו וכתב אמנם כ"ז בנפלה מעצמה וכו' וברור לפע"ד דהדרישה אינו מחלק רק בין נפלה מעצמה ובין אם הפילה אחר בע"כ והוא דקרי ליה וחבטה בכח דכל שהפילו אחרים היינו בכח משום דלא נפלה מעצמה רק כח אחר הפילה יע"ש שהביא ראיות לדעתו זו דלא בעינן בכח כדי לאסור להדרישה ואשתומם מאד על המראה הזה והלא שפת הדרישה ברור מללו וז"ל: "נחבטה בכח ע"ג קרקע ואז אין שם עוף עליהם דנקרא עוף ע"ש עפיפות" עכ"ל, הרי בברור דאיירי שהשליך העוף בכח כזה שאין בכח העוף לעוף, ועוד הרי הוא עצמו העמיד דברי הדרישה והש"ך על החוש וא"כ החוש מכחישו דכל עוף בריא שאדם ישליך שלא בכח ירוץ כבראשונה וזאת מציאות היא ולבר מדין הלא כתב שם הדרישה וז"ל: "דלא נאסרה עוף בשום נפילה אפילו בנפלה מהגג בלא ידיעתה משום ר"א" ע"כ, וא"כ רבונו דכ"ע מ"ש עוף שהפילוהו שלא בכח לבין נפילה מהגג בלא ידיעתה, מדוע הפילוהו שלא בכח ס"ל להדרישה לדעת הב"ש חיישינן לר"א ובנפילה מהגג בלא דעתה לא חיישינן לר"א, הלא בתרווייהו ליכא מידי למסרך וכן אין יכולים להעמיד עצמם ע"י נעיצה וכדומה אבל בתרווייהו יכול העוף לעופף וא"כ מה שייך טעמא דכח אחר מעורב בו ומשום כך טריפה וכי הוי טעמא ודינא חדתא זה רק יכול לשמש כאמצעי וטעם לאי יכולת העוף לעוף ורק אז כשאנו יכול לעוף ע"י הכח אחר אזי חיישינן לר"א אבל באם העוף יכול לעוף כלומר שלא השליך בכח אין חשש לר"א א"כ מה נפק"מ כח אחר, ואדרבא נ"ל ברור בעוף כשמשליכו מידו הוי תמיד מדעתה טפי מנפלה שלא מידיעתה דע"כ גם הב"ש יודה דכשעוזב העוף ואינו משליכו כלל אלא נופל מאליו הוי דינו כנפלה מעצמה שלא מדעת דלא חיישינן לר"א כיון דהאדם לא עושה שום פעולה אלא הפסיק לאחוז בעוף והעוף נופל ממילא מאליו וע"ז לא שייך למימר כח אחר מעורב בו - כך מסתבר מאד.

וא"כ דברי הב"ש נסבו רק כשהשליך העוף אף שלא בכח וע"ז חדושו דחיישינן לר"א לדרישה כיון דכח אחר מעורב בו.

והנה ידוע כשרוצה אדם להשליך דבר מידו אף שלא בכח צריך לעשות תנועה קצת מהירה בידו ואח"כ משחרר החפץ וא"כ כשמשליך העוף מידו ברגע כמימרא לפני שמשחרר העוף מרגיש העוף בתנועת היד להשלכה בפרט דטבעיות העוף ומגמתו להשתחרר מידי שוביו והוי כמדעת. ואם כתב הדרישה דלא חיישינן לר"א בנפלה שלא מדעתה ממש ק"ו בהפילה שלא בכח דהוי כמדעתה דלא ניחוש. ודבריו צע"ג בזה ואין בכל ראיותיו הכרח לשיטתו זו ואדרבא ההכרח לומר דבכח דוקא וכדאמרן.

ונחזור למאי דאמרן דהדרישה והש"ך ס"ל דאין נפילה לעוף. אמנם דעת הד"מ והמחבר בב"י ס"ל דדין העוף שוה לבהמה. ונראה לבאר מחלוקתם, דהנה כשעוף נופל שלא מדעת או הפילוהו שלא בכח ולא הגיע לארץ אלא המשיך במעופו קודם הגעתו לארץ, כ"ע לא פליגי דלא שייך דין נפילה כלל ואם השליך העוף בכח עד שלא יכול להשתמש בכנפיו וברגליו כלל, כ"ע ל"פ דחיישינן לר"א כי פליגי בנפל שלא מדעת או שהשליך שלא בכח גדול והגיע לארץ ולא המשיך במעופו. הדרישה ס"ל כיון דיכול הוא להשתמש בכנפיו לא חיישינן לר"א, והחולקים ס"ל כיון דחזינן

דמכח נפילה זו הגיע לארץ במקום ההשלכה ולא המשיך לעופף קצת הרי חזינו דלא הגנו. ואח"כ מצאתי שכן משמע בתשובות הרדב"ז ח"ח בלשונות הרמב"ם סי' אלף ת"ג הביאו בדעת והביא שם שכ"כ ברא"ש בפירוש דלא שייך בעוף נפילה, וכ"כ באשכול סי' י"ט והביא שמהרשב"א והרמב"ן משמע שאין חילוק עוף לבהמה.

והקשא לשיטת הרמב"ם שהוכיח דליכא דין נפלה לאור בבהמה מדלא קתני אלא בעוף א"כ ה"נ איכא למידק דליכא דין נפילה בעוף עיי"ש. והביא גם דברי רש"י שכתב על עוף שנחבט ע"פ המים בכח, וכ"כ בא"ז וכתב דאולי אורחא דמילתא דנקטו שנפל בכח ולמעוטי נפל מדעתו דאמיד נפשי' ליפול בנחת. וכ"נ פיהמ"ש להרמב"ם פ"ג מ"ג והוסיף לומר דלדעת הש"ך והפמ"ג כשר אף בנדבוק כנפיו והוא ע"פ דברי תה"א של הרשב"א, ע"כ דברי הדעת ומי שעיניו לו רואה שהדחוקים רבו וכל דוחק גדול מחברו.

ועתה אענה גם אני חלקי בסוגיא זו ואפרוש כפי אל ה' שלא אכשל בדבר הלכה:

גרסין בחולין דף נ"א ע"ב: "א"ר יהודה א"ר שמואל, עוף שנחבט ע"פ המים, כיון דשט מלא קומתו דיו", ע"כ. ופרש"י שנפל ע"כ ע"פ הנהר, וכ"פ הר"ן והמאירי. ובתה"ק כתב וז"ל: "עוף שנחבט ע"פ המים בכוח", ובאו"ז סי' תי"ז: "עוף שנחבט שנפל בכח" עכ"ל, וכן ברדב"ז על הרמב"ם.

והנה בכל הראשונים המפרשים מימרא זו ושאר האופנים גלימא מתיח איזלא וכו'. יש מהם שכתבו על כל האופנים עוף שנחבט ויש שכתבו על שאר האופנים עוף שנפל על גלימא מתיח או איזלא וכו'. עכ"פ על ע"פ המים כולם ממש נקטו עוף שנחבט. והנה לכאורה אפ"ל דנקטו לישנא דהש"ס, אך כיון דחזינו דאיכא כמה ראשונים דמדגישים דהכונה בכח, ע"כ לומר דלא בכדי נקטו האי לישנא דוקא. והנה רש"י פי' שנחבט הוא תוצאה של נפל ע"כ ע"פ הנהר, פי' באיזלא עוף שנפל וכו' והרוצה לומר שאורחא דמילתא הוא שנקטו בכח ולמעוטי נפל מדעתו דאמיד נפשיה מי יאמין לזה וכי רש"י והר"ן וכו' לא ידעו המילים שלא מדעת ובמקום זה השתמשו בעל כרחו ובכח ? אתמהא.

וראיתו של מהרש"ם מפיהמ"ש להרמב"ם לענ"ד אינה ראייה, דהרמב"ם רצ"ל דבנחמרו מעי' בעינן למידע שנפלה לאור, והביא ע"ז ראי' מנפלה מהגג דבעינן שהפילה בכח כלומר בפועל וא"כ כוונתו דבעינן למידע שנפלה מהגג מהעובדא דההוא גדיא דרבינא, וכוונתו שנפל בפועל, דאלת"ה מ"ש נפלה מהגג מכל הלכות טריפות שיש לכל דין ודין תנאים ע"ג תנאים. וידוע דפיהמ"ש הוא תרגום מערבית ואף באם נאמר שהתרגום נעשה במדויק מ"מ מצוי מאד שבשפה האחרת משתנה המכוון ע"י התרגום, עכ"פ לענ"ד ברור בל"ס דהרמב"ם כיון למאן דאמרן ודו"ק. ועכ"פ הדבר ברור דכוונת הראשונים הוא בדוקא. ונלע"ד דהטעם הוא דהנה הש"ס מונה כל הזמן דברים הקשים והרכים, דבקשים חיישינן וברכים לא חיישינן. וא"כ קשיא לן להראשונים והלא מים הוא מדברים הרכים וא"כ מדוע חיישינן? לכך פי' משום דנחבט הוא בע"כ ובכח ורק אז חיישינן והוא דבר הניכר בחוש. ואם כנים אנחנו באנו למחלוקת חדשה בדין נפילה בעוף, דרש"י ודעימי' שכתבו רק בנחבט ע"פ המים שהוא בע"כ, אבל בגלימא מתיח ובאיזלא כתבו עוף שנפל ברשת הפרושה באויר ס"ל דדין עוף כבהמה דנפל פי' מעצמו, כדאיתא בחולין דף

ל"א ע"ב וס"ל דהש"ס נקט לשון נחבט רק במים ומשום דהם רכין וכדאמרן, ואילו שאר הראשונים ס"ל דעוף שנחבט אכולא מילתא קאי ומשום דעוף דרכו לעוף הוי טריפה רק בנחבט שהוא בכח.

וזוהו דיוקו של הדרישה בטור שכתב וכן הדין בעוף שנחבט על דבר קשה, משמע דס"ל דעוף שנחבט אכולאו מילתא קאי משום דעוף פורח הוא, לכן אף בדבר קשה בעינן נחבט שהוא בכח כדי לחשוש לר"א.

וכיון דדאיתנא להכא, נפקא לן דין מחודש והוא בנחבט בע"כ על דבר רך דלדעת רש"י ודעימי' הוא טריפה משום דהש"ס מיירי בנפל מעצמו וע"ז קאמרו דכשר בנפל על דבר רך והוא משום דעוף כבהמה. אמנם הטור ודעימי' דס"ל דכל דיני נפילה בעוף הוא רק בכוח ועוף שנחבט קאי אכולאו, ע"כ ס"ל דבדבר רך אף שנחבט עליו בכח לא חיישינן, והסברא הוא דעוף שנחבט בכח משוה ליה לעוף כבהמה שאינה יכולה לעוף, ואז, בבהמה שנפלה על דבר רך אין חוששין, משא"כ להחולקים דס"ל דעוף כבהמה אזי כשנחבט בכח חוששין לר"א וא"כ הרמב"ם יתיישב ע"נ ולא תקשי לו דלדבריו דס"ל דאין דין נחמרו בבהמה משום דהש"ס נקט מילתא דנחמרו בעוף א"כ ה"נ איכא למידק דליכא דין נפילה בעוף מאחר דדין נפלה איתא בבהמה, ע"ז אומר, דאיה"נ הרמב"ם ס"ל דאין דין נפילה בעוף, דבפ"ט מהל' שחיטה (הל' י"ד-ט"ז) כתב את כל דיני העוף בלשון נחבטה הן ע"פ המים והן על דבר קשה, ויעוין שם ברדב"ז שפי' דבריו בנחבטה ע"פ המים וז"ל: "וא"כ איירי כשנפל על כרחו כגון שחבטוהו בכח ע"פ המים וכן פרש"י "עכ"ל. הרי בפירוש דלמד ברמב"ם בע"פ המים דבכח ע"י אחר מיירי, אלא דאנו מוסיפים לומר דגם בעל דבר קשה מיירי בכח ע"י אחר מדנקט בהיא לישנא עוף שנחבט על דבר קשה, והא ראי' דבהל' ח' ט' שם דמיירי מדיני נפילה בבהמה כתב וז"ל: "נפילה כיצד הרי שנפלה הבהמה וכו' וכן בהמה שנפלה" ע"כ, הרי שבבהמה לא הזכיר כלל לישנא דנחבט, וכן ראי' מדברי הרדב"ז דרש"י בדוקא כיון.

ונחזור לענין מה דאמרן דלדעת הטור בנחבטה בכח על דבר רך אין חוששין, ולא תיקשי לן מ"ש מעוף שנחבט ע"פ המים דחיישינן, דאמינא לך כשנחבט בכח ע"ג מים הוי גרוע מנחבט על דבר רך משום דא"י להתאמץ ברגליו איבריו מתחבטין וכסברת הש"ך בארוך דאין דבר רך תמיד מונע ריסוק ואין דבר קשה תמיד פועל ריסוק דלחשוש לר"א בעוף בעינן, א. שיהיה בכח כדי שימנע מהעוף עפיפותו וכן שלא יוכל להתאמץ ברגליו אף שאין ביכולתו לעוף, דאם הי' ביכולת העוף להתאמץ ברגליו לא הי' פועל ריסוק אף שהי' בכח ולא הי' יכול לעופף הלאה, והש"ס מילתא דפסיקתא נקט דבדרך כלל נחבט על דבר רך יכול להתאמץ על רגליו ונחבט ע"ד קשה א"י להתאמץ, ול"ד הוא דבמים שנחבט עליהם עוף חיישינן ודבר קשה ואין חלק לא חיישינן, ולפי"ז נראה דאם משליך העוף בכח גדול מאד דא"י להתאמץ ברגליו חוששין לר"א אף בדבר רך לכ"ע. וע"כ צ"ל הכי עכ"פ לדעת הדרישה, דהרי הדרישה דייק מדברי הטור דכתב ואם נחבט ע"ד קשה דנחבט משמע בע"כ וא"כ הטור דכתב גם לשון דנחבט על דבר רך דאין חוששין ע"כ צריכים לחלק בין דבר רך לבין נחבט ע"פ המים וכדאמרן. דלומר דמים יש להם דין דבר קשה זה נגד החוש והמציאות ונגד משמעות הראשונים.

כך שדברי הדרישה עולים בקנה אחד עם הש"ך בארוך. ונראה דאף הש"ך יודה דבנפל בלא כח ע"ד קשה וחלק דאין חוששין. וקודם שאבוא על דברי הש"ך הארוך

בארוכה אכתוב מה דתמיה לי ע"ד כמה מן האחרונים שכתבו דלדעת הש"ך הוי כשר בעוף אף בכנפיו קשורים באם נחבט כיון דעומד על רגליו לא חיישין לר"א ולמדו דין זה ממשמעות לשון הש"ך בארוך שכתב דעומד על רגליו. הן אמת דבפמ"ג כ"כ בפירוש מבלי להזכיר שכן דעת הש"ך, אבל מה אעשה ולא זכיתי להבין דבריהם בזה ותורה היא וללמוד אני צריך, דבש"ס איתא והלכתא בתרי גפי אסור בחד גפי שרי. והנה בדע"ת ניסה ליישב דבריהם דהוא ע"פ דברי הרשב"א בתה"א שכתב דבקא פי' חתיכות עץ שמושחין בדבק והעוף שוכן עליו ורגליו וכנפיו מתדבקות בו ע"כ. והנה אף אם נאמר דכוונת הרשב"א דבעינן רגליו מתדבקות עכ"פ רד"ר של הראשונים לא פירשו כך דברי הש"ס ומה ראה על ככה לפסוק כהרשב"א ועוד יותר תימה שלא הזכיר הפמ"ג ולא הביא את דברי הרשב"א. אבל לקושטא דמילתא נלע"ד דגם הרשב"א לא סבירא ליה הכי, אלא רצ"ל על מה ולמה כנפיו מתדבקות, וע"ז פי' שכך דרך הציידים לצוד העופות אבל לדינא אין נפק"מ במה שרגליו מתדבקות.

וכן משמע בתה"ק שכתב וז"ל: "יש עושין חתיכות עץ ומושחין אותה בדבק כדי לצוד ציפורים שהם נחים עליהם וכנפיהם ורגליהם מתדבק בהם וכשיבוא לעוף נופל לארץ עמהם ומתרסק, ולפיכך אם נדבקו בהם שתי כנפיו שם חוששין לו משום ר"א, אבל כנף אחד אין חוששין שעדיין נעזר ונסמך על הכנף השני", עכ"ל הרשב"א הקצר. הרי בפירוש אחר שכתב דרך הציידים מסיק להלכה דבתרי גפי חיישין ובחד גפא לא חיישין ולא חזר להזכיר דיבוק ברגלים. וע"כ צ"ל הכי, דאל"ה מ"ט לא קאמר בש"ס האיך יהי' דינא בנדבקו כנפיו וחד רגל או תרי רגליו וחד גפא, א"ו דאין נפק"מ כלל בנדבקו רגליו אלא רק בנדבקו כנפיו, דבתרי אסור ובחד שרי כפשטות וכמשמעות הש"ס, וא"כ הש"ך בארוך בודאי לא ס"ל הכי, בפרט שלא כ"כ בפירוש ואין הכרח בדבריו לומר דבתרי גפי לא חיישין באם אין רגליו דבוקות. ובסמוך אבאר דעת הש"ך בפרטות והפמ"ג שכ"כ בפירוש דבריו צלע"ג.

ועתה אברר דעת הש"ך בארוך בעזה"ת, וז"ל שם: "פי' הב"י דברי הטור שהי' מפרש דלא לינפל ולא ליחמר חדא מילתא היא כמ"ש המרדכי. ולפעד"נ דבעוף לא שייך ריסוק אברים, דבסוגי' דבריסוק אברים כולה מיירי בבהמה, ובסוף סוגי' קאמר עוף שנחבט ע"פ המים כיון ששט מלא קומתו דין, ומדלא קאמר בבהמה ג"כ משמע דבעוף אתי לאשמועין דלא שייך ריסוק אברים אלא כשנחבט ע"פ המים ואז סגי בשט מלוא קומתו וזה דבר מורגש לחוש שהעוף שהוא קל בטבע כשנופל אפילו מגובה הרבה הוא נופל על רגליו ואינו מתחבט כלל, אבל אם נחבט ע"פ המים שאינו יכול להתאמץ ברגליו, אבריו מתחבטין אמנם בדבר קשה מאד שאינו יכול להתאמץ ולישען על רגליו שמחמת שהוא קשה וחלקלקות אינו יכול לנעוץ צפרניו ולהישען על רגליו ולכך שייך ב"י חביטה", עכ"ל הש"ך בארוך במלואם.

והנה דבריו לכאורה תמוהים מאד במ"ש שהעוף שהוא קל בטבע כשנופל אפילו מגובה הרבה הוא נופל על רגליו ואינו מתחבט כלל ע"כ, והרי בבהמה מטריפינן אף בנופל על רגליו וחיישין לר"א דמחשבין דמכרסיה ועד ארעא ד' טפחים וכשיש בבור עוד ששה טפחים חיישין לר"א, והוא מדינא דש"ס, וכך פסקו כל הראשונים והן אמת דעוף קל מבהמה מ"מ הלא גם חיותו מועט מבהמה וא"כ מנ"ל לחלק ביניהם? ועוד קשה במש"כ דלא שייך ר"א בעוף כיון כשנופל אפילו

מגובה הרבה הוא נפל על רגליו ואינו מתחבט כלל, ומה יעשה כשלא נפל על רגליו והלא בעי' למילף דתמיד לא שייך ר"א בעוף?
לכן נ"ל ברור והוא בדוק ומנוסה אצלי הרבה פעמים דכל עוף כשנופל אזי מחמת עפיפותו וריחוף כנפיו מגיע תמיד לארץ על רגליו ואף כשנופל על גבו הדבר כן, ולא עוד אלא אף כשמשליכו על גבו כך שלא יכול לעופף הלאה כלום מכח המשליך, בכ"ז לארץ מגיע על רגליו. והוא מטעם האמור דע"י עפיפותו נופל תמיד על רגליו. והא ראי' דבעוף שכנפיו קשורים כשמושלך על גבו מגיע לארץ ג"כ על גבו והוא משום דאינו יכול לעופף.

היוצא לנו מזה ברור דדעת הש"ך דבעוף לא שייך נפילה משום דמעופף, אלא דנקט זאת בלשון "הוא נופל על רגליו" כדי לישב הא דאמרן לעיל, דע"כ מיירי דנחבט בארץ ולא ממשיך במעופו, דאל"ה אלא ממשיך במעופו ליכא מאן דאמר דחוששין לר"א, וא"כ הרי חזינן דנחבט, ע"ז קאמר הש"ך כשנופל אפילו מגובה הרבה, הוא נופל על רגליו הא כיצד, ע"כ משום דעוף מעופף הוא ושלטי על עצמו אף בזמן נפילה מכח עפיפותו ועי"כ הוא נופל על רגליו תמיד ואינו נחבט, וא"כ פשוט הוא דלדעתו באם נפל העוף על דבר קשה וחלק וכן נפל על פני המים אף שאינו יכול לנעוץ ציפורנו אין חוששין לר"א משום דעוף מעופף הוא וזה דבר מורגש לחוש, ובזמן שאין ביכולתו לנעוץ מעופף ואינו מתחבט כלל. וממשיך הש"ך וכותב: "אבל אם נחבט ע"פ המים שאינו יכול להתאמץ ברגליו אבריו מתחבטין" וכוונתו נחבט בכח שאין ביכולת העוף לעופף הלאה כלום מכח המשליך וכדברי הדרישה, אזי איבריו מתחבטין והוא משום דלהמשיך ולעופף אין בכוחו ועפיפותו רק יכולה לפעול נפילתו על רגליו אף שהוא בכח וע"ז קאמר דכיון שנחבט על פני המים שאינו יכול להתאמץ ברגליו, איבריו מתחבטין, וה"ה על דבר קשה מאד וחלק אבריו מתחבטין משום דאין בכח עפיפותו להצילו משום דנחבט בכח ואף שפועל נפילתו על רגליו, אך מכיון שהוא קשה וחלק אבריו מתחבטין, משא"כ במקום שאינו חלק דיכול לנעוץ ציפורניו בקרקע והוי כעין שור שהירבוצוהו לשחיטה דאין חוששין אף בעשרה טפחים כיון דנועץ ציפורניו בקרקע. והרווחנו מכל הלין דדברי הדרישה והש"ך היו לאחדים ואין להפריד בין הדבקים בפרט בדבר שהחוש הוא לנו כמאה עדים.

ועתה נשוב לעצם מחלוקתם של ראשונים ואחרונים דלעיל ליישב דבריהם ע"פ הש"ס. והנה לדעת הרא"ש והאשכול והנמשכים אחריהם מ"ש בש"ס אין ריאה לעוף לא לינפל ולא ליחמר, והלא לדעתם אין נפילה לעוף ול"ד ריאה. וע"כ צ"ל או כדברי הדרישה שישב שהוא משום לא ליחמר דאיירי דוקא בריאה, לכך נקט לה גם גבי לא לינפל אף שגבי נפילה הוא ל"ד ריאה, והוא דוחק, ויותר מתישבים דברי הש"ס ע"נ ע"פ דברי המרדכי שהובא בב"י יעו"ש. וכתב עליו הב"י ונראה שהוא מפרש דלא לינפל ולא ליחמר חדא מילתא היא, לא לינפל לאור כדי שנחוש שנחמרו מעיה, אבל לענין אם נפל ממקום גבוה לא איירי ע"כ והוא כאדם האומר לחברו הזהר שלא תיפול ולא תיחבט.

וא"כ דינא דנפילה בעוף נילף אך ורק מש"ס דף נ"ב ע"א התם לגבי דבוקה דבתרי גפי חיישינן ובחד גפא לא חיישינן ע"כ. ומ"ט לא חיישינן בחד גפא, ע"כ משום דמעופף ומתחזק בגפו השני, הרי בפירוש דמעלה הוא בעוף מבהמה, ודברי הש"ס עולים יפה לשיטה זו, משא"כ לשיטת המרדכי ודעימי' דס"ל דאין לעוף יתרון מבהמה ולתרוויהו חד דינא, דברי הש"ס בדף נ"ב ע"א צל"ע דמ"ט בחד

גפא לא חיישין לר"א? ע"כ צריך לאוקמי דמיירי בלמטה מעשרה טפחים דבלא"ה חיישין לר"א דהרי לא עדיף עוף מבהמה לדעתם, כ"ה בדע"ת עי"ש. והוא דוחק עצום. והנה גם בב"ש הרגיש בזה מ"ש חד גפא דלא חיישין וז"ל: "י"ל דשאני התם דמיירי שגוף העוף לא נחבט על הארץ כ"א ע"י הדף". עכ"ל. ולא זכיתי לירד לסוף דעתו, דא"כ מ"ט בנדבקה תרי כנפי' חיישין, וע"כ לחלק דמעלה הוא בעוף דמעופף. וכתב שם עוד וז"ל: "וגם י"ל דכאן דידע העוף מהפלתו שרוצה לפרוח וע"י הדבוק נופל בע"כ לארץ הוי כמו בית מטבחיים דנועץ ציפורניו וגם בעוף דכוותי הוא". עכ"ל. וגם כאן דרכי החכמה נעלמו ממני, דמ"ט מכשרין בבית מטבחיים משום דהנפילה אינה בב"א דנועץ ציפורניו בקרקע ונופל קמעה קמעה, משא"כ בעוף דפרח בחד גפא דנופל בבת אחת אי לא דנימא דמעלה יש בו דמעופף וע"כ מעכב נפילתו. וכן מ"ש שם ראי' להפוסקים דאינם מחלקים בין עוף לבהמה וממילא לדעתם נפל ונחבט חדא הוא, והביא ראי' מש"ס ב"ק דף נ' ע"ב יעו"ש, לא הבינותי, דמי איכא מאן דאמר דבנפילה לבד איכא ר"א או חיוב תשלומים, הלא ודאי דנפלה הוא המעשה הגורם לחבטה ולר"א והחיוב הוא על התוצאה מן הנפילה שהוא החבטה שמזה נגרם נזק או ר"א ובזה כ"ע מודו, אלא דס"ל להנך פוסקים החולקים דלשון נחבטה פי' ע"י אחר וזה לא נסתר מב"ק, דאם הי' כתוב שם בש"ס בהמה שנחבטה חייב בעל הבור הוי ראי' דנחבט פי' דנפל, אבל איתא בהמה שנפלה וחייבים משום דנחבטה, לכ"ע ול"פ.

ונחזור לעניננו, דהמחזור ביותר בביאור הוא דחד גפא שרי לשיטת המשווים עוף לבהמה הוא דבנדבקה תרי כנפיה ופרחה מדעתה וקמ"ל דבכה"ג לא שייך למימר דאמדא נפשי', משא"כ בנדבקה חד גפא בהא אמרינן שפיר דאמדא נפשי' יפה ומובא בדע"ת עי"ש. אך גם בזה איכא דוחק גדול דמ"ט שקיל וטרי הש"ס בפרח ולא פרח ולא שקיל וטרי באמדא נפשי' שפיר או לאו כבדההוא גדיא דהו"ל לרבינא בדף הקודם. ועכ"פ הי' ליה לש"ס להזכיר זאת ולומר דלא פרח ולא אמדא נפשי' שפיר דהוא העיקר, דעד האידנא אמדא אנפשי' או לאו מאן דכר שמי'. וידוע מה שהביא הרא"ש במגילה דאין דרך הש"ס לסתום דבריו ע"כ ובפרט היכא דאיכא למיטעי.

ונלע"ד להלכה כיון דהמחבר והרמ"א הכריעו כדעת המרדכי ודעימי', לכן לכתחילה היכן דאפשר יש לנהוג דין עוף כדין בהמה בלי חילוק כלל וכלשון הרמ"א בסוף סי' א' אך העולם לא נהגו כלל להחמיר בזה וכולם הקלו בפשיטות בעופות יותר מבהמה ויש להם על מי שיסמכו וכדאים הרא"ש והאשכול לסמוך עליהם בלי פקפוק, ואף הטור נראה ודאי דס"ל הכי כלשון הש"ך בארוך סי' נ"ה וז"ל: "כי מי ימלא לבו לומר שהטור חולק נגד הרא"ש ולא יזכיר דעת הרא"ש כלל" עכ"ל. וכן משמע דעת הרמב"ם וכדכתיבנא ונמשכו אחריהם הדרישה והש"ך והפר"ח וסוגית הש"ס עולה יפה לשיטתם וכן החוש מעידם והב"ש אף רצ"ל כיון דהאחרונים מלאו דבריהם קשה לחלוק עליהם אף להחמיר.

ולכן נראה דה"ה בנפלה על דבר קשה וחלק יש להקל דהראנו לדעת דאף להש"ך עיקר יתרון דעוף הוא דמעופף כדברי הדרישה, וכן בהפילה אחר שלא בכח שיכולה לעופף קצת הלאה יש להקל דכח אחר לא מעלה ולא מוריד כשיכולה לעופף קצת הלאה. ולא עוד אלא אפי' הפילה אחר בכח קצת על דבר רך שאינו יכול לעופף הלאה אך יכול להעמיד עצמו על רגליו מכח עפיפותו בהפ"מ אין מזניחין אותו כמו שהכרחנו בדעת הדרישה דהוא כהש"ך בארוך, ולפי"ז ה"ה על

דבר קשה ואינו חלק שיכול להעמיד עצמו, אך בהפילה בכח על מים שאינה יכולה להעמיד עצמה ודאי חיישין לה כיון דבמים א"א להעמיד עצמה והוא מדינא דהש"ס וה"ה על דבר קשה וחלק. ויעוין בדע"ת ס"ק ח' ובדרכ"ת ס"ק י"ט. אמנם בנפלה שלא בכח ע"פ המים, נ"ל להקל אף שלא בהפסד מרובה, וא"צ בדיקה כיון דהרבה מהראשונים פ' מימרא דש"ס עוף שנחבט, הכוונה בכח ואף דיש מהם דס"ל דאין יתרון לעוף מבהמה הוא משום דמים היו כדבר רך דכשר מדינא דש"ס אך בנחבט בכח ע"פ המים היו גרוע מנחבט בכח על דבר רך, כיון דבמים א"א להעמיד עצמו על רגליו ובדבר רך אפשר להעמיד עצמו, ובעוף שכנפיו קשורים נראה דחוששין לר"א אף בהפסד מרובה ובאם ה' בא מעשה לידי הייתי אוסר אף הכלים וה"ה כשמשליך העוף בכוח גדול מאד שאין יכול להעמיד עצמו על רגליו אזי אף על דבר רך חיישין.

היוצא לנו מכל הנ"ל דדין נפילה בעוף הוא אך ורק כשנופל בכח שאינו יכול לעופף הלאה וכן נמי שאין יכול להעמיד עצמו על רגליו מכח עפיפותו, וזהו יסוד ושורש דין נפילה בעוף ומינה גמרינן לכל ענפי' וצריך המו"צ לדייק ולדקדק גופא דעובדא היכי הוה.

ונ"ל עוד דאדם הרודף אחר הבהמה ולא ה' לה מקום לנטות ימין ושמאל כדי לברוח אלא בקעה לפני' וקפצה שמה ונפלה חוששין לר"א. כ"ה משמעות מש"ס והפוסקים דלא אמרינן אמדא נפשי' אלא מרצונה ומילתא דמסתברא הוא. משא"כ בעופות הקב"ה הטביע בטבעם לעופף ושני מיני עופות יש. יש שבטבעם לעופף אל על כיונים וציפורים ומעולם לא עלה על הדעת לחייבם בבדיקה משום ר"א דהכי רבתייהו ואין בהם ר"א כלל. כמו"כ יש עופות כתרנגולין ואווזין וכו' שאין בטבעם לעופף לגובה כציפור אך בכ"ז מוטבע גם בהם עפיפות ומשתמשים בה כשקופצים או בורחים ואף בהם ליכא מ"ד דבעי בדיקה דמהיכי תיתי לחלק ביניהם, דבודאי כל אחד וטבעו אשר חננו ה' מוחזק שלא יוזק בו. וא"כ גם ברדף אחר העוף וקפץ והמשיך לעופף קצת הלאה ממקום קפיצתו ולא מחמת הקפיצה בלבד הגיע למקום שנתפס אלא גם מחמת עפיפותו שהמשיך בזה את המרחק אזי הוא כציפור וכיונה הבורחים מידי שוביהם דלא חיישין להו לר"א ולא בעינן בהו אמדא נפשיה כיון דמעופפים מטבעם, ורק כשנחבט ע"י אחר או נפל פתאום ולא המשיך במעופו כלום רק הגיע לארץ על רגליו בזה באנו למחלוקת הפוסקים וכדאמרן לעיל ודו"ק.

ונותר לנו לברר עוד פרט, והוא היות ובארצה"ק נותנים העופות בכלובים ומצוי הוא שהכלובים מושלכים או נופלים וצ"ע דינם לענין נפילה. וראיתי ב'דובב מישרים' להגאון מטשעבין שנשאל ע"ז מתלמידו והשואל שם השוה את העופות בכלובים לדבקי תרי כנפי' שבש"ס דחוששין לר"א מאחר דהם הרבה בכלוב ודחוקים המה שם ועל סמך עדות זו כתב הרב מטשעבין דיש להזהר בזה.

ואחר התבוננות קצת ראיתי שבדרך כלל אין מכניסים כ"כ הרבה עופות בכלוב עד כדי כך שנחשוש לדבקות תרי כנפי' אלא הדרך הוא בעופות גדולים לתת כשבעה-שמונה בכלוב ובקטנים תשעה-עשרה בכלוב לפי גודלם, כך שיש באפשרותם לעופף. ולפי"ז נ"ל לדינא כשהפילו פתאום כלוב ישר על תחתיתו כדרך עמידת העופות אזי אף בלמעלה מעשרה המיקל בה"מ בזה אין מזניחין אותו בתנאי

שידוע כמות העופות בכלוב כך שיכולים לעופף, ונצרך לזה גם מ"ש בשו"ת ב"ש דגוף העוף לא נחבט כ"א ע"י הכלוב, משא"כ כשנופל על צידו או על גבו אין שום צד להיתר וחוששין לר"א אף בה"מ דתרתני לריעותא הוא מאחר דנופל על צידו נופל כל עוף על חברו והוי דינא דנדבקו תרי כנפי' דחוששין לר"א וכן הוי דינא דהרמ"א דנפל דבר קשה על גופו דחוששין לגבי עופות הסמוכים לדפנות מאחר דכל העופות הנותרים נופלים עליהם. ולטעם זה צריך לאסור אפי' בפחות מעשרה וכדכתב הש"ך בס"ק ב' ולא שייך למימר בזה החי נושא את עצמו כדקאמר הש"ך מאחר דרק את עצמו נושא אבל את אחרים אינו נושא ובזה בודאי לא מיירי ה'בית שלמה', כך שאין מקום להקל בכלוב של עופות שנפל שלא על שוליו, ואף בהפ"מ אין להקל כלל דחיישין לר"א לכ"ע. [וזאת למודעי שכמעט אין מציאות בעולם שכלוב יפול על תחתיתו ורק כשאדם או חזו בשני ידיו בשני קצוותיו שייך שיפול על תחתיתו ורק במקרים נדירים יש שנופל על תחתיתו מבלי מגע יד אדם].

אך במקום שאפשר לתלות ולומר דהרגישו העופות שרוצים להפילם והמה בכלוב וכדאמרן בתחילת דברינו מזו, אז אין חוששים לר"א אף למעלה מעשרה טפחים דדין בהמה ועוף חדא המה, דאמרין נועץ צפרניו וכו', וכמש"כ בב"ש יעו"ש ומבוא בדרכ"ת ס"ק י"ט-כ'. ובנ"ד הוי תרתני לטיבותא, חדא דיכול העוף להתחזק בשולי הכלוב מאחר דהוא מלא נקבים נקבים חלולים חלולים וכן יכול הוא העוף לעופף בתרי גפוי, ובש"ס מקילין אף בחד גפא וא"כ לית דין צריך בושש דכשר אף לכתחילה בזה בלי פיקפוק. ומשו"ה אין חשש כשהפועל העביר כלובים ממקום למקום וזרקם מידי על תחתיתם.

וכן מה דמקלין לעיל בהפ"מ ושה"ד בהפיל פתאום הכלוב על שוליו כדרך עמידת העופות אף למעלה מעשרה היינו דוקא בלא ראינו ריעותא בעוף אבל באם יש רעותא בעוף כגון שאינו הולך כדבעי, פשוט וברור דיש לאסור ולחשוש לר"א, דהרי בתב"ש ובד"ק חששו לאסור בכהאי גוונא אף בפחות מעשרה ואף דאפשר להקל בזה בהפ"מ וכדעת הנו"ב ודעימי', ה"מ למטה מעשרה והבו לן דלא נוסף עלי' לומר קולא אף למעלה מעשרה דתרי קולי לא מקילין אף בה"מ, יעוין בדר"ת סי' נ"ח ס"ק ז'-ט' ובפרט שרגלים לדבר לחשוש לר"א דהרי חזינן ריעותא ודו"ק. והנה כמה עשרות שנים הי' השימוש כאן בארצה"ק בכלובי פלסטיק קטנים המכילים רק כשבעה - תשעה עופות אך בהם הי' מצוי מאד שאלות של נפילה והועד בפני לא פעם ולא פעמיים שבהרבה בתי שחיטות במקומות החרדים לדבר ה' נופלים כלובי פלסטיק אלו כשהם מלאים עופות חיים ואין פוצה פה ומצפץ אע"פ שהוא חשש איסור תורה וכשנאכל בלי בדיקה לאכילת איסור יחשב וכ"ז מחמת אי ידיעת הרב נותן ההכשר חומר הבעיה שנפילת כלובים אוסרתם באכילה באם נשחט בלי בדיקת הילוך וכדמבואר בשו"ע ובפוסקים והוא אחד מח"י טריפות שנאמרו למשה בסיני.

ואף במקומות שהרב ידע שיש לבדוק העופות, מ"מ בהרבה מקרים לא ידע שהדבר מצוי ולכן לא העביר חומרת העניין למשגיח המקומי שישים ליבו ע"כ ואפי' במקומות שהן הרב והן המשגיח ידעו חומר העניין מצוי מאד שיפלו כלובים והמה לא ראו רק השוחט או איש אחר והוא לא ידע ואשם וכן כמה וכמה פעמים נודע מנפילת העופות רק אחר שחיטתם וחלוקתם והמכשול הי' גדול רח"ל.

ועתה בזמן האחרון ראה ה' בעני עמו שכמעט וא"א להיזהר מאיסור זה בשלמות, נתן הקב"ה בלב הנוגעים בדבר לשנות המצב ולעבור לכלובי ברזל גדולים

המכילים קרוב למאתים עוף ובהם לא מצוי כלל שיפלו ובאם נופלים נודע הדבר לכל מחמת גודלם והיזקם.

וכלוב זה מחולק לכשמונה תאים והגג של התא התחתון משמש לרצפת התא שמעליו וכך גם גגו של התא השני משמש לרצפת התא השלישי וחוזר חלילה וכשרוצים למלא הכלוב עופות מורמים כל גגות התאים בשיפוע עד שנצמדים לקיר הכלוב ומלמעלה נזרקים לתא התחתון עד שנתמלא ואזי אז סוגרים את הגג הראשון שהוא רצפת התא השני וממלאים כבראשונה וסוגרים הגג השני אחר המילוי וחוזר חלילה וכאן מתעוררים שני שאלות א. שאלת נפילה כשנזרקים העופות מלמעלה לתא הראשון והשני דיש יותר מעשרה טפחים אף לתא השני ב. אחר מילוי התא בעופות כשסוגרים הגג האם לא באנו לשאלה נחבסה ע"י הכאת הגג בראש העופות

ואחר בחינת הדברים מקרוב נראה כשיש גובה של שלושים ס"מ בתא בהא ודאי אין שום חשש נחבסה כיון דאף כשיעמוד העוף לא יחבט כשיש גובה של שלושים ס"מ ואף בפחות קצת אפשר להקל כיון דטבע העוף להנמיך קומתו במהירות כשחש במשהוא חופף עליו כך שאינו מצוי כלל שיחבט בפרט בזמן מילוי הכלוב בעופות שכל אחד מצטמק במקומו שהמה נרעשים ונפחדים אז.

ובענין חשש נפילה יש המצריכים משום חשש זה הכנסת העופות כדרך הוצאתם לשחיטה דהנה לכל תא יש פתח מן הצד דרכו מוציאים העופות לשחיטה ומשום החשש דלעיל דורשים שלא יכניסו העופות לכלוב דרך הגגות מלמעלה אלא דרך הפתח שיש לכל תא ותא כך שהעוף לא נזרק כלל אלא מובא לתאו ולכאורה פתרון זה טוב וצודק מאד לכו"ע אך לקושטא דמילתא אסורה תקנתא דא ותחתית' תעמוד הבהרת כי בחשש טריפה המה משום דידוע דעופות המגודלים בסוללות מזמן פקיעתם ועד שחיתתם עצלנים הם מאד בהליכה מאחר וכל דרך גידולם הוא בישיבה כמעט מבלי אפשרות הליכה וע"כ אפי' כשמשחררים אותם מחוץ לכלוב אינם זזים ומיד מתיישבים, ומשו"ה א"א למלאות הכלוב דרך פתח התאים מאחר דבכל תא בממוצע מכניסים כעשרים עוף אשר מתפזרים לאורכו ולרוחבו של התא והפועל הממלא את התאים בא לתא כשבידו האחת כארבעה - חמשה עופות מוחזקים ברגליהם וכשיניח העופות בפתח התא בפעם הראשונה למילוי מיד תופסים העופות את המקום הזה בפתח התא ומתישבים וסותמים המעבר ליתר העופות ואינם רוצים לזוז אלא ע"י דחיפה בכח שהוא דבר הנמנע לדרוש מהפועל שבכל פעם ידחוף העופות כשידו מלאים בעופות ואף פועל אחר שיעמוד וידחוף לא מעשי הוא ויעכב את עבודת המילוי שהיא מלאכה רבה מאד של רבבות עופות והעבודה מתבצעת בשרשרת של פועלים בזה אחר זה כך שע"י המילוי מן הצד יגרום הדבר להאטה גדולה במלאכת המילוי וגם לאי מילוי התאים עד כדי מחצית מיכולת קיבולם ומשום כך עשו בוני הכלובים את גגותיהם נפתחים שיוכל התא להתמלאות באין מפריע ע"י פיזור העופות מלמעלה והועד בפני על ועדי כשרות שרצו להחמיר כביכול ודרשו להכניס העופות להתא מהצד כלומר מהפתח וגרמו לכך שהפועל זרק בכח גדול מאד את העופות פנימה עד שנחבטו בדופן שממולו וכ"ז כדי שיוכל למלאות את התא באין מפריע ולכן חומרם היא קלקלתם דהעופות הנזרקים בכח פנימה חייבים בדיקה מהללמ"ס משום ר"א וכן משום נחבסה ואסורים באכילה עד שיבדקו ולא יועילו בזה אזהרות לפועל מאחר שבדרך זו של מילוי הכלוב קשתה עליו העבודה ע"כ יחפש כל טצדקי וכל הזדמנות לזרוק העופות בכח פנימה ובכגון דא קשה לסמוך אף על משגיח וד"ל.

ע"כ נלע"ד היות וגובה הכלוב הוא למעלה מעשרה טפחים אפי' מן התא השני ע"כ הדרך הנכונה בזה לכתחילה היא שהפועל המכניס עופות לכלובים יעלה על מדרגה שתעמוד בסמוך לכל כלוב כך שפתח הכלוב מלמעלה יהי' מתחת לליבו ובקל יוכל להכניס כל ידו עם העופות לתוך חלל הכלוב ואח"כ לשחררם ע"י עזיבתם כשכל ידו בפנים וע"י עפיפותם נחים בשלום על מקומם ולזה ודאי ישמעו הפועלים מאחר שתקנה זו מקילה עליהם דע"י כך אינם צריכים להרים ידם המלאה עופות מעל לכתפיהם משא"כ כשעומדים על הקרקע וגובה הכלוב מגיע לכתפיהם והפועל תופס את העוף ברגלו למטה סמוך לאצבעות וראש העוף תולה למטה אזי כשמרים העוף להכניסו לכלוב חייב להרימו מעל לכתפו וכנגד ראשו ופעמים אף למעלה מזה כדי שלא יפגע ראש העוף בכלוב ועיני ראו ולא זר שהיא הקלה גדולה לפועל ורק צריך בתחילה לשכנע את בעלי העופות דתקנה זו היא לטובת העופות וממילא גם לטובתם ואזי אז יקבלו וידרשו זאת במפגיע מהקבלנים של הפועלים עושי המלאכה, מלאכת מילוי הכלובים ויעמדו עליהם פעם פעמיים ע"ז ואח"כ מעצמם ינהגו כך מחמת שירגישו בהקלה שיש בדרך זו והכל יבוא על מקומו בשלום.

ואסיים בברכה לו ולכל הנלווים אליו שיזכה לקבל פני משיח צדקינו בראש עדת מרעיתו ובבנין אפריון בב"א.

מנאי קטן תלמידיו,

ברוך בנימין רושגולד

נ.ב.

אך העופות שבהכשר שלנו מוכנסים לתוך מגירות פתוחות שאין בהם שום חשש כיון שניכנסים בקלות ובנחת לכל מגירה ללא מאמץ מיוחד מצד הפועל וללא זריקה כלל. ויאכלו ענוים וישבעו.

תשובה ממרן פוסה"ד הגר"ש ואזנר שליט"א - [נדפס בשו"ת שבט הלוי, ח"ד סי' קט"ז]

בס"ד

כבוד ידידנו הה"ג המו"מ כש"ת ר' ברוך ראשגולד שליט"א

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

רק עתה עיינתי בקונטרסו בענין דין נפולה בעופות אשר בש"ס חולין נ"ב ע"א ושם נ"ו ע"א ונ"ז ע"א וביו"ד סי' נ"ח, **וכב' כמומחה פרס את השמלה בבהירות, וחתר למצא דרך הלכה למעשה**, ולפי מסת הפנאי אעיר כמה דברים בשרשם ויסודן. הנה אין ספק דרבותינו גדולי הפוסקים נקטו לשון הרמ"א שם ס"א דאין חילוק בזה בין בהמה לעוף דבעוף נמי דינא הכי ע"כ, כפשוטו דהיינו שגם בעוף איכא דין נפולה בנפלה מעצמה שלא מדעת מלמעלה מעשרה גם אם אין כנפי' קשורות ולא דוקא אם הפילה בכח וכו' וזה יתור לשון הרמ"א דבעוף נמי דינא הכי אע"פ שכבר כ' דאין חילוק בין בהמה לעוף, והיינו כשהיתה נפילה עד למטה לארץ וזה לא יצדק רק כשע"ז לא יכלה העוף להשתמש באגפיים שלה להציל עצמה מנפילה, ומצוי זה ביותר בשעת שינתם כאשר מוזכר מציאות זה באחרונים, והיינו כל שאנו רואים נפילה לא עפיה, דודאי זה פשוט דכל שהשתמשה בכח העפיה להאיט נפילתה למטה אין זה בגדר נפילה.

אלא דלא תנא דין נפולה בעופות במשנתנו שם נ"ו ע"א רק דרסה ורצתה בכותל כמש"כ הרמב"ן בחולין נפולה בבהמה ולא בעוף שאין דרכן של עופות הנופלים להיות מרוסקים בכך אלא מיד הם עומדים ומהלכים ושוב אין לחוש בהם ע"כ, ור"ל דאעפ"י שנפלו ממש כנ"ל בלי לעוף מכ"מ עפ"י רוב נתברר מיד שלא נתרסקו והיינו ע"י עמידה והילוך, אבל איה"נ אם לא נתברר שוין הם לבהמה, וכדעת הרמ"א וב"י, וזה דעת הר"ן ושאר פוסקים, ומש"כ הגאון דע"ת ביו"ד סי' נ"ח ס"ק ה' דאין כן דעת הרא"ש והאשכול, והיינו ממש"כ הרא"ש פא"ט סי' מ"ז דה"ט דשנה דרסה וטרפה בכותל בעוף ולא שנה נפלה מן הגג דלא שייך גבי עוף ע"כ ומזה בנה דלהרא"ש אין דין נפילה בעופות, בעניותי אין הכרח דגם הרא"ש ר"ל כנ"ל דלא שייך בעוף דעפ"י רוב העופות משתמשים מיד באגפיים שלהם להאיט הנפילה, וגם אם נופלים נתברר מיד כשרותן כמש"כ הרמב"ן וע"כ לא שנה מה דלא שכיח לגמרי דהיינו שנפלה מעצמה בלי עפיה כלל, וגם לא הלכה מיד, אבל אם יקרה כזה אני רואה מדברי הרא"ש הכרח גמור להקל.

ומכ"ש מה שהביא הגאון דע"ת מס' האשכול סוס"י י"ט, ושוב סי' כ' שכל שם ודין עוף כבהמה דרוסה או נפלה על דבר קשה ממקום גבוה י"ט ולא יכול לפרוח חוששין ע"כ והבין הדעת דר"ל בקשורין כנפיו, באמת אין הלשון משמע כן, אלא כאשר הרגיש בעצמו דאין יכול לפרוח ר"ל לברר כשרותו אח"כ דפירוח כהילוך, ומש"כ שזה דוחק, כבר ידוע מש"כ מרן הח"ס דרוב הדוחקים אמת, ומלמד זה על מש"כ האשכול סי' י"ט דאין ר"ל דלא שייך כלל אלא דרחוק הוא, אבל כל שיש כאן

שם נפילה ור"ל כנ"ל בלי שאנו ראים גם השתמשות באגפיים לעפיפה (דע"ז לא יצדק שם נפילה) די"ל דכל הראשונים מודים דנפילה בעוף כנפילה בבהמה כפשטות ש"ס ופוסקים.

והדרישה כ' ריש סי' נ"ח דנראה לו דלא שייך בעוף שום נפילה לאסור אפילו נפלה מן הגג בלי ידיעתה משום חשש ריסוק אברים וכו' כיון דבנפילתה דרכה לעוף ואינה ניזקת בחבטה דקרקע אם לא שנקטה אדם בידו וחבטה בכח ע"ג קרקע ואז אין שם עוף עליה דנקראת עוף ע"ש עפיפותה וכו', ע"כ, הנה אין הדרישה חולק על כל הראשונים בדין אלא במציאות דודאי כל הראשונים מודים דלא שייך נפילה אם משתמשת במעוף שלה, וכן הדרישה יודה דאם נראה בעין עוף נופל תוך שינה פתאום וכדומה מן הגג ולא פתח האגפים ולא השתמש בהם ונחבט ע"ג קרקע איזה טעם יהיה שלא לחוש לריסוק אברים, הגם שלא חבטה אדם אלא כיון דמן הסתם וע"פ רוב גם מנפילה מן הגג היא נעזרת בכח העפיפות שלה הטור לא איירי בזה, דאם לא עפה אין זה עוף כלשון הדרישה.

הרי שהמציא הדרישה ביטוי והגדרה זאת כדי לת' דברי הטור, אבל שאר ראשונים כן איירי מזה, אלא דמשנתינו בחולין לא נקטה דבר דלא שכיח שלא תעוף, אלא דבר דשכיח דהיינו דרסה וטרפה בכותל, אבל נפילה מן הגג בלי השתמשות בכנפי' אעפ"י שאפשר הוא במציאות מכ"מ לא שכיח דע"פ רוב הולכת מיד וכלשון הרמב"ן והר"ן, ועיין היטב בכנה"ג סי' נ"ח בהג"ה ב"י אות כ' מוכח כדברינו שהרי כ' דגם הדרישה מודה דאיכא ריסוק אברים בנפילה אלא דס"ל דבנפלה מעצמה דרכה לעוף ואינה ניזקת והביא ראייה מדברי הר"ן הנ"ל, והלא דברי הר"ן הם דברי הרמב"ן שמזה הוכיחו כולם דכן יש דין נפילה שלא מדעת אלא שנתברר ע"י ההליכה שלא הוזק לה, אלא כנ"ל ודו"ק היטב, וכן מצאתי בתשובת השיב משה דדיק כן להחמיר מדברי הר"ן דאם לא עמדה והלכה אחרי נפילה כן חוששין, אבל הדברים לא פליגי דאם לא יודעים האיך נפלה אם השתמשה באגפים שלה כשנפלה שלא מדעת או לא, יתבררו הדברים ע"י הליכה ועמידה שלה כדברי הר"ן, (ולא יחלוק הדרישה ע"ז, אם לא שחולק במציאות ממש שלא יתכן דבר זה כלל במציאות הטבע, אבל אין זה אמת כידוע שכן יתכן).

ובזה מתפרש ג"כ מש"כ בתשובת בית שלמה יו"ד סי' מ"ו דכל שהפילוהו אחרים וכח אחר מעורב חמור ומתרסקת אף בפחות מיו"ד וכ"ת חרה אפו ע"ז מלשון הדרישה ומסברא, ובעניותי דבריו מובנים דכל שאנו רואים שע"י שכח ההפלה של אדם מעורב בטל קצת כח עפירת העוף ומיהר להגיע לארץ ע"י כח האדם ולא ע"י כחות עצמיים ה"ז בכלל נפילה כאילו חבטה אדם בכח ממש דסו"ס ה"ז בגדר נפלה ולא בגדר עפפה, ובאמת אין בלשון הדרישה הוכחה ברורה נגד זה **[ולא זכיתי להבין דבריו בזה ובדו"ד שהיה לי בע"פ עם מרן שליט"א הודה לדברי שדברי ב"ש קשה להולמם]**.

המתבאר דאין מחלוקת גדולה לדינא בין הפוסקים ובכללם גם הדרישה בזה, אבל דברי הש"ך בס' הארוך שכתב דנראה לו דבעוף לא שייך ריסוק אברים, דסוגי' דריסוק אברים כולה בבהמה איירי, ובסוף הסוגיא עוף שנחבט ע"פ המים כיון ששט מלא קומתו וכו' ומדלא קאמר בבהמה ג"כ משמע דבעוף אתי לאשמעין דלא שייך ריסוק אברים אלא בנחבט ע"פ המים וכו' דזה דבר מורגש לחוש שהעוף שהוא קל בטבע כשנופל אפי' מגובה הרבה הוא נופל על רגליו ואינו מתחבט כלל, אבל אם נחבט ע"פ המים שאינו יכול להתאמץ ברגליו אבריו מתחבטין וכו' עכתו"ד.

משמעות לשונו להדיא דטעם קולת הש"ך משום שנופל על רגליו מחמת קלותו, משא"כ בהמה אפילו נופלת על רגליה אין מושיע לה זה, ואינו מחלק מחמת עפירת העוף כדעת הדרישה, וא"א להכניס זה לא בלשונו ולא בכוונתו כאשר יראה מהמו"מ שלו ופירושו בדין חבטה ע"פ המים, וכזה הבין רבינו הפמ"ג בש"ך ס"ק ג' בלשון הש"ך אלא שלא הזכיר שמו, ובצדק חלק ע"ז הגאון השיב משה סי' ל"א שם מלשון הרשב"א ושאר ראשנים וכן דעת גדולי הדורות, דאינו תולה ברגליו אלא אם מעופף או לא, ומש"כ כב' בזה בכוונת הש"ך לא נלענ"ד.

ועיין במאירי חולין נ"א ע"ב בהא דעוף שנחבט ע"פ המים כ' עוף שהוא דבר חלוש רסוקו ממחר לבא מחמת דברים קלים לפיכך עוף שנפל דרך חבט ע"פ המים יש בו משום ריסוק אברים וכו' - ה"ז היפך דברי הש"ך ממש דלהש"ך הכוונה דאע"ג דאין ריסוק באברים בעוף מכ"מ בזה שייך, והמאירי נקט להיפך דזה סימן דעוף מתרסק יותר מבהמה, ומשמע מלשונו גם בנפל מעצמו ממש אלא דהיה דרך חבטה על המים.

ולענין הפ"מ עיין דע"ת סי' נ"ח שם, ומש"כ כ"ת מענין נפילת הארגזים דאם אין הרבה עופות בכלובים האלה יש מקום להקל כיון שיכולים לעופף ודלא כמו שצייד הגאון דובב מישרים בזה, באמת צריך להזהר בהוראה כזאת דדברים האלה משתנים מפעם לפעם וכבר ראינו כלובים דחוקים ודחוסים זה ע"ז ממש, וזה ודאי דומה לנדבוקו ב' אגפיו בחולין נ"ב ע"א וסי' נ"ח, ואי אפשר ליתן תורת כל אחד בידו כשהמכשול קרוב, והפלת הכלובים חשש גדול בטרופות דנפולה, זה הנלענ"ד בזה.

ודבריו יקרים וניכר שהם באים ממומחה בהלכות אלו.

והרני דוש"ת בידידות
מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי ואזנר

סיוון תשע"א

בס"ד.

לכבוד ידידי היקר
הגאון רבי אשר יעקב ווסטהיים שליט"א
אב"ד בד"ץ איגוד רבנים - מנשסטער, אנגליא.

נעימות בימינך נצח,

בדין שחיטה סמוך לראש הנהגה כיום
ובחיוב בדיקה מהגרמה בקנה ובושט

אחרי שזכיתי להכירו בביקורו האחרון באר"י ולעונג רב היה לי לדון עימו בעניינים הקשורים בהלכות שחיטה ובהנהגות שחיטה בדורינו.

ואחר שראינו יחדיו בביקור בבית השחיטה כיצד אנו עושים בדיקה מיוחדת אחר השחיטה לברר שנשחטו הסימנים כראוי וכן בדיקה מחשש הגרמה, אמרתי להעלות על הכתב את אשר על ליבי בעניין חשוב זה לתקן בדבר הפרוץ שכבר שנים רבות שאני מתריע ע"כ והוא באחד מחמשה הלכות שחיטה שנאמרו למשה מסיני. דמכיון שנהגו כיום לשחוט סמוך לראש יש חיוב מדינא לבדוק אחר השחיטה הן בקנה והן בושט שנשחטו שני הסימנים כדינם ובמקום שחיטה ללא הגרמה והוא מעיקרי דיני השחיטה לדעת כל הפוסקים ולא חומרא או מנהג חסידות בעלמא ולדעתם כשלא נבדקה הוי ספק נבילה מדאורייתא ואסורה באכילה וכמו שאבאר באריכות בעז"ה. **ומדובר במכשול גדול שהתריעו עליו גם פוסקי זמנינו ובעוה"ר אין איש שם על לב.**

ואפרש שיחתי מה שחנני הבורא ית"ש ברוב רחמיו:

- א. בדין חיוב שחיטת ב' סימנים בעופות והגרמה במיעוט בתרא,**
- ב. מדוע התחדש חשש הגרמה בדורינו ?**
- ג. דעת הראשונים בחיוב בדיקה מהגרמה והיכא דלא בדק,**
- ד. שיטות הפוסקים שאין צריך בדיקה מהגרמה כשהשחיטה באמצע הצוואר,**
- ה. שיטת הלבוש והב"ח לחייב בדיקה מהגרמה גם בשחיטה באמצע הצוואר,**
- ו. שיטת הב"י בחיוב בדיקה מהגרמה,**
- ז. הכרעת המהרש"ם בבדיקה מהגרמה,**

- ח. עוד בגדר חיוב הבדיקה מהגרמה ובחיובה אע"פ שאינו מצוי כ"כ,
ט. ההבדל בין חיוב בדיקה מהגרמה לבדיקה מעיקור,
י. התייחסות פוסקי זמנינו לחיוב הבדיקה מהגרמה,
יא. האם יש מקום לדון את רגילות השוחטים כיום שלא לבדוק מהגרמה
משום 'מנהג ישראל תורה הוא' ?
יב. תבנא לדינא.

א. בדין חיוב שחיטת ב' סימנים בעופות והגרמה במיעוט בתרא –

המחבר בסי' כ"א ס"א פסק דצריך להתכוון לשחוט את שני הסימנים אף בעופות וז"ל: "כמה הוא שיעור שחיטה הקנה והוושט, **השחיטה המעולה שיחתכו שניהם בין בבהמה ובין בעוף ולזה יתכוון השוחט** ואם שחט רוב אחד מהם בעוף ורוב שניים בבהמה כשרה וכו'" עכ"ל. והכריע כך בב"י כיון דכן איתא ברמב"ם וברא"ש וכן דעת הרשב"א בתה"א וסיים ע"ז הב"י והוא הנכון. ובתבו"ש שם סע"ק א' הביא פלוגתת הפוסקים אי בעינן **מדאורייתא לכתחילה** לשחוט כל שני הסימנים בין בבהמה ובין בעוף או רק מדרבנן. והביא שה'כסף משנה' (ריש הלכות שחיטה, פ"א, ה"א) כותב **דס"ל להרמב"ם דמדאורייתא לכתחילה יש לשחוט ב' הסימנים אף בעוף**. אבל רש"י ורוב הפוסקים ס"ל דרק מדרבנן יש לשחוט שני הסימנים בעוף מטעם גזירה דלמא לא אתי למעבד רובו. וסיים התבו"ש דכן עיקר. עכ"ד. **ובלבוש גם משמע דס"ל דהוא מדאורייתא**, דכך היה הלל"מ דלכתחילה שוחט שני הסימנים אף בעוף ובדיעבד ברוב א' סגי בעופות. ויעויין ב'משבצות זהב' ס"ק א' מה שכתב בזה והניח בצ"ע. ובד"ת (שם, סע"ק א') הביא מ'תורת יקותיאל' סע"ק א' שהאר"י בדין זה וסיים וז"ל: **"והירא את דבר ה' יחוש לכתחילה לדעת הסוברים שהוא מצווה דאורייתא לשחוט כל הסימנים אף בעוף"**. עכ"ל.

וכך נהגו כל השוחטים לשחוט הקנה והוושט ואף הורידים בעופות דבשחיטת הקנה בלבד, בד"כ לא נחתכים הורידים ונבלע הדם באיברים וא"א לצלותו כשהוא שלם. וגם נפסל לשיווק ע"י הרופאים והוא הפסד מרובה. ולכן מקפידים ע"כ השוחטים מאד.

ובפרט שבדר"ת (סי' כ"ב, ס"ק ב') הביא משו"ת 'משכנות יעקב' (חיו"ד, סי' ז') שכתב דמשמע מש"ס דהא דצריך לשחוט הורידים מדאורייתא הוא, ע"כ יש להזהר הרבה בדבר. עכ"ד יעוי"ש. ובשמ"ח ותבו"ש ס"ק ב' כתב שצריך לחתוך כל הורידין וכל החוטין שבבשר הצוואר עד שלא ישאר שלם אף אחד מהם ואז מותר לכתחילה בין לצלי ובין לבישול וכ"כ הכו"פ.

ואומנם, אם הגרים השוחט אחר שחיטת רוב סימן אחד בעוף - במיעוט בתרא, פסק הרמ"א (סי' כ"ד סי"ב), שהמנהג להטריף, אך זאת למודעי דכשהשוחט שוחט לעצמו עוף או שניים והוא מדייק לעשות תפיסה נכונה של צוואר העוף, אז שוחט תחילה הקנה ואח"כ הוושט, משא"כ כששוחטים עופות בזא"ז לכלל הציבור, רגיל מאוד ששוחטים הקנה והוושט יחד, שהוושט מתקפל על הקנה במקצת מחמת רכיכותו של הוושט ואי הדיוק של השוחט בתפיסה, ועי"כ פעמים יש שאף מתהפך הוושט כולו על הקנה, ואף נשחט הוושט לבד ולכן כשהגרים השוחט א"א לדעת מתי הגרים אם קודם ששחט רוב סימן אחד או אח"כ, ולכן,

אם לא בדק אחר השחיטה את שני הסימנים שנשחטו כראוי, הוי לכה"פ ספק נבילה דאורייתא אף שבושט הגרים ומאחר ויש כאן חזקת איסור, צריך להיות היתרו ברור. והואיל ואין ידוע בודאות היאך שכבו הסימנים בשעת תפיסתם קודם שחיטה ומה נשחט תחילה וכפי שנתבאר לעי"ל, לכן לדעת השמ"ח הוי ספק נבילה דאורייתא כיון דבחזקת איסור עומדת ולדעת הפמ"ג הוי נבילה ודאית. דהשמ"ח והפמ"ג כתבו בפשיטות דהוי חששא דאורייתא ולא חילקו אם היה הגרמה במיעוט בתרא כשהגרים בוושט ששוכב תחת הקנה דנאסר רק מצד המנהג, וע"כ צ"ל כמ"ש שחששו שמא באופן תפיסת השוחט את העוף, שחט את שני הסימנים יחד או אף שחט את הוושט קודם וכיוון שא"א לדעת איך שכבו הסימנים קודם השחיטה, לכך הוי ספק תורה ובחזקת איסור. וכ"ז בעוף ובבהמה דקה, משא"כ בבהמה גסה שאין בה תפיסת יד השוחט בסימנים בזמן השחיטה, כשיש הגרמה בוושט אחר שחיטת רוב שני הסימנים נאסר רק לשיטת הרמ"א מצד המנהג.

ב. מדוע התחדש חשש הגרמה בדורינו ?

בשנים קדמוניות רוב השוחטים שחטו באמצע הצוואר לאורכו וכמ"ש בב"י סי' כ' בשם הסמ"ק, ברמ"א בסי' כ' ס"ב, בשמ"ח ובש"פ ובזה נמנעו הרבה חששות וכמ"ש הפוסקים, אך היה גם מיעוט ששחטו בגובה סמוך לראש. והסיבה שהעדיפו אותו מיעוט לשחוט בגובה סמוך לראש היא מאחר דהשוחט חייב לתקוף אגודל כדי להיוודע שנשחטו הסימנים וכמ"ש הרמ"א בסי' כ"ה, ס"א דבלא"ה העוף אסור באכילה דבחזקת איסור קיימא, ומאחר והתקיפת אגודל נעשית על שיפוי כובע שקרוב מאד לראש, אם נעשית חתך השחיטה גם קרוב לראש ובסמוך לשיפוי כובע, אזי מיד כשתוקף השוחט אגודל על השיפוי כובע יוצאים הסימנים בקלות ממקום החיתוך בצוואר ורואה השוחט שנשחטו הסימנים כהלכתם. משא"כ כששוחט באמצע הצוואר רחוק משיפוי כובע, אזי אף כשתוקף אגודל, משתהים הסימנים מלצאת ממקום חתך השחיטה ורק אחר כו"כ תקיפות רואה השוחט את הסימנים ועי"כ מתעכב יותר בשחיטת כל עוף ועוף וגם מכביד עליו שהיה העוף בידו.

ולכן במאה השנים האחרונות שינו השוחטים לשחוט למעלה בסמוך לראש מחמת ריבוי השחיטה והצורך הגדול להספיק ולשחוט את כמות העופות הנצרכים לאחינו בני ישראל.

אומנם, לגבי הקנה שהוא מורכב מטבעות סחוסיות וקצת מוקשות, מיד קופץ החוצה מבית השחיטה ונראה היטב לשוחט אחר תקיפת האגודל בלי מאמץ. משא"כ הוושט שהוא עור רכיך וכוץ ומתחבא מתחת לקנה והשוחט צריך להתאמץ אם ירצה לראותו ג"כ באם כוויץ הוושט, שהוא הוכחה שנשחט במקום ראוי לשחיטה, או שהגרים ושחט למעלה ממקום השחיטה דהיינו ששחט ב'תורבץ הוושט'.

והנה רד"ר של השוחטים כיום מסתפקים בתקיפת אגודל ובראיה מהירה של הקנה בלבד, שהרי שחיטה של סימן אחד כשר בעוף וגם שיהיו העוף בידם אחר השחיטה לתוספת העיון בעוף מכביד עליהם, **אך נעלם מעיניהם מש"כ**

הפוסקים שבשחיטה סמוך לראש כששוחט שני הסימנים כדינם לכתחילה, יש לבדוק בשני הסימנים באם לא נעשה הגרמה ובלא"ה הוי ספק נבלה דאורייתא ואסורה באכילה וכמו שאבאר לקמן.

ג. דעת הראשונים בחיוב בדיקה מהגרמה והיכא דלא בדק –

בשו"ת הרא"ש (כלל עשרים סי' י"ג) שאל רבנו יחיאל בן הרא"ש את אביו הרא"ש וז"ל: "ילמדני אמו"ר השוחט ורואה הסימנים לפניו שחוטין כהלכה אם צריך עוד לבדוק כי אמרין פעמים רבות יקרה שאחר שמשליכין העוף ימצא הסימן שמוט. וכן אומרים בשם הר"ר יונה ז"ל שהצריך לבדוק בכל פעם ופעם בזה אף כי ימצא הסימנים שחוטין וכ"כ רבנו אבי העזרי ז"ל (ראבי"ה חולין, סי' אלף פ"א, עמ' כ"ג, ד"ה 'אמר שמואל') וז"ל: **'השוחט צריך שיבדוק הסימן לאחר שחיטה שיהיו יפה שחוטין כולן או רובן ושלא תהא מוגרמת ועקורה ואם לא בדק אסור באכילה'** ע"כ ולא ראיתי בביתך חושש לזה". עכ"ל רבנו יחיאל בן הרא"ש בשאלתו. וע"ז השיב הרא"ש וז"ל: "דבהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה עומדת וכו' והלכך נראה שא"צ לבדוק אלא שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה, **שידע הטבח שנזבחה כראוי ברוב סימנים בלא הגרמה, אבל מכי אתברר לטבח דנזבחה כראוי במקום שחיטה, תו לא צריך למבדק בכל שאר טריפות**" עכ"ל הרא"ש בתשובה. דהיינו, דמהגרמה ורוב סימנים שנשחטו יש חיוב בדיקה אך לא מעיקור. ומשמע בדבריו דכל זמן שלא בדקו שנשחט רוב סימנים במקום שחיטה וללא הגרמה, לא הותרה. ודברי הרא"ש מובאים גם בב"ח בס"ס כ"ה שמסביר בכוונת דברי הרא"ש וז"ל: **"שזולת זה היא אינה זבוחה"**, דהיינו שאסורה באכילה.

ויעויין בדעת סי' כ"ה, ס"ק ה' שכתב וז"ל: "והן אמת דבתשובת הרא"ש שם בדברי הר"ר יחיאל בנו השואל, מוכח דקאי בעוף וע"ז קאי תשובת הרא"ש **ומוכח דגם בעוף צריך לבדוק מהגרמה**" עכ"ל הדעת. דהיינו, שגם בעוף צריך לבדוק וליידע שנשחטו שני הסימנים – הקנה והוושט במקום שחיטה בלא הגרמה. וכן כתב ה'לבוש' בסי' כ"ה ס"א וז"ל: **"השוחט צריך לראות בשעת שחיטה קודם שיזרקנו מידו** (דמיירי בעופות שנזרקים מידי השוחט אחרי השחיטה) **אם רוב הסימנים שחוטות במקום שחיטה בלא הגרמה ואם לא בדק הרי זה אסורה**. דבהמה בחייה כ"ז שלא נשחטה בחזקת איסור אבר מן החי עומדת ואינה ניתרת אלא בשחיטה ראויה וכשרה וכ"ז שלא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשרה, הרי היא כמתה מאליה דאוקמה אחזקת איסורא וכו'" עכ"ל.

והנה בב"י בסי' כ"ה הביא ג"כ תשובת הרא"ש ושכ"כ נמי ה'אורחות חיים' וז"ל: "וכתב הרא"ש בתשובה כלל כ' סי' י"ג דא"צ לבדוק אלא שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה בלא הגרמה וכ"כ באור"ח דלא סגי בראית הסימנים נחתכים בשעת שחיטה **"דשמא למעלה משיפוי כובע** [דהיינו בקנה שלא במקום שחיטה] או בתורבץ הוושט הם נחתכים" עכ"ל. והוסיף שם האו"ח וז"ל: **"ולא לחינם אמרו ז"ל צריך לבדוק הסימנים אחר השחיטה שהיה לו לומר צריך לראות בסימנים אם נשחטו**. נראה מזה שבדיקה אחרת הצריכו [דהיינו בדיקה מהגרמה]. ועוד, כיון דקיימ"ל דאי לא בדק טריפה יש להחמיר בזה". עכ"ל

האו"ח ובודאי שדברי הש"ס נסובו גם על שחיטת עופות. ובתשובת הרא"ש גם מיירי מפורש בעופות יעו"ש ואעפ"כ הצריכו הרא"ש והאור"ח בדיקת הקנה והוושט שאינם מוגרמים, שכן לא הותר העוף בבדיקת סימן אחד אלא כששחט רק סימן אחד אבל לכתחילה צריך להתכוון לשחוט את שני הסימנים אף בעופות ובמקום שחיטה בלי הגרמה, דבכל מקום ששוחטים שני הסימנים צריכים שניהם להיות בלי הגרמה דבלא"ה נאסר הבשר.

והנה הרא"ש עצמו שם בתשובה לבנו הר"ר יחיאל שהביא דעת הראב"ה לחייב בדיקה מהגרמה ועיקור וכשלא בדק ס"ל דיש לאסור הבשר. ואילו הרא"ש עצמו שם הסכים עימו רק לגבי הגרמה דמחויבים לבדוק ששחטו במקום שחיטה אך א"צ לבדוק שלא נעקרו הסימנים. כמו"כ לא כתב הרא"ש הכרעתו באם לא בדק מהגרמה באם דעתו דיש לאסור הבשר כמ"ש הראב"ה או שמיקל בדיעבד כשלא בדק. ומסתבר שהרא"ש מחמיר כהראב"ה מאחר דבעיקור כתב בפירוש שחולק ומיקל וא"צ בדיקה ואי הוה דעתו לחלוק אף בדיעבד כשלא בדק מהגרמה לא הוה שתיק מיני' ומדשתיק ש"מ אודי' אודי' לי' דנאסר הבשר כשלא בדק מהגרמה. ובפרט שכלל הרא"ש תרוויהו בהדדי, דהיינו שחייבים בבדיקה שרוב סימנים במקום שחיטה נשחטו בלא הגרמה, ש"מ דחד דינא הוי וזה בלא זה נאסר הבשר כיון דלא יצא מחזקת איסור.

וכך מבואר גם במה שכתב הרא"ש בתשובה סי' י"ד שם לבנו הר"ר יחיאל וז"ל: "הא דקשיא לך אם לא בדק הסימנים אחר שחיטה אמאי לא אזלינן בתר רובא המצויין אצל שחיטה מומחין הם לאפוקי חזקת איסור שאינה זבוחה. לא קשיא. דאמרין רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הם והם יודעין הלכות שחיטה ומומחין לשחיטה בלא פיסול, ובודקין הסימנים אחר שחיטה הא נמי הלכות שחיטה היא. הילכך, מצא תרנגולת שחוטתה סמכין ארוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ויפה שחט וגם בדק הסימנים וידע נמי ההלכות, אבל היכא דאיתא קמן ואמר שלא בדק הסימנים הר"ז מודה שלא שחט כדין ולא יצאתה מחזקת אינה זבוחה ולא מצינו בשום מקום דקאמר רוב השוחטים שוחטין את רוב הסימנים דנסמוך אהאי רובא לאפוקי מחזקת אינה זבוחה" עכ"ל הרא"ש. וס"ל דבדיקת הסימנים אחר השחיטה הוא מדיני השחיטה שנאמרו למשה מסיני.

וכדבריו ממש איתא ברשב"א בשם הרמב"ן ('בתורת הבית הארוך' שער א', בית ח' בשם הרמב"ן) וז"ל: "דהא בדאיתא דכהשוחט לפנינו צריך לבדוקו באם יודע הלכות שחיטה משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ובעינן ידיעה ודאי וכמו שאומר רב הונא עד שיוודע לך וכו' ולא סמכין על רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן" עכ"ל. [ובמרדכי ריש חולין כתב על ענין זה וז"ל: "והא דאין סומכין בזה ארובא דרוב שוחטים שוחטים רוב סימנים, משום דאכתי י"ל סמוך מיעוטא לחזקה, היינו מיעוט שאין שוחטים רוב לחזקת איסור דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ואיתרע לה רובא". ועוד, דאינו מבורר זה הרוב דכמה פעמים שוחטים שאין רוב הסימנים נשחטים ובשו"ע הרב (סי' כ"ה, ס"ק ב') הביא וז"ל: "וברשב"א איתא ואע"ג דרוב השוחטים מצויים לשחוט הרוב ורובא עדיף מחזקה, לא אזלינן בתר רובא הכא אע"ג דלא איתילדא ריעותא כלל, משום דרובא דתלוי במעשה הוא ומיעוטה לא תלוי מעשה ובכה"ג לא אזלינן בתר רובא וכיון דלא אזלינן בתר רובא מוקמינן אסימנים בחזקתן שלא נחתכו רובן והיא ודאי נבלה" עכ"ל].

הרי מפורש לנו שדעת הרא"ש היא **שבלעדי בדיקת הסימנים אין דין דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם**, דמומחים הכוונה היא לאומנות השחיטה ואף לקיום הלכותיה ולכן, **כשלא בדק הסימנים בדברים הטעונים בדיקה מדינא דהיינו שנשחט הרוב בלי הגרמה, יצא מכלל רוב המצויין אצל שחיטה מומחים הם ונשאר בחזקת שאינה זבוחה ואסורה באכילה** (ויפה כיון הב"ח בס"ס כ"ה שכתב בדעת הרא"ש בכלל כ' סי' י"ג כדעת הראב"ה דנאסר באכילה כשלא בדק מהגרמה בשחיטה). וכ"כ הרא"ש עצמו בפ' הכל שוחטין דף ט' בס"ס י"ד וז"ל: **"הילכך אם לא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשרה הרי היא בחזקת איסור שאינה זבוחה וכמתה מאליה ומטמא במשא כנבילה"** עכ"ל. ובתחילת דברינו לעי"ל הבאנו מש"כ הרא"ש (כלל עשרים, סי' י"ג): **"שצריך שידע הטבח שנזבחה כראוי ברוב סימנים בלא הגרמה"**.

ומפורש הוא גם ברמב"ן (חולין, ט' ע"א) וז"ל: **"טבח שלא בדק בסימנים אחר שחיטה טריפה. פי' דינא כדין טריפה אסורה באכילה ואינה מטמאה אבל כל ספק שבשחיטה נפסלה נבילה כר' ישבב (לקמן ל"ב ע"א) וי"א שצריך בדיקה לכל ספקותיה ואפי' שמא נתעקרו הסימנים ואין הדעת נותנת כן, לפי שעד כאן בחזקת חיה היתה עומדת ואין אנו צריכין אלא לידע כמה נשחטה שמא לא נשחטו אלא מיעוט סימנים או שמא הגרים**, אבל לעיקור אין חוששין. ומיהו לכתחילה שפיר דמי למיבדק בכולן". עכ"ל הרמב"ן. ומפורש בדבריו דלכתחילה יש לבדוק אף מעיקור ובדיעבד כשלא בדק מעיקור סגי בהכי כיון שבדק מהגרמה ובדק שנשחט רוב, אבל בלא"ה נאסר באכילה.

וכ"ה מפורש גם במאירי (חולין, ט', א') שכתב וז"ל: **"השוחט צריך שיבדוק בסימנים אחר השחיטה בפסול שאפשר לבוא ע"י שחיטה כגון אם הוגרמו או נשחטו רובן שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכו' ואע"פ שאנו רואים אותה מתה לפנינו לא יצאת מחזקת איסור שאינו זבוח שהרי אפשר למיתה בלא זביחה, הלכך אין לשוחט לסמוך בזה על בקיאותו וכו' ואין להתיר מן הספק עד שיבדוק וידע בברור**. ואם לא בדק וא"א לו עוד לבדוק כגון שנחתך הראש, **הרי היא טריפה ואסורה באכילה"**. עכ"ל.

כך שיש בידינו חמישה ראשונים המחייבים בדיקה מהגרמה, ה"ה: הראב"ה, הרמב"ן, האו"ח, הרא"ש והמאירי.

והנה, לכל הראשונים הנ"ל, הבדיקה שיש רוב ושלא הגרים הוי דין בשחיטה וכמ"ש הרא"ש בפירוש וז"ל: **"ובודקין הסימנים אחר שחיטה הא נמי הלכות שחיטה היא... אבל היכא דאיתא קמן ואמר שלא בדק הסימנים הר"ז מודה שלא שחט כדין ולא יצאתה מחזקת אינה זבוחה"** עכ"ל. וכך היא דעת הראשונים שכתבו דבעין בשחיטה ידיעה ברורה ומוחשית שנשחטה ברוב בלי הגרמה ולא אזלינן בתר רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם כשידוע שלא בדק הסימנים וכמ"ש בתב"ש (סי' כ"ה, סק"ג) בדעת הרמב"ם וז"ל: **"ונ"ל דדאורייתא קאמר, דלא ס"ל דרוב שחיטות כשרות רק דהספק שקול ומוקמינן לה אחזקתה והוי ודאי נבלה וכמ"ש התוס' חולין פ"ו בהאי גוונא דהספק שקול מוקמינן לה כודאי, א"נ כמ"ש המרדכי דליכא למימר דרוב העולם שוחטים רוב סימנים משום דרוב**

זה אינו מבורר דכמה פעמים שוחטים שאין רוב הסימנים נשחטים" עכ"ל, יעוי"ש דבריו כי נעמו ומובאים כאן בשפ"ד. **אשר על כן, אחר שהוזהר השוחט בחמישה הלכות שחיטה, יש חייב הוא מדינא בבדיקת הסימנים לראות שנשחטו במקומם וברוב דהוא מהלכות השחיטה.**

והיכא דלא בדק לדעת הרמב"ם, הרא"ש והמרדכי הוי נבילה דאורייתא. וכ"כ רוב המחברים בדעת הרמב"ם וכ"כ התב"ש והוסיף דלפי"ד היה מותר לשחוט אותו ואת בנו כיון דדינו כמתה, דהיינו כנבלה ומובא בשפ"ד (סי' כ"ה, ס"ק א'). ונראה דדעת הראשונים הנ"ל המחייבים בדיקה מהגרמה דכשלא בדק הוי טריפה או נבילה דאורייתא, דכיון דאיכא חזקת איסור וסוקלין ושורפין על החזקות ולכן לוקח מן התורה על אכילתה משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכמ"ש הפמ"ג בפתיחה. ולדעת התוספות הוי אסורה באכילה מדרבנן שתיקנו חז"ל שלא אזלינן בתר רוב היכא דאיכא חזקת איסור ומיעוט שוחטים שאינם מצויין אצל שחיטה מאחר דאפשר בקל לבדוק ואף החמירו חז"ל בבדיקה הזאת להחשיבה כדן בשחיטה ולהטריף כשלא נבדק. והפמ"ג כתב (בפתיחה להלכות שחיטה בשורש הרביעי) דאפ"ל דדעת התוספות דהוי דרבנן רק למ"ד טריפה, משא"כ למ"ד נבילה סובר דהוי נבילה דאורייתא וכך הוא שיטת הרמב"ם שפסק (פ"א משחיטה, הל' י"ב) כמ"ד כשלא בדק הר"ז נבילה וכ"ה לשון הב"י (ריש סי' כ"ה) שכתב וז"ל: "הלכך אם לא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשרה הרי היא בחזקת איסור שאינה זבוחה וכמתה מאליה" עכ"ל. ואע"פ שב'כסף משנה' משמע דלא ברירה ליה בדעת הרמב"ם דהוי נבילה ודאית, מ"מ כאן בב"י הכריע דהוי נבילה ודאית וכמ"ש בשפ"ד (סי' כ"ה, ס"ק א'). ובתב"ש שם דחה את דברי הכ"מ בדעת הרמב"ם וכ"כ הש"ך והפרי"ח דהוה נבילה.

ובשו"ע הרב (סי' כ"ה בקונט"א סק"ב) מחלק בדעת הרמב"ם וז"ל: "דכשלא בדק הסימנים הוי נבילה ודאית אף לדעת הרמב"ם דס"ל דבכל ספק בשחיטה אינו אלא ספק נבילה כדמפורש ברמב"ם (פ"ג מהלכות שחיטה, הי"ח) שכתב וז"ל: "וכל ספק בשחיטה הרי הוא ספק נבילה והאוכל ממנה מכין אותו מכת מרדות" עכ"ל וכן הוא בהמשך (פ"ד מהלכות שחיטה, ה"א) שכתב וז"ל: "ישראל שאינו יודע חמישה דברים שמפסידין את השחיטה וכיוצ"ב מהלכות שחיטה שביארנו ושחט בינו לבין עצמו אסור לאכול משחיטתו לא הוא ולא אחרים והרי זה קרובה לספק נבלה והאוכל ממנה כזית מכין אותו מכת מרדות" עכ"ל. משא"כ כשלא בדק הסימנים כיון דלא אזלינן בתר רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם, מוקמינן הסימנים בחזקתם שלא נחתכו רובן והיא ודאי נבלה" עכ"ל שו"ע הרב וכמו שהזכרנו, הוא מפורש ברמב"ם עצמו (פ"א משחיטה, הל' י"ב) וז"ל: "כל השוחט צריך לבדוק הסימנים לאחר שחיטה ואם לא בדק ונחתך הראש קודם שיבדוק, הר"ז נבלה ואפי' היה השוחט זריז ומהיר וכ"כ עכ"ל.

ובדע"ת (סי' כ"ה, ס"ק א') כתב וז"ל: "ואני מצאתי בהג"א חולין פרק ג"ה סי' ל"ג שהביא בשם א"ז וז"ל: ועוף שלא בדקו אחר שחיטה הסימנים, אומר אבא מורי דנבלה גמורה היא כל זמן שלא בדק הסימנים לא נודע לו שנשחטה ובחזקת

איסור עומדת. והר"י צרפתי אומר שספק הוא ולא ודאי וכו' **ולא נראה לאבא מורי,** עכ"ל.

ולדעת בה"ג יש לראות גם שלא נעקרו הסימנים כיון שלדעתו עיקור הסימנים מהלחי אינו טריפה אלא הלל"מ שאין שחיטה מועלת כשנעקר סימן אחד ממקומו וכ"כ התוספות, הרא"ש, הרשב"א, הסמ"ג והמרדכי בדעת הבה"ג ובפשטות לדעת התוספות והראשונים הנ"ל. דס"ל לבה"ג דעיקור הוא דין בשחיטה ומהלכותיה דהיינו שיש לראות שהסימנים במקומם דאז הועילה השחיטה ובלא"ה לא הועילה ובחזקת איסור עומדת והוי כבדיקת רוב הסימנים אחר השחיטה. ומפורש כן גם בש"ע הרב (סי' כה' סק' ג') וז"ל: "דהבה"ג אזיל לשיטתו דס"ל דשמוטת הסימנים מהלחי זהו עיקור דחשיב שמואל בהלכות שחיטה כדלעיל וכיון שהוא מהלכות שחיטה א"כ אם לא בדק לא נודע לך אם נשחטה כראוי ובחזקת איסור עומדת כמ"ש הב"ח עכ"ל. וכ"ז אע"פ שבהמה בחייה לאו בחזקת שנעקרו הסימנים וכמ"ש הש"ך (סק' ב') ומשו"ה התיר שם בדיעבד כשלא בדק מעיקור, עאכ"כ **דלדעת הבה"ג דהגרמה הוי דין בשחיטה וכשלא ראה חסר בעד שיוודע לך דאין שם שחיטה אלא כשנשחט במקומו, משא"כ כשהגרים הווה חיתוך בעלמא.**

וכדבריהם מצינו גם בפוסקים היכא שלא בדק מהגרמה וכך כתב השמ"ח (סי' כ"ה, ס"ב) וז"ל: **"ולענין הגרמה היכא דצריך בדיקה נ"ל דלכ"ע הווה ספק נבלה דאורייתא דהוה ספק השוה" עכ"ל** השמ"ח. וכתב עליו הפמ"ג (במשבצות ס"ק ב') וז"ל: **"והשמ"ח סיים אם שחט סמוך לראש ולא בדק הוה ספק נבלה ולא ידענא אמאי לא ודאי שכל ספק השקול ואיכא חזקה - ודאי משוי לה וכ"כ הוא [התב"ש] באות ג' שם דספק השקול ודאי משוי לה וכו'" עכ"ל.**

ד. שיטות הפוסקים שא"צ בדיקה מהגרמה כשהשחיטה באמצע הצוואר -

והנה מכל הראשונים שהבאנו, הרמב"ן, הראב"ה, הרא"ש, האו"ח והמאירי שחייבו בדיקה מהגרמה משמע דחייבו בכל גוונא בין שהשחיטה נעשתה באמצע הצוואר וכ"ש כשנעשתה סמוך לראש, דמדלא חילקו בכך ש"מ דחייב הבדיקה תמידית בכל שחיטה, ובפרט דדברי הראשונים קאי על דברי הש"ס בחולין ט' ע"א דהטבח צריך שיבדוק בסימנים ובודאי דמיירי הש"ס בשחיטה הרגילה והבטוחה מכל מכשול דהיינו באמצע הצוואר ואעפ"כ כתבו הראשונים הנ"ל דכוונת הש"ס לחייב אף בדיקה מהגרמה והוא מכיון דיש חזקת איסור דבהמה בחיי וכו' יש חיוב לבדוק תמיד מהגרמה ושיש רוב וכדמפורש ברמב"ן ובמאירי וכ"ה המשמעות הפשוטה של כל הראשונים הנ"ל, **וכ"ש כששינה השוחט ושחט סמוך לראש דודאי נמי דבעי בדיקה שלא הגרים כיון שמצוי אז להגרים.**

אומנם הט"ז (סי' כ"ה ס"ק ב') חידש חידוש עצום בדברי הרא"ש המצריך בדיקה מהגרמה וז"ל: **"הא דהוצרך לבדוק אחר הגרמה דשכיח הוא בשוחט סמוך לראש שיגרים חוץ למקום הכשר" עכ"ל.** ואע"פ שאין בראשונים חילוק זה, הסכימו כל האחרונים לדבריו בשיטת הרא"ש ופסקו כן להלכה ובראשם השמ"ח

שהכריע כחידושו של הט"ז לחלק ולומר שחובת הבדיקה מהגרמה היא רק אם שחט קרוב לראש ולא כששחט באמצע הצוואר וז"ל (שם ס"א): "**ולענין הגרמה נ"ל אם שחט באמצע הצוואר כמ"ש סי' כ' ס"א או סמוך לו א"צ לבדוק אחר הגרמה, אבל שחטה למעלה או למטה פשיטא דצריך בדיקה**" עכ"ל.

ובמשך ימים רבים תמהתי מנ"ל להט"ז ולהתבונן ש (ולשאר האחרונים כולם שפסקו כך כפי שיבואר לקמן) לחלק בדעת הרא"ש בין שחיטה באמצע הצוואר לבין שחיטה סמוך לראש בו בזמן שהרא"ש עצמו בתשובתו אמר רק שיש לבדוק מהגרמה ותו לא מידי ?.

ואחר העיון נראה בס"ד שאפשר להבין שיטתם בשיטת הרא"ש והוא נלמד, הן מדברי הרא"ש עצמו על מימרא דשמואל והן מתשובת הרא"ש לבנו רבינו יחיאל וכן מפסקי הרא"ש על הש"ס שכתב בנו, רבינו הטור וגם ממש"כ הטור בהלכותיו כאן. דהנה בטור (סי' כ"ה) כתב וז"ל: "וא"צ לבדוק אם נעקרו הסימנים או ניקבו דבהא סמכין ארובא כמו בח"י טריפות **ובבדיקת הסימנים נמי אם בשעת שחיטה רואה אותן שחוטין לפניו א"צ יותר**" עכ"ל.

ומאידך, בב"י כאן הביא דברי הרא"ש בתשובה שכתב 'דאינו צריך לבדוק אלא **שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה בלא הגרמה**' עכ"ד ולכאורה נראה דהטור חולק על אביו הרא"ש מבלי שיתייחס לדבריו כלל וזה לא ניתן להאמר. וגם צ"ע טובא דעת הרא"ש שכתב בתשובה לחייב בדיקה מהגרמה, א"כ מאי טעמא בספרו על הש"ס כשמבאר דברי ר' יהודא אמר שמואל דהטבח צריך שיבדוק בסימנים, הוא מפרש דהיינו שצריך שיבדוק אם נשחטו רובן אבל א"צ לבדוק אם נעקרו וכו', והיאך לא הזכיר כלל שיש לבדוק מהגרמה ? והיא קושיא אלימתא שאין עליה תשובה. דכיון דחיובה תמידי ודאי מקומה אצל מימרא דשמואל דהיא מקורה, והא ראייה, דהרמב"ן, הראב"ה, המאירי והא"ח כתבו את החשש של הגרמה על מימרא דשמואל דהוא נכלל בבדיקת הסימנים דקאמר, דהיינו שיש ליראות הסימנים חתוכים ובמקום השחיטה ולזה נתכוון שמואל עצמו לחדש לחייב שני בדיקות אלו. ועוד יותר קשה דבסיום דבריו שם כתב הרא"ש שאם ראה הסימנים שחוטין לפניו **שוב א"צ לבדוק** ודבריו אלו סותרים למש"כ בתשובתו.

ומצאתי בדרישה (ס"ק ב') שמפרש דברי הטור במש"כ אם בשעת שחיטה רואה אותן שחוטין לפניו א"צ יותר וז"ל: "דהו"א מדקאמר ר' יהודא שם בגמרא הטבח צריך שיבדוק בסימנים **לאחר** שחיטה, א"כ לא נסמוך על מה שרואה אותם בשעת שחיטה אלא יצטרך גם לבדוק [אח"כ], קמ"ל דלא". והוסיף הדרישה להביא ראיה לדבריו אלו "דבקי צור פסקי הרא"ש משמע להדיא כמ"ש דז"ל (סי' יד): "הטבח צריך לבדוק הסימנים לאחר שחיטה אם נשחטו רובן ואם יראה אותן לפניו שחוטין א"צ לבדוק עוד", עכ"ל. דמשמע בפירוש כדבריו דא"צ לחזור ולבדוק אח"כ. והוסיף והביא עוד שם "דיש מפרשים דמ"ש רבינו הטור 'א"צ יותר' ר"ל שא"צ לבדוק אם לא שחט בהגרמה וכתב ע"ז הדרישה וז"ל: "ואין זה במשמעות לשון רבינו דהגרמה מאן דכר שמה, ועוד דא"כ היה פוסק רבינו נגד אביו הרא"ש ז"ל שכתב בתשובה והביאו הב"י שצריך לבדוק אם נשחטו רובן בלא הגרמה. ואף שהב"י לא פסק כן שס"ל דא"צ לבדוק אחרי זה, מ"מ אם לזה נתכוון רבינו, הו"ל להזכיר דברי הרא"ש אביו ולכתוב הכרעתו" עכ"ל הדרישה.

ולכאורה דבריו צלע"ג וחסרים הרבה, דלו יהי' כדבריו שכוונת רבנו הטור במש"כ 'וא"צ יותר' דהיינו דסגי כשרואה הסימנים שחוטין בשעת שחיטה ולא בעי יותר בדיקה. וגם נכון שמסתברים דבריו במש"כ דאם כוונת הטור לחלוק על אביו הו"ל להזכיר דברי אביו ולכתוב הכרעתו. וא"כ לדעת הדרישה אין כוונת הטור להוציא מדעת אביו כלל, א"כ קמה וגם נצבה האיך לא הזכיר הטור שיש חיוב בדיקה גם מהגרמה חוץ מבדיקה שרוב הסימנים שחוטין כמ"ש הרא"ש בתשובתו וממ"נ היה לו להזכיר זאת, או כדי להורות שיש חיוב בדיקה מהגרמה ובאם לאו הי"ל להביא דעת אביו הרא"ש ולומר שאין הכרעתו כך וכמ"ש בדרישה, דהאיך אפשר להתעלם מאחד מחמישה הלכות שחיטה כשהחיוב הוא תמידי, בלי טעם נכון? ועוד צע"ג האיך חזר וכתב גם רבינו הטור עצמו בקיצור פסקי הרא"ש ד'אם יראה אותן לפניו שחוטין א"צ לבדוק עוד' הלא פסקיו אלו סותרים לפסקיו בתשובה (שהובאו כאן בב"י) שכתב לחייב גם בדיקה מהגרמה? אתמהה.

וליישוב הדברים נלע"ד ברור דתמיהות אלו המה-המה המקור לדברי הט"ז והתב"ש שאמרו ששיטת הרא"ש לחייב בדיקה מהגרמה מיירי רק כששחט סמוך לראש ולא כששחט כשחיטה הרגילה והרצויה ללא חששות דהיינו באמצע הצוואר כמנהג כו"ע דאז א"צ בדיקה מהגרמה כיון שרחוק מאד שיגרים ואינו מצוי כלל. וא"כ, בתשובתו מיירי בשוחט סמוך לראש וכמ"ש בתב"ש בפירוש ולא קאי על דברי הש"ס ולכן בעי בדיקה מהגרמה כיון שמצוי שמגרים אז וכמ"ש הט"ז ואילו ר' יהודא אמר שמואל שאמר בגמ' הטבח צריך לבדוק בסימנים מיירי בשחיטה הרגילה שנהגו בה כו"ע דהיינו כששחט באמצע הצוואר ואעפ"כ יש חיוב לבדוק, אך רק הסימנים שנשחטו רוב ותו לא ורק חידוש דין זה מחדש שמואל, דאטו כי רוכלא הוי לפרט כל סוגי השחיטה האפשריים? אלא אמר חידושו בשחיטה הרגילה והמומלצת באמצע הצוואר **דאע"פ ששחטו כראוי לכתחילה. יש חיוב בדיקה לראות שנשחטו רוב שני הסימנים** אבל אה"נ כשלא נשחט כרגיל אלא סמוך לראש יש לחייב עוד בדיקה לראות שלא היתה הגרמה מאחר דשכיח שיגרים, וגמרינן ליה נמי מדינא דשמואל. דכמו שחייב שמואל לבדוק שנשחטו רוב הסימנים כיון שמצוי קצת שלא נשחטים רובם ויש חזקת איסור, ה"ה כשנשחט סמוך לראש כיון שמצוי קצת שמגרימים אז, יש נמי חיוב בבדיקה מהגרמה, אך בזה לא מיירי שמואל עצמו ולכן לא כתב הרא"ש לחייב בדיקה מהגרמה בדין הש"ס שהטבח צריך לבדוק בסימנים כיון דלא מיירי בשחיטה סמוך לראש אלא באמצע הצוואר ואז אינו מצוי הגרמה כלל ואין צורך בבדיקה. ומשו"ה נמי לא הזכיר בדיקה מהגרמה בקיצור פסקי הרא"ש מכיוון דהקיצור הוא ממש"כ הרא"ש בהלכותיו על הש"ס ושם מיירי בשחיטה הרגילה באמצע הצוואר ולכן א"צ בדיקה מהגרמה כיון דאינו מצוי כלל, משא"כ בתשובתו מיירי כששוחט סמוך לראש וכמעשה שהי' אז (וכדמפורש בתב"ש דבזה מיירי הרא"ש).

ובזה גם יתיישב ע"נ מדוע כששאל רבנו יחיאל את אביו הרא"ש באם ס"ל שיש לחייב בדיקה מהגרמה, מכיון שהוא לא ראה בדיקה זו בבית אביו הרא"ש וע"ז השיב הרא"ש דדעתו לחייב בדיקה מהגרמה ולא חש לענות לבנו מדוע הוא עצמו לא עשה בדיקה זו בביתו? דלמאי דאמרן א"ש, כיון דאצל הרא"ש השחיטה היתה מתבצעת באמצע הצוואר כמנהג כו"ע ולכן לא עשה בדיקה זו והבין טעם אביו בהנהגה זו, ואילו שאלת רבינו יחיאל היתה רק על שחיטה סמוך לראש. ואע"פ שאין הדברים מפורשים, מוכרחים המה וכדאמרן.

ורבנו הטור ודאי דס"ל כאביו הרא"ש דבשוחט סמוך לראש בעי נמי בדיקה מהגרמה, אלא דבהלכותיו בס"י כ"ה מיירי בשחיטה הרגילה שכו"ע נהגו בה, דהלכותיו קאי על סדר הש"ס דמיירי בסתם שחיטה **ולא באופן ששינה השוחט** ולכן לא הזכיר בדיקה מהגרמה. ונהג בזה כאביו שגם הוא לא הזכיר הגרמה בהלכותיו על הש"ס אלא רק בתשובה דשחיטה לכתחילה היא באמצע ואז א"צ בדיקה מהגרמה ובזה מיירי שמואל. כן הוא שיטת הרא"ש לדעת הט"ז והתבו"ש וכן הסכימו כל הפוסקים.

היוצא לנו מכל הנ"ל שלדברי הכל מימרא דשמואל בגמרא מירי בשחיטה הרגילה כמנהג כו"ע, דהיינו באמצע הצוואר ופליגי בכוונתו במה שאמר **'הטבח צריך שיבדוק בסימנים'**, דלדעת הרא"ש בדיקה היא לראות הסימנים שחוטין ותו לא, ולדעת הרמב"ן, הראב"ה, האו"ח והמאירי הכוונה היא לראות הסימנים שחוטין **במקום שחיטה ובלי הגרמה**, דבלא"ה לא הוי שחיטה כלל אלא סתם חיתוך דמשום דאיכא חזקת איסור אין להתיר בלי בדיקה וכדמפורש ברמב"ן ובמאירי. וא"כ לדעתם חיוב הבדיקה הוא תמידי בשוחט באמצע הצוואר וכ"ש בשוחט סמוך לראש, כיון דחיוב בדיקה מהגרמה ילפינן לדידהו ממימרא דשמואל ולכך נתכוון שמואל עצמו במאי דקאמר בסתם 'הטבח צריך לבדוק בסימנים' ולא קאמר צריך לראות בסימנים אם נשחטו, ש"מ דכוונת שמואל לחייב שתי בדיקות וכמ"ש באו"ח משא"כ לשיטת הרא"ש כששוחט באמצע הצוואר אין חיוב בדיקה מהגרמה מאחר שרחוק מאד שיגרים וקרוב לומר שא"א להגרים ואינו מצוי כלל, לכן בודק רק שנשחטו רובן שמצוי קצת שלא נשחטו רוב ותו לא. וחיוב בדיקה מהגרמה הוא רק כשנשחט סמוך לראש שמצוי אז קצת גם שמגרים.

ה. שיטת הלבוש והב"ח לחייב בדיקה מהגרמה גם בשחיטה באמצע הצוואר-

אומנם, נראה דשיטת הלבוש והב"ח לחייב בדיקה מהגרמה בכל גווני, גם בשחיטה באמצע הצוואר כפשטות לשון הראשונים שלא חילקו. דהנה, יעוין בלבוש שהובא בתחילת מאמר זה שכתב לחייב בדיקה מהגרמה ולא הזכיר כלל דמיירי בשחיטה סמוך לראש וא"כ בודאי מיירי בשחיטה הנהוגה בימים ההם באמצע הצוואר וגם הלבוש עצמו כתב (בס"י כ', ס"ג) וז"ל: "ואנו אין בקיאים כ"כ בשיעורן (של מקום השחיטה בתחילת הצוואר ובסופו) לפיכך קיי"ל דמצוות שחיטה לכתחילה הוא לשחוט באמצע הצוואר וכנגד הגרון ולא מן הצדדים וכו'" עכ"ל והכריע בזה כדעת רבו המובהק הרמ"א (בס"כ, ס"ב) דהשחיטה מקומה באמצע הצוואר לאורכו ולכן כשמחייב הלבוש בדיקה מהגרמה אחרי השחיטה בודאי מיירי לחייב בדיקה כששחט באמצע כדין השחיטה לכתחילה, דקרוב לראש מאן דכר שמיה.

וכך משמע ג"כ בדברי הב"ח בפירוש דלא כהט"ז והתבו"ש וס"ל דבעינן בדיקה אחר הגרמה גם כששוחטים באמצע הצוואר, שכתב שכל בדיקת השחיטה דהיינו הגרמה ובדיקת הרוב בשחיטה עצמה הוא להוציא מחזקת איסור ופשוט וברור דמיירי בשחיטה הרגילה והמומלצת הנהוגת מקדמא דנא שהוא באמצע הצוואר ואעפ"כ יש חיוב לבדוק כדי שההתיר יהא ברור וודאי בלי שום ספק כלל. דכיון שיש

חזקת איסור אזי כל ההלכה השייכת לשחיטה יש לבדוק באם נעשה כהלכה ורק ההלכות השייכות לטריפות סמכין ארובא בלי בדיקה. דלא יעלה על הדעת לכל בר דעת דהב"ח מיירי בשחיטה הסמוכה לראש דמאן דכר שמי' כלל. ובפרט דהב"ח בסי' כ' הביא בשם הגהות סמ"ק דנכון לשחוט באמצע הצוואר וברוב המקומות שחטו בעת ההיא באמצע הצוואר לאורכו כמ"ש הב"י בשם סמ"ק והרמ"א מאחר שהוא השחיטה הבטוחה ביותר מכל מכשול. וכמ"ש התבוס"ש בדעת הב"י בפשטות דמיירי בשחוט באמצע הצוואר כמנהג כו"ע ואעפ"כ ס"ל להב"ח דבעינן לבדוק מהגרמה דז"ל הב"ח (בס"ס כ"ה): "והלכך נלע"ד דלמעשה צריך בדיקה גם אחר הגרמה ועיקור שהוא מהלכות שחיטה אלא שלא נהגו לבדוק אחר העיקור כי אם בעופות אבל אחר הגרמה פשיטא דצריך לבדוק אף לדעת הרא"ש כמבואר בתשובתו שהבאתי וס"ל דאינו דומה לעיקור וכתב וז"ל: "ונ"ל טעמו בזה דהעיקור שהיא השמוטה שקמה מאליה ע"י סיבה מבחוץ סומכים על הרוב כמו בשאר טריפות **אבל ההגרמה שהוא ע"י השוחט עצמו כשמכריע ידו צריך לבדוק אם לא הגרים** והמחמיר לבדוק גם אחר עיקור תע"ב" עכ"ל הב"ח והכריע כהרמב"ן דלכתחילה יש לחשוש אף לעיקור וכמ"ש לעיל.

ולמאי דאמרן, מצאנו חבר לשיטת ה'לבוש' המחייב בדיקה מהגרמה אף שנשחט באמצע הצוואר וכמשמעותם הפשוטה של דברי הראשונים ה"ה הרמב"ן, הראב"ה, המאירי והאור"ח שפירשו דברי הש"ס (בחולין, ט', ע"א) דהשוחט צריך לבדוק בסימנים אם שחט רוב וגם אם לא הגרים, דהש"ס ודאי מיירי בשחיטה באמצע כרגילות השחיטה בכל המקומות ולכן החיוב הוא תמידי בכ"מ שנשחט דכיון דמחייבים בדיקה מהגרמה כשנשחט באמצע, כ"ש כשנשחט סמוך לראש דחייבים וכדאמרן ודו"ק.

ו. שיטת הב"י בחיוב בדיקה מהגרמה -

והנה הב"י שם אחר שהביא דברי הרא"ש בתשובה שצריך לבדוק שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה בלא הגרמה, העיר וז"ל: "**ולא ראיתי שום אדם שבדק כן ולכן נראה לומר שכל שנראה בעיניו מאומד דעתו שהוא במקום שחיטה מפיך מידי הגרמה**" עכ"ל הב"י. ובש"ע (סי' כ"ה, א') הביא המחבר רק חיוב בדיקת הסימנים שנשחטו רובם ואח"כ הוסיף: "ויש מי שאומר שצריך לראות שהם שחוטין במקום שחיטה בלא הגרמה" עכ"ד.

ועל עדות הב"י שכתב: "ולא ראיתי שום אדם שבדק כן וכו' " העיר ע"כ בתב"ש ס"ק ב' וכתב: "ולע"ד עדות דהב"י נאמנה שאין אדם בודק והיינו משום דנהיגי כ"ע לשחוט באמצע הצוואר כמ"ש ר"ס כ' ובכה"ג חששא רחוקה טובא שמא נאנסו הסימנים ובא לכאן מקום שאינו ראוי לשחיטה. אבל הרא"ש מיירי בשוחט במקום שיש לחוש להגרמה והיינו הגביה למעלה או הוריד למטה דבכה"ג טפי איכא למיחש מלשחיטת המיעוט [חשש שלא שחטו רוב] ואפי' התוספות דס"ל בדף ט' דמדאורייתא כי לא בדק אחר שחיטת הרוב כשר דרוב שוחטים שוחטין הרוב, הכא מודים דחיישינן מדאורייתא, דהספק שקול. וכ"פ הלבוש **דהגרמה בעי בדיקה אפי' בדיעבד**" עכ"ל התבוס"ש.

והנראה בזה דלדעת התב"ש גם הב"י ס"ל דבשוחט סמוך לראש בעי בדיקה משום הגרמה, אלא כיון דלא סלקא דעת' שישחטו במקום שמצוי לבוא לידי הגרמה לכן כתב כמ"ש. ואע"פ שקרוב לראש אחר כדי תפיסה הוא מקום שחיטה, מ"מ הא הביא הב"י בשם סמ"ק בס"י כ' וז"ל: **"ולפי שא"א בקיאים בזה [בשיעורים של מקום השחיטה] נכון לשחוט באמצע הצוואר** עכ"ל. וע"פ דברים אלו כתב הרמ"א בס"י כ' ס"ב וז"ל: **"ולפי שא"א בקיאים בשיעורים אלו נכון לשחוט באמצע הצוואר לארכו דאז יוצא מידי ספק**." עכ"ד יעו"ש. ונראה שלזה כיון גם הב"י במש"כ "שנראה בעיניו מאומד דעתו שהוא במקום שחיטה מפיק מידי הגרמה", ע"כ דהיינו כששחט באמצע או קרוב לו במקום שהוא קרוב לודאי שלא יגרים, דאלת"ה האריך אפ"ל דמיד אחר כדי תפיסה מפיק מידי הגרמה ?, אתמהא, הלא הוא מעשים בכל יום שבאים לידי הגרמה ומפורש בט"ז בס"י כ"ה ס"ק ב' דשכיח הוא בשוחט סמוך לראש שיגרים ?

ולכן ע"כ צ"ל בכוונת הב"י לדעת התב"ש דהכי קאמר הב"י, שנראה בעיניו מאומד **שהוא במקום שחיטה הנהוג, דהיינו באמצע או קרוב לו, מפיק מידי הגרמה** והעיקר שישחט במקום שלפי אומד הדעת רחוק מאד מלהגרים דהיינו **שהוא קרוב לאמצע ורחוק מהראש**, דהיינו ל"ד ממש אמצע כמו שכתב בשם הסמ"ק אלא אף קרוב לאמצע נמי שרי. ולזה נתכווין הב"י להוסיף דאף כל שנראה בעיניו מאומד דעתו וכו' מפיק מידי הגרמה. ודברי ב"י אלו הם המקור של השמ"ח שכתב שאף סמוך לאמצע א"צ לחשוש להגרמה. וכתב השמ"ח שם בס"ב וז"ל: "דלענין הגרמה היכא דצריך בדיקה [ולא בדק], **נ"ל דלכולי עלמא הוי ספק נבילא דאורייתא** דהוה ספק השווה" עכ"ל. ובוודאי התכוון השמ"ח בלשון **"כו"ע** אף להב"י שהרי אי אפשר שהשמ"ח יאמר **"דלכו"ע** צריך בדיקה ובלא"ה הוי ספק נבילה, בו בזמן שלשית מן הב"י אפי' בדיקה אין צריך.

ומשו"ה לא טרח הב"י לפרש דבריו בפרוש כמ"ש התב"ש, מחמת שבזמנו ובמקומו לא רבתה השחיטה ולא ניסו השוחטים להקל ע"ע ולשחוט סמוך לראש ולא עלתה על דעתו שישחטו במקום שיכול להיות חשש. ולכן סבור היה מן הב"י דהרא"ש והאור"ח דמצריכים בדיקה מהגרמה, החמירו אע"פ ששחטו באמצע הצוואר ואע"פ שהוא חששא רחוקה שמא הגרים, בכל אופן כיון דמיירי הרא"ש בעופות אך לא רק בתרנגולות אלא גם בתרנגולים שדרכם קצת לבלוע הסימנים ס"ל להרא"ש דיש מקום לחשש [ולהבנת העניין לחשוש לחששא רחוקה זו הוא גם כמו שביארתי בתחילת דברי – כיוון דתלוי הרבה בתפיסתו של השוחט עד כדי כך שפעמים מהפך את הוושט על הקנה ושוחט תחילה הוושט, או אפי' ששוחט רק את הוושט. כמו"כ יש ששוחט הקנה והוושט ובקנה שחט אחר כחמש טבעות ואילו בוושט היתה הגרמה והוא מחמת שהוושט 'גמדא ופשטא' ונמתח התורבץ למטה בגלל שהשוחט עשה תפיסה גרועה ודברים אלו ראיתי בעיני הרבה פעמים]. ועל חששא רחוקה זו חלק הב"י דא"צ לחשוש כל כך כששוחטים באמצע הצוואר וגם לא ראה שנהגו לחשוש לזה אז. **אבל אה"נ כששוחט סמוך לראש ודאי שגם הב"י יודה שחיישין להגרמה כיון שמצוי להגרים וצריך בדיקה**. [וזאת יש להדגיש דכל מעשה השחיטה קרוב לראש הוא 'המצאת השוחטים' מחמת דוחקם וכדאמרן. אשר ע"כ במקום שלא היה הדוחק הנ"ל לא עלה על דעת מאן דהוא לקרב השחיטה לראש ולהכניס עצמו לכל מיני ספיקות

והיה פשוט וברור ששוחטים באמצע הצוואר או קרוב לו. וכך היה במקומו של הב"י ולכן לא עלתה על דעתו 'המצאה' זו של השוחטים לשחוט קרוב לראש ולכן ס"ל מרן הב"י דאף הרא"ש מיירי כששחטו באמצע וכפשטות דבריו בתשובתו שלא חילק כלל ואעפ"כ חשש להגרמה, וע"ז חלק מרן הב"י ואמר דלא ראה וכו'. דמנ"ל למרן הב"י לדעת תחבולות השוחטים במקומות אחרים ?].

משא"כ במקומות שבהם רבתה השחיטה ונתקשו השוחטים להוציא הסימנים אחר שחיטה במהירות כיון דהתקיפת אגודל נעשית על שיפוי כובע ובאם החתך באמצע הצוואר כמנהג מימי קדם הסימנים משתהים לצאת ולכן העדיפו לשחוט אחר תפיסת יד קרוב לראש ולשיפוי כובע ובזה תיקל מלאכת בדיקת השחיטה בתקיפת האגודל ועל כך היתה שאלת רבינו יחיאל לאביו הרא"ש במש"כ ולא ראיתי בביתך חושש לזה ואפשר שתמיד כן הוא, דהיינו, האם תמיד חולק אבא על הראב"ה וס"ל דאין לבדוק מהגרמה אפי' כששחט סמוך לראש או דילמא מודה להראב"ה כשנשחט סמוך לראש דצריך בדיקה מהגרמה, ועל זה קאמר הרא"ש דבכה"ג מודה להראב"ה שחייבים לבדוק כיון שמצוי קצת שיגרים כששחט סמוך לראש. משא"כ כששחט באמצע הצוואר רחוק מאד שיגרים ואינו מצוי כלל ולכן א"צ בדיקה. ואף דעת הב"י מסכמת לכך.

ובמקומו של הרא"ש עצמו שחטו באמצע הצוואר כמנהג רד"ר של המקומות ולכן לא ראה ר' יחיאל בנו הנהגה זו של בדיקה מהגרמה אצל אביו בביתו כמ"ש בשאלתו לאביו, ידיע שיטת אביו רק בשחיטה באמצע הצוואר שנהגו בה בבית אביו ולכן גם לא שאל כשהיה בבית אביו. וכשיצא למקום אחר וראה ששוחטים שם סמוך לראש נתעורר לשאול דעת אביו בזה. ואכן, הרא"ש בתשובתו לבנו הסכים לדעת הראב"ה שיש לבדוק מהגרמה אך רק במקום שהוא כששוחטים סמוך לראש דאז יש חשש שיגרים וכמ"ש הט"ז והתבו"ש, ולכן גם לא השיב הרא"ש על שאלת בנו שלא ראה בדיקה מהגרמה אצלו בבית.

ולדברי התבו"ש שחילק בין שחיטה באמצע הצוואר לשחיטה סמוך לראש א"ש טפי תשובת הרא"ש לבנו ר' יחיאל וכמ"ש. משא"כ הב"י שבמקומו ובזמנו היתה השחיטה מצומצמת מאד ולא ראה ולא שמע על תחבולתם של השוחטים, לכן פשיטא ליה דהרא"ש והראב"ה מיירי כמנהג השחיטה הרגיל דהיינו באמצע הצוואר ובפרט שהרא"ש כתב לבדוק מהגרמה בסתמא ולא ציין דכוונתו רק בשוחט סמוך לראש (שהרי החילוק בין שחיטה סמוך לראש ובין שחיטה באמצע הצוואר הוא חידוש של הט"ז והתבו"ש). ועל מה שלא ראה ר' יחיאל בדיקת הגרמה, לדעת הב"י צ"ל דע"ז וכיוצ"ב אמרו חכמים בעדויות (פ"ב, מ"ב) שלא ראינו אינו ראיה ומוזכר נמי בש"ס.

והנה, ידוע שבעופות קשה לראות גם את הוושט בפרט לעומד מן הצד ורק השוחט כשמתאמץ יוכל לראותו כיוון שהוא כוויץ ומתחבא תחת הקנה. ור' יחיאל שלא ראה היה טרם ידיעתו את שיטת הראב"ה לחייב בדיקת הגרמה בשני הסימנים ומשנודע לו על חיוב בדיקה זו מיד שאל לאביו הרא"ש על מה שלא ראה בדיקה זו אצלו יעו"ש [דאלת"ה מ"ט לא שאל לאביו כששהה אצלו וראה שאין בודקים מהגרמה לדעתו], והוזה לגביו בדיקה זו מילתא דלא רמיא עליהו דאיניש ולא אדעתיה, בפרט שבחיי אביו לא היה אחריות השחיטה עליו כלל. ולכן ס"ל למרן דיש לדון רק בפסק הרא"ש לחייב בדיקה ותו לא. וע"ז קאמר הב"י ולא

ראיתי שום אדם שבודק כן, דהיינו כששוחט באמצע הצוואר דלא נהגו בזה כשיטת הראב"ה והרא"ש. וכוונתו שראה שאין בודקים אז מהגרמה דכיון שמרן היה מרא דארעא דישראל ודאי דקדק בזה שפיר.

וא"כ באנו למחלוקת הב"י, מול ה'לבוש' והב"ח כששוחטים באמצע הצוואר, דלדעת הב"י א"צ בדיקה מהגרמה ולדעת ה'לבוש' והב"ח יש לבדוק מהגרמה והכרעת הפוסקים כדעת הב"י דא"צ בדיקה כששוחטים באמצע או סמוך לו וכששוחטים סמוך לראש ס"ל לתבו"ש דלכ"ע צריך בדיקה מהגרמה אף למרן הב"י. וכמו"כ צ"ל לדעת התבו"ש דאף שכתב מרן הב"י בשו"ע דעת המחייבים בדיקה מהגרמה בלשון 'וי"א' דמשמע שהמחבר עצמו ס"ל שא"צ בדיקה כיון שהביא דעה ראשונה בסתמא, היינו כיון דהרא"ש דמצריך בדיקה מהגרמה מיירי כששוחט באמצע הצוואר לדעת הב"י ואעפ"כ ס"ל דיש לבדוק וע"ז חולק מרן המחבר ולכן כתב וי"א' על דברי הרא"ש - אבל אה"נ כששוחט סמוך לראש גם המחבר מודה דיש לבדוק מהגרמה ולא פליג ע"ז כלל כיון דמצוי להגרים. משא"כ כששוחטים באמצע רחוק מאד שיגרים ואינו מצוי כלל ולכן א"צ בדיקה. כך שלדעת התבו"ש, הב"י כדעת הרא"ש ס"ל ודו"ק.

והנה, נראה לכאורה מדברי התבו"ש שכתב דאפי' לתוספות דס"ל בחולין דף ט', דמדאורייתא כי לא בדק אחר שחיטת רוב כשר, דרוב שוחטים שוחטין הרוב, הכא מודים דחיישינן מדאורייתא - דהספק שקול. וא"כ, כששוחטים סמוך לראש כנהוג היום, אם לא בודקים מהגרמה, אף להתוספות הוי חשש דאורייתא. אך זה אינו, דמצאנו בש"ע הרב (יור"ד סי' כ"ה) על מש"כ המחבר בשם ויש מי שאומר שהביא את דברי התבו"ש בהסבר וז"ל: "...היינו כששחט במקום שיש חשש להגרמה כגון למעלה או למטה ובכה"ג אפי' בדיעבד אסור מדאורייתא אפי' לדעת התוספות, דאיכא מאן דאמר בגמרא גבי שחיטת רוב סימנים, דמדאורייתא אזלינן בתר רובא, דרוב שוחטים מצויים לשחוט הרוב [ולכן מדאורייתא מותר אף כשלא בדק באם שחט הרוב]. וגבי הגרמה לא שייך למיזל בתר רובא דרוב שוחטים שוחטים באמצע הצוואר וזה שינה ושחט למעלה או למטה במקום שיש לחוש להגרמה ועיין ב"ח [ולכן ליכא למימר דאזלינן בתר רובא], אבל השוחט באמצע הצוואר אף שאינו אמצע ממש רק שהוא מקום שאין לחוש בו להגרמה, א"צ לבדוק בסימנים שמא נאנסו ובאו לכאן, מקום שאינו ראוי לשחיטה דחששא רחוקה היא [תבו"ש]. עכ"ל הרב שו"ע.

וא"כ בזמנינו שכל השוחטים שוחטים סמוך לראש ורובם אינם מגרימים, י"ל דלדעת התוספות הוי דינו כשחיטת רוב בסימנים דאמרינן ביה דמדאורייתא כשר דאזלינן בתר רובא, ה"ה גבי הגרמה אמרינן הכי דלא שינה השוחט וכיון דרובא אינן מגרימים הוי כשר מדאורייתא לדעת התוספות, אך ודאי דאסור מדרבנן אף לדעת התוספות עד שיבדוק מהגרמה דהוי כבדיקת רוב סימנים.

וכ"כ ב'חכמת אדם' כלל ז' אות י"ח וז"ל: "ואם שחט במקום סמוך לראש צריך לראות שנשחט במקום שחיטה בלא הגרמה ואם שחט באמצע הצוואר א"צ לחוש להגרמה". עכ"ל.

וכ"ה ב'ערוך השולחן' סי' כ"ה ס"ב וז"ל: "כתב רבינו הב"י דיש מי שאומר שצריך

לראות שהם שחוטים במקום שחיטה בלא הגרמה. ובספרו הגדול כתב שלא ראה נוהגין כן והדבר פשוט דכששוחט באמצע הצוואר א"צ לראות אחר הגרמה וכששוחט בקצה הצוואר ודאי שיש לחוש להגרמה ויש לראות ששחט בלא הגרמה ולפי שרוב השוחטים שוחטים באמצע הצוואר לכן לא נהגו בזה [תבו"ש] עכ"ל ערוה"ש.

וכ"כ ב'כף החיים' ס"ק ח' וז"ל: "ומנהגינו כשמוציאים הסימנים מחוץ לבית השחיטה לראות אם נשחטו רובן, רואים ג"כ את הושט אם הוא כוויץ וגם את הקנה אם נשאר איזה גרגירים לצד הראש ואז יצא מכלל מוגרמת" עכ"ל.

סוף דבר שאין בידינו להקל שלא לבדוק מהגרמה אלא כששחטו באמצע או קרוב לו, ואע"פ שהרמב"ן, הראב"ה, האו"ח והמאירי החמירו לבדוק מהגרמה אף כששחטו באמצע הצוואר, וה'לבוש' והב"ח מסיקים כך גם להלכה דיש לבדוק אף באמצע וכמו שכתבתי בשם הרמב"ן והמאירי לעיל, מ"מ כיון דהרי"ף והרמב"ם לא הזכירו בדיקה מהגרמה הכריע הב"י וכל הפוסקים להקל בשחיטה באמצע הצוואר שא"צ לבדוק מהגרמה כיון שרחוק מאד שיגרים אז וגם אינו מצוי כלל, אבל בשחיטה סמוך לראש ס"ל להט"ז והתבו"ש ושאר כל הפוסקים דלכו"ע חיישינן להגרמה אף להרי"ף והרמב"ם מאחר שמצוי קצת הגרמה בשחיטה סמוך לראש יש חיוב לבדוק והוי כבדיקת רוב בסימנים.

כך שיש בידינו רוב מנין ורוב בנין של הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים והמה עמודי ההוראה אשר כל בית ישראל נישען עליהם והם מחייבים בדיקה מהגרמה כששוחטים סמוך לראש ורחוק מאמצע הצוואר ואוסרים את הבשר כשלא נבדק מהגרמה [והוא מדינא של "עד שיוודע לך במה נשחטה" וכמ"ש הרמב"ן, הראב"ה, האו"ח והמאירי, הלבוש והשמ"ח בס"ב ובהגר"א ס"ק ב'] ה"ה: הרמב"ן, הראב"ה, הרא"ש, הא"ח והמאירי, הב"י לדעת התבו"ש, ה'לבוש', הב"ח, הט"ז, התבו"ש (גם בסיפרו השמ"ח), פר"ת, כרתי, שו"ע הרב, חכ"א, פמ"ג, לה"פ, זב"ת, זב"צ, כה"ח וערוה"ש ואף המהרש"ם בדע"ת אסר אף בדיעבד בתרנגולים כמו שיבואר לקמן. וא"כ היאך אפשר להקל בלא בדיקה מהגרמה כשלא שחט באמצע או סמוך לו ובפרט שראינו כו"כ פעמים שנשחט אחר כחמש טבעות בקנה ואעפ"כ היה הגרמה בוושט.

ז. הכרעת המהרש"ם בבדיקה מהגרמה,

ואף באם ירצה מאן דהוא לדחוק בראשונים ובאחרונים המצריכים בדיקה מהגרמה בשני הסימנים, דמיירו דוקא בבהמה ולא בעוף אע"פ שהוא דוחק עצום לומר כך דהאיך לא נמצא בשום אחד מן הראשונים או האחרונים שיחלק בין העוף לבהמה אחר שברא"ש ובלבוש מפורש דמיירי בעופות ובפרט התבו"ש שהביא דעת הרמב"ם דס"ל דשחיטת שני הסימנים בעוף הוי לכתחילה דאורייתא ודעת שאר הפוסקים דעכ"פ הוי רק מדרבנן (והכריע כדעות אלו), ומדוע כשמדבר בספרו השמ"ח כשלא בדק מהגרמה דהוי ספק נבלה, לא הזכיר דהוא קאי רק באם לא בדק אפי' סימן אחד בעוף גם מהגרמה? דהלא מקור דבריו הוא הרא"ש

דמיירי בעוף ובאם החילוק בין בהמה לעוף נכון, ודאי שהיה צריך להזכירו. אתמהה. אך נראה דמ"מ הדין דין אמת דכיון דנפסק בשו"ע דאף בעופות יש לשחוט את שני הסימנים לכתחילה, מדאורייתא או מדרבנן, וא"כ היות וכששוחטים סמוך לראש מצוי הגרמה כמו שכתבו כל הפוסקים, אזי דין העופות כדין הבהמה ואף חמור ממנה וכדאמרן לעי"ל כיון דלא ידעין בודאות איך שכתבו הסימנים בשעת השחיטה מחמת תפיסת השוחט ולכן כשיש הגרמה הוי ספק נבלה דאורייתא אף לדעת המחבר דמיקל במיעוט בתרא, **כיון דחיישין שמא הגרים כבר בסימן הראשון ששחט ומש"ה יש לבדוק בשני הסימנים שלא הגרים.** ויעויין בדע"ת (בסי' כ"ה ס"ק ה') שאחר כל המו"מ בדין הגרמה בעוף סיים וז"ל: **"והכל כפי ענין בתפיסת הסימנים"**. ולכן אין שום סברה להקל בעופות ולפטור מבדיקת הגרמה של שני הסימנים ובפרט לדין דקיימ"ל כדעת הרמ"א שפסק (סי' כ"ד, סי"ב) וז"ל: **"המנהג להטריף בהגרמה בין במיעוט קמא, בין במיעוט בתרא, בין בקנה, בין בוושט"**. עכ"ל.

ואומנם, המהרש"ם בדע"ת שם הביא דעת התשב"ץ שמקל בזה וס"ל דבעוף היא מילתא דלא שכיחא כלל לבוא לידי הגרמה ולכן א"צ בדיקה אחר הגרמה **והעולם כנראה סומכים עליו בזה והיא קולא עצומה כנגד כל הני רברבי ואף הדע"ת עצמו מסיק דאין להקל אלא רק בדיעבד בתרנגולות, אבל בתרנגולים כתב דקשה להקל בהם אפי' בדיעבד כיון דשכיח בהו בליעת הסימנים.**

והנה לכאורה דברי הדע"ת צע"ג, דהלא ודאי הוא דכל השוחטים תוקפים אגודל וכמ"ש ביור"ד בסי' כ"ה וא"כ מדוע כתב המהרש"ם דקשה להקל אפי' בדיעבד בתרנגולים כיון דשכיח בהן בליעת סימנים, דהרי ודאי השוחט תקף אגודל וראה לכה"פ שנשחט הקנה כתיקונו וזה ראייה מכרחת שהעוף לא בלע הסימנים כיון שדרכו כשבולע הסימנים בולע שניהם יחד כיון שדבוקים המה בלחי ולכן כשרואה השוחט הקנה הוי ראייה שלא נבלעו הסימנים וא"כ מדוע יש להחמיר אף בדיעבד בתרנגולים? וע"כ צ"ל דס"ל להמרש"ם דאף שאין הגרמה בקנה מחמת שלא נבלע מ"מ אפשר שנבלע הוושט, דאילו הקנה קל יותר להשוחט לעצור הבליעה בו מחמת בליטת השיפוי כובע דכשתופס הסימנים במהירות א"א לשיפוי כובע להיבלע כיון דעור הצוואר מהודק למפרקת ואינו נותן לגובה השיפוי כובע לרדת, משא"כ הוושט שאין לו גובה כלל יכול להבלע אף שעור הצוואר מתוח על המפרקת ורק כשמהודק מאד ע"י תפיסה חזקה אפשר למנוע זאת. משא"כ בתפיסה גרועה ורופפת יש חשש גדול להגרמה בוושט. והוא הוא הפיתרון למה שראינו הרבה פעמים שהקנה שחוט כהלכתו אפי' אחר כחמש טבעות ואילו בוושט היתה הגרמה ודו"ק. ומצאתי און לי ב'לוטה כשמלה' וב'מטה אשר' שכתבו על מש"כ השמ"ח בסי' כ' וז"ל: "ואם אינו יודע בעוף ישער נגד מקום השחיטה בקנה" עכ"ל. ופירשו, לא שיבדוק הקנה לבד ואם נשחט במקום שחיטה אז יתלה דמסתמא גם הוושט נשחט כנגדו במקום שחיטה, כי הוושט עשוי להמתח כדלקמן (סי' כ"ג סי"ב) וא"כ אפשר דהקנה נשחט במקום שחיטה והוושט למעלה ממקום שחיטה, לכן צריך לבדוק גם הוושט אם נשחט נגד מקום שחיטה בקנה. עכ"ד. אשר ע"כ בעינן לראות דהוושט המחובר לראש כוויץ ואז יוצא מחשש הגרמה, דודאי שחט בוושט ולא בתורבץ. משא"כ כשאינו כוויץ בוושט המחובר לראש,

אע"פ שבשאר הוושט הנשאר כוויץ, חלילה להקל דאמרינן ששחט בתורבץ ולאחריו מיד התחיל הוושט.

ואף אחר הבנת שיטת המהרש"ם בדע"ת, עכ"פ הוא פליאה עצומה מנ"ל להקל אף לכתחילה בלא בדיקה ואף בתרנגולים בדין דאורייתא, שהרי אין מ"ד מהפוסקים דס"ל הכי. אתמהה. דמפשטות לשון התב"ש שהוא ראש המדברים בהלכות שחיטה ובלעדיו לא ירים איש את ידו - נראה ברור שהכריע דלא כהתשב"ץ אלא כהרמב"ן, הראב"ה, הרא"ש, הא"ח והמאירי, דהיינו שפסק כחמישה ראשונים שס"ל דאף בעופות חיישינן להגרמה. שהרי התב"ש קאי על הב"י שהביא תשובת הרא"ש דמיירי בעופות וכמ"ש הדע"ת עצמו שם ואעפ"כ כתב מפורש בשוחט סמוך לראש דחיישינן להגרמה ובדיעבד בלא בדק אחר הגרמה הוי ספק נבילה. וכל הפוסקים הנ"ל הכריעו כהתב"ש ולא חילקו כלל בין תרנגולות לתרנגולים.

ואף שבתרנגולות התיר המהרש"ם בדיעבד, בדור האחרון נפל האי היתרא בבירא, דכיום נשחטים העופות בגיל צעיר ואין מפרידים כלל בין זכרים לנקבות ובזכרים לא התיר המהרש"ם אף בדיעבד.

וזאת למודעי מה שכתב רשכבה"ג מרן ה'נודע ביהודה' זצ"ל (בספרו נוב"י, יור"ד, סי' כ"ב) על רבינו ה'תבואות שור' שהוא גם המחבר של ה'שמלה חדשה' זצ"ל: "ועכשיו פקחתי עיני וראיתי אחד קדוש מדבר הגאון בעל תב"ש... והגאון הזה היה ממש יחיד בדורנו וכו' "עכ"ל. וכלשון הזה כתבו גם הפמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה בסוף השורש השלישי זצ"ל: "שוב מצאתי לאחד קדוש הוא הרב המובהק הגאון בעל תב"ש דיבר קצת מזה... "עכ"ל.

והשמ"ח אחר שהכריח שיש לבדוק הסימנים שנשחטו כהלכה וכן דחייבים לבדוק מהגרמה כששחטו סמוך לראש ובתרוויהו ס"ל כשלא בדקו הוי ספק נבילה דאורייתא, סיים וכתב שם בס"ב זצ"ל: "וכל הדינים אלו אפי' בשוחט זריז וזהיר הרבה" עכ"ל. והוא מלשון הרמב"ם (פ"א מהלכ' שחיטה, הי"ג) שכתב זצ"ל: "כל השוחט צריך לבדוק הסימנים לאחר שחיטה ואם לא בדק ונחתך הראש קודם שיבדוק הרי זה נבלה ואפי' היה השוחט זריז וזהיר שכל בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע בודאי שנשחטה שחיטה כשרה" עכ"ל. ויעויין במ"מ שם שכתב שהנהגים אחרי הרמב"ם יש להם להחמיר ולבדוק כל הלכות שחיטה דהיינו רוב והגרמה ואפי' עיקור כדעת הבה"ג דכן אפשר לומר בכוונת הרמב"ם ואילו רבינו השמ"ח כלל רק שני הלכות אלו יחד לומר דכל זמן שלא בדקו לשני הלכות אלו, דהיינו רוב ומהגרמה כששחט סמוך לראש, אפי' שוחט זריז וזהיר הרבה חסר ב'עד שיוודע לך' ובחזקת איסור המה.

וכך הוא לשון הרא"ש (כלל עשרים סי' י"ג זצ"ל) שהבאנו לעי"ל בתחילת הדברים: "דבהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה עומדת וכו' והלכך נראה שא"צ לבדוק אלא שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה, שידע הטבח שנזבחה כראוי ברוב סימנים בלא הגרמה. אבל מכי אתברר לטבח דנזבחה כראוי במקום שחיטה, תו לא צריך למבדק בכל שאר טריפות" עכ"ל ומפורש בדבריו דכל זמן שלא

בדקו שנשחט רוב סימנים במקום שחיטה וללא הגרמה, לא הותרה. וכך הסביר בדבריו הב"ח ז"ל: **"שזולת זה היא אינה זבוחה"**, דהיינו שאסורה באכילה וכדמפורש ברמב"ן, בראבי"ה, במאירי ובא"ח. וכבר הזכרתי מש"כ הגר"א (סי' כ"ה, ס"ק ב') על שיטת הרא"ש דמחייבת בדיקה מהגרמה ז"ל: **"דגם זה בכלל עד שיוודע לך וכו'" עכ"ל**. וכ"ה דעת הראבי"ה, המאירי, האו"ח, הלבוש, הב"ח ושו"ע הרב.

ח. עוד בגדר חיוב הבדיקה מהגרמה ובחיובה אע"פ שאינו מצוי כ"כ –

ואפ"ל ביתר שאת וביתר עוז דהגרמה אינה עוד פרט בשחיטה אלא הוי יסוד השחיטה ממש, דכשהיא אינה במקומה לא היתה שחיטה כלל אלא חיתוך גרידא. דדין רוב הוא פרט בשחיטה עצמה כשהייה ודרסה ושייך רק על מקום השחיטה וכשאינו ידוע אי הוי במקום שחיטה אין משמעות וחשיבות לרוב. ורק אחרי שראינו שהחיתוך נעשה במקום שחיטה בעינין למידע גם שנעשה כשיעור דהיינו רוב. ובלא"ה, אף שראה שנשחט רוב אינה כלום כיון שאפשר שאין שחיטה כאן כלל כשלא שחט במקומו, **דכל הדברים הניראים שמכשירים העוף ומוציאים אותו מחזקת איסור חייבים לראות והמה: ראשית שנשחט במקומו וכן שנשחט בשיעור רוב.** וכל הפוסקים שהזכירו רק בדיקת רוב מיירי כששוחט באמצע הצוואר או סמוך לו דהוי בודאי מקום שחיטה וא"צ יותר בדיקה על מקום השחיטה ולכן כתבו רק בדיקת רוב בסימנים וסגי בזה להוציא מחזקת איסור. משא"כ, כששוחטים סמוך לראש אין שום משמעות לבדיקת הרוב כל זמן שאין ידוע ששחט במקום שחיטה. ולכן כשבדקו רק שיש רוב ולא בדקו מהגרמה אין דין דנשחטה הותרה כיון דחסר בעד שיוודע לך – דכל זמן שלא ראה שבמקום שחיטה נשחטה ולא הגרים, אין זו שחיטה ובחזקת איסור עומדת. וכמו שלא מצינו פוסק שיתיר מבלי בדיקת רוב בסימנים כשנשחטה באמצע הצוואר ובעינין ידיעה ברורה ומוחשית שנשחט רוב כדי להוציא מחזקת איסור, אף שאינו מצוי שלא ישחט רוב, **דרוב המצויים אצל שחיטה מומחים הם. מ"מ, מדינא דש"ס יש לבדוק ובלא"ה הוי נבלה דבחזקת איסור עומדת, כ"ש דא"א להתיר במקום דנצרך בדיקה מהגרמה מבלי בדיקה זו כיון דאפשר דלא היתה שחיטה כלל ורק אחר בדיקה זו ידעינן אי הוי סתם 'חיתוך' או מעשה שחיטה.**

דבש"ס איתא דצריך לבדוק בסימנים ולא ביארו לאיזה בדיקה הכוונה ? אי לבדיקה שנשחט רוב או לבדיקה שנשחט במקומו ללא הגרמה, או לשניהם גם יחד ? וכנראה שזה היה מקורם של הראשונים לחייב תמיד שתי בדיקות גם כשנשחט באמצע הצוואר וכמ"ש לעיל בשם האו"ח שכתב כן בפירוש לחייב בדיקות הנ"ל דזאת היתה כוונת שמואל באמירתו דצריך לבדוק בסימנים דהיינו שיש לבדוק לכל הדברים הניראים שמכשירים העוף הן שנשחט רוב והן שנשחט במקום הכשר לשחיטה ללא הגרמה.

אומנם, כשנשחט באמצע הצוואר או סמוך לו הסכימו פוסקי הדורות דנקטינן בזה כהרא"ש כיון דהוי חששא רחוקה מאד ואינה מצויה כלל לא חיישינן להגרמה [ודלא כהלבוש והב"ח הסוברים שגם בכה"ג מחוייב בדיקה]. משא"כ, כששוחט סמוך לראש מצוי קצת שמגרים וכן מצוי קצת שאין נשחט

רוב ולכן יש חיוב בדיקה לשניהם להוציאם מחזקת איסור. ואף שאינו שווה אצל כל השוחטים, דיש שאינו מצוי אצלם, מ"מ כיון דיש ומצוי אצלם קצת קבעו חז"ל והפוסקים דיש חיוב בבדיקות אלו ובלא"ה הוי נבילה ולא נתנו לכאור'א תורתו בידו וחייבו כולם בבדיקות אלו מאחר ויש כאן חזקת איסור ואפשר שלא נשחט רוב וגם אפשר להיות הגרמה. ולכך כיון השמ"ח במש"כ 'וכל הדינים אלו אפי' בשוחט זריז וזהיר הרבה' וכמ"ש לעיל. משא"כ כשהשחיטה באמצע הצוואר כמעט שא"א להיות הגרמה ומשו"ה אינו מצוי כלל ולכן לא חייבוהו אז בבדיקת הגרמה ודו"ק. ופשוט וברור שרק ביד פוסקי הדורות לשנות ולהכריע שא"צ בדיקה כך שאין בדורינו שום אפשרות לשנות הלכה זו.

וכבר הזכרתי מש"כ הגר"א (סי' כ"ה, סק"ב) על שיטת הרא"ש דמחייבת בדיקה מהגרמה וז"ל: "דגם זה בכלל עד שיוודע לך וכו' " עכ"ל. ומפורש כן ברמב"ן ובמאירי שכתבו (חולין ט' ע"א): דבחזקת איסור עומדת כ"ז שלא נבדקה שאין הגרמה ונשחטה ברוב סימנים עי"ש וכמ"ש נמי באו"ח. ואומנם יש חילוק בניהם, דלדעת הרמב"ן, הראב"ה, המאירי והאו"ח חיוב הבדיקה אף כשנשחטה באמצע הצוואר כיון דבחזקת איסור עומדת לא שני לן היכן נשחטה, תמיד יש חיוב בדיקה הן מהגרמה והן שיש רוב. משא"כ לדעת הרא"ש חיוב בדיקה גם מהגרמה הוא רק כששוחט סמוך לראש היכא דמצוי קצת שיגרים ואז בעינן עד שיוודע גם על הגרמה. ואף באם נאמר שהחשש להגרמה בנשחט סמוך לראש הוא רחוק יותר מהחשש שאין נשחט רוב, מ"מ כיון דאינו רחוק מאד כבנשחט באמצע מנ"ל להקל? מאחר דלכו"ע שמואל מיירי בשחיטה הרגילה שהיא באמצע הצוואר וס"ל להרא"ש דרק אז אין בדיקה מהגרמה כיון דלא מצוי כלל. משא"כ בשוחט סמוך לראש חיישינן להגרמה אף דהוי מיעוטא דמיעוטא, חיישינן לה דאז מצוי קצת להגרים וכיון דאיכא חזקת איסור בעי עד שיוודע לך, דהיינו לראות במוחש שנשחטה כהלכה בלי הגרמה כראיית רוב בסימנים. ובפרט, דרד"ר של הראשונים מחייבים בדיקה אפילו כשנשחט באמצע, אזי די לנו להקל באמצע וא"א לנו להקל אף בשוחט סמוך לראש אפי' שנאמר שמציאות הגרמה רחוקה מאד ממציאות שלא נשחט רוב.

ונראה בהסבר מחלוקת הרא"ש ושאר הראשונים, דלדעת הרא"ש חזקת איסור שיש לכל בע"ח בחייו הוא גורם להצריך בדיקה רק כשיש חשש שנשאר עוד חזקת האיסור ואפילו הוא רחוק והוא אינו מצוי אלא אצל מיעוטא דמיעוטא של השוחטים, מ"מ מחייב הוא בדיקה להוודע שאין כל חשש. משא"כ כשאינו מצוי כלל אינו מחייב בדיקה אע"פ שיש במציאות אפשרות להמצא. אך דעת שאר הראשונים להחמיר יותר, דכל שיש במציאות אפשרות לחשוש חיישינן כשיש חזקת איסור אע"פ שאינו מצוי כלל ואינו נותר אלא בבדיקה. והנפק"מ ביניהם הוא כשנשחט באמצע הצוואר לאורכו, דלדעת הרא"ש וסיעתו, א"צ בדיקה כיון דאינו מצוי כלל אז הגרמה, משא"כ לשאר הראשונים אינו נותר אלא בבדיקה כיון שבמציאות יש אפשרות להגרמה אפילו כשנשחט באמצע הצוואר והוא כשניבלעים הסימנים לגמרי, דהיינו שניבלעו עד למטה מחצי אורך הצוואר בשעת השחיטה, אך גם על כך ס"ל לרוב הראשונים דיש לחשוש וללא בדיקה אינו נותר מחזקת איסור וכך בפשטות משמעות הש"ס דהטבח צריך שיבדוק בסימנים, דמשמע תמיד, דמנלן לחלק.

וכך מצינו מפורש בלבוש (סי' כ"ה, ס"א) שכתב וז"ל: **"השוחט צריך לראות בשעת שחיטה וכו' אם רוב סימנים שחוטות במקום שחיטה בלא הגרמה ואם לא בדק הרי זה אסורה דבהמה בחייה כ"ז שלא נשחטה בחזקת איסור אבר מן החי עומדת ואינה ניתרת אלא בשחיטה ראויה וכשרה וכ"ז שלא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשרה הרי היא כמתה מאליה דאוקמה אחזקת איסורא"** עכ"ל. הרי שהשווה ג"כ בדיקת הגרמה לבדיקת רוב ובלא בדיקת אחד מהם הוי בחזקת איסור ולא הותרה כלל עד שיוודע לך שנשחטה כהלכתה בלי הגרמה וברוב סימנים ואע"פ שהלבוש עצמו כתב (סי' כ', ס"ג) דקיי"ל דמצוות שחיטה לכתחילה הוא לשחוט באמצע הצוואר.

ולפי"ז מאי דקאמר הש"ס (חולין דף ט') "אר"י אמר שמואל הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה וכו' ופליגי בדבר הונא דאמר בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה", ע"כ צ"ל דבדיקת הסימנים אף מהגרמה הוי דין בשחיטה כבדיקת רוב, דכיון דמדאורייתא או מדרבנן בעינן לכתחילה שחיטת שני הסימנים ואף הורידין שתחתיהן אפי' בעופות ולכך צריך להיות כוונת כל שוחט בשחיטתו וכמ"ש המחבר בריש סי' כ"א-כ"ב. ולכן פשוט וברור הוא דבר חיובו של השוחט לבדוק שני הסימנים, היינו לראות שנשחטו במקום הראוי לשחיטה ובשיעור הראוי, דזה בלא זה לא הוי שחיטה. דכדי להוציא מחזקת איסור חייב השוחט לראות הן את הקנה והן את הוושט וכמ"ש בפירוש לעיל בשם האו"ח והלבוש. ובעופות ודאי דמוכרח הוא מאחר דלא ידעינן היאך שכבו הסימנים קודם שחיטה דמצוי הוא מאד שמתהפך הוושט על הקנה אם מעט ואם הרבה. וכיון דשוחט סמוך לראש ולכו"ע מצוי אז הגרמה וכמ"ש כל הפוסקים, משו"ה בעי למבדק תרוויהו, דהיינו אף לוושט דשמא הגרים בו קודם שנשחט הקנה והוי נבילה דאורייתא אף לדעת המחבר כיון דהוי הגרמה במיעוט קמא ובפרט שמצוי הוא בוושט להתחיל ולהבלע לכיון הגוף בלי הקנה כשאין תפיסה חזקה במפרקת ובסימנים והוא מחמת דקותו ורכיכתו של הוושט וכדאמרן.

וכך מפורש גם ברמב"ן וגם במאירי שכתב וז"ל: **"השוחט צריך שיבדוק בסימנים אחר שחיטה בפסול שאפשר לבוא ע"י שחיטה כגון אם הוגרמו או אם נשחט רובן שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכו', ואע"פ שאנו רואים אותה מתה לפנינו, לא יצאה מחזקת איסור שאינו זבוח שהרי אפשר למיתה בלא זביחה. הלכך אין לשוחט לסמוך בזה על בקיאותו וכו' ואין להתיר מן הספק עד שיבדוק וידע בברור ואם לא בדק וא"א לו עוד לבדוק כגון שנחתך הראש הרי היא טריפה ואסורה באכילה"** עכ"ל המאירי יעו"ש וכ"ה באו"ח וכדאמרן לעי"ל. ואף דלשיטת הרא"ש לא קאי שמואל בבדיקה מהגרמה מאחר שהש"ס מיירי בשחיטה הרגילה באמצע הצוואר שבה אין חיוב בדיקה מהגרמה, רק חיוב בדיקה שנשחט רוב כיון דמצוי קצת שאין נשחט רוב ויש חזקת איסור של בהמה בחייה וכו' ורק זה חידש שמואל שיש חיוב לבדוק שנשחט רוב אע"פ שנשחט כהלכתו לכתחילה באמצע הצוואר, אך מינה נלמד לדעת הרא"ש דה"ה נמי כשנשחט סמוך לראש, אזי כיון דמצוי קצת שמגרימים אז הוי כדינו של שמואל שמחייב בדיקה באם יש רוב, דה"ה שיש לבדוק נמי מהגרמה כשנשחט סמוך לראש דאז הוי חד דינא עם בדיקת הרוב כשנשחט באמצע. ולפי"ז כשנשחט סמוך לראש יש לבדוק מדינא תרי בדיקות האחד שלא הגרים והשני שנשחט רוב כיון שמצוי קצת הן שלא ישחט רוב והן שיגרים.

ולכן אין תלויה הלכה זו באם מצוי שהשוחטים מגרימים או שאינם שוחטים רוב אלא אפי' אינו מצוי כ"כ שלא ישחטו רוב ואפי' לא מצוי כ"כ שיגרימו חייבים לראות בעיניהם ובעיני שיכלם שהשחיטה נעשתה כהלכתה ורק אז אפשר להוריד חזקת אינה זבוחה. דכ"כ הרא"ש כלל עשרים בס"י י"ג וז"ל: "והלכך נראה שא"צ לבדוק אלא שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה שידע הטבח שנזבחה כראוי ברוב הסימנים בלא הגרמה וכו'" עכ"ל. ובתשובה ס"י י"ד כתב הרא"ש לבנו וז"ל: "אבל היכא דאיתא קמן ואמר שלא בדק הסימנים הר"ז מודה שלא שחט כדין ולא יצאתה מחזקת אינה זבוחה ולא מצינו בשום מקום דקאמר רוב השוחטים שוחטין את רוב הסימנים דנסמוך אהאי רובא לאפוקי מחזקת אינה זבוחה" עכ"ל הרא"ש. ובלי ספק דדברי הרא"ש נסבו אף על שוחט המומחה והזהיר ביותר שאינו מוציא טריפה מתחת ידו אפי' אחר רבבה ויותר עופות ששוחט, ואעפ"כ כששחט אפי' רק עוף אחד ואמר שלא בדק – לא יצא העוף מחזקת אינה זבוחה. וא"כ פשוט וברור דלדעת הרא"ש המחייב גם בדיקה מהגרמה כששחט סמוך לראש, אזי אף שלא מצוי כ"כ שיגרימו אינה יוצאת מחזקת אינה זבוחה בלי בדיקה כמו בבדיקת רוב הסימנים דתרוויהו מיירי בשחיטה עצמה דהיינו השחיטה ומקום השחיטה, ודין אחד לשניהם, דמאי שנא הגרמה מרוב סימנים? דאין שום סברה לחלק ביניהם ולכן סיים השמ"ח בס"י כ"ה ס"ב דבריו וכתב וז"ל: "וכל הדינים אלו (בדיקה מרוב ובדיקה מהגרמה) אפי' בשוחט זריז וזהיר" והיינו כדאמרן.

וכדבריו של השמ"ח נקטו כל הפוסקים כשנשחט סמוך לראש ובפרט שכתב התבו"ש וז"ל: "אבל הרא"ש מיירי בשוחט במקום שיש לחוש להגרמה והיינו הגביה למעלה או הוריד למטה דבכה"ג טפי איכא למיחש משחיתת המיעוט" (דהיינו מחשש שלא שחט רוב סימנים) עכ"ל. וא"כ מפורש בדברי התבו"ש דהחשש להגרמה גדול אף יותר מהחשש שלא שחט רוב סימנים [!!!!] וא"כ מי יהין לומר שהחשש של הגרמה פחות מהחשש של רוב? ובפרט, שהרי שיטת הלבוש והב"ח שצריך בדיקה מהגרמה אפי' כששחטו באמצע הצוואר, וכ"ה בפשטות משמעות הרמב"ן, הראב"ה, המאירי והאור"ח שפירשו דברי הש"ס דהטבח צריך שיבדוק בסימנים אחר שחיטה דהיינו בדיקה שיש רוב ושלא הגרים דמשמע שתמיד חייב בבדיקה זו וכדאמרן לעיל, מכיון דלא חילקו בין אמצע הצוואר לסמוך לראש מנ"ל לחלק. דהש"ס ודאי דקאי בשחיטה הרגילה דהיינו באמצע הצוואר ואעפ"כ מחייב שמואל לדעתם שני בדיקות, כ"ש כשישחוט סמוך לראש דבעי שני בדיקות.

ואף שהתבו"ש ושאר פוסקי הדורות הכריעו דבשוחט באמצע הצוואר א"צ בדיקה מהגרמה משום שלדבריהם הוא חששא רחוקה טובא ואינו מצוי כלל והוי כמקום שאין יכול להיות הגרמה (כמובן, רק כל זמן שלא ראינו שאירע הגרמה שאז ודאי ופשוט שאסור), אך כששוחט סמוך לראש לא מצינו מכל הפוסקים מי שחולק על דברי התבו"ש וכל זמן שלא בדק לא יצא מחזקת אינה זבוחה ודו"ק.

והנני מעיד שבכל בתי השחיטה שהייתי מצאתי עופות שהי' בהם הגרמה אם רב ואם מעט וכמ"ש מרן בעל ה'שבט הלוי' שליט"א בקול קורא שאביא לקמן שראה כו"כ הגרמות שהבאתי לפניו. כך שדברי רבוה"ק שרירין וקיימים לעולם. וכ"ז

מחמת שלא בדקו ואף לא קיבלו מרבותיהם בשנים קדמוניות האִךְ נִירָאת הגרמה ורק בספרים ראו ולמדו על הגרמה ולא במציאות ובמוחש כיון דשחיטתן היתה באמצע הצוואר או קרוב לו ואז א"צ בדיקה ומשו"ה לא הכירוהו. ולכן, כאשר רבתה השחיטה בדורות האחרונים והקריבו השוחטים מאד (ע"ד עצמן ושלא ברשות חכמים) את שחיטתם לראש כדי שתיקל מלאכתם, גדלה המכשלה בזה עד מאד דאם 'רבי לא שנה, ר' חייא מנין לו' (עירובין צ"ב) ולכן יש לבדוק מדינא גם מהגרמה.

ט. ההבדל בין חיוב בדיקה מהגרמה לבדיקה מעיקור –

במקום אחר הארכתי לבאר הלכה זו של בדיקה מעיקור והבנת שיטות הפוסקים בזה וגם מדוע מנהג העולם שאין בודקים מעיקור. **וגם שם מצינו דסב"ל להפוסקים דכל דין בשחיטה שלא ראינו שנתקיים נפסל הנשחט מדין חסרון של עד שיוודע לך ואינו ניתר בשחיטה זו.**

וכבר הבאתי לעי"ל משו"ת הרא"ש (כלל עשרים סי' י"ג) שאל רבנו יחיאל בן הרא"ש את אביו הרא"ש וז"ל: "למדני אמו"ר השוחט ורואה הסימנים לפניו שחוטין כהלכה אם צריך עוד לבדוק כי אמרין פעמים רבות יקרה שאחר שמשליכין העוף ימצא הסימן שמוט. וכן אומרים בשם הר"ר יונה ז"ל שהצריך לבדוק בכל פעם ופעם בזה אף כי ימצא הסימנים שחוטין וכ"כ רבנו אבי העזרי ז"ל (ראבי"ה חולין, סי' אלף פ"א, עמ' כ"ג, ד"ה 'אמר שמואל') וז"ל: **'השוחט צריך שיבדוק הסימן לאחר שחיטה שיהיו יפה שחוטין כולן או רובן ושלא תהא מוגרמת ועקורה ואם לא בדק אסור באכילה'** ע"כ ולא ראיתי בביתך חושש לזה". עכ"ל רבנו יחיאל בן הרא"ש בשאלתו. וע"ז השיב הרא"ש וז"ל: "דבהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה עומדת וכו' והלכך נראה שא"צ לבדוק אלא שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה, **שידע הטבח שנזבחה כראוי ברוב סימנים בלא הגרמה, אבל מכי אתברר לטבח דנזבחה כראוי במקום שחיטה, תו לא צריך למבדק בכל שאר טריפות**" עכ"ל הרא"ש בתשובה. דהיינו, דמהגרמה ורוב סימנים שנשחטו יש חיוב בדיקה אך לא מעיקור.

והנה, בסי' כ"ה, ס"א מסיק הרמ"א וכותב וז"ל: "מיהו א"צ לבדוק אחר שמוטה דסמכין ארובא כמו שאר טריפות" עכ"ל. וכתב ע"ז הש"ך בס"ק ב' וז"ל: "ובספרי העליתי דלכתחילה יש לבדוק גם אחר שמוטה כדעת בה"ג אלא דביעבד אם לא בדק מותר ודמי לריאה דשכיחא בה טריפות דצריך לבדוקה לכתחילה ובדיעבד אם נאבדה בלא בדיקה כשר כדלקמן סי' ל"ט וה"נ שכיח הוא לעשות שמוטה בשעת שחיטה כדמשמע ממאי דאיתא בש"ס ופוסקים גבי השוחט תרנגול בס"ס שלפני זה (סי' כ"ד, ס"כ) וכ"כ הרא"ה בספר החינוך מצוה תנ"א בהדיא" ע"ש. ומסיק הש"ך וכותב וז"ל: **"ומיהו כיון דבהמה בחייה לאו בחזקת שנעקרו הסימנים קיימא, לא דמי לאם לא ראה שנשחטו רובן, דהתם בהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה קיימא משא"כ הכא. וכשר בדיעבד וכמ"ש הפוסקים**" עכ"ל הש"ך.

ויעויין בב"ח ובשו"ע הרב [בסי' כ"ה, ס"ק ג'] שכתבו לדעת הבה"ג על שמוטה

(דהיינו שנעקרו הסימנים מהלחי) שלדעתו הוא גם דין בשחיטה שזהו עיקור דקחשיב שמואל בהלכות שחיטה (חולין דף ט', ע"א) ולכן, **כשלא בדק אינו נותר בשחיטה זו דחסר בעד שיוודע לך ובחזקת איסור עומדת**, ע"כ דברי שו"ע הרב. וא"כ כ"ש על הגרמה שהוא לכו"ע ודאי דין בשחיטה כיון שנעשה ע"י השוחט עצמו ובלי בדיקה חסר בועד שיוודע לך וכדאמרן. דאף אם נאמר ששמוטה היא מהלכות שחיטה אך הוא ע"י סיבה מבחוץ ע"י התרנגול שמושך עצמו כמ"ש בס"ס כ"ד וכלשון הב"ח בס"ס כ"ה ולכן לרוב הפוסקים לא הוי דין בשחיטה עצמה ממש, ודו"ק. [ולפי"ז יובן מה שהקישו הרא"ש והשם"ח בין בדיקת רוב הסימן בשחיטה לבדיקת הגרמה - **דתרוויהו חד הוי להתיר חזקת איסור של אינה זבוחה**, ואילו לשמוטה דימה הרמ"א לשאר טריפות וכדאמרן].

ולכן, בעניין הגרמה כששוחטים סמוך לראש, שהוא דין בשחיטה עצמה לכו"ע להוציא מחזקת איסור לא מצינו שהסכימו הפוסקים להקל אפי' בדיעבד ואף אסרום באכילה כשלא נבדק מהגרמה כיון דשחיטה שלא במקומה לא הוי שחיטה כלל דהוי כחותך בליבה או במוחה ובחזקת איסור עומדת וכבדיקת רוב בסימנים הוי שהוא דין בשחיטה עצמה להוציא מחזקת איסור.

י. התייחסות פוסקי זמנינו לחיוב הבדיקה מהגרמה -

בדורות קודמים, כל התנהלות השוחט והעומס עליו היה שונות בתכלית. השו"ב היה שוחט בשלווה עופות בודדים לכל הנצרך עופות לביתו וגם בדק בעצמו כל עוף מטריפות חיצוניות וכמובן שהיה לשוחט זמן בריווח להתבונן היטב בשחיטה שנעשתה כראוי. וכבר כתבתי שבדורות האחרונים גדולי ישראל פוסקי הדור אינם מצויים בבית המטבחים כבעבר ולא ראו את השחיטות של ימינו, כאשר גם בשחיטות היראים כיום שוחטים אלפי עופות בכל שחיטה ומלאכת השחיטה נעשית בסרט נע, וכך לא ראו את השינויים שעשו השוחטים במשך הזמן להקל על עצמם, שקירבו את מקום השחיטה סמוך לראש, אך לא בודקים את הוושט מהגרמה. ומאחר וגדולי"י לא ראו, משו"ה לא מיחו בידם. דבודאי שלא היו מתירים בשופי לעבור על דברי הב"י והרמ"א שיש להקפיד לשחוט באמצע הצוואר לאורכו וכמו שצווח ככרוכי'א בעל ה'ישועות יעקב' המובא לקמן בס' י"א. ובאם היו מתירים משום שעת הדחק, ודאי שהיו מתנים עם השוחטים תנאי קודם למעשה שייבדקו מחשש הגרמה בקנה ובוושט.

והנה, לפני שנים רבות נתן לנו פוסה"ד, מרן הגר"ש וואזנר שליט"א כתב והוא קול קורא לשוחטים בעניין זה של בדיקה מחשש הגרמה וז"ל:

ב"ה יום ב' מקץ תשד"מ לפ"ק

היות כי נתעוררתי מכמה בתי שחיטה לעופות באה"ק כי הרבה שוחטים אינם מדקדקים בענין מקום השחיטה בצוואר ושוחטים למעלה סמוך לראש ממש ועיני ראו כמה וכמה עופות שהיה מקום השחיטה בתוך תורבץ הושט ממש ע"פ המבואר בשו"ע ובפוסקים יו"ד סי' כ' בשם"ח ודע"ת שם, וכיון שהדבר

נוגע לספק נבילה דאורייתא, מובטחני שהשוחטים והעומדים על הפקודים יזהרו בזה ביתר שאת להסיר מכשול מאכלות אסורות מקרב עמינו ויקבעו מקום השחיטה כאשר יושת עליהם ע"פ שו"ע. והיות כי שכיח הוא היום ששוחטים בסמוך לראש יש לנהוג כיש אומרים בסי' כ"ה ובט"ז ובפמ"ג שם ובשמ"ח שם לבדוק אחר השחיטה לחשש הגרמה.

הבעה"ח מצפה לישועה שמואל הלוי וואזנר - רב ואב"ד זכרון מאיר

ודבריו של פוסה"ד אינם צריכים ראיה. כתי"ק נמצא בידי ובנושא זה הסכים עמי מרן שליט"א דדי לראות שהושט שהוא לצד הראש כוויץ וסתום.

ומצאתי גם בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ג, סי' קמ"ג) למרן הגר"י וייס צוק"ל - גאב"ד דהעדה החרדית ב-ם עיה"ק שנשאל בעניין זה כבר לפני יובל שנים, עת התחילו השחיטות הגדולות של ימינו והאריך לחפש זכות על מנהג זה של השוחטים וז"ל: "וע"ד שביקש חו"ד העני' בעניין מנהג השובי"ם שאין גם אחד מדקדק לשחוט באמצע הצואר וכמו"כ אין גם אחד שידקדק לבדוק אם לא שחט בתורבץ הוושט ולפי הוראת בעל השמ"ח צריך לבדוק אח"ז וביותר כפי ידיעתו דרכם של השוחטים לשחוט קרוב לראש בכדי שיפגעו בסימנים בניקל וכמו"כ דרכם לשחוט באלכסון עם הסכין לצד הראש בכדי שלא יפגעו בגרירת באופן שבודאי מן הצורך לבדוק אח"ז" ומסיים וז"ל: "דלפי הלכה למעשה אין לשנות מפסק השמ"ח.... וכ"ז [ז"א - מה שכתבנו להצדיקים קצת] הוא רק ללמד זכות, אבל לכתחילה דברי השמ"ח שרירין וקיימין" וכ"כ עוד וז"ל: "אבל לכתחילה אין לשנות מדברי השמ"ח" עכ"ד – דהיינו דיש לבדוק הקנה והוושט מחשש הגרמה.

ואף דיש לדון בדבריו הרבה, אכמ"ל. בפרט, דמאן יימר דכל השוחטים ששחטו סמוך לראש מקדמא דנא לא בדקו הסימנים מחשש הגרמה? גם לא ידענו מדוע יש לחפש זכות בדבר שהוא בחשש דאורייתא לדעת השמ"ח, הפמ"ג וש"א ולא לתקן שיעשו בדיקה כדין? וביותר, שע"י לימוד זכות יבואו להקל בזה אף לכתחילה וכפי שענינו ראות אחר יובל שנים מכתובת תשובה זו ע"י מרן ה'מנחת יצחק' לא שתו השוחטים ליבם למסקנתו דיש לבדוק ושוחטים סמוך לראש ללא בדיקת הוושט מהגרמה.

ואחר זמן רב מצאתי גם בשו"ת 'להורות נתן' (בחלק ד', יור"ד סי' ס"ד) מהגאון הגדול ר' נתן גשטטנר זצ"ל שכיוונתי לרוב דבריו ושמחתי עליהם כמוצא שלל רב וב"ש לדעתו. שנשאל משו"ב מובהק וז"ל: "ע"ד שהראה לפניו כמה עופות שהקנה שנשחטה למטה משיפוי כובע כדין, אבל הוושט במקום שחיטתו לא ניכר שום כיווץ, ונפשו בשאלתו אם אין זו שחיטה במקום תורבץ הוושט דפסולה. והיות שלדבריו הוא מעשים בכל יום ויש בו משום אפרושי מאיסורא, הזדרזתי להשיב עכ"פ בקצרה וה' שנותיו יאריך". וכתב בתשובתו ס"ק ג' וז"ל: "וא"כ בנידון דידן שרואין מיד אחר השחיטה שהושט נשחט במקום שאינו מתכווץ יש לאסור. ואע"ג דהקנה נשחט כהוגן, מ"מ הרי הגרמה פוסלת אף

במיעוט בתרא כמבואר בשו"ע (סי' כ"ד, סי"ב) ברמ"א. ולדעת התב"ש (סי' כ"ג, סק"ט) לרש"י פוסל שהיה במיעוט בתרא אף מן התורה עיי"ש. ואף בעוף דסגי בשחיטת סימן אחד, מ"מ אם עשה פסלות בסימן השני אסור, וכמש"כ בפתחי תשובה (סי' כ"ג, סק"ט) ובספר נתן פרי' עמ"ס חולין (ט', א') עיי"ש. ועוד דהא איכא למיחש ששחט משהו בוושט טרם ששחט רוב הקנה, ונמצא שכבר נפסלה השחיטה ע"י הגרמה במיעוט קמא, עיין בשו"ע (סי' כ"ג, ס"ב) בזה עכ"ל. ובסיום תשובתו (סע"ק ז'-ח') כתב וז"ל: "ולכן יש להזהיר את השוחטים לשחוט כמש"כ הרמ"א (סי' כ', ס"ב) "ולפי שאין אנו בקיאים בשיעורין אלו, נכון לשחוט באמצע הצוואר לאורכו דאז יוצא מידי ספק" וממשיך וז"ל: "וא"כ כששוחטין שלא באמצע הצוואר, א"כ חייבין לבדוק את הוושט אם לא עשה הגרמה ולא די במה שתוקף אגודל על שיפוי כובע וכדחזינן דעל ידי שאין שוחטין באמצע מצוי דהושט נשחט במקום התורבץ. ותבנא לדינא, דחובה להזהיר את השוחטים לשחוט דוקא באמצע הצוואר ואם לא שחטו באמצע, חייבים לבדוק אחר השחיטה גם את הושט אם נשחט במקום שחיטה. ואם נשחט במקום דלא כויץ הרי זה אסור. ומע"כ נ"י זכה להיות זכאי המגלגלין זכות על ידו להרים מכשול גדול זה. והשי"ת יצילנו מן השגיאות ויראנו בתורתנו נפלאות". עכ"ל.

ולאחרונה מצאתי גם בשו"ת 'מגד יהודא' מהגאון הר"ר יהודא משולם דוב פאלאטשעק שליט"א מחשובי הפוסקים באמריקה שכתב (יור"ד, סי' י"ז) וז"ל: "הנני בזה להשיבו ע"ד שאלתו מה ששכיח בשוחטי עופות שחותכין למעלה סמוך לראש ויתכן שיהי' מקום השחיטה במקום תורבץ הוושט דפסולה מן התורה אף אם רואים שהקנה נשחט למטה משפוי כובע כדן. וא"כ חייבים לבדוק את הוושט אם לא עשה הגרמה ולא די במה שתוקף אגודל על השיפוי כובע דבדיקה זו היא לראות אם נשחטו רובן כמ"ש הרמ"א (סי' כ"ה, ס"א) ולא לענין הגרמה, והרי כתב השמ"ח דלענין הגרמה אם שחט באמצע הצוואר או סמוך לו א"צ לבדוק אחר הגרמה, אבל אם שחט למעלה או למטה פשיטא דצריך בדיקה משום הגרמה ואם לא בדק הוה ספק נבילה דאורייתא" עכ"ל השאלה. והאריך שם מאד להוכיח מרוב ראשונים שנקטו לעיקר כשיטת רב נחמן דהשיעור הוא כדי תפיסת יד ודלא כרב ביבי בר אב"י דס"ל דתלוי בכויץ. ומסיק שם וז"ל: "וזאת תורת העולה, דמדינא צריך לשחוט סמוך לאמצע הצוואר ואם לא שחט סמוך לאמצע הצוואר או אפי' שהתחיל לשחוט סמוך לאמצע הצוואר אלא ששחט באלכסון לצד הראש באופן שיש לחוש להגרמה במקום התורבץ עכ"פ במיעוט בתרא, דצריך לבדוק הוושט ע"י שיעור דכדי תפיסת יד ולא מהני לסמוך על מה דרואים דניתכוץ הוושט וכ"ש באם לא ניתכוץ הוושט תלוי במחלוקת הפוסקים ויש להחמיר כמ"ש לעיל. וחובה להזהיר את השוחטים בזה כדחזינן דע"י שאין שוחטים סמוך לאמצע הצוואר מצוי הוא דהוושט נשחט במקום התורבץ עכ"פ במיעוט בתרא" עכ"ל.

ולענ"ד נראה ברור כמ"ש לעיל דודאי מהני בדיקת הכיווץ לצד הראש לראות שנסגר בו חלל הוושט אחר שחיטה וזאת אחר שהשוחט עשה תפיסת יד סמוך לראש ושחט אחריה וכמ"ש המהרש"א שם בחולין דבחי"א א"א להעמיד על שיעור כיווץ ולכן נתנו שיעור תפיסת יד וכ"כ בדמש"א, ומפורש דתפיסת יד ברור לשוחט קודם שחיטתו בתפיסתו את צוואר העוף דאז מורה הכוויצה שלא נבלע ונמתח הוושט למטה ונעשה תפיסה טובה ומכיון דאיכא תפיסת יד וכוויצה שרי לכתחילה.

וכפשטות לשון הרמב"ם שהוא גם לשון המחבר בסי' כ' וכמ"ש הגרימ"ד בתשובתו שם (סע"ק ג'-ד') דמהרמב"ם וש"פ נראה דכוויץ ותפיסת יד שיעור אחד המה וכדמפורש בתב"ש (סי' כ', ס"ק ט') וכן הכריע המחבר בשו"ע ואיתו עימו השמ"ח בתב"ש, הת"ח, דמש"א, הפר"ת מנה"ז והמהרש"ם בדע"ת (סי' כ', ס"ק ה'), ומהם דס"ל דבעוף העיקר תלוי בכיווץ כך שבדאי כשניתכווץ ונסתם החלל בוושט מיד אחר שחיטה פשוט וברור שיש בו כדי תפיסת יד לכה"פ כשיעור הקטן לפי קוטנו (וכמ"ש באריכות במאמר על דין תורבץ הוושט) דא"א להתכווץ ולהסתם כשאין תפיסת יד והסכים עימי מרן פוסה"ד הגר"ש וואזנר שליט"א. ומפורש כן גם ב'כף-החיים' כמ"ש לעיל וז"ל: **"ומנהגינו כשמוציאים הסימנים מחוץ לבית השחיטה לראות אם נשחטו רובן רואים ג"כ את הוושט אם הוא כוויץ וכו' ואז יצא מכלל מוגרמת"** עכ"ל ותו לא מידי. וכן הוא מפורש בשו"ת 'להורות נתן' הנזכר לעיל שכתב וז"ל: **"ואם לא שחטו באמצע חייבים לבדוק אחר שחיטה גם את הוושט אם נשחט במקום שחיטה ואם נשחט במקום דלא כוויץ הרי זה אסור"**, עכ"ל ומכלל לאו אתה שומע הן ומפורש כדאמרן.

ולכן, כיוון דכיום שכולם שוחטים סמוך לראש, לא באמצע הצוואר ולא סמוך לאמצע הצוואר כלשון השמ"ח (סי' כ"ה, ס"א) והם שוחטים כך משום שבכך יוצא הסימן בקלות בתקיפת האגודל שאחר השחיטה וכדפירשתי לעיל, **עשינו תיקון גדול בשחיטה שלנו וחייבנו להעמיד משגיחים לבדיקה נוספת גם מהגרמה והוא אחרי תקיפת אגודל של השוחטים ובדיקה זו הוא מדינא אליבא דכל הפוסקים הנ"ל ובחששא דאורייתא וכדאמרן.**

והנראה בעיני שאחרי השערוריות הגדולות הנוראות בשואה האיומה שניתכה על כלל ישראל רח"ל, נשתכחה הלכה זו ומצוה רבה להחזירה. **י"א. האם יש מקום לדון את רגילות השוחטים כיום שלא לבדוק מהגרמה משום 'מנהג ישראל תורה הוא'?**

זיכני השי"ת וזה לי קרוב למ' שנים שאני יושב בבית השחיטה וראיתי לפני את כל התפתחות השחיטה התעשייתית של ימינו ומעולם לא שמעתי שהתקיים בזמן מן הזמנים דיון אצל פוסקי ההלכה באם שפיר עבדי השוחטים לשנות מקום השחיטה מקדמא דנא ולשחוט סמוך לראש אחר שהכריע הרמ"א בשו"ע כמ"ש הב"י בשם סמ"ק דיש לשחוט באמצע הצוואר?.

ויעויין בדר"ת סי' כ' ס"ב, ס"ק ל"א מש"כ בשם ה'ישועות יעקב' שהתאונן על השוחטים שאינם מדקדקין לשחוט באמצע הצוואר לאורכו וכמ"ש הרמ"א שם והוסיף וכתב הישוע"י וז"ל: **"דכל אחד קבלה בידו מרבו ורבו דאנו אין לנו אלא מש"כ בהגהות רמ"א ולבוש לשחוט באמצע הצוואר דוקא"** עכ"ל. ועל דברי הרמ"א בס"ב כתב התב"ש שם בס"ק א' וז"ל: **"דסעיף ב' [מייירי הרמ"א] לכמונו היום דא"א בקיאים במידי [ולכן יש לשחוט באמצע הצוואר לאורכו] וקאי [אמצע הצוואר] אכולה בין לקנה בין לוושט ולכל בע"ח [בין לבהמה וחיה ובין לעופות]"** עכ"ל.

וא"כ, היאך הותר לשנות את מקום השחיטה בלי הוראה מפורשת מפוסקי הדור? דבודאי שלא היו מתירים להם אא"כ לכה"פ מספיקים המה לבדוק גם

מהגרמה. ופשוט שעשו כן על דעת עצמם ונשתרבו המנהג אף בלא בדיקה ובאו להקל בדן דאורייתא.

ואנו עומדים ותמהים - דע"ד בדיקת הריאות וצומת הגידים בגידול בריא שהיתרו פשוט לכל הפוסקים ללא בדיקה והתב"ש וה'דברי חיים' ס"ל דהבודק בהם ה"ה מאבד ממונם של ישראל, בכל זאת החמירו כל הבדצי"ם להצריך בדיקה בכל העופות אע"פ שידוע מה שכתב הש"ך (סי' ל"ט, ס"ק ד') וז"ל: "ולמה לו לבעל נפש להחמיר בדבר שפשוט היתרו בש"ס וכל הפוסקים, ראשונים ואחרונים" עכ"ל והתיר עפי"ז בשופי לאכילה אף לדעת בה"ג בהמה שהריאה אבדה קודם נפיחה אף ששם הבדיקה מתקנת חז"ל היא (וכמ"ש בשפ"ד, ס"ק ד' יעו"י"ש), ואילו בדיקה מהגרמה לא הצריכו אע"פ שפשוט איסורו בכל הפוסקים וכדאמרן ? אתמהה.

וזוה דבר פשוט וברור דאין במנהג השוחטים שלא לבדוק הוושט אף ששוחטים סמוך לראש משום 'מנהג ישראל', מאחר שנעשה בטעות ומבלי דעת חכמי ישראל - פוסקי ההלכה ועמודי ההוראה שבכל דור ודור שבוודאי אם היו יודעים ומכירים את הנעשה בימינו בתחום זה לא היו מניחים לרגע מבלי בדיקה מהגרמה וכפי שהבאתי לעי"ל מבעל ה'מנחת יצחק' ומבעל ה'להורות נתן' זצ"ל ויבלט"א בעל ה'שבט הלוי' שליט"א ובעל ה'מגד יהודא' שליט"א. דאף על מנהג ידוע שהוא נוגד ההלכה, אף שהוא רק דין דרבנן הכריע רבנו המ"ב בבה"ל (סי' תר"צ סי"ז, ד"ה 'ואין') שהביא את דברי החת"ס (או"ח סי' קנ"ט) דאין שומעין לדברי מהרי"ק להניח המנהג כיון דכבר דחה ליה הפר"ח בראיות ברורות. וכ"ה בשו"ת 'חקקי לב' (יור"ד סי' לט') שכבר הובא מדברי הרמב"ם (הלכ' שביתת עשור פ"ג ה"ג) שכתב בזה"ל: "ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר". וכ"כ בתשובת 'פאר הדור' (סי' ק"ד) דאין מנהג בדבר האסור וכ"כ הרשב"א (סי' תי"ט תקס"ב-תרכ"ו) שאין מנהג להתיר את האסור. ובתשובות הרא"ש (כלל כ"ה סי' י') הדברים חדים וברורים שכתב וז"ל: "**אבל אם נהגו מנהג שיש בו נדנוד עבירה, יש לשנות המנהג ההוא אפי' הנהיגו המנהג ההוא גדולים וכו' ולא מיבעי מנהג של עבירה אלא אפי' מנהג שעשו לסייג והרחקה ויכול לבוא ממנו קלקול יש לבטל המנהג**". עכ"ל הרא"ש. ובשו"ת 'חיים ביד' למהר"ח פלאגי (יור"ד סי' ל"ו ד"ה אלא) כתב דכדי שיתחשב עכ"פ בשם מנהג צריך שיהי המנהג נמשך מרבנים הקודמים, עכ"ד. ולזה כיון מרן ה'דברי חיים' (בשו"ת חו"מ ח"ב, ס"י, נ"ו) שכתב וז"ל: "מ"מ אין משני מן המנהג ורק שצריך להיות מנהג ותיקין וכו' " עכ"ל. ובא"ז נמי איתא דלא אמרינן מנהג מבטל הלכה אא"כ מפי חכמים.

ובחזו"א (או"ח 'קונטרס השיעורים' סי' ל"ט, סק"ח) ביאר הדברים היטב בלשונו המיוחד וז"ל: "**ועיקרו של מנהג שאנו לוקחים אותו למשקל מכריע להיות הנהגת הציבור מבטחת את האמת ואת הנכוחה, הוא הנהגת הציבור ע"פ הוראה של החכם הממונה על הציבור, אבל הנהגת דלת העם שאינם מדקדקין בדיבורם ובמשאם ובמתנם ובדקדוקי מצוות וכל מעשיהם מצות אנשים מלומדה, אינה קובעת מנהג לקחת אותו למכריע ומנהג זה אינו מבטל הלכה ואינו מקיימה**" עכ"ל.

מכל מה שהבאנו מפורש מדברי הפוסקים נ"ל פשוט שבשחיטות של ימינו, גם אם אין שוחטים מהר כפי שאכן מקובל בשחיטות היראים, אזי כיון דעדיין אין השוחטים בודקים בדיקה מהגרמה בשני הסימנים מחוסר ידיעה ורגילות, אזי יש לבדוק מהגרמה ע"י משגיחים שיתפסו ויבדקו כל עוף אחרי תקיפת אגודל של השוחט (שעושה לבדיקת הקנה) ובדיקה זו היא מעיקר הדין לדעת הפוסקים כאשר שחט את שני הסימנים כדינם לכתחילה ואם לא בדק הוא בחשש נבילה דאורייתא ואסורה באכילה.

והאומרים שהשוחטים רואים תמיד את שני הסימנים, הבל יפצה פיהם ומטעים עצמם ואת הציבור ועתידיים ליתן את הדין. חדא, כיון דרד"ר של השוחטים אינם יודעים הלכה זו דכששוחטים סמוך לראש יש לבדוק אחרי השחיטה גם את הוושט מהגרמה, וכלל ברזל הוא בפוסקים דמילתא דלא רמיא עלי' דאיניש ולא אדעתי', וא"כ היאך אפ"ל דטורחים לחפש ולבדוק את הוושט ? אתמהה.

ועוד, שמצוי מאד כיום שמשגיחים בשעת השחיטה ממש וא"א כיום לשוחט כחצי שעה בלי הסח הדעת וחלומות למינהם ולהיות צמוד למחשבה אחת על כל עוף ועוף - האם נשחט כראוי ברוב והאם יש כיווץ. דבהיסח הדעת שיש לשוחט בשעת שחיטתו אע"פ שעושה מעשה השחיטה שרגיל בה אינו רואה כלום, דעיניים בלי מחשבה כרגליים הוי ומדינא דהש"ס בעינן עד שיוודע לך ואין מציאות של 'יוודע לך' בלא מחשבה ודו"ק.

וכ"ז אומר אני אחרי חקירה ודרישה של עשרות שנים וכבר שנים שאני מתריע ע"כ ומחזר אחרי אכסניא של תורה – ת"ח ועוסקים במלאכת השו"ב בעניין חשוב זה לתקן בדבר הפרוץ שהוא מעיקר הדין ואף בחששא דאורייתא. ובעוה"ר אף רבים מנותני ההכשרים נעלמה מהם הלכה זו אף שמדובר במכשול גדול שהתריעו עליו גם פוסקי זמנינו וה' הטוב יכפר בעדם. [וכבר כתבתי שכנראה השתלשלות הדברים היתה שלא שמו לב אין בשחיטות של ימינו, שינו השוחטים אט אט את מקום השחיטה מהאמצע לכיוון הראש בכדי להקל על מלאכתם ועל תקיפת האגודל, ולא ידעו שע"כ התחייבו בבדיקת שני הסימנים אף מהגרמה מעיקר הדין]. ולצער, יש מנותני ההכשרים שטענו בתחילה שא"צ לבדוק מהגרמה ואחר ששוכנעו שהנהגתם נוגדת את דברי כל הפוסקים, החלו לטעון כי השוחטים רואים גם את כוויצת הוושט וכדי בזיון וקצף.

ומשא"כ ע"י המשגיחים שתיקנו בשחיטה שלנו להעמיד אחרי השוחטים אפשר לראות הן את השחיטה עצמה שנעשתה כראוי לכה"פ ברוב סימן אחד (וכבר הארכתי במקום אחר בהרחבה הצורך גם בבדיקה זו), והן את מקומה שאינה מוגרמת גם כשנשחטו שני הסימנים ורק אחר כל זה הוי דינא דנשחטה הותרה. ובהנהגה זו שהיא מעיקר הדין עדיפה השחיטה שלנו לאין שיעור, גם אם ימצאו חומרות ומנהגים שונים במקומות אחרים.

והשגחה זו גורמת להתעוררות גדולה אצל השוחטים לתת לב ולהשגיח לשחוט רחוק קצת מהראש שלא יבואו לידי הגרמה וכשח"ו נמצא עוף שנשחט בהגרמה הוא מובא לחדר השוחטים בקול תרועה גדולה כדי שכל שוחט ושוחט יראה נבלתו ויחרד הן מדין שמים וגם מפחד שיתפס כמ"ש חז"ל ולואי יהי' מורא שמים כמורא בו"ד.

וכשם שלא יעלה על הדעת למאן דהוא לבטל תקיפת אגודל אף להמומחים ביותר שנדיר אצלם שיטעו ולא ישחטו רוב ואפי' שישחטו רק עוף אחד יתחייבו בתקיפת אגודל ובלא"ה הוי נבילה, ה"ה והוא הטעם שחלילה לבטל בדיקה מהגרמה כששוחטים סמוך לראש כיון דהוא מדינא דגמ' ובחששא דאורייתא לכל הפוסקים וכדאמרן.

וכאן המקום לציין שאף בעופות המכונים 'הודו' – אינדיג בלע"ז אנו מעמידים משגיחים לבדוק מהגרמה. דהחשש בהודו אף גדול יותר כיוון שיש הרבה שוחטים ששוחטים את ההודו כשהסכין משופע וחודו פונה לצד הראש (ועושים כן כדי שלא לפגוע בעצם המפרקת של ההודו שקשה כסלע ובנגיעה קלה אפשר לפגום הסכין) וממילא החשש כאן גדול יותר שמא יגרים ח"ו. כמו"כ, בהודו אנו בודקים אחר השחיטה את העצמות שיוצאים משני צידי הצוואר שלא נחתכו בשעת השחיטה וכפי שכבר ביארתי במקום אחר ואכמ"ל.

ואני תפילה שלא יצא מכשול מתח"י.

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד, טבת תדש"מ לפ"ק

**כב' הרבנים הראשיים ראשי אלפי ישראל
ה"ה הגאונים הר"ר אברהם שפירא שליט"א
והראשל"צ הר"ר מרדכי אליהו שליט"א**

נעימות בימינכם נצח,

רציתי להסב את תשומת ליבכם לבעיה חמורה בכשרות שחיטת עופות בארצה"ק. ביקרתי בכמה וכמה בתי שחיטה, מהם מקומות אשר ההשגחה בהם היא מעולה ביותר ולא האמנתי למראה עיני. תקפתי אגודל בעופות וראיתי קנה אולם וושט אין. ובמקרים רבים כשהי' וושט לא הי' שלם אלא חציו התחתון כלומר אפי' כל עיגול הוושט לא הי' קיים וכ"ש שלא הי' שייך כוויץ כמבואר בש"ע (יור"ד, סי' כ'), ס"ב) מקום השחיטה בוושט.

ואחר חקירה ודרישה ראיתי שיש ב' סיבות לדבר: א. שחיטה קרובה מאד לראש, ב. תפיסה לא נכונה של הסימנים דבר הגורם למתיחת יתר של הושט הדבוק בלחיים למקום השחיטה. עכ"פ המדובר הוא באחד מחמישה הלכות שחיטה שהוא 'הגרמה'.

מן המותר לציין התדהמה אשר אחזתני לראות בחוצות איך ישקלו ספק בשר נבילה במקולין וידיהם מגואלים בבשר פיגול ע"י הגרמה בשחיטה.

והיו אשר התריסו נגדי דהוי רק הגרמה במיעוט בתרא ואמרתי להם דהבל יפצה פיהם דמין המחבר דמקיל במיעוט בתרא הוא כשודאי לא נגע בושט וכגון שתפס הקנה לבדו, אבל בשחיטה רגילה עינינו רואות דפעמים נשחט הוושט לבדו ולא הקנה והוא מעשים בכל יום וא"כ אולי קודם שחט בוושט שלא במקום שחיטה ואז הטריף העוף משום נקיבת הושט ? וכן כששוחטים ואינו כוויץ בושט הנשאר בראש כתב בדעת"ס כ"כ דאף בהפ"מ אין להקל וכידוע המהרש"ם הי' מיקל גדול ואעפ"כ החמיר בזה מאד.

אחרי כל המראה הזה נכנסתי למו"ר הגר"ש ואזנר שליט"א והצעתי לפניו לפרסם קול קורא לשוחטים: א. לשחוט רחוק מהראש. ב. לבדוק מחשש הגרמה וכ"ה דעת הט"ז בביאור הרמ"א בסי' כ"ה ס"ק ב'-ג' יעווי"ש בפמ"ג. וכן מוכרע בשמ"ח בסי' כ' ס"א ובתבו"ש סק"א ובשמ"ח סי' כ"ה ס"א דבעינן לבדוק אחר הגרמה כשלא שחט באמצע הצואר או בסמוך לו יעווי"ש ודו"ק. וכ"ה 'בדעת תורה' סי' כ"ה, יעווי"ש דמסיים דקשה להקל בתרנגולים מאחר דבולעים הסימנים.

והנה הראשון המצריך בדיקה אחר הגרמה ה"ה הרמב"ן, הראב"ה, המאירי, הרא"ש בתשובה והא"ח והביאם המחבר בשם ו'יש מי שאומר' דלכאורה משמע,

שלא פסק כוותיה והוא מכיוון דס"ל לב"י דהרא"ש מחייב בדיקה אף כששחט באמצע הצוואר וע"ז חולק. אך ודאי כששחט סמוך לראש גם לדעת הב"י יש חשש להגרמה וכמ"ש בתב"ש.

ולענ"ד נראה דלכו"ע בעי בדיקה גם מאחר דיש מספר נכבד של שוחטים שיודעים המושג של הגרמה רק בש"ע ואין יודעים האיך נראה הגרמה בוושט העוף והאיך צריך להיזהר מזה, וכל מגמתם לשחוט קרוב לראש משום דעי"ז יוצא בנקל הקנה ע"י תקיפת אגודל ומצאתי און לי בדברי הבית מאיר בסי' כ"ה ס"א בש"ע, יעוי"ש בדבריו כי נעמו וה"ה לנ"ד.

אשר ע"כ הסכים עימי הגר"ש ואזנר שליט"א והוציא כרוז לשוחטים המצו"ב וכך הונהג בכמה וכמה מקומות והרבה הודו לי ע"ז וביניהם שוחטים ששחטו כבר כמה עשרות שנים ולא ידעו להיזהר מזה.

ע"כ מצאתי חוב לעצמי להעלות בפניכם את הבעי' החמורה של קדושת מאכלי עמ"י בארצה"ק.

א.ד. הכו"ח למען חיזוק הדת והכשרות בארצה"ק

ברוך בנימין רושגולד

מכתב ברכה והמלצה מהגאון רבי ישראל בלסקי שליט"א ראש ישיבת 'תורה ודעת' – ניו-יורק, ארה"ב

בס"ד. אייר תשע"א

לכבוד

הרב ברוך בנימין רושגילד שליט"א

קיבלתי בשמחה גליונות דברי תורתו בענייני שחיטה ובהנהגות שחיטת 'פלייש' באר"י.

בהזדמנות זו אביע הערכה רבה ממה שראו עיני בביקורי האחרון באר"י בשחיטת העופות 'פלייש' ושבנהגתכם ובפיקוח ה-OU.

השחיטה נעשית במתינות בידי צוות שוחטים ובודקים יר"ש ואעפ"כ יפה הנהגתם בודק מיוחד על שחיטת הסימנים בהמלצת מרן הגר"ש וואזנר שליט"א כדי להוציא מחזקת איסור וכדברי חז"ל בגמ': עד שיוודע לך במה נשחטה.

שמחתי לראות כיצד אתם בוחרים מידי יום בקפידה רבה עם צוות מיוחד של משגיחים ת"ח עופות צבחרים, ומאשרים אותם לשחיטה רק אחרי בדיקה וחקירה כמבואר בשו"ע ובפוסקים וכפי שנכון זראוי לעשות לכתחילה לעופות הללו, ובהידור רב.

דלואי ותהיה הנהגתכם דוגמה לרבים.

זהנני לברכו בבריאות גופא ובהורא מעליא, שתזכו להמשיך הלאה בזיכוי הרבים - להרבות קדושה וטהרת המאכלים על שולחנם של ישראל.

ה'ש"ף ו'תש"ף רגב
ישראל ו'אלי גאססקי

בס"ד, כסליו תשע"א.

כב' הגאון הגדול הר"ר ישראל בלסקי שליט"א
ראש ישיבת 'תורה ודעת' ניו יארק והרב הפוסק לרבני איחוד הקהילות
החרדיות באמריקה ואיתו-עמו סגניו ושאר רבני האיחוד כאו"א בשמו הטוב
הוא יבורך

נעימות בימינכם נצח.
הנני לקיים הבטחתי בדבר סידור שו"ב לשחיטת "פלויש" מהדרין חלק – גלאט
עצהיו"ט במחיר השווה לכל נפש ובו פרשתי כשמלה ופרטתי כל טעמי ונימוקי
בנושא זה כיד ה' הטובה עלי ע"פ הש"ס, הראשונים, הטור ב"י והשו"ע עד פוסקי
דורינו שליט"א.

וזה החלי:

- א. כל העופות המה בפיקוח זריקות ומפיקוח זה נלקח לשחיטה גם לכל**
שאר הכשרי הבד"צים.
ב. במשקים שבפיקוח, קודם שליחת העופות למשחטה נשחטים ונבדקים
עשרות עופות לראות באם ראויים המה לשחיטת חלק.
ג. כשיש משלוחים שאושרו לחלק, הם נשחטים ראשונים בבוקר עבור
החלק שבהשגחתינו.

וכך הוא סדר השחיטה:

למשחטה מגיעים כ"ד (24) שוחטים, שתיים עשרה שוחטים נותנים סכיניהם
לבדיקה. כל שוחט נותן לפחות ג' – ד' סכינים שהכין בביתו לבדיקת הבדוק ולאחר
שהוא מאשר כולם או חלקם השוחט מתכונן לצאת לשחיטה. בשעה היעודה
לתחילת השחיטה יוצאים כל שנים עשר השוחטים שסכיניהם נמצאו ראויים
לשחיטה לכתחילה דהיינו חד וחלק והצוות השני נשאר להכין סכינים ולאכילה
ושתיה.

כל צוות יוצא רק לכחצי שעה שחיטה ואח"כ יוצא הצוות השני להחליפו, בתוך
החצי שעה שהצוות שוחט, אחר כעשר עד חמש עשרה דקות של שחיטה מגיע
בדוק הסכינים ובדוק סכיניהם של כל הצוות שעוסק בשחיטה, כמו"כ אחר גמר
החצי שעה כשהשוחטים יורדים להתחלף עם הצוות השני, מראה כאו"א סכיני
ששחט בו לבדוק הסכינים כך שכל שוחט שוחט חצי שעה ונח עשרים וחמש דקות
ומכין שוב סכין ושוב יוצא לשחיטה.

מהירות השחיטה המקובלת בשחיטת חלק היא בין עשר לשתים עשרה עופות
בדקה ולפי"ז מותאם מהירות שרשרת (ליין) השחיטה כך שלא יהיה לשוחט מקום
ליותר עופות. לאחר מכן, כלומר לאחר ששהו בשרשרת (קרוסלת) השחיטה

נתלים העופות על שרשרת (ליין) המריטה שבו נכנסים העופות למכונות שמורטים את הנוצות מהם.

בגדר חיוב בדיקת השחיטה ובדיקה נוספת הנצרכת בימינו:

בשחיטה שלנו הנהגנו שלפני כניסת העופות למכונת המריטה העמדנו שני משגיחים שבודקים פעם נוספת אחר השוחט כל עוף ועוף ע"י תקיפת אגודל לראות באם נשחט כהלכה. ואע"פ שכל שוחט תוקף אגודל כמפורש בגמ', **מכל מקום לענ"ד יש במציאות של דורינו חיוב גמור ע"פ הלכה להעמיד בדיקה נוספת ע"ז יותר מכל שאר בדיקות. ואבאר עניין זה כאשר חנני ה' ברוב חסדיו:**

גרסין בש"ס חולין דף ט' ע"א: "אר"י אמר שמואל הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה וכו' לא בדק מאי, ר' אליעזר בר' ינאי אמר טריפה ואסורה באכילה, במתניתא תנא נבילה ומטמאה במשא, במאי קמיפלגי, בדבר הונא דאמר בהמה בחי' בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה". וז"ל הרמב"ם פ"א מהלכות שחיטה הל' י"ב: "כל השוחט צריך לבדוק הסימנים לאחר שחיטה ואם לא בדק וכו' ה"ז נבילה ואפי' הי' השוחט זריז ומהיר".

והא דאין סוכמין על הרוב של השוחטים שמצויין אצל שחיטה כמו בכל התורה כולה וכמו גם בהלכות טריפות ? כתב המרדכי ריש חולין וז"ל: "והא דאין סומכין בזה ארובא דרוב שוחטים שוחטים רוב סימנים, משום דאכתי י"ל סמוך מיעוטא לחזקה, היינו מיעוט שאין שוחטים רוב לחזקת איסור דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ואיתרע לה רובא". וברשב"א בספר 'תורת הבית הארוך' שער א' בית ח' הביא בשם הרמב"ן: "דהא בדאיתא דכשהשוחט לפנינו צריך לבדוקו באם יודע הלכות שחיטה משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ובעינן ידיעה ודאי וכמו שאמר רב הונא עד שיוודע לך וכו' ולא סמכין על רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן".

וכך כתב הרא"ש בתשובה (כלל כ', סי' י"ד) לבנו הר"ר יחיאל וז"ל: "הא דקשיא לך אם לא בדק הסימנים אחר שחיטה אמאי לא אזלינן בתר רובא המצויין אצל שחיטה מומחין הם לאפוקי חזקת איסור שאינה זבוחה. לא קשיא. דאמרין רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הם והם יודעין הלכות שחיטה ומומחין לשחיטה בלא פיסול ובודקין הסימנים אחר שחיטה הא נמי הלכות שחיטה היא. הילכך מצא תרנגולת שחטה סמכין ארוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ויפה שחט וגם בדק הסימנים וידע נמי ההלכות, אבל היכא דאיתא קמן ואמר שלא בדק הסימנים הר"ז מודה שלא שחט כדין ולא יצאתה מחזקת אינה זבוחה ולא מצינו בשום מקום דקאמר רוב השוחטים שוחטין את רוב הסימנים דנסמוך אהאי רובא לאפוקי מחזקת אינה זבוחה" עכ"ל הרא"ש.

הרי מפורש לנו שדעת הרא"ש היא שבלעדי בדיקת הסימנים אין דין דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם. דמומחים הכוונה היא לאומנות השחיטה ואף לקיום

הלכותיה ולכן כשלא בדק הסימנים בדברים הטעונים בדיקה מדינא, יצא מכלל רוב המצויין אצל שחיטה מומחים הם ונשאר בחזקת שאינה זבוחה ואסורה באכילה וכ"כ הרא"ש עצמו בפ' הכל שוחטין דף ט' בס"ס י"ד וז"ל: **"הילכך אם לא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשרה הרי היא בחזקת איסור שאינה זבוחה וכמתה מאליה ומטמא במשא כנבילה"** עכ"ל.

והנה ידוע שיש איברים רוחניים באדם שאינם נפעלים בלי מחשבה והמה העיניים והאוזניים, דאדם יכול לפגוש בחבירו ולהסתכל בעיניו ואעפ"כ מוכן אח"כ להישבע שלא ראהו כלל וה"ה באדם העומד מאחורי חבירו וקוראהו בשמו ואינו עונה וכששואלו מדוע אינו מגיב לקריאתו תשובתו היא שלא שמע כלל קריאתו. וה"ה בנידון דידן, אע"פ שהשוחט מביט למקום השחיטה אך מאחר ומצוי מאד שהשוחט שקוע בחלומותיו ואינו מרוכז כלל הן מחמת חיסרון בשינה והן מחמת סתם שאינו מרגיש טוב ואינו בקו הבריאות והן מחמת שיחה וויכוח שיש לו עם חבירו או עם הגוי המגיש לו את העופות וכ"ז בשעת השחיטה ממש, ועל כל אלה יש להוסיף את הטרדות המצויות אצל כל אדם הן מחמת חשבון בנק שהוא ריק ואין כיסוי לצ'קים שיוצאים, הן מחמת צער גידול בנים כגון בלימודים, בהתנהגות או בשידוכים ופעמים שהפלאפון מצלצל באמצע השחיטה ממש וגורם להיסח הדעת, כמו"כ בחיסרון בדיור או אי קבלת משכנתא וכל מיני עוגמות נפש וכו' וכו' רח"ל ה' ישמרנו.

ולאור כל זאת אומר אני אחר חקירה ודרישה של שנים רבות, דנער הייתי וגם זקנתי והרבה ראיתי ואין בי הכח לפרט הכל מה שראו עיני. ולא דמי לשנים קדמוניות שהשוחט שחט רק כמה עשרות עופות והוא היה גם הבודק שעל כן נקרא שו"ב אף בעופות, ובדק הגפיים באם לא נשמטו וכן בדק הרגליים באם אין בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ועשה תפיסה בעוף ואח"כ לקח הסכין ממקומו שעל השולחן ושחט העוף, ואף בתקופה יותר מאוחרת כשרבתה קצת השחיטה, היה מחזיק כבר הקתא של הסכין בפיו אבל עוד היה לוקח לבדו העוף מכלובו ובודק כנ"ל ושוחטו, כ"ז גרם לשוחט להיות מרוכז בשחיטה.

משא"כ כיום מחמת ריבוי השחיטה והעבודה התעשייתית המוכרחת לספק כמויות גדולות ועצומות של עופות לציבור היראים שב"ה גדל מאד ומשפחות החרדים רבים עד שבלעה"ר יש מאות אלפי משפחות הצורכים עוף חלק, כך שמצד אחד הקלו על השוחט שאינו צריך לקחת לבד העוף אלא פועל מגיש לו וכמו"כ אינו בודק את אבריו כנ"ל (דסומך על המשגיחים) וגם סכיניו בידו כל משך זמן השחיטה, וכ"ז כדי שיספיקו לספק צרכי הרבים בעופות. אבל לאידך גיסא, נהפך השוחט לאוטומט מאחר דצרכי עמך ישראל גדלים והולכים והרבה מהשוחטים צריכים להשיא יוצ"ח ואין לאל ידם ורבים מהם מוכרחים לעסוק בעוד מלאכות, כמו"כ השיחה בשעת השחיטה ממש נעשה כהיתר, כך שאפילו מקבוצות של שוחטים יראים ממש ראינו מכשולות.

ולכן בימינו, אע"פ ששחטו כהלכה, מ"מ עלינו לחוש שמחמת רגילותם, פעמים שלא ראו השוחטים בעיני שכלם הסימנים רק עיניהם היו מכוונות לכיוון הסימנים והיא אינה נחשבת לראיה כלל להוציא מחזקת איסור דהא חסר ב"עד שיוודע לך במה נשחטה" ובחזקת איסור עומדת. [ואף אם ראו היטב, ראו את הקנה אם נשחט אך אין סיפק בידם לראות את הוושט אם נשחט כראוי

או שהגרים ח"ו. ואף בדיקה זו היא מעיקר הדין בימינו ששוחטים סמוך לראש, אך אכמ"ל ובדעתי לכתוב בעז"ה קונטרס מיוחד בעניין חשוב זה].

והקשה לי ת"ח אחד, דאם כדברינו מה הואילו חכמים בתקנתן בהעמדת משגיחים אחר השחיטה, דהלא נאמנות השוחט על שחיטת העוף היא על כל חמשת הלכות שחיטה ובהם גם שהיה ודריסה והאיך אפשר למשגיחים להעיד ע"כ כשהשוחט הסיח דעתו בשעת שחיטה? הרי שהיה ודריסה אינם ניכרים בעוף כלל? והשבתיו, דפשוט וברור דכל השוחטים יודעים חמישה הלכות שחיטה ויש חילוק ביניהם: שלשה הם לא תעשה, דהיינו דאין לשהות ואין לדרוס ואין להחליד ותלויים המה בנאמנות השוחט בלבד שלא עשה דבר האסור וע"כ יש לו חזקת כשרות ובדאי שלא ישנה מרגילותו ח"ו מדעת וגם שלא מדעת, דודאי הוא דכשמסיח השוחט דעתו, שוחט הוא כרגילותו תמיד ללא שינוי כלל ולכן א"צ ע"כ עוד בדיקה. משא"כ על שחיטת רוב ובלא הגרמה תרוייהו הוי עשה, דהיינו שישחוט רוב ובמקום שחיטה וע"ז חייבו חכמים בדיקה כיון שיש פעמים שלא נשחט רוב אע"פ שמתכוון לשחוט רוב וכמו"כ כששוחט סמוך לראש ולא באמצע הצוואר יש פעמים שמגרים שלא ברצונו ולכן יש חיוב בדיקה ואינו נותר עד שיוודע שנשחט רוב בלא הגרמה כיון שיש חזקת איסור והיא ע"י העמדת משגיחים ע"כ, דחיישין הן להיסח הדעת של השוחט ואף כשלא הסיח דעתו, יש לחשוש להגרמה בוושט והשוחטים לא שתו ליבם לבדוק גם את הוושט אע"פ שהוא מוסכם בכל הפוסקים דחייבים לבדוק כששוחטים סמוך לראש וע"ז מועילה העמדת המשגיחים (ובענין זה בדעתי לכתוב עוד בארוכה מאחר שהוא מעיקר דין השחיטה ובחששא דאורייתא). כללא דמילתא, דבר שאפשר לראותו דהיינו שחיטת הסימנים ושלא הגרים בהם, חייבים לראות מדינא דהוי בחזקת איסור עד שיוודע לך, כלומר שיראו שנשחטו הסימנים ובלא הגרמה. אך בהלכות שא"א לראות כגון שהיה ודריסה, נאמן השוחט להעיד עליהם שנעשו בכשרות מכיוון שעד אחד נאמן באיסורים בדבר שבידו כל זמן שיש לו חזקת כשרות. ואף כשהיה היסח הדעת, ודאי שלא ישנה מרגילותו שחיטתו תמיד שהיא בהכשר גמור בלא שהיה ובלא דריסה. אך יש לראות שנשחטו רוב הסימנים בלא הגרמה.

ולכן, בשחיטה שלנו הנהגנו שלפני כניסת העופות למכונת המריטה העמדנו שני משגיחים שבודקים פעם נוספת אחר השוחט כל עוף ועוף ע"י תקיפת אגודל לראות באם נשחט כהלכה. ואע"פ שכל שוחט בודק הסימנים כמפורש בגמ', מכל מקום לענ"ד יש כיום חיוב גמור ע"פ הלכה גם להעמיד משגיחים ע"ז יותר מכל שאר בדיקות שנעשים, מאחר דכל שוחט שוחט לכה"פ עשר עופות לדקה שהם כשלוש מאות עופות לחצי שעה וכך גם מקובל בכל הבד"צים וכמדומני שהוא מהמלאכות הקשים ביותר להיות מרוכזים במחשבה אחת כחצי שעה דהיינו לראות בכל עוף ועוף - 'הנה הסימנים שחוטים! הנה הסימנים שחוטים! וכו', דכל שוחט שקוע בבעיותיו וצרותיו, ועיני ראו עופות שנשחטו ואין בהם רוב, ועופות שבלעו הסימנים ומשו"ה הגרים השוחט, עופות חיים שקפצו לתוך כוסות הליון המוליך את העופות השחוטים למריטה ולא הרגישו שלא נשחטו שהרי גם השחוטים יש בהם עוד חיות בזמן זה קודם יציאת רוב דמם.

ועיני ראו שוחטים ששחטו כו"כ עופות ופתאום ליבם נקפם ורדפו אחר הליין לראות הסימנים אע"פ שבשעת השחיטה תקפו אגודל מ"מ לא זכרו באם שמו לב וראו הסימנים ולפעמים מצאו גם נבילה ואע"פ שהיו השוחטים הנ"ל מומחים ויר"ש, כך שיש לחשוש לכ"ז אף שלא מצאו אף פעם נבילה, דכמה שוחטים יש שיכולים להיות בטוחים בעצמם שאף פעם לא הסיחו דעתם בשחיטה, וכיון שנמצאים נבילות בשחיטה אף אצל המומחים והיראים בשחיטה לא ללמד על עצמו יצא אלא על הכלל כולו יצא שיש היסח הדעת אף שהשחיטה נראית כהלכתה מ"מ פעמים שחסר ב"עד שיוודע לך במה נשחטה" ובחזקת איסור עומדת, דבדורינו ראש האדם מפוזר ומפורד וגם העצבים רופפים דברגוע אחד יודעים הנעשה בכל העולם ע"י כלי המשחית הקרוי רדיו, אינטרט, עיתונים, פקס, פלאפון וכו' והאיך יכול להיות לשוחט מנוחת הנפש ורוב ימיו הוא בהול על מטה לחמו ופעמים שעובד יום ולילה מבלי שיוודעים ע"כ וד"ל.

וכל התקופות הנ"ל ראיתי בעיני דהנני יושב בבית המטבחים כבר מ' שנים וגם נולדתי בשחיטה מאחר ואבי הרה"ח ר' משה יצחק זללה"ה היה ראש השוחטים בת"א ושימש כשו"ב בוורשא קודם המלחמה כך שאני מכיר את נושא השחיטה משורשו ואף שעפר אני תחת כפות רגליהם של כל רבני הבד"צים למיניהם אך הפרקטיקה והשימוש שהיה לי בנושא השו"ב לא היה לאף אחד מהם.

וכדי לתת משנה תוקף לדברי הנ"ל, אעתיק מה שכתבתי למרן הגר"ש וואזנר שליט"א ומה שהשיב לי:

**כב' הגאון הגדול שה"ת פוסה"ד עה"י פה"ח
מרן ר' שמואל הלוי וואזנר שליט"א**

נעימות בימינו נצח.

זה כמה שנים מנקרת במוחי שאלה ואין פותר אותה לי אמרתי אשיחה לפני כ"ת וירווח לי וזה החלי, גרסין בש"ס חולין ט' ע"א: "אר"י אמר שמואל הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה וכו' לא בדק מאי, ר' אליעזר אמר טריפה ואסורה באכילה, במתניתא תנא נבילה ומטמאה במשא, במאי קמיפלגי, בדרב הונא דאמר בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה" - ופרש"י "דהיינו שנשחטה כראוי וכו'" עכ"ל הש"ס. וז"ל הרמב"ם פ"א הל' י"ב: "כל השוחט צריך לבדוק הסימנים לאח"ש ואם לא בדק וכו' ה"ז נבילה ואפי' היה השוחט זריז ומהיר" עכ"ל.

ולכא למימר זיל בתר רובא ורוב השוחטים מן הסתם שוחטים רוב סימנים, דאין סומכים ע"ז דרובא דתלוי במעשה הוא ומיעוטא לא תלוי במעשה ובכה"ג לא אזלינן בתר רובא כדאיתא בבכורות כ' ע"א כ"כ הרשב"א בתוה"א וכיון דבחזקת איסור עומדת י"ל סמוך מיעוט לחזקה, ובמרדכי איתא דזה הרוב אינו מבורר דכמה פעמים אין רוב סימנים נשחטים, וכתב השמ"ח סק"ג ושפ"ד סק"א דלהרמב"ם הוי נבילה דאורייתא אבל התוספות שם כתבו דמדאורייתא שרי דרוב

שחיטות כהוגן ואיסור זה מדרבנן, ומובא כאן ברע"א דדעת רוב הפוסקים כ"ה דהוי רק איסור דרבנן.

ויעוין בדע"ת למהרש"ם שמצא להג"א חולין פג"ה סי' ל"ג שהביא בשם א"ז וז"ל: **"ועוף שלא בדקו אחר שחיטת הסימנים אומר אבא מורי דנבילה הוא כל זמן שלא בדק הסימנים לא נודע לו שנשחטה ובחז"א עומדת, והר"י צרפתי אומר שספק הוא ולא ודאי דסמוך מיעוטא דמקלקלין לחז"א והו"ל פלגא ופלגא, ואינו נראה לאבא מורי" עכ"ל.**

והוסיף המהרש"ם וז"ל: "ושוב הראוני בשו"ת שו"מ מ"ת ח"א סי' מ' שהעיר ג"כ בזה, ע"כ. וכן מסיק המחבר בש"ע כאן יו"ד סי' כ"ה, דאם לא ראה את הסימנים שנשחטו רובן אסור וכתב ע"ז הש"ך בס"ק א' וז"ל והוי נבילה דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת ואינה ניתרת עד שיודע לך שנשחטה כראוי (ש"ס) עכ"ל. וכ"כ המחבר בב"י יעו"ש והגיה הרמ"א עמ"ש המחבר וז"ל: "ונהגו לבדוק בדרך זה שתוקף אגודל על שיפוי כובע ומתוך הדחק יפלטו הסימנים לחוץ ואז יכול לראות אם נשחטו רובן וכו'" עכ"ל.

ויעו"ש בט"ז בשם המהרי"ל דכששחט רק רוב אינו מועיל ראי' לבד דבראי' א"א לבדוק יפה כיון דבית השחיטה מלא דם אלא דנכון להעביר ידו תוך חתך שחיטת בהמה להרגיש עם המישוש ששחט כראוי יעו"ש, ואף דמירי התם בבהמה פשוט וברור דה"ה בעוף דמ"ש ואדרבא החוש והנסיון כמאה עדים דצריך גם משמוש בעופות דא"א לראות כשהסימן אינו חתוך לגמרי ומוכרחים לקרוע עור הצוואר ולקחת הסימן ביד לראות באם יש רוב, ובלשון הרמ"א צריך לדחוק דלאו דוקא רובן קאמר.

והנה בזמנים קדומים כשהיו באים לפני השוחט לכל היותר כמה עשרות עופות לשחיטה וגם כמות זו באה עפ"ר לסירוגין וזמנו בידו ויכול אף לומר ליקב"ו לפני כל עוף ועוף באין מפריע וגם בדק לפני השחיטה הבוקא דאטמא של כל עוף ועוף וזכורני שכך הי' לפני כחמישים שנה אזי בודאי ובודאי כשיצא מיד השוחט הותרה וכמ"ש בש"ס דנשחטה הותרה אבל כיום שבבתי השחיטה הקטנים ביותר מובאים אלפי עופות לשחיטה בב"א ואפי' שהשוחט עולה לשחיטה לסירוגין למחצית השעה כלומר שוחט חצי שעה ונח חצי שעה הרי אפי' בשחיטות של המהדרין והחלק הוא שוחט לכה"פ כשלש מאות עופות בחצי שעה זו וא"כ מי ערב לנו שהשוחט לא הסיח דעתו באמצע שחיטתו אפי' שתקף אגודל בכל פעם דהלוא ודאי שאינו מספיק רק שענינו יראו דאם ליבו ומוחו בל עימו אזי אינו נחשב לראי' כלל, האם כל השוחטים אין להם דאגות או צרות רח"ל או חובות, אתמהה.

וא"כ האיך אמרינן נשחטה הותרה, האם בכל עוף ועוף אחר שחיטתו חשב השוחט הנה הסימנים, הנה הסימנים, או שהיה שקוע בחלומותיו ונעשה שחיטתו כמצות אנשים מלומדה כאוטומט ולא ראה בעיני שכלו כלום, ואף שבטוחני שברוב העופות חושב ומכוון לראות הסימנים, אך כל זאת אינו פוטר אותנו מלדאוג על מיעוט העופות ומנ"ל שבדיקה שלא בכונה שמיה בדיקה.

ותמהני על הבדצי"ם למיניהם שמעמידים משגיחים לבדוק כל ריאה וריאה שבדיקה זו אף כשיש מיעוט המצוי ודאי דרבנן היא, דמדאורייתא אזלינן בתר רובא. ובעופות אפי' מדרבנן אי"צ בדיקה אף כשיש מיעוט המצוי כיון דאין המיעוט המצוי ודאי טריפה, אלא ספק טריפה משום דא"א בקיאים וכמ"ש בבית אפרים, ואעפ"כ החמירו לבדוק ואילו בחשש דאורייתא לא חשו כלל, ומדוע עדיף השוחט מהסופר שצריך ליתן את המזוזות שכתב למגיה וכ"ש תפילין וס"ת אפי' שנבדק במחשב, וכמ"ש כ"ת שליט"א בשו"ת שבט הלוי ח"ז, ואילו על השוחט אי"צ להיות בודק אחריו, אתמהה, ואדרבא לענ"ד דסופר עדיף ואעפ"כ תקנו חכמים שבדורות הקודמים שצריך להגיה כתיבתו, וכמ"ש בבב"י ס"ד ושו"ת חת"ס יו"ד סי' רע"ט ובבית שלמה סי' קמ"ב דע"ק יו"ד רע"ט, וא"כ כ"ש השוחט שצריך.

ואפרש שיחתי, א. השוחט עושה מעשה אחד דהיינו השחיטה והבדיקה כשלש מאות פעם לפחות בחצי שעה והוא גורם גדול להיסח הדעת ממעשהו, משא"כ הסופר כל פעם כותב אות אחרת כך שלא יכול להסיח דעתו לגמרי, ובכ"ז יש לו טעויות שבאו לו ע"י היסח הדעת.

ב. השוחטים נעשה להם כהיתר השיחה באמצע השחיטה ממש דבר המעכב את הבדיקה ואף שבדקו ועשו מעשה של תקיפת אגודל, מ"מ כשהם בתוך השיחה א"א לתת שימת לב למה שראו וכמובן שאין זה בדיקה וזה גם גורם גדול לשכחת הבדיקה דפעמים שנדמה להם שכבר תקפו אגודל, ובד"א אכתוב מה שאני רגיל לומר מכו"כ שנים דשוחטים שהרגילו עצמם לשחוט ללא תקיפת אגודל, כגון שהעידו בפנינו שכך הם שוחטים, או שנתפסו כך ששחטו ברציפות אין להם תקנה כלל אפי' ע"י קבלה ודברי חברות, מאחר שהורגל בשחיטה בלי תקיפת אגודל בודאי יחזור לסורו אפי' שלא לרצונו כשיסיח קצת דעתו מקבלתו, וישחוט כו"כ עופות בלי תקיפת אגודל דשבשתא כיון דעל על וסירחא נקט ואתי, וכיון דאין אנו בטוחים שלא יצא מכשול מת"י אפי' שעפ"ר ישחט כהוגן מעבירים אותו לגמרי, דאנן אחראים אף על המיעוט, ואחר שנים מצאתי און לי בשו"ת פרשת מרדכי מהגה"ק ר' מרדכי בנעט זצ"ל מובא בד"ת סי' ב' סעי' ב' ס"ק ל"ג שכתב דברים נוראים על השו"ב שלא תקף אגודל, ואף אחר דברי חברות לא הסכים להחזירו לשחיטה, רק להיות ש"ץ וסופר הסכים יעו"ש, וברוך שכוונתי לדעתו, אך בשוחט שתמיד תוקף אגודל אלא שקרה מקרה בלתי טהור שלא תקף ונתן אמתלא לדבריו שחשב שתקף וטעה או ששח עם חבריו, ע"ז מסתברא דמועיל קבלה ודברי חברות, ופשוט וברור אצלי שלא יועיל להשוחט שום התנצלות שלא תקף אגודל משום ששחיטתו מפורעת דאף אפי' כשעושה מעשה חיישין קצת שעושה כמצוות אנשים מלומדה ולא שם ליבו אפי' שהמעשה מעורר הכוונה וכמ"ש המשנ"ב בהל' תפילה מ"מ כיון שעושה כ"כ הרבה פעמים, לפעמים מאבד ע"י כך הכוונה - עאכ"כ אם אינו עושה שום מעשה של בדיקה בודאי שחיטתו נבילה ויש לאוסרו לשחיטה לצמיתות.

ג. הסופר כשאינו מרגיש בטוב נזהר מהכתיבה ואינו כותב עד שמרגיש בעצמו ראוי לכתיבה כיון שיודע שאם יכתוב כשאינו בכושר יעשה טעויות וכל עבודתו תרד לטמיון, כשימצא המגיה טעויותיו ולכן נזהר להתכונן לעבודתו, משא"כ השוחט אין מעליו אלא הקב"ה ואין עליו מורא בו"ד ושוחט אף שלא ישן די הצורך, או אף שיש לו כל מיני טרדות גדולות ועגמ"נ המפריעות לריכוזו, ואפי' כשאינו כ"כ

בקו הבריאות פעמים ששוחט דחושב שאפשר לו לעבוד, וגם לפעמים כשלוחצים עליו שיש מחסור בשוחטים ובאמת ליבו בל עימו.

ד. הסופר בד"כ עצמאי לעבוד בזמנים הנוחים לו משא"כ השוחט כפוף לזמני עבודת בית השחיטה ששוחט שם ובאם יאמר הרבה תירוצים יפטר, ולכן הוא בא לשחיטה אף שאינו בכושר מלא וע"כ צריך בדיקה אחריו.

ה. הסופר עובד בד"כ במקום רגוע וממוזג, משא"כ השוחט עובד בין ישמעאלים פראיים שונאי ישראל, ובקיץ החום נורא ובאם לדוגמא יש ברחוב כשלושים מעלות אזי בסביבות השחיטה במקום שהשוחט עומד יש לפחות כשלושים וחמש מעלות חום מאחר דהעופות פולטים חום ובקיץ השוחט יוצא משחיטה אחת אפי' בבוקר רטוב עד לשד עצמותיו, משקפיו מלאים אדים ודם ושאר ליכלוכים כך שבקושי יכול לראות דרכם הסימנים, ובודאי כשלא נשחטו לגמרי יכול לטעות ולחשוב שיש בודאי רוב או שנשחט הכל, ובודאי דאין מועיל בזה תקיפת אגודל בלבד, ועיני ראו שטעו בזה, וגם הרמ"א יודה דבעופות יש לנהוג כהמהרי"ל.

ו. ראיתי כו"כ פעמים איך שעוף חי בורח מידי שוביו וקפץ ישר לתוך המשפך שהשוחטים נותנים בו את העופות השחוטים, כמו"כ פעמים שקופץ לבריכת הדם ונטבע ומת ואח"כ בא פועל ותולה על השרשרת של העופות השחוטים, כסבור שהעוף נשחט.

והנה בספר 'קול-יעקב' סי' ל"ב כתב שתקנו בעיר בגדד לעשות לכל ס"ת ארבעה הגהות ושלוש בדיקות ואין לעשות הגהה ובדיקה ע"י אדם אחד כדי להחליף החושים שאפשר שיראה זה מה שהשני אינו רואה, ובספר שולחן גבוה סי' ל"ה ס"ק ל"ז הביא דברי הרב מוהר"ש אמארייליו שתיקן שהמנקרים ינקרו זוגות זוגות כלומר ששני מנקרים מוכרחים לעבור על כל חתיכה, וכ"כ הישועות יעקב שכך המנהג בלבוב ולעמברג וכן המנהג בא", עכ"ד, וא"כ מדוע לא יתקנו חכמי הדור ג"כ בשחיטה כנ"ל.

ולמותר לציין שראיתי בעיני שוחטים יראים ששכחו משום מה לתקוף אגודל, וכמו"כ שפתחו בשיחה ושכחו וכן שתקפו אגודל והחזירו פניהם לאחוריהם ולא הביטו בסימנים לראות באם נשחטו כהוגן וכו' וכו'.

תבנא לדינא נלע"ד דיש חיוב בזמנינו להעמיד משגיח ולבדוק בעופות השחוטים את הסימנים דבודאי יש כמעט לכל שוחט במשך היום כו"כ עופות שבעיני שכלו לא ראה הסימנים ומשו"ה הוא קרוב לדינא יותר מהמגיה מזוזות ותפילין חוץ משאר חששות וכדאמרן לעיל.

**אסיים בברכת עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו
וימים על ימי מלך תוסיף שנותיו וגו'
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא**

אחר כמה ימים כשנכנסתי לקו"פ אמר לי בזה"ל:
**"האמן לי שקראתי הדברים שכתבת ג' פעמים" והרים ידיו לשמים ואמר "עם
שני ידי אני איתך".**

ובקשתיו שיכתוב לי הדברים ומיד כתב וז"ל:

ב"ה.

ראיתי דברי קונטרס הנ"ל להרב הגאון וכו' מוהר"ר ברוך ראשגולד שליט"א והם דברים אמיתיים ונכונים - ואמר כהלכה* – דלפי מצב העניינים במשחטות עלינו להעמיד השגחה מיוחדת על בדיקת העופות אם נשחטו כהלכה לאחר שחיטה ואשרי הנזהר.

וע"ז באעה"ח מצפה לישועת ה'
שמואל הלוי וואזנר

*מודגש במקור.

בהזדמנות אחרת אמר לי שאינו רק מסכים איתי בנושא הנ"ל אלא בכל כוחו הוא איתי.

וכבר הזכרתי, שבשחיטות של ימינו, אף אם ראו השוחטים היטב את מקום השחיטה - ראו את הקנה, אך אין סיפק בידם תמיד לראות את הוושט אם נשחט כראוי או שהגרים ח"ו. וכיוון שבימינו כולם שוחטים סמוך לראש, בדיקה זו היא מעיקר הדין אך אכמ"ל ובדעתי לכתוב בעז"ה קונטרס מיוחד בעניין חשוב זה וגם מכתב שקיבלתי בעניין זה ממרן 'שבט הלוי' שליט"א.

ואביא עוד מכתב שכתבתי בענין הנ"ל לאחד ממורי ההוראה החשובים שבדורינו:

נעימות בימינו נצח.

הנני לקיים הבטחתי בדבר שלוח לו מש"כ בדבר צורך השגחה על השחיטה שנעשית כהלכתה וכהמשך לשיחתינו רצוני להדגיש שהדברים הנ"ל אינם לרוחם של רוב רבני הבדצי"ם בכל מיני טוענות שוא אשר אין כדאי להעלותם על הכתב ומאחוריהם מסתתר הפחד מפני יוקר עלות ההשגחה הנ"ל ואף שאין אומרים זאת בגלוי מ"מ זהו הטעם האמיתי, וגם יש ביניהם אשר לא שימשו די הצורך בשטח זה ואף השוחטים המובהקים קשה להם להודות ע"ז כמובן והגע עצמך גם כשראש הישיבה אומר שיעור יפה ומעניין ואפי' האדמו"ר שליט"א כשאומר דברי תורה כחצי שעה כמה תלמידים וחסידים נעלמים בחלומותיהם ולא שמעו חלק נכבד מהשיעור או מהד"ת וא"כ על אכו"כ להיות מרוכז במחשבה אחת הקושי גדול מאד, ואף באם יבוא איזה מפולפל וישיב על ראיותי מ"מ למציאות אין להתכחש והמציאות טופחת לו על פניו שפעמים שמוצאים עופות מתים או חיים, בלי רוב, הגרמות דהיינו שנשחט במקום שהוושט אינו כוויץ, ואף שאינו דבר תמידי, מ"מ יש כאן גילוי מילתא שמצוי הוא שאין דעת השוחט על העופות כלל ולא ראה כלום מחמת חלומותיו. וכמו שאמרתי פא"פ **שהנני חושש גם על העופות שנשחטו כהלכתם שלא יצאו מחזקת איסור** מחמת שהשוחט לא ראה גם בעיני שכלו, דהלא הנבילות שנמצאים אינם מחמת זדון ח"ו אלא רק מחמת היסח הדעת וחלומותיו של השוחט, וכל השוחטים כולם אינם נזהרים מלדבר

בשעת שחיטה ממש מי פחות ומי יותר וחץ מחשש הפסק יש בדיבור גם חשש גדול שאינו רואה הסימנים מחמת דיבורו ואינו יוצא מחזקת איסור, כמו"כ האם יודע מאן דהוא כמה לילות בשנה יש שבהם השוחטים אינם ישנים כלל בגלל תינוקות שבוכים וכו' או אפי' כשיושנים אינם יושנים אלא כשעתיים בלבד ותו לא האם מותר להם לשחוט אז? ואעפ"כ המה מגיעים לפנות בוקר לשחיטה מחמת שהם בהולים על ממונם וסוברים שלא תיפגם שחיטתם עי"כ ולא מרגישים גודל המכשלה והיסח הדעת הבאים מחמת זה וכ"ז מחמת שאדם קרוב אצל עצמו. ורואה אני יום יום האיך השוחטים נופלים על פניהם בהפסקות שבין שחיטה לשחיטה ויושנים שינה עמוקה עד שקשה להעירם וכ"ז קורה אפי' מיד בבוקר ובודאי ששוחטים אלו כמעט שלא ישנו בלילה האחרון וא"כ אף ששחטו בהכשר לא ראו בעיניהם את מעשה ידיהם מחמת עייפותם וברור שמוחם שרוי בתרדמה ואינו משתף פעולה עם העינים ורק ידיו המורגלות בשחיטה פועלות ושוחטות מבלי שום קשר בין העינים ולמוח וא"כ האיך אפשר להכשיר שחיטה זו וגם הודו בפני הרבה שוחטים מובהקים שכמה וכמה פעמים היו רוצים לחזור ולראות הסימנים בעוף אחרי זריקת העוף למשפך והדבר לא ניתן מחמת נסיעת המשפך במהירות למכונת המריטה וא"א לו למצוא את העוף ששחט ורצון זה בא מחמת שהרגישו שהסיחו דעתם ולא ראו בעיני שכלם באם נשחטו הסימנים כהוגן ואף אני ראיתי שוחט שרץ אחר העוף שזרק למשפך והי' לו סייעתא דשמיא שמצאו וזרקו לכלוב הטריפות כיון שלא נשחט כהוגן וכ"ז אע"פ שתקף אגודל קודם שזרקו למשפך אך כיון שהיה שקוע בעובדא אחרינא עיניו לא ראו, והגע עצמך כמה אנשים יש שאינם מסיחים דעתם בתפילת שמו"ע בברכה ראשונה? ומי יודע כמה פעמים בשחיטה בורח מוחו של השוחט למקומות אחרים. וקשה לי להאריך בזה אבל בליבי אוצר עובדות בנושא. וברור אצלי שבדיקה זו חשובה יותר מכל שאר בדיקות.

וכאן אשים שביתה לקולמוסי בתפילה שלא יצא מכשול מתח"י ומצפה לישועת ה'

נ. ב. וידוע לי בוודאות שבעיה זו קיימת בכל המקומות ולחיזוק העניין וחשיבותו, תיקנתי בשחיטה שלי שהנני משלם לכל משגיח בנוסף למשכורת מאה ₪ בעד כל עוף שהוא מוצא בבדיקת השחיטה שלא נשחט כראוי.

ע"כ המכתבים.

אשר ע"כ נראה לע"ד ברור שיש חיוב בדורנו להעמיד משגיחים על השחיטה מדינא יותר מכל שאר הבדיקות הן של הצומת הגידין וכ"ש של הריאות [דכל הטריפות שמטריפים בריאות הוא מספק דאין אנו בקיאים. וטריפה ודאית בריאות של עופות פטם הוא דבר נדיר]. דרבנו דכו"ע, דהלא כשהגידול (המשק) של העופות הבא לפנינו הוא בריא ואין בו מיעוט המצוי של טרף אין כלל חיוב בדיקה וכשר הוא למהדרין מן המהדרין [וידוע מה שכתב הש"ך (סי' ל"ט, ס"ק ד') וז"ל:

"ולמה לו לבעל נפש להחמיר בדבר שפשוט היתרו בש"ס וכל הפוסקים, ראשונים ואחרונים" עכ"ל],

ובכ"ז מחמירים לבדוק, ואילו לבדוק שיצא מחזקת איסור לא בודקים ? דלהרמב"ם ודעימ' הוי נבילה דאורייתא ולשון הש"ך בסי' כ"ה סק"א 'והוי נבילה', וב'שמלה חדשה' כתב הרי זה ספק נבילה דאורייתא ויעויין בפמ"ג ב'שפתי דעת' סק"א שכתב, דמה שכתב ה'שמלה חדשה' דהוי ספק נבילה הוא ט"ס וצ"ל נבילה ודאית יעוי"ש, ולדעת התוספ' הוי עכ"פ איסור דרבנן.

וא"כ מאי שנא שחייבנו את כל כותבי הסת"ם לתת למגיהים ואילו את השחיטה לא מחייבים בבדיקה נוספת בו בזמן שהחששות בשחיטה הם עשרת מונים יותר מכתובת סת"ם ולזה לא נחשוש כלל ? אתמהה. דידוע מה שכתב החת"ס באו"ח סי' ר"ה בשם אחד מרבנותיו הרב המופלג מו"ה מענדל לילג זצ"ל שרגיל על לשונו ע"ד הלצה, המלך זקן וכסיל הידוע בזקנותו יושב לו על כסא של ג' רגליים, א. חזנים שיוליו כל תפילות ישראל אל מחוץ למחנה כקדשים פסולים ר"ל, ב. השוחטים שיאכילו כל הקהילה נבילות וטריפות, ג. סופרי סת"ם שיופסלו כל תפילין ומזוזות על ידם, ודי לו למלך זקן בזה וה' ירחם, עכ"ל, יעוי"ש.

אמנם, חלילה וחלילה אין כוונתנו לפטור השוחט מתקיפת אגודל אלא להוסיף השגחה על השחיטה שהיא דאורייתא לכו"ע לראות שהיא כהלכתה ולהוציא מחזקת איסור והיא מחויבת המציאות בזמן הזה וכדאמרן. וכך כמובן הנהגתי בשחיטה שבפיקוחי – אנו מעמידים 4 משגיחים, 2 משגיחים בשני עמדות, בכל ליין משגיח, ועוד 2 שמתחלפים איתם בכל 30 – 20 דקות ובודקים את בית השחיטה בכל עוף ועוף. גם תיקנו תמריץ בשווי 100 ₪ לעודד הריכוז של עבודתם, אותו מקבל כל משגיח שמוצא עוף שלא נשחט כראוי (ומהנסיין אנו רואים שכשתופסים עוף כזה ומביאים אותו לחדר השוחטים בקול רעש גדול יש התעוררות גדולה בנושא זה).

ומשום החשש הנ"ל אני לא מאפשר שחיטת 'חלק' בימי הצומות, והוא משום דלא רק גופם וכוחם נחלש אלא אף מוחם וכח ריכוזם נחלש כשאינם אוכלים ושותים ויש בשחיטה ביום צום חשש גדול שלא ראו בעיני שכלם את מעשה ההיתר שבשחיטה. ולכן הייתי כופה לשוחטים שלא לצום אף בשחיטות הרגילות שאינם 'חלק' מאחר וכיום שאין שמד ואין גזירות עכו"ם על ישראל ג' הצומות הוא ממנהגא שקיבלו עליהם ישראל וכמסקנת הש"ס בר"ה וכדמבואר בטור ובב"י בסי' תק"נ ומובא נמי במ"ב בסי' תק"נ סק"א וכמו שחולה אף שאין בו סכנה נפטר מן הצום מאחר דבמקום חולי לא גזרו רבנן, הכא נמי צריך לומר דבמקום חשש איסור לא גזרו רבנן וכמו שקיבלתי מא"מ ז"ל שבוארשא ובלודז' כפו הרבנים על השוחטים לאכול בצום כשהיה הכרח לשחוט וכ"ז היה בשחיטת גסות וק"ו בשחיטת עופות שהוא קשה לשחוט הרבה יותר מהשחיטה בגסות.

וכך שמעתי מאחי הרה"ח ר' זאב הי"ו שאבי זצ"ל נבנס פעם למרן החזו"א לשאול בדבר הלכה ביום צום. ובתחילה לא ענה מרן על שאלתו ושתק. וכשביקש תשובה על שאלתו שאלו מרן האם הוא שוחט וענה שאכן הוא שוחט. וחזר ושאלו באם

הוא צם היום וגם שוחט והשיב בחיוב, ואז אמר לו החזו"א שילך קודם לאכול ויחזור לשמוע תשובתו ואח"כ ימשיך בשחיטתו ביום הצום.

ולאחרונה נדפס מחדש ספר 'מרא דשמעתתא' והוא פסקי הלכות ממרן הגאב"ד רמ"א פריינד זצוק"ל ובהל' עשרת ימי תשובה סי' רמ"ב כתב וז"ל: "פעם רצו לדחות את השחיטה מצום גדליה ליום המחרת מחמת שהשוחטים כוחם נחלש מחמת התענית ואין הם יכולים לשחוט ולבדוק כראוי ובאו ושאלו את רבינו זצ"ל וענה שלא ידחו את השחיטה אלא שהשו"בים יאכלו וישתו. ושוב אח"ז ציוה רבינו לאחד המוצי"ם שהיה אצל השחיטה שישגיח על השוחטים שיאכלו וישתו כראוי כדי שלא יחלש כוחם", עכ"ל הספר הנ"ל.

ודיברתי ע"כ גם עם מרן בעל 'שבט הלוי' שליט"א וא"ל שדעתו שהשוחט צריך לעשות כל טצדקי להמנע משחיטה ביום צום ורק כשמחוייב לשחוט וא"א להפטר מהשחיטה, ודאי שיש לו לאכול ולשתות לפי צורכו.

וכ"ז אע"פ שכתב ברמ"א בסי' תקפ"א ס"ב שהמדקדקין נהגו שכל אחד מתענה י' ימים וכתב ע"ז הרמ"א "וכן נכון לעשות", עכ"ל, ובדרכי משה סק"ה כתב וז"ל: "וכן הוא המנהג שכל אחד מתענה עשרה ימים לכה"פ", ואילו כאן מתירים אנו לשוחטים אף בתענית ציבור המפורש שלא להתענות בו בזמן שגם ה-י' ימים אין מתענים כלל, וע"כ צ"ל דמחמת חשש איסור סבירא להו לחכמי הדורות דלא קיבלו עליהם להתענות וכדאמרן.

ביאור תקנת חז"ל לבדוק הריאה והמסתעף:

בש"ס בחולין (דף י"א) מחפשת הגמ' מקור להא דבכל התורה הולכים אחר הרוב. ומבואר שם דגם בטריפות הולכין אחר הרוב גם במקום שהיה אפשר לבדוק ולא חוששים שמא שחט במקום נקב והוי טריפה. ומסקנת הסוגיא מבואר ברש"י (שם, י"ב, א') ד"ה הלכה למשה מסיני הוא הא דסמכינן ארובא אפי' היכא דאפשר, אי נמי אחרי רבים להטות משמע בין רובא דאיתא קמן ובין רובא דליתא קמן דמאי שנא האי מהאי ואהא מילתא סמכין ולא בדקינן כל י"ח טריפות" עכ"ל. וכתב הרמב"ם (פי"א מהל' שחיטה, ה"ג) וז"ל: "וכל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם ואין חוששין להם שמא יש בהם טריפה, לפיכך כשישחטו שחיטה כשרה אינם צריכים בדיקה שמא יש בהם אחת מן הטריפות אלא הם בחזקת התר עד שיוולד להם דבר שחוששין לו ואח"כ בודקין על אותו דבר בלבד". עכ"ל.

אומנם, חז"ל חייבו לבדוק הריאה בכל בהמה וחיה ובכל העולם. המקור לכך מובא בריב"ש בסי' תצ"ט וז"ל: "והבדיקה אינה אלא מדבריהם כמו שאמרו בירושלמי במסכת ביצה פ"ג ה"ד: "ר' יודן בעי דמאי מדבריהם וראית טריפה מדבריהם כמה דאיתמר רואין את הטריפה ביו"ט דכוותה מפרשים את הדמאי ביו"ט" ע"כ. ובוודאי בספק טריפות הריאה קאמר דאי בשאר טריפות היכא דלא אתייליד ריעותא א"צ לבדוק אפי' מדבריהם ואי באיתייליד ריעותא מדאורייתא הוא, אלא וודאי בבדיקת הריאה היא דבעי בדיקה מדבריהם על הספק אע"ג דלא איתייליד בה ריעותא וכן נמי משמע בגמ' דילן בפרק אין צדין דף כ"ה גבי בהמה מסוכנת", עכ"ל הריב"ש בביאור הירושלמי. ומבואר מדבריו דהיכא דאיתייליד

ריעותא חיוב הבדיקה מדאורייתא יעוי"ש וכ"ה בב"י וב"ח וש"ך בסי' קי"ט ס"ק כ"ט.

ודברי הירושלמי מובאים גם ברשב"א לחולין (דף ט' ע"א). ובפמ"ג בפתיחה גורס ברשב"א את לשון הירושלמי במפורש על בדיקת ריאה - "ר' יודן בעי **ראיית ריאה** מדבריהם וכו' ומייתי עוד מ'למדינו' א"ר יודא בן פדיה מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר. אדם שוחט בהמה ובודק הריאה וכו' וביותר, אדם מישראל לוקח בהמה או עז או כבש ושוחט ומפשיט רוחץ **בודק בריאה** ונמצאת טריפה, מונע ואינו אוכל. ואתה לא יכולת לעמוד בנסינוך אפי' שעה אחת ובניך משערין את כל המצוות שנתנו להן ועומדין בהם" עכ"ד המדרש. ולשיטתו, בדיקת ריאה נזכרת מפורש בירושלמי ובמדרש.

מדוע חייבו בדיקה מטריפה דווקא בריאה של בהמה ?

ברש"י בחולין שם (ריש דף י"ב) כתב הטעם "ונקובת הריאה משום דשכיח בה ריעותא בדקינן". והרשב"א בחידושי דף ט' בחולין הביא בשם רבו רבינו יונה דהטעם **שהסירכא ניכרת מיד ויבוא מכשול שאחד יכיר סירכא לאחר התערובת וצריך להשליך מאכלו לכלב ולשבור כליו ופן יהיה מי שאינו הגון והתקצף וימלא בטנו**. משא"כ שאר טריפות שאין ניכרים כ"כ נקבים דקים לא חשו, עכ"ד. [ולא הסכים לטעמו של רש"י משום דהוי שכיח, דא"כ נבדוק מנקבים, דחשש סירכא מנקבים הוא, דס"ל דאין סירכא בלא נקב יעוי"ש וכשארין סירכות לא בדקינן מנקבים. וע"כ דהטעם דמחייבין בדיקה לאו משום שמצוי סירכות (דהיינו נקבים) ובפרט דאיכא כו"כ ראשונים (כמו שאביא לקמן) דס"ל דא"צ לנפח הריאה כשאין רואים ריעותא ולא חיישינן לנקבים. ולכן כתב רבינו יונה טעם אחר לבדיקת הריאה וכך מבואר קצת בפמ"ג בפתיחה לסי' ל"ט יעוי"ש].

אומנם, ברשב"א עצמו מצינו טעם נוסף לחיוב בדיקת הריאה שלא להעלים עין מן האיסור (ת"ה הארוך, בית ב', שער ג', דף ל"ג, ע"ב) וז"ל: "אפי' בריאה א"צ לבדוק מן התורה דרוב בהמות כשרות הן ורובא דאורייתא הוא וכדדייקין לה בפ"ק דחולין וכו' אבל בסירכות שבריאה הואיל והדבר מצוי וניכר לעיניים הצריכו לבדוק אחריהם לכתחילה" עכ"ל.

כך שמצינו ג' טעמים לבדוק ריאה בבהמה: לרש"י משום דשכיח, לרבינו יונה משום דניכר ועלול לגרום למכשול ולרשב"א משום דמצוי וניכר ואסור להעלים עין מן האיסור.

המחבר בשו"ע (יו"ד, ל"ט, ס"א) כתב וז"ל: "**אין צריך לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם חוץ מן הריאה צריך לבדוק בבהמה וחיה אם יש בה סירכא וכו'**" ומקורו מציין בבאה"ג לרש"י הנזכר לעיל.

והרמ"א כתב: "ונהגו ג"כ לנפוח כל ריאה אפי' לית בה ריעותא.....ובקצת מקומות מקילין.... וכן עיקר". ובש"ך סע"ק ה' כתב: "ומעולם לא נפחנו ריאה בספרד אא"כ נולד לו דבר שחוששין לו". כלומר, אפי' בבהמה אם אין חשש וריעותא לא נהגו לבדוק ע"י נפיחה אך ודאי שמעיינים בה לראות שאין בה ריעותא. וכתב ע"ז הש"ך ס"ק ח': "דלכו"ע הוי הבדיקה מדרבנן" וכ"ה בפמ"ג

בפתיחה לס' ל"ט ומפורש גם ברמ"א ס' ל"ט סעיף י"ז שכתב **"בדיקת ריאה דרבנן וספיקא להקל"**, יעו"ש.

דין בדיקת ריאות בעופות:

וכל האמור לעיל הוא בבהמה וחיה אבל בעוף כתב הרמב"ם בפ' י"א מהל' שחיטה וז"ל: **"מעולם לא שמענו מי שבדק עוף אא"כ נולד לו חשש"** עכ"ל. וההבדל בעוף מבהמה שאינו שכיח ולהרשב"א י"ל שבבהמה הריאה גדולה וניכרת ומשא"כ בעוף.

ואומנם, גם בעופות מוסכם הוא מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים דבכל טריפות אם 'שכיחא ריעותא' הוא 'מיעוט המצוי' דצריך בדיקה כריאה של בהמה וכמ"ש הלבושי שרד' ס' ל"ט סק"ג: "דאף מדברי הרמב"ם דלעיל יש ללמוד שאם באיזה זמן ובאיזה מקום שכיח איזה ריעותא בריאה של עוף צריך לבדוק כמו בבהמה משום דמסתברא דכששכיח הוי כנולד חשש" עכ"ל.

וכך מצינו בב"י בס' פ"ד שהביא שו"ת הרשב"א דחייבו לבדוק פירות שבדרך להתלע משום דהוי מיעוט המצוי וז"ל: "עדשים ופולים וזיתים בלי ספק הרחש מצוי בהם במחובר ולפיכך אע"פ שבדקו קצתם אין בדיקת הקצת מטהרת חברותיה כי באמת אין הרחש מצוי ברוב ומ"מ הוי מיעוט המצוי וכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הקצת ולא אפי' על בדיקת הרוב והמשל לזה בדיקת הריאה שהוא מיעוט המצוי ואין סומכין המקצת על בדיקת המקצת ואפי' על בדיקת הרוב" עכ"ל.

ועייין ב'פרי תבואה' אות כ"ד שכתב וז"ל: "ועיין בשו"ת דבר שמואל ס' ר"ס שכתב בבדיקת שאר טריפות הכל לפי המקומות והזמנים חל על הבעלים חובה לבדוקם כדמוכח ברשד"ם יו"ד ס' נ"ח ורמ"א בהגה ס' ל"ג ס"ט בדין בדיקת האווזות. ומהר"ם מלובלין בס' כ"א כתב: "והועד בפנינו מפי אנשי אמנה שבעיר אחד אצל א"י ת"ו ובעיר קאנדיאה השוחטים בודקים כל ראשי הבהמות משום השלפוחית של מים העשוי במוחם לראות אם היה מגולה או מכוסה כפי הדין ובכגון זה אין לדין אלא מה שענינו רואות לתקן ולגדור במקום שהוא שם", עכ"ל.

וכ"ה בתב"ש ס' ל"א: "דבחדש תמוז יש להחמיר לבדוק הראש אם יש מים במוח דאז שכיח שיהיה מים בראש והו"ל כסירות הריאה דבעי בדיקה אבל בשאר ימות השנה הו"ל ככל ח"י טריפות דא"צ לבדוק" עכ"ד. וכ"כ הפמ"ג ס"ס מ"ו בדין בדיקת הדקין וז"ל: "גם מה שנהגין העולם להשליך הדקין בלי בדיקה לא נכון הוא כי מיעוט המצוי הוא בימות הקיץ ושכיחין יותר מסירות הריאה ע"כ שומר נפשו ירחק מהן" עכ"ל.

עכ"פ נראה מדעת כל הפוסקים דדינא דכל הטריפות באם המה מצויים דצריך בדיקה נלמד מדין חיוב הבדיקה בריאה וכיון דהוי חיוב הבדיקה בריאה מדרבנן ה"ה בשאר טריפות היכא דהוי מצוי חיוב הבדיקה הוא רק מדרבנן.

ויותר מזה איתא בשו"ת 'בית אפרים' (יו"ד ס' ו') שהעלה שם דגם הרמ"א בסו"ס

ל"ג לא כתב דהבדיקה חיובית אלא שעשו כן תקנה ואין לדמות כל מיעוט המצוי לדין טריפות הריאה שהצריכו חז"ל לבדוק, ודוקא היכא דאיתמר איתמר (ויעוי"ש שהביא גם דברי הרשב"א והתבו"ש). וכך מצאתי בשו"ת 'תורת כהן' (סימן א') מהגה"ק ר' אלכסנדר זיסקינד אב"ד פלאצק (שהיה חברם של השרף מקוצק והחידושי הרי"ם וגם היה תלמיד החו"ד) שכתב וז"ל: "ומצאתי כתוב בספר 'רשמי שאלה' (שאלה ט"ו) דברי אדמו"ר הרב הגאון אבד"ק ליסא שיחי' שכתב אליו אודות חצר הכבד אם מחויבים לבדוק אותו אם נסרך לבית הכסות. שהמחבר האריך הרבה ברבות מופתיו שהוא מצוי ומצוי יותר הרבה מסירות הריאה. והשיב לו פעמיים שדעתו שלא לבדוק כלל וכלל הגם שהוא שכיח. ודלא כזבח שמואל' שהצריך לבדוק אחרי זה". ולאחר כל הויכוחים בטעם וסברא כתב בזה"ל – "עיקר דברי כיון דלבדיקה לטריפות הריאה חומרא הוא לחוש למעוט המצוי, שוב אין לדמות דבר לדבר כיון דלא אשתמיט שום פוסק לכתוב כן וכו" וכתב עוד "וכי נשתנו הטבעיים וכו", עכ"ל שו"ת 'תורת כהן' בשם רבו בעל החו"ד מפורש כמ"ש ב'בית אפרים'.

ועוד כתב בעל ה'בית אפרים' דמיעוט המצוי דיש להחמיר, הוא דוקא היכא דהמיעוט המצוי הוא טריפות ברור משא"כ אם הוא רק ספק טריפה ובפרט די"ל דהוי ספק ספיקא א"צ לברר ולבדוק לדעת רוב הפוסקים.

והביא מדברי ה"תבואות שור" (סו"ס מ"ו) בדין בועות במעיים והעתיק לשון תשובות מהרמ"ל סי' כ"א בדין בדיקת הוושטין דלא דמי לבדיקת הריאה, דשאני הריאה דשכיחי בה כמה מיני טריפות יעוי"ש. כך, שרק בבדיקת הריאה של בהמה וחיה קבעו חז"ל שיש לבדוק הריאה תמיד ובכל העולם וכמ"ש הרמב"ם, הטור והשו"ע. משא"כ בשאר טריפות כשאנו מיעוט המצוי ודאי טריפה אין חובה כלל לבדוק והוי כשר למהדרין מן המהדרין בלי פקפוק.

וגם לזה הסכים שם בשו"ת 'תורת כהן' שכתב (שם) וז"ל: "גבי בועות בדקין שראינו שהעור מהדקין מבחוץ שלם עד שלא יכיר עוד את מקום הבועה כלל. ואפי' באותה בהמה כשנשאר רושם ומראה הבועה בעור וא"א לעמוד עליו אם אינו לקוי מעל"ע, הלא ג"כ אינו רק ספק טריפות מחמת שאין אנו בקיאים בבשר שהרופא גוררו ואדברא בשר שהרופא גורר בעצמו אינו שכיח וכמ"ש התבו"ש וא"כ י"ל דאין חייב בבדיקה כלל. דהא דחייב בבדיקה היכא דחזין שהענין ההוא היה מצוי, היינו דמצוי טריפות וא"כ ודאי זה מחזיק לן ריעותא חדשה לומר דבענין בדיקה כיון דמצוי היא הריעותא הזאת ונטרפת בו. וכמו בריאה גופא שממנו נלמד דין זה, חיוב הבדיקה הוא משום דשכיח טריפות דוקא וכ"כ הט"ז (סי' ל"ט, ס"ק כ"ב) שיותר מצוי שנמצא סירות ממה שלא נמצא וסירות אסורות ברוב הריאה זולת במקומות מועטים שמותר דהיינו כסדרן ע"כ חשו וכו" עכ"ל הט"ז. הרי שדקדק בלשונו והוסיף ו'סירות אסורות' והיינו משום דמצוי טריפות. וכן הש"ך שם (ס"ק מ"ב) כתב "...אלא שחז"ל הצריכו לבדוק הריאה מפני שעלולה ליטרף וכו". וא"כ בנ"ד הגם דשכיחי בועות אבל לא שכיח כלל וכלל להיות נטרף על ידם ובאם יקרה שתטרף אין בו שום צד ודאי טריפות רק מצד חומרות שא"א בקיאים בבשר שהרופא גורר וא"כ אפ"ל דאין חיוב כלל לבדוק" עכ"ל ה'תורת כהן'.

האם אמרינן היכא דאיכא לברורי מבררין בטריפות ?

בדעת בפתיחה לסי' ל"ט סק"א כתב וז"ל: "קיי"ל דאזלינן בתר רובא ומ"מ היכא דאיכא לברורי מבררין והא דלא בדקינן אחר י"ח טריפות כתב המנחת יעקב כלל נ"ט סק"ח משום דהוי טרחא ומסיק שם בסוף ע"א והיכי דהוי מיעוט שאינו מצוי גם בלא טורח א"צ לברורי כמ"ש הפוסקים וכו' וכן הוא ביור"ד סי' ס"ו דגבי ביצים א"צ לבדוק אם יש בהם דם אף דליכא טורח דהוי מיעוט שאינו מצוי ובמרדכי ריש פרק גיד הנשה דאף חזינא שיש לו כף עגול אזלינן לחומרא דכל תיקו דאיסורא לחומרא, מ"מ א"צ לבדוק אם לו כף עגול דיש לילך אחר הרוב, ע"כ. וקשה האיכא לברורי בקל ולפמ"ש י"ל דהוי מיעוט שאינו מצוי ולפי מש"כ בכנ"י סו"ס ל"א דכל שהוא רק ספק טריפה אף שעכ"פ ימצאנו ויוודע אח"כ הדבר א"צ לבדוק ולחפש אחריו דליכא גנאי כשיוודע כיון דהוי ספק טריפה ולכן א"צ לבדוק אחר שבירת ידיים ורגליים דעופות אף שהוא מצוי וכ"ה בתשובות "בית אפרים" יור"ד ס"ו עיי"ש" (ומובא נמי בפתחי תשובה ריש סי' ל"א). א"כ י"ל לענין כף עגול דהוי רק תיקו דאיסורא סמכינן ארובא גם במיעוט המצוי. ומזה יש להוכיח דאיכא סירכות דהוי ודאי טריפה דאל"כ אמאי צריך בדיקת הריאה וכו' ולפי מש"כ לעיל דטעמא משום דאיכא טרחא הוי שפיר כמו פסידא וכמ"ש סי' א' סק"ג הנ"ל עכ"ל ה"דעת תורה" (ויעויין שם מש"כ במוסגר וז"ל: "א"ה נכד המחבר אא"ז הגאון שליט"א אם טרחא חשיב כפסידא מצאתי גם בטור עה"ת ריש פרשת צו דמבואר דטרחא חשיב כחיסרון כיס") ויעויין שם בקונטרס אחרון על מש"כ בדברבנן א"צ לברר וכתב דח"א העיר מתוספ' חולין דף כ"ח ע"ב לפי דגם בעירובין צריך לברר וי"ל דכיון שהוא דבר תמידי להקל בכל שבת יש לברר כמ"ש כה"ג בתוספ' שבת כ"ח סוף ע"ב וכו' יעו"ש.

והנה בפתיחה להלכות טריפות מובא ב'דעת תורה' אות מ"ד שאלה מהרה"ג מו"ה שלמה אב"ד בראיילוב, היות שנקבע שם מנהג לחתום כל אבר בפני עצמו בחותם כשר ע"י השו"ב שלא יוחלף ואחרי שצריך למשמש ביד בכל אבר בפני עצמו, נסתפק "אם צריך שישגיח ג"כ אם אין בו איזה טריפות כיון דאין בו טרחא כיון שהשו"ב הבקי ממשמש בכל אבר בפני עצמו ונקל לפניו לעיין אם אין בו ריעותא ואין בזה טרחא כלל", עכ"ל השאלה. יעו"ש שכתב שכיון שלוקח כל אבר בידו וקל לראות הוי כמעלים עין מן האיסור באם אינו משגיח כשיש ריעותא וז"ל: "ולדינא נראה דהיכא דעוסק בכל האיברים ונקל לפניו לבדוק על כל ח"י טריפות יש להחמיר ולבדוק אבל אם לא יעלה בידו לבדוק על כולן וישארו מקצת אברים שאינו עוסק וממשמש בהם שוב א"צ לבדוק כלל וכמ"ש הב"א" עכ"ל. כך שאין סתירה מדבריו אלו על מש"כ בפתיחה לסי' ל"ט, כיון דמדין מעלים עין מן האיסור קאתי מאחר דלוקח בידו כל אבר ואבר אבל אין הכי נמי דא"צ בדיקה כלל וכמ"ש שם דהיכא דהוי מיעוט שאינו מצוי גם בלא טורח א"צ לברר.

כך שלדברי ה'דעת תורה' יש בידינו תרי טעמים לפטור מבדיקת ח"י הטריפות היכא דאינו מצוי: א. טעם המנח"י כלל נ"ט סק"ח משום דהוי טרחא וכ"ה בתב"ש ס"א סק"ג. ב. טעם הדעת דהיכא דאינו מצוי אף בלא טרחא א"צ לברורי. ובספק טריפה אף במצוי א"צ לברורי וכמ"ש בכנ"י שהובא בדעת.

אומנם, מצינו בפוסקים שבכל זאת צריך להעמיד השגחה ולראות שאין שינוי או טריפות בולטות ונראות לעין בנקל כדי שלא להיות כמעלים עין מן האיסור. וכך כתב בשו"ת אגרות משה יור"ד סי' י"ט וז"ל:

וזה שאין מחויבים לבדוק בכל הי"ח טריפות לבד הריאה עיין פמ"ג בפתיחה לסי' ל"ט בשם המנח"י שהוא מטעם דהוי טורח גדול עיי"ש וא"כ היה מסתבר לכאורה דבעוף שליכא טירחא כ"כ יתחייבו לבדוק אחר כל הטריפות אבל הא מבואר ברמב"ם פי"א משחיטה הלכה י"ב שכתב ומעולם לא שמענו במי שבדק עוף א"כ נולד לו חשש עיי"ש ולכן צ"ל שגם לבדוק עוף הוא טירחא שלכן יש לסמוך על החזקת כשרות אף לכתחילה אבל הוא רק הטריפות שצריך לטרוח למוצאם, שהוא כשישראל פותח העוף ולא נראה לו שום טריפות בלא חיפוש אינו מחויב לחפש שמא ימצא אחר החיפוש שבזה נחשב טירחא שאיננו מחויב, אבל מה שאפשר לראות בנקל ודאי מחויבים לראות וכשיתנו לנכרי לפתוח הרי לא יראו גם מה שנקל לראות שזה מחויבים משום שיכולים לברורי בנקל ולכן יש לאסור ליתן לנכרי לפתוח אם לא כשיעמוד ישראל כשר לראות כשפותח העוף. ועיין ברשב"א שכתב עוד טעם על חיוב בדיקת הריאה בבהמה וחיה משום שהוא קרוב ומזומן לראותו ואם לא יבדוק נראה כמעלים עינו מן האיסור וממש כמו"כ היא פתיחת העוף שהוא קרוב ומזומן לראות הדקין מחויבים להעמיד ישראל כשר שיפתח בעצמו או שיראה כשפותחין העופות אם יש גם איזה טריפות וכו' אלא דכל מה שבנקל יכול לבדוק מחויב לבדוק" עכ"ל יעו"ש דבריו כי נעמו.

עכ"פ מסקנתו: "דאין לחפש אחר שום טריפות בעוף ודי שיהודי כשר יראה כשפותחים העוף ולא יראה בו שום שינוי אזי יש לסמוך על החזקת כשרות אף לכתחילה, אף להחרדים על דבר ה' וכך נהגו בכל קהילות אמריקה ואירופה שלא לבדוק, ואף יהודי ארץ ישראל כשגלו לשם וכמובן שהתארחו אצל החרדים המקומיים אכלו מבשרם בלי פקפוק כלל ואף גדולי תורה והוראה נהגו כן משום דכל זמן שאינו מיעוט המצוי יש לסמוך על החזקת כשרות אף לכתחילה בלי פקפוק והצריכו השגחה על העוף רק שלא יהא כמעלים עין מן האיסור ואין צריך שום חיפוש ודו"ק".

ביאור גדר מיעוט המצוי:

בשו"ת הריב"ש (ח"א, סי' קצ"א) כתב וז"ל: "..... לפי שכשאנו אומרים פרס ועזניה בישוב לא שכיחי רצ"ל שאינן נימצאין ואם היו נמצאין עדיין לא היה נקרא זה מיעוט המצוי, שמיעוט המצוי ר"ל שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות דומיה דמיעוט המצוי המוזכר למפרשים ז"ל בסירות הריאה, דאע"ג דאזלינן בתר רובא ואחזוקי איסורא לא מחזקין, אפ"ה צריך לבדוק בסירות הריאה מפני שהוא מיעוט המצוי" עכ"ל.

אומנם, ברוב תפוצות ישראל נתקבלו דבריו של ה'משכנות יעקב' (בשו"ת סי' ט"ז – י"ז) דמיעוט המצוי היינו אחד מעשרה ומובא ב"דרכי תשובה" (סי' ל"ט, סק"ג) וז"ל: "ואע"פ שכל חיוב בדיקה במיעוט המצוי מריאה ילפינן לה ואילו בריאה הוא הרבה יותר מאחד לעשרה כבר כתב ע"ז במשכנות יעקב וז"ל: וכבר נתבאר תוך דברינו עד היכן יקרא מיעוט המצוי מהך דגבי יין קוסס – כמ"ש

לעיל שהוא חלק אחד מעשרה וגם מכל הראיות שכתבתי לעיל מוכיחין שאין הכוונה שיהיה מצוי כ"כ כמוסרכות הריאה בזמנינו אחר שרבו כל החומרות שהחמירו הגדולים בהן וגם מדין מיעוט נפלים שכתבו התוספות והרא"ש וכמה פוסקים שנקרא מיעוט המצוי וחוששין לו משמע כן שבודאי אין מצוי כסירכות הריאה רק כל דבר שנראה לעינים שהוא מצוי תדיר זה שמו אשר יקראו מיעוטא דשכיח ואין לחפש חילוקים מדעתינו בין מצוי למצוי ולהקל רק להחמיר" עכ"ל "המשכנות יעקב". וכן נהגו גם בעדה"ח ב"ם ע"פ הוראת הגר"פ אפשטיין זצ"ל וכן נהגו אצל חברי התאחדות הרבנים בדור הקודם.

ואחר זמן מצאנו גם לרבן של ישראל דס"ל כהמשכ"י, ה"ה מרנא ורבנא החת"ס זצוק"ל שמובא ב'כתב סופר' (חלק יור"ד בהוספה לתשובה י"ב) וז"ל: "ונמצא כתי"ק של אבא מאה"ג זצ"ל שכתב על הנייר ובדיו מה שהורה בעניין זה וז"ל הטהור – אודות מנהג השוחטים ליקח מכל אווז רגל בטבת ושבת כמ"ש רמ"א סי' י"א יש בזה לענין דיני ממונות ולענין או"ה וכו' וע"כ יש שוחטים יר"ש שלעולם זורקים אחד מתערובת עשרה שאם לא יודע להם הטריפות לא יכשלו באיסור כי רחוק הוא שיהיה יותר מאחד מעשרה טריפה וכו' ודי בזה ויאכלו ענוים וישבעו" עכ"ל"ק.

הרי דבסתמא יש להשליך רק אחד לעשרה דהוא משום מיעוט המצוי טריפות ולא יותר ורק בידעין שיש יותר טריפות ציוה להשליך יותר יעו"ש. ואח"כ הראו לי השוחטים הי"ו דכ"ה גם ב'מנחת יוסף' סי' ל"ט ענף ב' ו'בליקוטי יוסף' ס"ק ע"ט שדעת החת"ס כהמשכ"י.

ובשו"ת 'דברי חיים' ח"ב יור"ד, סי' ל"ט איתא וז"ל: "והנה פה קהילתינו אשר אין מפטמים כלל וזה לא כבר יצא קול שהערלים כולם מפטמים ויש חשש על הוושט והנה לא ידוע הדבר בבירור ולא ניכר שום היכר מפוטומא כאשר יאמרו הבקיאים עם כל זה הושבנו בי"ד ונגמר בינינו להכריז על כל הוושטים שיבדקו ואפי' אותם שנתגדלו בביתי צייתי לבדוק משום לא פליג אך עשינו זאת על בחינת הדבר וניסיון על איזה שבועות כי אם יהיה מיעוט המצוי יצטרכו תמיד בדיקה ואם לא יהיה מיעוט המצוי סמכין ארובא כמו כל ח"י טריפות ולאחר התקנה היה איזה וושטים טריפה אך ראינו כי המה מיעוטא דמיעוטא ולזה חזר הדבר לכמו שהיה שלא להצריך בדיקה" עכ"ל"ק.

עכ"פ נראה מדבריו דאי הוי מיעוט שאינו מצוי בלבד א"צ בדיקה וכמ"ש: "ואם לא יהיה מיעוט המצוי סמכין ארובא כמו כל ח"י טריפות" עכ"ל, ומה שמציין "אך ראינו כי המה מיעוטא דמיעוטא ולזה חזר הדבר לכמו שהיה וכו'" – בע"כ לאו דוקא משום מיעוטא דמיעוטא, אלא שמעשה שהיה כך היה, אך באמת כל זמן שהוא מיעוט שאינו מצוי אע"פ שאינו מיעוטא דמיעוטא נמי א"צ לבדוק. או נאמר דכוונתו, דמיעוטא דמיעוטא היינו מיעוט שאינו מצוי.

אומנם, שיטת מרן בעל 'שבט הלוי' (שו"ת יור"ד, ח"ד, סי' פ"א) דלא כהמשכ"י ומסיק וז"ל: "אבל מה שיראה לענ"ד דענין מיעוט המצוי היינו שהופעת המיעוט ומציאותו הוא מצוי הרבה, דכל רוב בהמות שבעולם ובכל מדינה ומדינה מוחזקים במיעוט טריפות מחמת סירכות הריאה. וכיוצ"ב לענין ושטין בסי' ל"ג וכיוצ"ב לענין רוב מצויין אצל שחיטה וכיוצ"ב לענין ריסוק אברים דבית הרחם. ולעולם אין רוב כשרות בלי מיעוט טריפות והמיעוט מלווה את הרוב בכל עת ובכל מקום והוא

הוכחה שזה טבעית מציאותו לגדל רוב כשרות ומיעוט טריפות וכו' עכ"ל. ולשיטתו אין הדבר תלוי בכמות הטריפות כלל אלא בקביעות מציאותו שנמצא תמיד אצל הרוב. ואבאר לקמן דלפי"ז בדיקת צומה"ג כיום היא תמיד מדינא כיון שאין כיום גידול שאין בו טריפות צומה"ג כלל. כמו"כ, הבדיקה חייבת להיות דוקא בשוק במקום צומה"ג שבו גם נראים כל הגידים. אלא ששיטת בעל 'שבט הלוי' עצמו דכל בדיקת צומה"ג איננו מוחזקים לבקיאים בבדיקתם וכמ"ש בתשובתו ומובאים דבריו לקמן.

בדיקת צומה"ג כשאין מיעוט המצוי של פסיקת גידין:

ובד"ח הנ"ל מצינו שכותב דכשאין מיעוט המצוי אסורה הבדיקה ואין לבדוק כלל (כמובן היכא שאין ריעותא) ואף חייב לשלם את מי שבדק שלא לצורך והטריף מספק וז"ל: **"דאם מטריף משום ספק חייב לשלם לבעל הבהמה דטעה בדבר משנה, דאם לא בדק היתה כשרה וכמ"ש בנו"ב כשא"א לברר ב' הספיקות מתירין מטעם ס"ס אף להרשב"א"** עכ"ל. וא"כ כשאין שום ריעותא ברגלים האיך מותר אח"כ לבדוק ולהטריף מספק, דקודם בדיקה הו"ל חזקת כשרות כיון דקיי"ל דנשחטה הותרה וכמ"ש בש"ס וברמב"ם. ומה"ט מכשירין (בסי' ל"ו, ס"ה) ריאה שנמצאת נקובה במקום שיש לתלות שנעשה אחר שחיטה כגון שהעביר הטבח את ידו בכח או שלקחה זאב והחזירה נקובה, יעוי"ש בש"ך סע"ק י"ב מש"כ בשם הגהות מרדכי דאפי' אי מקיפו ולא דמי כשר דסמכין אחזקה דנשחטה בחזקת היתר עומדת ואמרינן אע"פ ששניהם נעשו לאחר שחיטה, זמנין דלא דמי" עכ"ל הגהות מרדכי ומביאו מהרש"ל שם. וכן אם נמצאו עליה תולעים שנקבוה ואין ידוע אם נקבוה קודם שחיטה או אחר שחיטה, כשרה. דכיון דנשחטה הותרה ובחזקת היתר עומדת ואין להחזיק איסור ותלין דלאחר מיתה פירשו. כ"כ בד"מ ס"ק ג' יעוי"ש. ובנ"ד בצומה"ג יש בזה ג"כ כו"כ ספיקות כשאין ניכר שום ריעותא מבחוץ. ראשית, דאפשר דלא נפסק כלל שכן הוא ברד"ר של העופות שלא נפסקו כלל, ואף אם נפסק צ"ע באיזה גיד הווה? שהרי כתב המחבר בס"ו דיש גידין שנבלעים וכו' ואותם אינם בכלל צומה"ג ובנפסקו אלו אינם מטריפים ואתי לאחלופי בהם (וכמ"ש במנח"י שהובא לעי"ל, ח"ח, ס"ס ס"ה). כמו"כ כשהפסיקה למעלה מאצבע או אצבעיים עד חצי עצם השוק צ"ע הלכתא כמאן וכדאמרן לעיל. וכמו"כ יש גידין המתפצלין וכמ"ש בדע"ת (סי' נ"ו בקו"א סק' ד') וא"א בקיאים איזה נחשב לשניים. ובפמ"ג (בשפ"ד סק' ב') נמי איתא דיש יותר מט"ז גידין וצריך בקיאות איזה מהם להחשיב ואיזה לא הוי במנין הששה עשר? ובכל ספיקות אלו א"א בקיאים.

וא"כ ודאי כיון דאיכא ס"ס וא"א לברר שניהם דמותר אף לדעת הרשב"א וע"ז קאמר מרן הד"ח דאם מטריף מספק, חייב לשלם לבעלים דטעה בדבר משנה דאם לא בדק היתה כשרה וכמ"ש בנו"ב. ומיירי כשאין חיוב בדיקה דהיינו **כשאין מיעוט המצוי**. ונוסף ע"ז גם דעת מרן ה'בית אפרים' (שו"ת יור"ד, סי' ו', ס"ו) וה'כנפי-יונה' שס"ל דלא מחייבים בדיקה במיעוט המצוי אא"כ המיעוט הוא ודאי טריפה משא"כ כשמיעוט המצוי הוא ספק טריפה ואין ניכר שום ריעותא אין

חיוב בדיקה כלל אפי' מדרבנן. ולפי"ד אף במיעוט המצוי ספק טריפה אין לבדוק כשאינן רואים ריעותא.

ועיין שם בב"א באמצע התשובה שכתב וז"ל: "ואומנם בענין שאנו עסוקין בו שאין הריעותא מבוררת לפנינו ויש כאן ס"ס וגם החזקה מסייע להתירא נראה דלית מאן דפליג שיש לסמוך להתיר בלא בדיקה". וממשיך הב"א "ומצאתי בשו"ת, נוב"י חלק יור"ד סי' נ"ז שהאריך מאד ג"כ בענין ס"ס שיכולין לברר ובסוף דבריו כתב וז"ל: "ומעתה יצא לנו הכרעה שבמקום שיש חזקת היתר ממש ואף דליכא חזקת היתר ממש מ"מ גם חזקת איסור ליכא כלל, גם להרשב"א מתירין ס"ס וא"צ לעמוד על הברור וכו' עי"ש. וע"ז כתב הב"א ואין פנאי כעת לפלפל בדבריו. והוא ממשיך וז"ל: "עכ"פ יצא לנו בנ"ד מחמת שלושה עמודי אשר בית ישראל נשען עליהם רובא וחזקה וס"ס יש להמקילין על מה שיסמכו ואין זה כמעלים עין מן האיסור כיון שאף אחר בדיקה ומציאת הריעותא אין כאן איסור ברור, אלא שאם היינו יודעין שיש כאן עסק טריפות ממש הי' צריך לבדוק אחריו אם הוא מיעוט המצוי אבל כיון שאין העסק של טריפות ממש ברור רק לחוש לריעותא המצרכת בדיקה, שפיר סמכינן ארובא לפי שאין מיעוט המצוי בודאי וגם אחזקה וגם ס"ס וא"צ בדיקה אם יש כאן ריעותא כלל" עכ"ל"ק של ה'בית אפרים'. וכל דבריו ממש אף שכתבם לשאלה אחרת, מ"מ כל אות ואת מדבריו שכתב שם אמורים נמי לנ"ד דהיינו לצוה"ג וכ"ש לריאות בעופות.

דהיינו, דאיכא שלושה עמודים אשר בית ישראל נשען עליהם – הראשון, דיש חזקת היתר ממש של נשחטה הותרה. ועוד יש רד"ר של העופות כשרים וכן איכא ס"ס שא"א בקיאים לבררם. ואשר ע"כ כשאין ריעותא א"צ בדיקה וכלשון ה'בית אפרים' דלית מאן דפליג שיש לסמוך להתיר בלי בדיקה. ודו"ק.

וקו"ו דה"ה נמי בטריפות הריאה בעופות שהוא נדיר להטריף בהם טריפות ודאי ויותר מרד"ר שמטריפים הוא מחמת ספק דא"א בקיאים בבדיקה כיון שא"א לנפחה וכמ"ש הפוסקים [היינו הרמ"א סי' ל"ט, ס"ד ובט"ז שם ס"ק ו' וכן בס"י נ"ג, ס"ב ובט"ז שם ס"ק ו' ובש"ך ס"ק י"א] ואין בה מסורת ברורה מכיון שלא נהגו לבדוק וכמ"ש הרמב"ם (פי"א מהל' שחיטה) וז"ל: "מעולם לא שמענו מי שבדק עוף" עכ"ל, וכל הבדיקה בריאות של עופות נתחדש כאן בארצה"ק לפני כמה עשרות שנים שבאו וטענו שהוא מיעוט המצוי הן בריאות והן בצוה"ג. ואומנם יש גידולים שאינם בריאים אך לומר שהוא תמיד מיעוט המצוי פשוט אינו נכון ומנסיון בעשרות שנותי בזה הנני מעיד שיש ימים ושבועות רבים ואף יותר שהטריפות המה מיעוט דמיעוטא ורחוק ממיעוט המצוי המקובל.

עכ"פ, כשאין נראה ריעותא כתבו הפוסקים הנ"ל להקל בשופי ובפרט בריאה של עוף שאינו נראה כלל ונחבא בין הצלעות ולא הוי כמעלים עין מן האיסור כמ"ש הרשב"א בטעם חיוב בדיקה בריאה של בהמה מאחר שהוא מצוי וניכר לעינים משא"כ בעוף. ואדרבא ב"ד יהודא' מכנה מה שנהגו לבשל העוף כשראותיו דבוקות בצלעותיו כ'מנהג ישראל תורה הוא' וא"כ מהיכי תיתי לחפש אחריו בו בזמן שרד"ר כשרים המה וגם יש להם חזקת כשרות וגם ס"ס ואף שאנו בודקים הן הריאות והן צוה"ג, מ"מ נראה דמדינא א"צ כלל ולכל היותר היה די בבדיקה בתחילת השחיטה לראות שגידול זה בריא.

ויעוין בתב"ש (סי' מ"ח, אמצע ס"ק י"ג) שכתב וז"ל: "וזה תימה דלמה הפסיד רבי ממון השואל בחינם וכו', הי' לו להזהר שלא להפכה וכו'". עכ"ל יעו"ש. ומשמע

מפורש מדבריו שצריך להיזהר שלא לאבד ממון השואל לבדוק במקום שא"צ בדיקה.

כך שיש בידינו חמישה מגדולי פוסקי הדורות שהתירו לאכול העוף בלי בדיקה כלל וחלקם אף אסרו לבדוק כשאינן רואים ריעותא ה"ה: התבו"ש, הנוב"י, 'הבית אפרים', 'הדברי חיים' ומרן שבט הלוי זצ"ל. אך יש חילוק ביניהם דלדעת התבו"ש והד"ח אסור לבדוק ולהפסיד ממון כשאינן מיעוט המצוי ואין רואים ריעותא ואילו לדעת הב"א אין לבדוק אף במיעוט המצוי כיון דמירי בספק טריפה וכלשונו דליכא מאן דפליג שיש לסמוך להתיר בלי בדיקה כשאינן רואים ריעותא ולזה נוטה דעת רבנו בעל 'השבט הלוי' בצומה"ג וכדאמרן.

גדר 'אינן בקיאים' בבדיקת צומה"ג וביאור שיטת מרן 'שבט הלוי':

בדיקת טריפות בצומה"ג מחשש פסיקת גידין קשה יותר משאר טריפות. דבשאר טריפות אף אם יש מיעוט המצוי, בדיקה מועלת להכשיר ואילו בצומה"ג מובא בפוסקים שאיננו בקיאים בבדיקתן אפי' בעוף אחד כשיש בו ריעותא גמורה דהיינו הרבה דם או נפוח מחמת מוגלה וריקבון.

וכך הביא בב"י (סי' נ"ו, ס"ט) מדעת הבה"ג ז"ל: **"כתב המרדכי בסוף פרק בהמה המקשה דאי איכא ריעותא בצומה"ג ואינו יודע אם נפסק צומה"ג, כתב בה"ג דאין בקיאים בטרפות ויש לאסור הכל" עכ"ל הב"י.** ובשו"ע לא הביא המחבר דין זה והוא נזכר רק בדברי הרמ"א (סי' נ"ו, ס"ט) ז"ל: **"ואנו אין בקיאים בבדיקת צומת הגידים של עוף משום דקשה לבדוק וכו'", עכ"ל הרמ"א.** וכתב הש"ך בס"ק י' דבד"מ איתא הטעם **"כיון דהם הרבה – ששה עשר אבל בבהמה שגידיה גדולים ואינם רק ג' יבדוק מי שבקי בבדיקה" עכ"ל הד"מ.** ולשון זה אינו בד"מ ובת"ח אלא הוא משמעות הד"מ והת"ח אע"פ שסיים הש"ך וכתב **"עכ"ל" ד"מ ות"ח בשם או"ה.** אך באו"ה הלשון קרוב ללשון הש"ך שכתב בכלל נ' דין ג': דבעוף אם רק נפוח ונצרר הדם אע"פ שלא נשבר העצם ולא נחתך ואין בהם ריעותא מבוררת רק זאת, אפ"ה יש להטריף דכיון שהגידין בעוף דקין ומרובים קשה לבדוקן, אבל בבהמה שגידיה גדולים ואינם כי אם ג' יבדוק מי שבקי בבדיקתן. עכ"ד.

ובמקום אחר אודות פיטום אווזים שיש תקנה לבדוק אחרי נקובת הוושט השכיחה יותר מסירכה בריאה, מצינו שאפי' במקום שיש מיעוט המצוי ס"ל להרמ"א דיש להעדיף לסמוך על רוב ולא לבדוק. וכך הוא דברי הרמ"א (סי' ל"ג, ס"ט) שכתב ז"ל: **"וכן נהגו להקל בעירנו באותן אווזות שמלעיטין לעשות מהן שומן שיש תקנה בעיר לבדוק אחר נקיבת הוושט משום דשכיח יותר מסרכות הריאה ונהגו להקל בישוב לו קוץ בוושט אם אינו נקוב משני צדדים ושאינן קורט דם מבחוץ ויש לדקדק בזה הרבה כי הוא איסור דאורייתא ויותר היה טוב שלא יבדוק כלל ולסמוך ארובא מלבדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא",** דהיינו כשתחוב לו קוץ בוושט.

וכך הוא שיטת מרן 'שבט הלוי' זצ"ל (ח"ד, סוף סי' פ"א) גם בבדיקת צומה"ג שעדיף לסמוך על רוב גם במקום מיעוט המצוי מאשר לבדוק מאחר ואין בקיאיין וז"ל: "ובכ"ז אומר כיון דרק מעט מאד אפי' הבקיאיים בשאר עניני טריפות בקיאיים לבדוק כדין היכא דלא נמצא כלל ריעותא מבחוץ וגם בעצם בדיקת צומת הגידין לא ברור כלל לשויא נפשן בזה"ז בקיאיים בבדיקה וכמבואר ברמ"א סי' נ"ו ס"ט ובפרט בעופות הדקין ולי"א גם בעופות הגסים וע"ש בס' ד"ת ס"ק נ"ח ואע"ג דיש לחלק בין בדיקה לבדיקה דדוקא בנפוח וכה"ג אין בקיאיין אבל בבדיקה דידן לענ"ד בקיאיים. אמנם לאידך גיסא עינינו רואות דכמעט רובם ככולם אין בקיאיין בזה א"כ שוב אפשר לדמות זה למש"כ רמ"א סי' ל"ג ס"ט בענין התקנה של בדיקת הוושטין משום דשכיח יותר מסירכות הריאה ובכל זאת מסיים הרמ"א דיותר טוב היה שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא מלבדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא והכא נמי טוב יותר לסמוך ארובא מלהכניס עצמו לבדיקה שלפי הנראה אין אנו נקראים בקיאיים בזה. ואמנם, אם יש בקי והנידון לפניו יבדוק לכתחילה מן הדין ואע"ג שאין נידון שלפנינו דומה לגמרי להאי דוושט דהתם מנע הרמ"א מלבדוק מחשש שיסמוך עצמו על שיטת קצת מקילין בניקב מצד אחד, מ"מ בעצם הסברא הנידונים דומים דאם אין הבדיקה בשלימות מותר לסמוך ארוב ובעין זה מבואר בתשובת נו"ב ובשאר פוסקים בדין אפשר לברר דלא אזלינן בתר רובא וספק ספיקא, דזה דוקא אם אפשר לברר עד הסוף, לא אם אפשר לברר רק חלקו ואע"ג דבסי' נ"ו לענין בדיקת צומת הגידין שא"א בקיאיין זה סיבה להטריף ובדידן אנו ר"ל דזה סיבה להקל וללכת בתר רובא, הנה ההבדל פשוט ביניהם דהתם נפוח וריעותא גמורה לפנינו ואם א"א בקיאיין א"כ ה"ה ריעותא שלא נתבררה כשרותה וטריפה מספק אבל בנ"ד אחרי שבדקנו כל שטח צומת הגידין ולא נמצא כלל ריעותא א"כ לא מוחזק ספק כלל אלא דאנו רוצים לפתוח הרגל אולי נמצא ריעותא מפנים וגם אם נמצא ספק מאוד אם אנו מוחזקים בקיאיים בזה, בענין זה כיון דלא הוחזק הספק לפנינו מותר ללכת בתר רובא ובפרט דנוגע למניעת הפסידא דרבים. וידוע מה שציידו כמה פוסקים דבכה"ג אולי מותר להעלים עין מן הבדיקה כיון דסו"ס איכא רוב גמור", עכ"ל מרן 'שבט הלוי' זצ"ל. וכתב כן אע"פ שהכריע מרן זצ"ל שלא כדעת ה'משכנות יעקב' וס"ל דכל שיש תמיד מיעוט אצל הרוב, הוי מיעוט המצוי אלא שלמעשה טוב יותר לסמוך ארובא מלהכניס עצמו לבדיקה שלפי הנראה א"א בקיאיין בה.

והנה, מה שכתב מרן זצ"ל דדוקא היכא דאיכא ריעותא אזי היכא דא"א בקיאיין היא סיבה להטריף, משא"כ היכא דליכא ריעותא אזי מכיון דאין רואים שום ריעותא ברגלי העופות מבחוץ עדיף ליזל בתר רובא דכשרים אף דלשיטתו דהוי מיעוט המצוי, והוא ע"פ דברי הרמ"א (סי' ל"ג, ס"ט) וכעין מ"ש בנו"ב (יור"ד סי' נ"ז) דאף לדעת הרשב"א דס"ל דאף בספק ספיקא היכא שאפשר לברורי מבררין ולא סמכין להתיר מכח ס"ס מכיון דאיכא ריעותא דחזין ארי לפנינו ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, אך היינו דוקא בדאפשר לברורי שני הספיקות אזי אז מחמירים לבדוק לשניהם ולא להתיר מדין ס"ס, אבל כשניתן לבדוק רק ספק אחת אף הרשב"א מודה דאין לבודקו ולאסור משום ספק אחד אלא מתירין משום ס"ס וסמכין ארובא ואע"פ דאיכא תרתי לריעותא, ארי לפנינו ובהמות שבדיר בחזקת איסור עומדות, דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. וא"כ כ"ש בנ"ד כשאין רואים

שום ריעותא ברגלי העופות ורד"ר של העופות ודאי כשרים המה ואף חזקת היתר יש להם דנשחטה הותרה וא"כ מדוע להצריך בדיקה כשאין אנו בקיאים בבדיקה? דהרי כשיש ס"ס דעת הנו"ב דהיכא שא"א לברר שניהם כשרים אף לדעת הרשב"א, דס"ל דהיכא דאיכא לברורי מבררין ולא סמכין אס"ס, ומ"מ היכא דא"א לברר שניהם מכשירים מכח ס"ס וסמכין ארובא אף דאיכא ריעותא דספק על ספק לא על, דהיינו דחזין ארי לפנינו ואיכא חזקת איסור של בהמה בחייה וכו', ק"ו כשאין ספק כלל אף שהוא מיעוט המצוי אך כיון דאין שום ריעותא ויש חזקת כשרות דנשחטה הותרה, ודאי דסמכין ארובא, וכבר הבאנו לעיל דמפורש הוא ברמב"ם (פי"א מהל' שחיטה, ה"ג) וז"ל: **"וכל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם ואין חוששין להם שמא יש בהם טריפה, לפיכך כשישחטו שחיטה כשרה אינם צריכים בדיקה שמא יש בהם אחת מן הטריפות אלא הם בחזקת היתר עד שיוולד להם דבר שחוששין לו ואח"כ בודקין על אותו דבר בלבד"**. עכ"ל. ובפרט, דאף הטריפות בצוה"ג אינו טריפות ברור וכמ"ש במנח"י (ח"ח, סוף סימן ס"ה) וז"ל: **"דדילמא נפסק שלא במקום הטורף וגדול האחריות בזה בנוגע לממון חברו יש לראות מהמבואר בתשובת מרן הדברי חיים זצוק"ל וכו'".** עכ"ל יעו"ש ובד"ח (יור"ד ח"ב, סי' ל"ז) ומובא לקמן. ומש"כ המנח"י דדילמא שלא במקום הטורף כוונתו למש"כ הרמ"א בסי' נ"ו ס"ט וז"ל: **"ומי שבקי לשער יוכל לשער בכל עוף לפי גודלו ולפי קוטנו, כל זמן שהם קשים הוי צוה"ג ובמקום שמתרככים לא הוי צוה"ג ומי שאינו בקי לשער ישער ברוחב אצבע בעוף ממקום שמתחילין ולעולם אין צוה"ג למעלה מחצי עצם האמצעי"** עכ"ל הרמ"א. ובש"ך (שם ס"ק ז') כתב דדעת מהרי"ל היא לשער בשיעור אצבע אך בס"ק ט' מסיק כדעת הרוקח שחולק על המהרי"ל וס"ל לשער בחצי עצם וכ"כ בסימני ת"ח (כלל פ"ז דין י') בסתמא דהיינו חציו ולמטה הוי דין צוה"ג וכ"כ הב"ח. אומנם בט"ז בשם מהרש"ל סק' ז' כתב לשער בשני אצבעות יעו"ש. ובפ"ת ס"ק ג' מביא מהפמ"ג משבצות ס"ק ז' דלעת הצורך בער"ש והפ"מ יש להקל ולשער באצבע ובדעת"ת ס"ק ט"ו העלה לדינא דבעוף הדק (דהיינו תרנגולים) יש להקל בהפ"מ או לצורך שבת דסגי באצבע אגודל והוא כשיעור שני ס"מ ובלא הפ"מ ובלא צורך שבת יש להחמיר בצד חוץ כשיעור ב' אצבעות ובצד פנים יש להקל אפי' שלא בהפ"מ דסגי באצבע אחד וכו' אבל באוואזא אפ"י בהפ"מ אין להקל וצריך ב' אצבעות, עכ"ד ואכמ"ל דספרי הפוסקים מלאים ממחלוקת זו וד"ל.

עכ"פ, דעת מרן זצ"ל דאף במיעוט המצוי כשאין ניכר שום ריעותא ברגלי העופות א"צ בדיקה וסמכין ארובא, דמאחר דבמציאות א"א בקיאים בבדיקה זו ובפרט בכמויות גדולות ועצומות של מאות רבות ואף אלפי עופות, דבאם הרמ"א כתב בזמנו (בסי' נו', ס"ט) **"ואנו א"א בקיאים בדיקת צוה"ג של עוף משום דקשה לבדוק וכו'"** ובאו"ה ובד"מ איתא הטעם כיון דהם הרבה ששה עשר אבל בבהמה שגידיה גדולים ואינם רק ג' יבדוק מי שבקי בבדיקה עכ"ל הד"מ ומובא בש"ך סק' י', וא"כ רבנו הרמ"א התיר לבדוק למומחה בבדיקה רק לבהמה אבל לעוף אף למומחה לא התיר אפי' בעוף אחד כיון דהם היינו הגידין הרבה וכ"ז נאמר בזמנו ובדורו של הרמ"א ששחטו עשרות עופות ולא יותר למי שיודע קורות הדורות ההם, וא"כ ק"ו ב"ב של ק"ו בדורינו שנשחטים וצורכים רבבות רבות של עופות יום יום עבור החרדים, דא"א לומר שיתקנו שיבדקו בקיאים העופות בנחת וכמ"ש המגיה על תשובת ה'שבט הלוי' ה"ה הגרמ"ש קליין שליט"א: **"הוא תמוה**

מאד דמי יבוא אחר המלך מאן מלכי רבנן ה"ה רשכבה"ג רבנו הרמ"א שכתב שכיון שהם הרבה ט"ז א"א בקיאים ואפי' בעוף אחד" ולכן המהרהר אחר רבנו שליט"א כמהרהר אחר השכינה וידוע מש"כ החת"ס (חולין ט', ע"ב) וז"ל: "ואפי' יזדמן לו ממיעוט טריפות (לאכול) אין לו עוון אשר חטא, דמי שהזהיר על הטריפה הוא התיר לסמוך על רובא" עכ"ל"ק.

כמו"כ יש לרבנו תנא דמסייע גדול ה"ה בעל ה'בית אפרים' שס"ל דאין מחייב בדיקה אלא מיעוט המצוי ודאי טריפה משא"כ כשהמיעוט המצוי הוא ספק טריפה אין מחייב בדיקה כלל ומכיון דמירי הכא בספק טריפה וכדאמרן ונוסף עליהם עוד כו"כ ספקות כמו שיתבאר לקמן, ודאי דשורת הדין לומר דסמכינן ארובא בלי בדיקה.

מיישב שיטת מרן 'שבט הלוי' זצ"ל מהשגות תלמידו וברור התועלת בבדיקת צומה"ג בארכובה התחתונה:

מקום צומה"ג הוא בשוק וכשרואים נפיחות או קושי במקום צומת הגידים אז ודאי דלא מהני שום פתיחה בארכובה התחתונה דהיינו בחלק שבו האצבעות דוודאי צריך לפתוח במקום הריעותא שהוא בשוק לראות שאין דם או מוגלה או בשר שהרופא גורדו וכמ"ש הש"ך (סי' נ"ו, ס"ק י"א) בשם המהרש"ל יעו"ש ולא יועיל שום בדיקה בארכובה תחתונה. אך בשנים האחרונות יש גם פסיקת הגידים מבלי שיהיה ניכר על רגלי העוף כלל ובזה סבירא ליה מרן 'השבט הלוי' (ח"ד סי' פ"א) דכיון דכל שטח צומת הגידים לא נמצא בו ריעותא א"כ לא מוחזק ספק כלל אלא דאנו רוצים לפתוח הרגל אולי נמצא ריעותא מבפנים וגם אם נמצא, ספק מאד אם אנו מוחזקים בקיאים בזה. אזי בענין זה כיון דלא הוחזק בפנינו הספק טריפה מותר ללכת בתר רובא ובפרט דנוגע למניעת פסידא דרבים. עכ"ד רבינו הגדול בעל 'השבט הלוי' זצ"ל ועליו הגיה תלמידו הגרמ"ש קליין שליט"א שדיבר עם מומחים לדבר זה וכולם מודים שאם בודקים לאט במקום צומת הגידין אם אין שם נפיחות כל שהוא, ולמטה לחתוך בארכובה התחתונה למטה מצומת הגידין ורואים שם הגידים בנקל ובבירור וע"י משמוש קל מותחין הגידין ורואים היטב אם הגידים כשרים ובריאים וכו' ולכן יש לבדוק תמיד בארכובה התחתונה דרואים שם הגידים בניקל ובברור ורואים היטב אם הגידים כשרים או בריאים וכו' יעו"ש.

ובראשית, הנני להודיע דבדיקת צומה"ג בארכובה תחתונה אינה נחשבת לבדיקה כלל במקום שצריך בדיקה מדינא כיוון שא"ז מקום צומה"ג וכמ"ש בהרחבה במקום אחר. ותועלת בדיקה זו היא רק להיות 'מלמד' בלבד, לדעת באופן כללי 'תמונת מצב' צומה"ג בגידול (לול) שלפנינו, אך לא חלילה לפתור בבדיקה זו במקום שיש מיעוט המצוי וחובת בדיקה מדינא. וכך שמעתי ממקור נאמן בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שתמה על בדיקה בארכובה התחתונה וכלשונו: האך מועיל בדיקה ברגליים על מכה בראש ? דודאי חז"ל תיקנו בדיקה במקום שהוא נטרף.

וצריכים אנו להאריך בזה, דבש"ס חולין (דף ע"ו, ע"ב) איתא דבעוף שיתסר גידין, הוי ובדע"ת כתב די"א גידין המה מאחורי העוף ומצדדיו, וחמשה המה לצד פנים,

ואע"פ שדין כל הגידים שווה ונטרפים כשנפסק אחד מהם, מ"מ עד היום כל בעיית צומת הגידים היא רק בי"א הגידים האחוריים ולכן גם בדיקתן היא רק שם. ומצינו גם בריאה של בהמה דלהרמב"ם ודעימיה וכן הרמ"א, הש"ך, הגר"א וה'פרי תואר' דס"ל שאין מנפחים אותה כל שלא נולד חשש נקב כגון ע"י סירכא וכד' אע"פ שתיקנו חז"ל לבדוק הריאה, וה"ה הכא אף היכא שצריך בדיקה כשיש ריעותא במקום צומת הגידים האחוריים או כשעושה בדיקה בצומת הגידים מחמת מיעוט המצוי שנטרף והטריפות היו מחמת שנקרע אחד מהגידים האחוריים - אין חייבים לבדוק אלא את הגידים האחוריים. ולאידך גיסא, אין נפק"מ בין הגידים איזה גיד בין הגידים האחוריים נפסק ולהיחשב כמצוי דאע"פ דכל פעם נפסק גיד אחר נכלל הכל בשם טריפות צומת הגידים ולהיחשב כמצוי לדעת ה'משכנות יעקב' ודעימיה ואין חולק בזה, דכולם כחדא חשיבא לגבי זה וכן משמע בתוספ' חולין (דף ע"ו ע"ב ד"ה 'איפסיק חד מיני' הוא טריפה) דכתבו וז"ל: "דכשנפסק אחד מהם סוף כולם להיפסק" עכ"ל. הרי דכל הגידים נחשבים כאחד לענין טריפות צומת הגידים ולא שני ליה בין גיד לגיד דידוע דכשמצוי פסיקת הגידים הוא אינו דווקא בגיד אחד אלא פעם בגיד שני ופעם בגיד שישי וכו' וכו'.

ולכן, תמוהים לי דברי הגרמ"ש שליט"א ע"פ המומחים שהביא שנמצאה דרך ישרה ובטוחה לבדיקת כל צומת הגידים דהיינו מתיחת הגידים בארכובא התחתונה ואז רואים היטב בנקל ובבירור את הגידים - אזי כשאין ריעותא כלל ברגלי העוף הרי בדיקה זו טובה כדי ליתן תמונת מצב של צומת הגידים באם מצוי טריפות או לאו, אך בלולים בהם נמצא מיעוט המצוי והבדיקה חיובית צע"ג - א. דאינו מקום צומה"ג וכדאמרן, ב. דברצוני לשאול למומחים אלו באם ידוע להם שיש שני גידים שאינם יורדים לארכובא התחתונה כלל ? וא"כ האיך אפשר להכשיר עופות בבדיקה זו שלא נבדקו בה שני גידים ? הלא שני גידים אינם מגיעים לארכובה התחתונה ובאם חייבים בדיקה במקום זה באחורי הרגל הא צריך לראות כל גיד וגיד, שהרי מצוי הפסיקה בכל הגידים האחוריים. שכן האם יעלה על הדעת להתיר בהמה כשאין רואים אומא אחת או אחד מהאונות של הריאה ?

ובפרט לדעת מרן ה'שבט הלוי' זצ"ל (יור"ד, ח"ד, סי' פ"א) דלא ס"ל כהמשכ"י דבעי אחד מעשר להיות מיעוט המצוי, אלא אפי' כשמוצאים מיעוטא דמיעוטא הוי מיעוט המצוי כשהוא נמצא תמיד וא"כ הבדיקה היא תמיד מדינא כיון שאין גידול כיום שאין בו כלל טריפות צומה"ג וחייבת להיות דוקא בשוק במקום צומה"ג וכדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל דחז"ל תיקנו לבדוק במקום שבו נטרף.

וכן הוא משמעות הפשוטה ברמ"א דאסר היכא דיש נפחות משום ריקבון ומוגלה או צרירות דם וכמ"ש רע"א שם ואפילו כל הגידים לפנינו שלמים מ"מ סגר עלינו הרמ"א וס"ל דכיון דאין אנו בקיאים בבדיקה הוי טריפה, על אכו"כ בנידון דידן כשיש חיוב בדיקה האיך אפשר להכשיר לכתחילה מבלי לראות שני גידים ? אתמהא.

אמנם אמת, דמוגלה או דם גריעא ממיעוט המצוי של פסיקת גידים בלי כל ריעותא, דהלא במיעוט המצוי מועיל בדיקה להכשיר בלי פקפוק כשאין רואין שום ריעותא משא"כ במוגלה או דם אין מועיל בדיקה ואסרינן העוף. דאלת"ה, היאך קאמר הרמ"א וז"ל: "ולכן בכל מקום דאיכא מכה במקום צומה"ג אפי' אינו רק נפוח או נצרר הדם וכו' טריפה עכ"ל ולא קאמר שיועיל ניקוי הריקבון או הדם לבדיקת הגידין ? וע"כ דס"ל דא"א בקיאים בבדיקתם כשהיה בהם ריקבון או דם

ולכן המה טריפה תמיד אף אם ניקו הריקבון או הדם ואין נראה שום ריעותא כעת בגידין, אך מ"מ הלא אסרינן מטעם דאין אנו בקיאים, דהיינו מטעם אולי לא רואים אנו את הגידים האמיתיים טוב כיון שהיה מלא דם או מוגלה ואפשר שנקרע וא"א בקיאים בצומה"ג ואילו בנ"ד ודאי לא ראינו הגידים וא"כ האין אפשר להתיר ולומר שנבדק?

וכך, לפני שנים רבות שלח הגר"ג אקסלרוד שליט"א מכתב לרבני ישראל שאמר לו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיפרסם בשמו דהיכא דאיכא ריעותא בגידין ויש חיוב בדיקה יש לראות כל גיד וגיד עכ"ד ומיירי שהי' קושי ונפיחות בגידין האחוריים ללא מוגלה ודם והיה מצוי בהם פסיקה וה"ה בנ"ד כשיש חיוב בדיקה מחמת מיעוט המצוי של פסיקת גידין בלי שום ריעותא ודאי שיש לראות כל גיד וגיד.

ואף לשאר הגידים דכן יורדים לארכובא התחתונה אין בדיקה זאת ודאית דקרה לנו כמה פעמים שמצאנו אחר הבודקים המומחים דבכל זאת אחד הגידים היה קרוע ואף שהוא מיעוטא שמוצאים קריעה אחר הבודקים, עכ"פ מוצאים והוא מחמת רוב העבודה אבל ברור שאינו נקרא כך בדיקה ודאית וגם על כך כיוון הרמ"א במה שכתב שקשה לבדוק דהרי החמיר אפי' בעוף אחד ק"ו וב"ב של ק"ו במאות אלפים.

וגם מה שכתב הגרמ"ש שליט"א שרואים שם הגידים בנקל ובבירור ורואים היטב וכו' ומסיים וכותב וז"ל: "והאמת שכמעט בכל פעם שאני בודק עופות שכבר עברו בדיקת צוה"ג ואח"כ אני בודק כמש"כ לעיל (דהיינו במתיחת הגידין בארכובה התחתונה) אני מוצא טריפות גמורים ולדברי מרן זצ"ל זה בלבד הם בגדר מיעוט המצוי וא"כ אמאי לא נחייב שיבדקו באופן הנ"ל שהיא היותר קלה והיותר מועילה?" עכ"ל שם. ואני אומר דחלילה וחלילה לומר כן. ראשית, אחר איזה בדיקה מצא את הטרופות שמצא? והנני אומר בודאות שהוא באחד משני סוגי בדיקה: או שנבדקו קודם בדיקתו רק ע"י מישמוש מבחוץ או שנחתכו רק מצד אחד כדרך שהוא פתח בארכובה התחתונה פתח לפניו בודק אחר בשוק והכניס אצבעו לראות באם נקרעו הגידין ואח"כ בא כ"ת ובדק בארכובה התחתונה ומצא הטרופות וע"כ שפיר קאמר דבדיקתו עדיפא. אך לקושטא דמילתא אומר דלא זו הדרך המוציאה מכל מכשול לא מצד המציאות ולא מצד ההלכה.

מצד ההלכה הפשוטה כשיש חיוב בדיקה בצוה"ג חייבים לחתוך ולפתוח השוק דוקא לכל אורכו ולכל רוחבו כי שם הוא מקום צוה"ג ומקום זה מחויב בדיקה ולא יעזור שום התחכמויות שבעולם כי אין עיצה ואין תבונה נגד ה' וכשעושים כך דהיינו כשמשכיבים העוף על חזהו על השולחן וחותרים כל גיד וגיד מהגידים האחוריים בפנ"ע וסופרים כאו"א כשנחתכים, זוהי הבדיקה האמיתית שאין למעלה ממנה ואין אחריה מכשול כלל.

ולפני עשרות שנים דיברתי ע"כ עם הגה"צ ר' מאיר בראנסדופער זצ"ל ואמר לי שהקצבים מתנגדים שיפרקו להם השוק בצורה זו ובפרט בעלי המסעדות ולכן המציא את הבדיקה בארכובה התחתונה. ולאחר זמן הוסיף דעדיפא בדיקה זו גם משום המליחה שהיא כראוי כשהשוק שלם ולא קרוע עכ"ד. אך פשוט וברור דהמצאה זו לבדיקה בארכובה תחתונה יפה וטובה לתת לנו 'תמונת מצב' של הגידין בגידול זה העומד בפנינו לדעת מצבו בפסיקת הגידין ותו לא מידי.

אבל אחר שנתחייב בבדיקה מעיקר הדין חלילה וחלילה לסמוך על בדיקה זו שאינה בדיקה כלל !, וכי ע"י רצון הקצבים ובעלי המסעדות נישתנית ח"ו ההלכה שיש לבדוק במקום צוה"ג ממש בדיקה מעולה ואמיתית ?
והנה כיום יש טעם נוסף לבדיקה החדשנית הזאת, דעל ידה מספיקים לשחוט ולבדוק כמויות גדולות לצרכי החרדים לדבר ה' וכאן נשאלת השאלה האם אפי' עבור זה נשתנית ההלכה ? אתמהה.

והתשובה לזה היא - לא ולא !!! דהתורה לא תהא מוחלפת ופיתרון כל בעיות ובעיות המה ע"פ הדרך המסורה לנו מדור לדור ע"י רבוב"ק מצוקי ארץ ומעתיקי השמועה אשר ע"כ בנ"ד הכרעת ההלכה היא ע"פ מש"כ ה'בית אפרים' וה'דברי חיים' ומרן ה'שבט הלוי' זצ"ל.

ולכן, באם נאמר שהבדיקה חיובית מדינא, בוודאי שלא יועיל בדיקה כזאת דהיינו פתיחה בארכובא התחתונה מאחר דאינו מקום צומה"ג וגם אי אפשר בבדיקה זו לראות כל הגידים וכדאמרן, ושפיר אמר מרן בעל ה'שבט הלוי' זצ"ל דטוב יותר לסמוך ארובא מלהכניס עצמו בבדיקה שאין אנו בקיאים בה ודבר ה' היתה בו. וא"כ לדעת מרן זצ"ל לא יועיל כלום בדיקת צומה"ג בארכובא התחתונה שבה אצבעות העוף, דהלא כששוחטים שחיטה גדולה של מאות רבות של עופות ודאי שימצאו גידים בודדים קרועים אפי' בגידול בריא ביותר אע"פ שאין שום ריעותא אפי' באחד מהרגליים ואף שהוא מיעוטא דמיעוטא, מ"מ כיון שנמצא תמיד אצל הרוב, דעת מרן דהוי מיעוט המצוי ואז יש חיוב לפתוח השוק דוקא שהוא מקום צומה"ג לראות שכל הגידים שם במקומם בריאים ושלמים ובכל העופות וכדאמרן. ואפי' על העופות שנפתחו כבר בארכובא התחתונה יש לחזור ולפתוחם בשוק כיון שנקבע כמיעוט המצוי והבדיקה מדינא, וצריכה להיות במקום צומה"ג דוקא.

וא"כ מה הועיל בעצתו ? הלא בסופו של כל בדיקה בארכובא התחתונה שבה האצבעות יהיה צורך לחזור ולבדוק בשוק כיון שתמיד ימצא גידים קרועים ובדיקה בארכובה אינה נחשבת לבדיקה כלל. ועוד, הרי שני גידין יש שאינם יורדים לארכובה התחתונה שחייבים לראותם וכדאמרן, ולכן כשיש חיוב בדיקה מחמת דס"ל למרן 'שבט הלוי' דהוי מיעוט המצוי אין מועלת ואין תועלת בבדיקה בארכובה התחתונה. וע"כ כמ"ש רבנו דעדיף לשיטתו לסמוך ארובא ולא לבדוק כלל צומה"ג כשאין ריעותא כיון דרק מעט מאד אפי' הבקאים בשאר ענייני טריפות בקיאים לבדוק כדין היכא דלא נמצא ריעותא בחוץ וגם בעצם בדיקת צומה"ג לא ברור כלל לשיוא נפשן בזה"ז בקיאים בבדיקה ובפרט בכמויות גדולות ועצומות וכמ"ש ברמ"א (סי' נו', ס"ט) אפילו בעוף אחד, כ"ש בכמויות אלו קשה לומר שיש בקיאים בבדיקתם וכלשון רבנו ב'שבט הלוי' בתשובתו.

וגם על שאר הערותיו של הגרמ"ש שם ב'שבט הלוי', לענ"ד נמי לק"מ שהקשה מ"ש בדקין דצריכים בדיקה אע"פ שאין אנו בקיאים בבשר שהרופא גורדו ואין אומרים כיון שא"א לברר הטריפות לגמרי לא נצריך לבדוק והרי שם רוב הטריפות הם מטעם דא"א בקיאים וכו', יעו"ש, עכ"ד. ואומר אני דדברי רבינו שרירין וקימין ולא דמי כלל לדקין, דאף דלא בקיאינן בבשר שהרופא גורדו אבל בקיאים אנו מהו בשר בריא ומשו"ה בדקין דאם הוא בריא בתחתית הדקין אזי אינו ניקב מעבר

לעבר וכשר ולזה מועיל הבדיקה בהם דלפנינו המה. ומפורש כן גם בשו"ת 'תורת כהן' (סי' א') לתלמיד החו"ד שכתב גבי בועות שבדקין וז"ל: "גם יש בנ"ד צד היתר שלא לבדוק אחריהם דהנה אחר שבדקנו הרבה פעמים את הבועות כמעט כולם נמצאו כשרות כי רוב הבועות נמצאו מבפנים במקום הפרש והעור אשר על הדקין מבחוץ נקלף מעליו היטב מכל הדק ביחד וראינו שהעור ההוא הוא שלם עד שלא יכיר עוד את מקום הבועה כלל.

משא"כ בצומה"ג כשיש מיעוט המצוי וחיוב בדיקה הוא בכל העופות בשני רגליהם של כל עוף ועוף אזי מחמת ריבוי ודקות הגידים אין אנו בקיאים לבדוקם כמו שהעיד הרמ"א ולכן אין לדמותם כלל ועדיף לילך בתר רובא כמ"ש הרמ"א בסוף סי' ל"ג. ועוד, ידוע נמי שיש גידין המתפצלין ומובא גם בדע"ת סי' נ"ו (בקונטרס אחרון ס"ק ד') ומסתפק שם הדע"ת איזה גיד המתפצל נחשב לשניים ואיזה לאחד ומסיק להכשיר רק שכולם בריאים ושלימים, וכ"ז מחמת דמספקא ליה איזה פיצול נחשב לאחד ואיזה לשניים וכ"כ ב'מנחת יוסף' (מהדו"ב ח"ב, בענפים, ס"ק ל"ד) שהקשו ע"ד הרמ"א שכתב דא"א בקיאים בבדיקת צומה"ג דמה בקיאות שייך בזה לימנות ט"ז גידין? ותירץ שם ע"פ דברי המחבר לעי"ל בסעיף ו' דיש גידין נבלעים באלו ואינם מן המנין וא"כ א"ש, דמשום שהם דקים לא יכיר את הגיד המובלע וחישינן שמא נפסק גיד אחד וימנה בטעות גיד אחר המובלע במקומו וישלים המנין. והמנחת יוסף עצמו כתב עוד תירוץ ע"פ מה שכתב הפמ"ג (שפ"ד, ס"ק ב') דיש יותר מט"ז גידין וצריך בקיאות לדעת איזה מהם יש להחשיב במנין הט"ז שיהיו כולם שלמים ובזה אמר הרמ"א שאין הכל בקיאים, עכ"ד. ומש"ה נמי עדיף שלא לבדוק דלא ידעין בברור ט"ז גידין מה המה. **אומנם, רק לשיטת המשכ"י דמיעוט המצוי הוי עשירית אפשר להשתמש בבדיקה זו של פתיחת ארכובא התחתונה לראות מצב גידול זה וכשרואים שאין מיעוט המצוי וגם אין ריעותא בשוקיים, אז אפשר להפסיק.**

ואף על מה שהקשה הגרמ"ש על דברי רבנו דמ"ש מבדיקת ריאות של עוף שחייב בדיקה אע"פ שא"א בקיאים בבדיקתם ומ"ש מצוה"ג שרוצה רבנו לפטור ולהסתמך על הרוב? עכ"ד יעו"ש שהרחיב בשאלתו זו וצדק בדבריו שם. ואף אני באחד מביקורי אצל מרן זצ"ל שאלתיו מדוע מחייב בדיקה בכל הריאות הרי יש ימים ושבועות ואף חודשים שהריאות נקיים לגמרי ועכ"פ ודאי שיש גידולים בריאים ובפרט שהריאה נחבאת בין הצלעות ואינו כמעלים עין מן האיסור וכשאינו רואה מדוע צריך לחשוש כשאינו יודע שהגידול חולה?, דמ"ש משאר טריפות שאין חוששים להם. ועוד, הרי ה'בית אפרים' ודעמיה ס"ל דמיעוט המצוי ספק טריפה אין חיוב בדיקה כלל, והרי כמעט כל הטריפות שאנו מטריפים בריאות של עופות הוא רק מחמת ספק טריפה, וטריפה ודאית אינה מצויה כלל. ושמע מרן השגותי ואף חזר על דברי כנזכר מדברי הב"א שנכון הוא שכ"ה בב"א וארשת פניו ה' נראה שהי' תמיהה על עצמו בזה ושקע במחשבתו קימעה ועבר לנושא אחר.

ועוד צ"ע לי על הגרמ"ש שליט"א כשצורכים אלפי עופות - 'כמה לאט אפשר לבדוק?' כדי לגמור את יום העבודה, הלא הבודקים כורעים תחת משאם ופעמים שעיניהם אינם רואים כבר מחמת כובד העבודה ובפרט בקיץ שמשקפיהם מלאים זיעה וליכלוך וידיהם מלאים שומן ואין לאל ידם לנקותם לעיתים קרובות. לכן אומר

אני דמשה אמת ותורתו אמת ואם הרב דומה למלאך ה"צ יבקשו תורה מפיהו, ה"ה מרנא ורבנא בעל ה'שבט הלוי' זצ"ל דהוא גברא דמריה סעייא והוא יחיד בדורו בהוראה וכדאי הוא לסמוך אף שלא בשעת הדחק דיותר טוב שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא אפי' במיעוט המצוי כמ"ש הרמ"א (סי' ל"ג, ס"ט), מלבדוק במקום שאיננו נחשבים לבקיאים ולהקל ובכלל זה גם הבדיקה בארכובה התחתונה אינה נחשבת לבדיקה כשהבדיקה חיובית וכדאמרן **והיינו להמחמירים בגדר מיעוט המצוי כשיטת מרן בעל 'שבט הלוי' זצ"ל**. וכל זה כשאינן רואין שום ריעותא ברגלי העוף, אבל כשיש ריעותא יש לפתוח במקום הריעותא דהיינו בשוק, כלומר בחציו התחתון.

ומשו"ה סיים מרן זצ"ל בתשובתו וז"ל: "ואומנם אם יש בקי והנידון לפניו, יבדוק לכתחילה מן הדין" עכ"ל והיינו בשוק ע"י פתיחת השוק לגמרי וספירת כל הגידים האחוריים ורק כך יוצא יד"ח בבדיקה כשיש חיוב בבדיקה דהיינו כשיש מיעוט המצוי ואין ריעותא. ולשיטתו כיום בצומה"ג תמיד הוי מיעוט המצוי כיון שתמיד יש מיעוט אצל הרוב, אך אפשר להעלים עין כשאין בודקים מומחים, שבקיאים לפתוח השוק, דבדיקה בארכובה התחתונה לא שמיה בבדיקה. **אבל כשיש ריעותא גמורה גם בבדיקה זו לא מהני וכמ"ש הב"י בשם בה"ג והכריע הרמ"א כדבריו**.

ועוד יש לי להעיר בעניין זה, דאומנם יש בדצי"ם פה באר"י שהנהיגו להחמיר ולבדוק כל עוף במקום צומה"ג שבשוק גם כשאין מיעוט המצוי וריעותא, אך פעמים הוא 'חומרא דאתי לידי קולא'. דלשיטתם שפותחים כל שוק ושוק, היאך יוצאים יד"ח מליחה במקום הפתיחה בשוק שבד"כ לא נתפס שם מלח על הגידין ומחליק ונופל והרי כיון שנפתח חייבים למולחו מבפנים. ואומנם שמעתי שיש המקפידים לדחוף שם במיוחד מלח אך גם בזה לא נמלח כדבעי דכשנזרק על השולחן מחליק מעליו המלח מחמת חליקות הגידין וגם לא נכנס מלח בין כל גיד וגיד והוא בדוק ומנוסה. ולכן אומר אני שוב דדי לנו לפתוח במקום שאנו חייבים בפתיחה מעיקר הדין וכל המוסיף גורע.

בדיקת צומה"ג בהודו:

אף הבדצי"ם פה באר"י שהנהיגו להחמיר ולבדוק צומה"ג בכל עוף, לא הנהיגו כך בעוף ההודו הנקרא אינדיג. וגם לשיטתם, הנהגתם תמוהה לי מאד. ראשית, הנני לגלות את אוזנם דאף בעוף ההודו יש בסביבות אחוז טריפות בצומת הגידין אף שאינו ניכר מבחוץ וגם בגידולים (לול) מצויינים יש ג"כ כאחוז אחד ולפני תקופה מסוימת פנו אלי ממשחטה של הודו שמוצאים שם גידים קרועים ומצאו זאת אע"פ שלא ניכר כלל מבחוץ והיה בזה אחוז ניכר, ופעם גם מצאו שם חמשה עשר אחוז בגידים, וגם קורה כל העת שנפסלות שחיטות שלימות בגלל ריבוי טריפות צומה"ג בהודו, דמתוך שבודקים בהם היכא שיש ריעותא ברגליהם נבדקים גם רגליים בלי ריעותא ואף בהם נמצא פסיקת גידין ובכ"ז כולם מעלימים עין ואין פוצה פה ומצפצף לומר דמשו"ה נחייב בבדיקת צומה"ג בכל הודו והודו אף כשאנו מיעוט המצוי. ואפי' בתחילת השחיטה אין בודקים לראות באם גידול זה בריא ואין בו טריפות של צומה"ג, אתמהא.

ועוד, דהרבה פוסקים ס"ל דבעוף הגס בקיאים אנו בבדיקת צוה"ג וכך הוא מפורש בפמ"ג (שפ"ד ס"ק ב') וז"ל: "ונפק"מ בעוף אינדיק וכיוצא שבקיאים אנו וכו'" יעו"ש וכן בס"ק י"א שכתב "דלא בכל עוף אמרו דא"א בקיאים בבדיקה בזה, שבעוף הגס הנקרא אינדיק דינו בהפסד קצת כבהמה שיכול לבדוק בריעותא דנצרר הדם או נפוח וכו'" עכ"ד יעו"ש, וכ"כ בלבו"ש (ס"ב, דין י"ג). ויעוין גם בדע"ת (ס"ק י"ט) שכתב וז"ל: "דכיון שאנו רואים שמבואר בכמה ראשונים שעשו כן מעשה כמה גדולים ע"כ אין להחמיר ושפיר יכולים לסמוך אבדיקתינו בכל עוף הגס. ודוקא בתרנגולים שלנו א"א בקיאים בבדיקה וכו' ", ומסיק שם וז"ל: "ודע שבדקתי באינדיק ומצאתי לפעמים שהגידין למעלה רחוק מעט מהארכובה הם קשים כעצמות דקות וכו' במקום שמתקשים, שם הוא בנקל לספור ט"ז גידין וכו'" עכ"ל יעו"ש.

וא"כ עולם הפוך חזין, דבעופות דקין דלכו"ע א"א בקיאים בבדיקת צוה"ג בודקים את כולם אע"פ שאינו מיעוט המצוי ואילו בעוף הגס שנקרא הודו או אינדיק שבקיאים אנו בבדיקתו אין בודקים כלל אע"פ שיש בו גם פסיקת גידין. אתמהא. ואע"פ שבעוף ההודו פחות מצוי פסיקת הגידין מבעופות הדקין, מ"מ יש בנמצא גם בהודו ולכן באם המנהג לבדוק אף כשאין מיעוט המצוי בתרנגולים מ"ש בעוף ההודו שאין נבדק כלל ? דאיפכא מסתברא ואין לנו לחלק אלא בין מיעוט המצוי לאינו מצוי ותו לא. וברור שהנהגות אלו לא נעשו ע"פ דעת תורה.

ומשו"ה נמי א"א לומר דהבדיקה בעופות הדקין היא משום תוספת גדרים וסייגים לטהרת נפשותינו, דא"כ מ"ש דבהודו ואנדיק לא בדקין כלל אף לא בתחילת שחיטה לראות שהגידול בריא בו בזמן שהחילוק הוא רק באחוזים, דבעופות הדקין הממוצע של טריפות צוה"ג הוא קרוב לשלושה אחוזים ובהודו הוא בסביבות האחוז האחד אך פעמים יש שהטריפות הוא יותר מעשרה אחוזים הן בעופות והן בהודו ולכן אין סיבה בעופות לבדוק תמיד אף בגידול בריא ואילו בהודו לא לבדוק כלל ? . ואדרבא, המנהג בהודו שלא לבדוק כשאין רואים ריעותא מבחוץ הוא נעשה ע"פ דע"ת וכמו"ש בתבו"ש (סי' מ"ח, ס"ק י"ג) ובדברי חיים (ח"ב, סי' ל"ז) וכדאמרן.

והנני חוזר ואומר שיש ימים ושבועות רבים שהטריפות בצוה"ג ובריאות הינם מיעוטא דמיעוטא אף בעופות הדקין ואע"פ שנהגין לבדוק, הוא חומרא בלי טעם ולמאי דאמרן לעיל הוא צע"ג.

וכמו שכבר הסברנו, בשחיטה שלנו הבדיקה שאנו עושים היא רק בשביל להיות 'מלמד' ולקבל תמונת מצב כללית. וכשתמונת המצב אינה טובה, אף שהיא רחוקה מאד מגדר 'מיעוט המצוי', איננו שוחטים כלל עופות אלו לשחיטת מהדרין שלנו.

הנהגה הראויה בבדיקת טריפות בימינו:

זאת למודעי, דבזמנינו גידולי העופות נעשים במקומות גדולים שבהם כא"א מגדל מאות אלפי עופות, להוי ידוע שבכל ריכוז כזה ברור שיש תמיד כו"כ סוגי טריפות משבעים טריפות שמובאים ברמב"ם חוץ מצוה"ג וריאות. וכל הטריפות הנ"ל מגיעים למשחטות בין עשרות אלפי העופות המובאים לשחיטה. אמנם המה מיעוטא דמיעוטא אבל המה בנמצא, ולכן, אם נצריך גם באלו בדיקה בכל עוף יפסק רוב השחיטה.

כמו"כ ימצאו בודאי בריכוזי הגידולים עופות עם שני מרות ואפשר גם למצוא נקבים בקורקבן או בדקין ע"י מסמרים או מחטים וכן נמצא כבדים חולים ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה וכמו"כ חשש נפולה המחייב הליכה של העוף מעצמו וכו' וכו' ובאם נחייב בדיקה ע"ז בכל עוף לא שבקת חיה ונצטרך כולנו להיות צמחוניים.

ולכן, אין סיבה שרק בריאות ובגידים מחמירים יותר ומחייבים בדיקה אף כשהטריפות מיעוטא דמיעוטא. ובפרט, דבריאות היה אפשר יותר להקל כיון דרובא דרובא ממה שמטריפים בו הוא מחמת הספק ולפי דעת ה'בית אפרים' וה'כנפי יונה' שהבאנו לעי"ל רק מיעוט המצוי של ודאי טריפה מחייב בבדיקה, א"כ היכא דהוי מיעוט שאינו מצוי וג"כ ספק טריפה אפשר להקל בשופי, וא"כ למה לנו לחפש אחר זה? דבעופות הריאות אינם נגלים וכשאנו מחפש אחריהם אינו נקרא כמעלים עין מן האיסור ובגידול בריא נתלה ברובא דכשר.

ובפרט לטעם הרשב"א בבדיקת הריאה בבהמה שכתב וז"ל: "**הואיל והדבר מצוי וניכר לעינינו** הצריכו לבדוק אחריהם לכתחילה" עכ"ל בתוה"ב. ובחידושיו הביא מרבו רבינו יונה דהטעם, **שהסרכא ניכרת מיד** ויבוא מכשול שאחד יכיר סירכא לאחר התערובת וצריך להשליך מאכלו לכלב ולשבור כליו ופן יהי' מי שאינו הגון והתקצף וימלא ביטנו, משא"כ שאר טריפות שאין ניכריים כ"כ וכו' לא חשו. והוסיף שם עוד טעם דאם אינו בודק היה **כמעלים עין מן האיסור לפי שבנקל יוכל לראות אם יש סירכא** עכ"ד יעו"ש, ומובא בפמ"ג בפתיחה לסי' לט' (ד"ה 'ומעתה אבוא לדין ריאה') וכל הנ"ל ליתא בריאה של עוף. ונוסף ע"ז מש"כ הרמב"ם דמעולם לא שמענו מי שבדק עוף אא"כ נולד לו חשש, עכ"ל ומובא נמי בפוסקים שנהגו לבשל העוף מבלי להוציא ראותיו ואף כינוהו כמנהג ישראל.

ולכן, צריכים לדעת עד היכן יש להחמיר ולא להכביד על כלל ישראל בחומרות שאין הציבור יכול לעמוד בהם ובזה ההכרעה יש להתייעץ עם פוסקי הדור שליט"א דלא כל סברא הנאמרת בביהמ"ד אפשר ליישם בבית המטבחים. דלמאי דאמרן, דבכל ריכוזי גידולי העופות יש תמיד כמה וכמה סוגי טריפות, על כרחך דצריכים אנו להכרעת המשכ"י ודעימי' דמיעוט המצוי הוי אחד לעשר. א"כ מאי שנא ריאות וצומת הגידים היכא שהטריפות בהם הם מיעוטא דמיעוטא להצריך נמי פתיחה ובדיקה בכל עוף. אתמהה. דבאמת לא מצינו חילוק כלל רק בין מיעוט המצוי לשאינו מצוי. ובמיעוט שאינו מצוי מדינא לא מצינו שום פוסק שיחייב בדיקה אפי' היכא שמתקרב למיעוט המצוי וכ"ש היכא שרחוק ממיעוט המצוי, דאלת"ה מתחייבים אנו בבדיקה ברוב רובם של הטריפות ולא שבקת חיי לרוב בנ"א.

אשר ע"כ, בני"ד בשחיטה שלנו שאנו עושים בירור אמיתי בעופות שהמה בריאים הן קודם בואם לשחיטה בבדיקה מדגמית והן כשבאו לשחיטה ע"י בדיקה רצופה של מאות רבות של עופות בכל לול ולול שפותחים צומת הגידים שלהם ורואים שבריאים המה וכמו"כ בריאות, אזי ודאי דלית דין צריך בושש שאין בהם חיוב בדיקה כלל הן לדעת המהרש"ם בדע"ת דס"ל דהיכא דלא הוי מצוי אף בלא טרחא א"צ לברורי והן לדעת המנח"י בכלל נ"ט סק"ח דמשום טרחא א"צ לברורי ובפרט היכא דאיכא הפסד מרובה הן לבעל העופות והן לקונים הצורכים אותם שמפני בדיקתם יקרים מאד.

וכדעת המשכ"י נראה כן גם דעת החת"ס וכמ"ש במנחת יוסף סי' ל"ט והדב"ח כתב היכא שאינו מצוי אינו צריך בדיקה מסתבר דס"ל כן דתלה במיעוט המצוי ואילו אצלו היה פחות היינו מיעוטא דמיעוטא משמע דלכמות יש משמעות והוא כדעת המשכ"י דאלת"ה מאי טעמא פטר מלבדוק, הלא בכל זאת היה שם טריפות וכיון שמצא מיעוט אצל הרוב אפילו דהוי מיעוטא דמיעוטא הוי ליה מיעוט המצוי וחייבים בבדיקה לשיטת מרן השבט הלוי שליט"א.

ואף לשיטת רבינו ה'שבט הלוי' דמחמיר דלא ס"ל כהמשכ"י אך אפילו הכי מיקל בנידון דידן כשאנו ניכר שום ריעותא וכן פסק ה'אגרות משה' בפירוש וכדלעיל – דודאי גם באמריקה היה כל השנים טריפות של צומת הגידים וריאות וכן באירופה אלא שלא היה מצוי כ"כ כמו בארצה"ק ובכ"ז כל היראים והחרדים אכלו בלי פקפוק ע"פ רבונותיהם ואף החרדים מארץ ישראל כשבאו לשם לא פיקפקו בזה כלל ואכלו ענוים ושבועו, וגם אני ביקרתי שם וראיתי טריפות בריאות ובצומת הגידין ואין פוצה פה ובצדק וכדאמרן, דאין הבדל בין חצי אחוז לאחוז אחד או שניים.

וגם כאן בשחיטה שלנו אנו לוקחים עופות רק אחרי בדיקה בכל לול ולול בנפרד שאחוזי הטריפות נמוכים ביותר ורחוקים מאד ממיעוט המצוי המקובל ואפ"ל שהוא בבחינת מיעוטא דמיעוטא ואעפ"כ הנהגנו שגם אחר שנקבע שאחוז הטריפות קטן ביותר וא"צ בדיקה כלל, עומדים ארבעה משגיחים על צומת הגידים ובודקים כל עוף במישוש וגם בפתיחה ע"י סכין כפי הצורך וכשנדמה שיש עליה באחוזי הטריפה מעלים עוד שני משגיחים לבדוק העופות.

וכ"ז אמור גם בבדיקת הריאות כשהמשק הבא לשחיטה הוא מעולה ויפה והטריפות הוא מיעוטא דמיעוטא וכמ"ש ה'דברי חיים', גם בכה"ג עומדים ארבע משגיחים בריאות וארבע משגיחים בצומת הגידים כל משך זמן השחיטה ובודקים העופות לראות שאין שינוי באחוזי הטריפות, וכשרואים שיש עליה קטנה אזי מעמידים שם ששה משגיחים.

ואפ"ה כ"ז רק באחוזים בודדים שהמשגיחים משתלטים על בדיקתם ללא קושי מיוחד וברגע שהמשגיחים מודיעים שפתאום עולה אחוז הטריפות יותר נפסקת השחיטה של עופות ה'חלק גלאט' שבהשגחתנו ולמפרע אין אנו לוקחים כלל את העופות מאותו הלול.

ואם יתמה מאן דהוא כיצד ניתן להשתלט ולדעת כל עוף מאיזה לול הגיע ? ואיך ניתן לחלק ולא לקחת למפרע העופות? הנה, מונה על ידי משגיח מיוחד המקבל בכל יום ממנהלי המפעל תכנית מפורטת של השחיטה והלולים, מאין הגיע כל

משאית [שם המשק ומספר הלול] וכמה עופות יש עליה. המשגיח בודק ומשווה עם תעודות המשלוח המחוייבות ע"פ חוק. תהליך השחיטה נמצא במעקב גם ע"י מערכת מיחשוב המסייעת בידינו לעקוב אחרי אמיתות נתוני תעודת המשלוח. וכך בזמן השחיטה אנו עוקבים ובודקים כל לול ולול בנפרד שאחוזי הטריפות נמוכים ביותר ורחוקים מאד ממיעוט המצוי המקובל. ובאם נמצא לול שאינו מתאים, יש בידינו הסדר להקפיד ולידע מאין התחיל ועד איפה נגמר ועוד אנו מוסיפים לחומרא ריווח של מאות רבות עופות לפניו ולאחריו בבחינת ורווח תשימנו בין עדר לעדר. כמו"כ משגיחים מיוחדים שלנו גם עוקבים בכל שלב שעופות אלו לא יתערבבו בעופות שלנו.

באור דין שרית העוף קודם מליחה והנהגות במליחה:

אחר שאיבת הוואקום את הליכלוך והדם שבעוף ושטיפת העוף המסיבית נכנסים העופות לשרייה באמבטיה (צ'ילרים) במים שהמה בתחלופה תמידית ל-35 דקות וכל זה לרווחא דמילתא, בחינת משמרת למשמרת.

וטעם השריה קודם המליחה, מובא בש"ך (ריש סי' ס"ט) בשם המרדכי דטעם הדחה ראשונה היא להעביר הליכלוך שעל החתיכה שאל"כ המלח מתמלא ממנו ושוב לא יוציא המלח הדם שבחתיכה. ובשם הר"ן כתב שהוא כדי שיתרכך הבשר ויצא דמו ע"י מליחה. וכאן המקום להזהיר על המים שלא יהיו קרים יותר מדי מכיון דהרופאים דורשים שהמים יהיו קרים מאד ואסור לשמוע להם כמ"ש בב"י (סי' ס"ט) **דבמקומות הקרים ובזמן הקור הגדול ישימו המים באור עד שתפוג צינתם ואח"כ ידיו הבשר דאל"כ, אדרבא ע"י הקור שבמים מטרשי לבשר** [דהיינו, מקשה אותו ולא מרככו] יעו"ש ובפ"ת שהביאו. ולשון זה של הב"י הוא המקור של כל הבדצים להקל בשופי כשיש למעלה מששה מעלות במי ההשריה. **דפשוט וברור דבמקומות הקרים ובזמן הקור הגדול המים קרובים לקיפאון דהיא העונה המושלגת במדינות הקרות ואז אף המים שבבתיים אינם עולים על ארבעה או שלושה מעלות**, כך שהמצריך שהמים יהיו יותר משבעה או שמונה מעלות אינו אלא מן המתמיהים, וראיה לזה מצאנו במש"כ במש"ז (סי' ל"ז, ס"ק ה') שכתב שיש למנוע מלהדיח הבשר במים קרים קודם מליחה דמטרשי ליה ולא יפלוט. וטוב לשרות **במים שעמדו בבית מעט** שתפוג צינתן, יעו"ש עכ"ד. והיינו כדאמרן דהמים העומדים בחוץ קרובים מאד לקיפאון בזמן השלגים ולכל היותר יש להם מעלה אחת או שתיים ובזמן קצר יורדים לאפס וקופאים. אבל כשמכניסים לבית ועומדים מעט עולים לכשתיים או שלושה ואף לארבעה מעלות וע"ז קאמר הפמ"ג שפג צינתן ומותר לשרות הבשר בהם, א"כ ק"ו ב"ב של ק"ו שאין שום חשש בשבעה או שמונה מעלות אף למהדרין ביותר ואף דברי הפ"ת ורע"א נסבו רק על דברי הב"י הנ"ל ודו"ק.

וכ"ז היה בזמנו שהחשש הי' רק במקומות הקרים ובזמן הקור הגדול, אך בזמנינו שהמים שנכנסים לאמבטיות השריה יוצאים ממכונת קירור כך שאף בקיץ הישראלי יכולים להיות מי השריה קרים מאד ויעוין ב'ראש אפרים' (בקונטרס הראיות לסי' ל"ו אות י"ז) שהאריך בזה ותמה למה אין העולם נזהרים בזה והרבה

פעמים מדיחים אף במים קרים גמורים, דעכ"פ להך טעמא דהדחה ראשונה הוא כדי לרכך הבשר, אין לשרות במים קרים ולכתחילה יש לחוש לכולהו טעמיה. ויעוין בחדושי רע"א שהביא ג"כ דברי הב"י הנ"ל לדינא אך נסתפק אם עכ"פ כשעבר והדיחו במים קרים ביותר, אם מהני להדיחו שנית במים פושרים לרכך או נימא כיון דנתקשה הבשר ע"י מים הקרים שוב לא יתרכך עוד. ולדינא העלה להקל דאם מלחו אחר ההדחה במים קרים יש לו תקנה בהדחה ומליחה שנית, אך אם לא הדיחו ומולחו שנית ונתבשל כך, צ"ע אם לאסור בדיעבד. עכ"ד ומובא בדר"ת (סי' ס"ט, סק"ב). כך שלמעשה צריכים לעמוד בכל תוקף נגד הרופאים ולא לאפשר בשום פנים ואופן שטמפרטורת המים ירדו מששה מעלות, ואף שלא הוזכר בפוסקים מעלות המים מ"מ **מסתבר מאד כשמרגישים צריבה ביד כשהיא תחובה במים, דין מים קרים להם שאין להשרות בו מכיון שהיד סולדת ממים אלו מקרירות והם מקשים הבשר במקום שצריך לרכך אותו כדי שיתאפשר למלח להוציא דמו.** ובאמת, עדיף כשיש במים כשמונה מעלות ולכך אנו שואפים ומשתדלים אבל חלילה לא פחות משש שבהם היד סולדת, **ומסתבר מאד שכשהיד סולדת הוא הגדר למים הקרים לאוסרם לשרית בשר.** ולכן, יש להשתדל שיהי' למים לכתחילה כשמונה מעלות אך לא פחות משש מעלות.

מההשריה יוצאים העופות למליחה ובמליחה יש שני משגיחים האחד עומד על עמדה מוגבהת ממנו רואה הוא את כל המולחים בשעת מליחתם את העופות ואילו המשגיח השני רץ בין שולחנות המלח לבדוק כל הזמן את העופות באם נמלחו כדבעי מלגו ומלבר, וכל עוף שנפל משולחן המלח ולא הורם מיד נפסל ולא משווק בהשגחתו כיון שהקרקע אינה חלקה ובפרט במקום שמולחים מכיון דהמלח אוכל את ציפוי הקרקע ויש חשש לנמלח בכלי שאינו מנוקב ונשרה בציר, ורק דף חלק ברהיטני שמים זבים ממנו התיר הרמ"א (ביו"ד סי' ס"ט סט"ז) יעו"ש.

בשיעור המלח שצריך ליתן, כתב הרמ"א (סי' ס"ט, ס"ט) שבכל חתיכה יש בודאי שלושים כנגד המלח שצריך להיות עליו ומובא בד"ת ס"ק קמ"ב שבחתיכות עבות וגדולות אפשר להיות אפי' שישים בחתיכה נגד המלח שעליו וכ"כ המנח"י שתמה על הרמ"א מנ"ל שרק שלושים יש ולא שישים ? ובפמ"ג מש"ז ס"ק כ"א ובשפ"ד ס"ק ל"ו כתבו דמש"כ הת"ח דאפי' בחתיכה עבה אין שישים נגד המלח, היינו בסתמא אבל לפעמים יש שישים ואם ידעין לשער יכול להיות שיש שישים. וכיום נוהגים למלוח את העופות ביד רחבה מאד ובממוצע יש על כל עוף השוקל כקילו וחצי - כמאתיים גרם מלח וגם העוף מקבל את המלח בזמן שהוא רטוב ויש בו גם שמנונית ומשו"ה נדבק בו. וגם ע"י זריקתו לשולחן המלח מתפשט היטב מבפנים ונדבק בעוף בגרגיריו הגדולים והקטנים בכל המקומות.

וזאת למודעי שהטור הביא בשם הרשב"א וז"ל: **"כתב הרשב"א שא"צ ליתן מלח על הבשר עד שיכסנו כולו אלא מולח יפה יפה עד שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח וא"צ למלוח החתיכה משני צדדים"** ויעו"ש בב"י שכתב דדעת הרשב"א נמי דלכתחילה מולח משני צדדים ורק באווזים ותרנגולים דברי הרשב"א מטין לומר דלכתחילה נמי א"צ למלוח מבפנים, אך מוסיף הב"י דבת"ה הארוך

משמע דמולחים אף מבפנים יעו"ש. ולדעת 'הפרישה' רצ"ל גם בדעת הרמב"ם דלכך צריך למולחו במלח הגס שהוא סובר שא"צ למולחו אלא מצד אחד. עכ"פ, מרן המחבר פסק כהרא"ש שלא ישאר מקום בלי מלח וגם שלא יאכל מחמת מלחו כהרשב"א ויש למלוח גם באווזים ובתרנגולים מבפנים ומבחוץ ומוסכם כן בכל הפוסקים ואין לשנות.

אחר המליחה נזרק העוף לשהיה על שולחן מלח שנוסע שעה וכעשר דקות ובסופו הוא נופל ומנופץ במסוע וממנו ל-3 אמבטיות (צ'לרים) לשטיפה שלאחר המלח. כמו"כ העדפנו שלא לפתוח העוף מגבו קודם המליחה אע"פ שהפמ"ג כתב שעדיף לפותחו ולראות שהוא נקי, מ"מ מכיון שראינו שפתיחת העוף מגבו גורם לקרעים רבים בעוף ומפריד העור מן הבשר מבלי שהדבר יורגש אצל המשגיחים והמולחים והפמ"ג עצמו כותב בכו"כ מקומות שבמקרים כאלו אין מועיל מליחת העוף על העור לבשר שתחתיו אלא חייבים להכניס מלח בין העור לבשר, אשר ע"כ החלטנו למלוח מבלי פתיחתו מגבו וכמנהג שנהגו כו"ע בעוף ההודו (שנקרא אינדי"ג) שנמלח כשהוא סגור מגבו. ובפרט שכיום קיים מיכשור מודרני לניקיון העוף דהיינו וואקום חזק השואב כל ליכלוך מכל עוף ועוף, כמו"כ נכנס לכל עוף מים בהתזה חזקה שמנקהו מכל ליכלוך. ובמקום אחר עוד ארחיב בעזה"ת בעניין זה.

ובמקום אחר הארכתי לבאר אודות סוג המלח הראוי למליחה, מאיזה מקום צריך לבוא המלח ושיעור המלח הנצרך למליחה.

הנהגה בעניין צרירות דם:

ניתנה הוראה שאין ליקח עופות שיש בהם צרירות דם מאחר ואין אנו יכולים להשתלט ולחתוך בכאז"א מהם קודם המליחה כי רבים הם וכמ"ש המחבר (ביור"ד סי' ס"ז ס"ד) ומשו"ה יש להוריד מקום השחיטה במפרקת וכמ"ש שם הרמ"א. ויעוין שם בדע"ת שכתב וז"ל: "עי' בה"י ובל"י דגם דיעבד אסור בלא חתיכה ועיין תשובת טטו"ד מהדורה ג' סי' קי"ט שמדברי הראב"ד פ"י מהלכות מ"א נראה דדוקא בנצרר הדם ממש בעין כמו חוטי דם שיש בהם דם בעין אבל מלשון הרמב"ם וש"פ נראה דבהאדים לחוד סגי ועכ"פ דוקא שנצרר הדם מחיים ע"י הכאה וכדומה אבל בנצרר אחר שחיטה אין חשש והעלה דבהפסד מרובה יש להקל בכה"ג עיי"ש באורך", עכ"ל הדע"ת.

ומובא שם דבכתי"ק בגליון השו"ע שלו כתוב בזה"ל: "נצרר הדם וכו' ואפי' בדיעבד אסור, כמ"ש הבה"י והבל"י ועיין בי"צ ומזה יש להזהר בשאלות של נשבר הגף או הרגל וכדומה (בעוף) ונצרר שם הדם דגם היכא דכשר יש להזהיר לחתוך הבשר שם היטב קודם מליחה דאל"כ אסור אפי' דיעבד" ע"כ בכת"י הנ"ל והוא הוא מקור הוראתי הנ"ל. ועל אף שההוראה שאין לקחת עופות שיש בהם צרירות דם, מ"מ העמדנו משגיח שחותך את הצרירות דם שרואה בעופות.

ולכן נמי יש לחתוך תמיד את תחילת המפרקת במקום השחיטה ולזורקו מכיון שיש בו תמיד צרירות דם מחמת השחיטה וכמ"ש הרמ"א (סי' ס"ז, ס"ד). כמו"כ נקצצים ראשי האגפיים כמעט בכל העופות ומקורו בדברי הרדב"ז שכתב שחותכים ראש הכנף בעוף ודרך שם יוצא הדם ע"י מליחה וכ"כ בטהרת אהרן

ס"ק כ"ג שנוהגין לחתוך ראשי עוקצין מן אגפיים קודם מליחה, עכ"ד. אך הרמב"ם, הטור והשו"ע לא הביאו מנהג זה ורק מובא בדרכי תשובה סי' ס"ה ס"ק כ"ב בשם הרדב"ז, ואדרבא בעופות ואפי' באווזין וכו' כתבו הפוסקים דא"צ לחתוך הציפורניים קודם המליחה מדינא, יעויין בדרכי תשובה סי' ע"א סק"ו וא"כ ק"ו בכנפיים דא"צ לקצוץ ראש הכנף והוא רק מנהג לרווחא דמילתא ויש ע"ז להבדיל גם דרישה מטעמי איכות לקצוץ החלק השלישי שבכנף כך שבדרך כלל מקפידים ע"כ, אך הוא רק דינא דלכתחילה.

הנהגה בעניין נפילת סכין בזמן השחיטה:

דבר מצוי בבתי השחיטה שנופל הסכין מידו של השוחט על הארץ ובד"כ נפגמת הסכין בנפילה זו. והמחבר בשו"ע (סי' י"ח סט"ו) מחמיר להקל רק כשראינו שנפל על חודו אבל מספיקא אין תולין שנפל על חודו ויש לאסור הבשר, ומקורו ברשב"א. וטעמו, דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך שנשחטה בהכשר וכל שאין ידוע שנפלה על חודה לא נידע לך שנשחטה בהתר עכ"ד, ומובא בבאה"ג על המחבר (ס"ק כ"ז). ובדר"ת ס"ק קכ"ט הביא מ'תורת יקותיאל' להקל בהפ"מ אף בספק אם נפל על חודה. ומובא מספר 'עולת יצחק' שכותב דרוב שוחטים מקילים בנפל ע"ג קרקע ונמצא פגום ואינם יודעים דבעינן דוקא על חודו וע"ג קרקע קשה או אבן ע"כ לא יורה בזה השוחט כ"א המו"צ. ובב"ד הוסיף וכותב דבאמת הוא כמעט מן הנמנע לדעת אם נפל על חודו או לא דע"פ רוב יארע זאת ע"י דחיפה פתאומית שנדחף יד השוחט שאוחז בו הסכין מאדם וכדו'.

ואני דנתי לפני מרן בעל ה'שבט הלוי' שליט"א דהמקום שבו עומדים השוחטים לשחוט בד"כ אינו מקום נקי כלל ופעמים רבות שיש על הקרקע חפצים שונים ומשונים כאבנים, ברזלים וכל מיני בליטות בקרקע ומן הצדדים שאף סכין שנופל על צידו ודאי שנפגם ולכאורה דינו במקומות הנ"ל תמיד כנפל על חודו. ובפרט בסכינים הדקין והמלוטשים שנהגו בהם בדורות האחרונים שיפגמו תמיד אף שיפלו על צידיהם כשיש גרגירי אבנים קטנים בקרקע שנפל בו הסכין [ויעויין בדע"ת סק"ל שמצדד להקל בשאלה אחרת כיון דמיירי בסכינים המלוטשים שבקל נפגמין].

והסכים עימי מרן שליט"א להקל בהפ"מ כדעת התו"ק במקומות הנ"ל אפי' שלא ראו שנפל על חודו, דהוי כנפל על חודו אך ודאי שאינו נחשב כ'חלק' ואינו מאושר בכשרות שלנו אלא כ'כשר' גרידא.

הנהגות בשחיטת הודו ובלע"ז אינדיג:

כאן יוצאים לשחיטה רק שני שוחטים לחצי שעה ואח"כ מוחלפים ע"י שני שוחטים אחרים, השחיטה מתבצעת מחמת כובד העוף כשהוא מוחזק ע"י נכרי על שולחן קטן כך שהשוחט תופס רק ראשו וצווארו ושוחטו.

וצריך ליזהר ולהזהיר לבל ימשוך הנכרי העוף תוך כדי שחיטה דאז הוי נבילה דאורייתא. ובעוה"ר, יש במקומות שהפועלים מזלזלים בזה ואסור לשחוט שם אפי' לכשר וכ"ש לחלק. והשוחט המעלים עין והסלחן לא ינקה דהוא ודאי

מהירדים לגהנום ואינם עולים ובכלל זה אלו שאינם נותנים בעניין זה גיבוי מלא וחזק לשוחטים ונוהגים בסלחנות כלפי הפועלים, הקולר תלוי בצווארם ותיפח רוחם. ובמקומינו תיקנו שאין רשות לפועל ליקח העוף אחר שחיטה עד שהשוחט מסובב ראש ההודו אחר השחיטה לדלי שיש בו עפר כדי שיכנס בו דם הנפש והוא תיקון גדול ויסוד בהכשר השחיטה.

מהירות הליין בזכרים תשע לדקה ובנקבות ארבע עשר וכ"ז לשני שוחטים. גם פה כמו בעופות העמדנו משגיח לבדוק אחר השוחט שנשחט כראוי. ואף ששוחטים יותר לאט, חשש הגרמה איכא טפי בהודו שכן הרבה שוחטים שוחטים באלכסון כשהחוד לצד הראש כדי לא לפגוע בעצם המפרקת שבהודו שהיא קשה כסלע ובנגיעה כ"ד עשויה לפגום את הסכין.

כמו"כ יש להזהיר השוחטים לבל יפגעו בעצמות היוצאים מהלשון משום חשש 'שהיה' וכמ"ש בב"ד סי' כ' סק"ב אות ב' וז"ל: "ברם כגון דא צריכין למודעי שבאוזות ובר אוזות יוצאים מהלשון ב' עצמות דקות והולכים בצידי הסימנים לאורכם בערך ב' אצבעות וקצת יותר ואם ישחוט בהם באותו שטח יחתוך העצמות עם הסימנים יחד והו"ל 'שהיה' וגם לפעמים מעכבים את הסכין לשחוט את הסימנים כולם או רובם וכן בא לידי כ"פ טרם שנתוודע לי מזה וכן שמעתי מאיזה שו"ב שאירע להם בזה גלל כן כתבתי בעמה"ב סק"ז שבאוזות ובר אוזות יש לשחוט רחוק מהראש לערך ג' אצבעות דשם כבר נכפפים לצד העורף ולא יפגע בהם הסכין", עכ"ל.

וכן נמי בתרנגולי ההודו יש שני עצמות שיוצאים מהלשון עד ב' אצבעות או יותר לאורך הסימנים אך באם שוחטים באמצע הצוואר לא פוגעים באלו העצמות אך אם שוחטים סמוך לראש כנהוג כדי שבתקיפת אגודל על השיפוי הכובע יצאו הסימנים לחוץ ויראו שנשחטו ואין מדקדקין לעשות התפיסה באופן שמורידים העצמות לאחור אזי הסכין חותך גם אלו העצמות באמצע השחיטה ויש חשש 'שהייה'.

אמנם, ברוב המקרים נעשה החתך בעצמות אלו בצד ימין של השוחט ויתכן שנעשה אחר שחיטת הסימנים וכן טוענים מקצת שוחטים אך אין זה ברור דפעמים נחתכים רובם ותוך כדי כך יכול להיות שהעצמות נחתכות והכל תלוי בצורת התפיסה של השוחט.

מקור דין זה הוא מתרומת הדשן סי' קפ"ה: "שאלה, שחט אווזא ונמצא תוך הוושט קנה של גמי רך ועגול תחוב לאורכו, יראה דאין להכשיר דשיעור שהיה בעוף הוא משהו כשיעור שחיטה של חצי קנה פגום והוסיף עליו משהו והשלימו לרובו, ובנ"ד א"א בלא שהיה שהרי הסימן הוא מתוח בשעת שחיטה והגמי אינו מתוח כי איננו מחובר והמתוח נחתך יותר מהר משאינו מתוח ע"כ הוא שוהה בחתיכת הגמי יותר מחתיכת הסימנים" והתבו"ש סי' כ"ג ס"ק י"ג מסביר דיש זמן שאף הגמי אינו נחתך ואז יש שהיה בשחיטת הסימנים. ובשו"ע הרב יור"ד סי' כ"ג ס"ג מפרש דלכן כתב התרה"ד קנה של גמי 'רך' כיון דדבר רך שאינו מתוח הוא נדחף למטה ולצדדים מפני הסכין משא"כ בדבר קשה שאף שלא מתוח והוא נדחה למטה ולצדדים מ"מ לבסוף כשמגיע לתחתית הסימן מתלבש הסימן על הדבר הקשה מחמת דוחק הסכין על הדבר הקשה והסימן הוא רך ואז נחתכים הדבר הקשה

והסימן יחד ואין שם שהיה. אבל בגמי שהוא רך אין הסימן מתלבש על הגמי אלא הגמי נכפף מחמת הסכין, נמצא כשחותך הגמי, הסימן שנמצא תחתית הגמי אין נחתך אלא לאחר שגמר לחתוך הגמי והוי שהיה - עכתו"ד. וחולק על התבו"ש דלפי דבריו אין חילוק בין רך לקשה אלא כ"ש בקשה אסור כמ"ש בשמ"ח סי' כ"ג ו' אם נמצא תוך הוושט או הקנה גמי או אפילו עשב דק מאוד ונחתך בשחיטת הסימנים טריפה דודאי שהיה משהו בעת חתיכתו וכו' ודוקא בעוף אבל בבהמה יש להקל בזה בהפ"מ אם לא שהוא דבר קשה שודאי עיכב השחיטה א"כ מש"כ בתורה"ד גמי רך לרבותיה וכ"ש קשה.

היוצא לנו, כי לדעת שו"ע הרב כשהוא קשה זה מביא היתר ולתב"ש כשקשה חמור יותר ותלוי בשיטתם בהבנת התורה"ד דלהשמ"ח דיש חשש דלפעמים אין הגמי נחתך ואז הסימן ג"כ אינו נחתך והוי שהיה, א"כ אם הוא קשה יש יותר חשש דפעמים אינו נחתך ולדעת שו"ע הרב אין חשש שמא לא יחתך הדבר הקשה ולכן לסברתו בקשה יש יותר היתר כמ"ש לעי"ל. ואף דאפשר לחלק בין דין דתרה"ד לנ"ד דהקנה של גמי אינו מחובר כלל לעוף משא"כ העצמות שיוצאים מהלשון מחוברים עכ"פ מצד אחד לגוף העוף, מ"מ הא כתב השמ"ח סי' כ"ג סו"ס ו' וז"ל: ויזהר לסלק נוצות העוף לצדדין וכן צמר הכבשים ויסיר החבל לצוואר הבהמה וכ"ז שלא יחתך עם השחיטה ויפסל" ובשמ"ח סי' כ' ס"ז כתב: "אם שחט מהצדדין ונחתך המפרקת ויש חשש אולי נחתך המפרקת בעת שחיטת הסימנים לדין דאסרינן שהייה במשהו טריפה דחיישינן דשהיה בחתיכת המפרקת אבל אם רק נחתך הבשר בעת שחיטת הסימנים לא חיישינן לשהייה דנחתכים יחד". ולכן אותם עצמות שיוצאים מהלשון לצד הסימנים שנחתכים בעת השחיטה המה יותר קשים מבשר ובאם כתב השמ"ח בנוצות שנחתכו בשעת השחיטה לאסור מחשש שהייה אין להקל בנחתכו עצמות אלו וכמ"ש הב"ד. וראיתי שגם הדומ"ץ דבעלזא הגה"ח רח"פ הורביץ החמיר בזה.

ואף בתרנגולים יש עצמות אלו ואצל השוחטים המומחים אינם נחתכים בשחיטה, אבל אצל רבים מהשוחטים נחתכים עצמות אלו בשעת שחיטה. **וחכתי בדבר הרבה כיון דאיכא בזה תרתי לטיבותא, דמחוברים לעוף מצד אחד וגם רכים המה. ושאלתי פא"פ את מרן 'שבט הלוי' שליט"א והשיב דנוטה להקל בזה.** והנה גם יש על תחילת הקנה ממש עצם דק מאד שהולך לאורך הקנה רק כשלושה או ארבעה טבעות ונפסק, וכששוחטים קרוב מאד לראש פעמים שנחתך ופעמים שבורח לצדדים ואינו נחתך עם הקנה. **ולפי"ד מרן שליט"א כאן ודאי שאין חשש שהוא יותר דק מהעצמות שיוצאים בתרנגולים מן הלשון.** עכ"פ לא מצאתי מי שדן בעצמות אלו. ומפליא, שהב"ד דן רק בעצמות של האווזות ולא בעצמות לא של ההודו ולא של התרנגולים ואפ"ל דהוא משום דרק באווזות הולכים עצמות אלו ישר לאורך הסימנים ואינם מתעגלים אלא בסופם לאחר המפרקת שלא כדרכם בהודו שקרוב לראש מתחילים קצת להתעגל לאחריו ובתפיסה נכונה יורדים לאחור, וכיון שלא שחט בהודו סמוך לראש לא נתקל בזה וה"ה בתרנגולים (ואפ"ל גם שלא היה מצוי במקומו עוף ההודו). אבל קשה לומר שהוא מחמת שעצמות האווזים קשים יותר מעצמות ההודו דאף שהוא נכון, **מ"מ כיוון דהשוחטים המומחים והיראים אומרים שהשוחט מרגיש בשעת שחיטה**

כשחותך עצמות הנ"ל בהודו א"א להקל בזה אף שיש שוחטים שאינם מרגישים. משא"כ בתרגולים אין מי שמרגיש כשנחתכים ולכן דינו כבשר העוף. כנלע"ד.

וע"כ, בשחיטת ההודו שלנו, השוחטים מזהירים בזה וגם העמדנו משגיח לבדיקת כל הודו והודו אחר השחיטה לבדוק שלא הגרים ח"ו בשחיטה כיון דהשחיטה נעשית סמוך לראש ויש חיוב מדינא לבדוק מהגרמה ובפרט כשנעשית השחיטה באלכסון וכדאמרן. וכמו"כ לראות באם לא נחתכו העצמות בשעת השחיטה. והודו שבשעת שחיטתו נחתכו העצמות הנ"ל מסומן ואינו משווק עם ההודו ה'חלק' שלנו.

על ליין הבדיקה עומד פועל שמוציא כל הריאות ומניחם על העוף (משא"כ בעופות שיש מכונה שמוציאה את כל הריאות) ושני משגיחים בודקים הריאות של כל הודו והודו ויש משגיח שלישי שהוא המסמן את העופות שלא נמצאים חלק, כמו"כ כשרואים ריעותא ברגליים מסמנים העוף ההודו והוא עובר לבדיקה ולהכשר הרגיל ולא לחלק.

וכבר ביארתי לעי"ל בארוכה עניין בדיקת צומה"ג בהודו שאין אנו בודקין כלל אא"כ נמצא בו ריעותא שאינה גמורה שאז בודקין וכך נוהגים כל הבדצי"ם והוא נכון ע"פ דין. וגם כאן ההוראה שאין לקחת כשיש צרירות דם וכ"ז נעשה ג"כ ע"י צוות משגיחים יר"ש וכן בדיקת הסכינים על הצהי"ט וכמ"ש לעיל.

כך שבעזה"ש"ת הכל נעשה בתכלית הכשרות וההידור בלי פקפוק וכל הפוסל במומו פוסל מחמת בורות ואי ידיעת המצב לאשורו. ולכן נראה דראויים הני עופות משחיטה זו המסומנת בשם "פלייש" לעלות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן בלי פיקפוק ואף להעדפה קאמינא מאחר דנבדקים אחר השחיטה בסימנים כל עוף ועוף ולא ידוע לנו מי עוד שחושש ומקפיד לזה אע"פ שהארנו לדעת שהוא במציאות של דורינו חיוב מדינא והסכים עימדי מרן 'השבט הלוי' בכל עוז. ואולי עבור תיקון זה באנו לעולם.

כל זה נעשה ע"י צוות משגיחים יר"ש העוסקים מלאכתם נאמנה מתוך אחריות ומסירות אין קץ ובראשם ידידי העומד לימיני ה"ה הרה"ג ר' רפאל פאלוך שליט"א העומד על הפקודים במסירות נפלאה ובדביקות ללא פשרות, כה לחיי.

ויאכלו ענוים וישבעו.

וע"ז בעה"ח

ברוך בנימין בהרה"ח ר' משה יצחק שו"ב רושגולד

יום ה' ר"ח שבט תשע"א לפ"ק

כב' הגה"צ הר"ר שליט"א
ניו יארק יצ"ו

א. ח. ד. ש. וש"ת כראוי.

בעניין הצורך בימינו בבדיקת הסימנים אחר השחיטה

קיבלתי מכתבו ולא אכחד שנדהמתי בראותי דבריו ואקדים באלפי סליחות ושלא יפגע מדברי הקשים דמרתחי ב'. כשהגעתם למשחטה וראיתם את בדיקות הסימנים של המשגיחים הרמתם ידיכם לשמים כדוגמת מרן הגר"ש וואזנר שליט"א. אמרתי אז בליבי הנה לפנינו רב בעל מדריגה שהשיג בפעם הראשונה מה שפוסה"ד היה צריך לחזור ולשנות מש"כ ג"פ אך כנראה שכ"ז היה מחמת אורא דא"י שמחכים והשפיע עליכם טובא להשיג הדברים בפ"א.

הנה מבין ריסי אצבעותיכם ניכר שקראתם מש"כ בהעברה בעלמא אע"פ שהוא נכתב בדם תמצית ליבי. וראשית, רצוני לדעת האם חושבים אתם שהשוחטים שם קרוצים מחומר אחר מאלה שבארצה"ק? להוי ידוע לכם שהתשובה ע"ז בהחלט לא ולא בלי שום פקפוק וזה צריך להיות הנחת יסוד אצל כ"ת דסדנא דארעא חד הוא, ועל פליאתכם שלא מצאתם נבילה בשחיטה בעיני אין זו פליאה האם רציתם למצוא אצל ג' או ד' שוחטים כמו אצל י"ב שוחטים? אתמהה? ובפרט בתחילת הנהגה זו נזהרו ביותר כיון שמועטים המה והחשש שיעבירום גדול. גם אני ניהלתי שחיטות קטנות כאלה ושם מצאתי רק פעם בשמונה שבועות בערך פעם פחות ופעמים יותר והעברתי שוחטים אלו משחיטת חלק ואכמ"ל.

ורציתי לברר הדברים, הלא כולם בחזקת כשרות ומומחים בשחיטה מאד והאיך יכול להיות ששוחט יוציא מתח"י נבילה? וחקירתי היתה לברר בכל סוגי השחיטות בין קטנות ובין גדולות שורש בעיה זו וזה מה שהעליתי בחכתי והוא אמת לאמיתה של תורה אך כל דברי אמורים בעיקר על השחיטה כאן בארצה"ק ולא על שחיטתכם שלא ראיתי בעיני אף שיש לי הרבה מה לומר על צורת השחיטה באמריקע בין על הגסות ובין על העופות וד"ל ואכ"מ.

ועכשיו אבקש מכ"ת שיענה על שאלותי:

א. מה יענה כ"ת לעשרות רבות של שוחטים יר"ש ובעלי דעת שהודו בפני שפעמים רבות היו רוצים לעיין בשנית בסימנים אחר זריקת העוף למשפך כיון שהרגישו שהסיחו דעתם ונתעורר בליבם ספק באם נשחטו הסימנים כהלכה, אך העוף איננו כי לקח אותו הליין בנסיעתו, ואומרים הם שלכל שוחט מתעורר רצון כזה מפעם לפעם והוא דבר הרגיל אך אין לא-ל ידם להושיע.

ב. אני בעצמי ראיתי שוחטים רודפים אחר הליין ומוציאים עופות ששחטו ותקפו אגודל ומוציאים עוף שלא נשחט כהלכה ומנבלים אותו.

ג. ושאלתי לשוחטים הנ"ל, א"כ האיך אפשר להכשיר שחיטה זו ? ולא היה מענה בפיהם רק שאין להם ברירה.

ד. וכל זאת שהרגישו בהיסח הדעת, ומה עם העופות שנשחטו ולא הרגישו בהיסח הדעת ? הלא אני בעצמי יכול להעיד שחייתי פעם מאחורי שוחט שיגמור שחיטתו וראיתיו שוחט ותוקף אגודל וזורק העוף למשפך ומשום מה ראשו היה חוץ למשפך ואזי אז תפסתיו והיה סייעתא דשמיא לעשות תקיפת אגודל בשנית ומצאתי שהעוף נבילה בלי פקפוק, והיה השוחט חסידי ויר"ש.

ה. הלא כל השוחטים ועכ"פ רובם ודאי מדברים בשעת השחיטה ממש אם בינם לבין עצמם ואם כשמתקוטטים עם הישמעאלים המגישים את העופות כשאינם מגישים נכון. האם עיני שיכלו של השוחט פנויים לראות הסימנים בשעת השיחה? דעיניים בלא מחשבה כרגליים הוי ולא ראו כלום ונשארים בחזקת איסור. דהלא אף בלא שיחה נצרך השוחט לסייעתא דשמיא גדולה שלא יסיח דעתו מהשחיטה ויהא שקוע בבעיותיו ובצרותיו ולא יבחין כלל בשחיטתו אי הוי כהלכתה.

ו. האם כ"ת יודע כמה שעות ישן השוחט, האם הם באים פעם לשאול באם מותרים לשחוט כשיושנים שעתיים ? ולתשומת ליבו, יש לי עבורו חדשות, שהמומחים אומרים שרוב התאונות הקטלניות באים מנהגים שלא ישנו די הצורך.

ז. האם כ"ת יודע מצב בריאותו של כל שוחט באם מרגיש בטוב או לא ? דמתוך שהוא בהול על ממונו דעת השוחט להקל בזה ופעמים אף לוחצים עליו שיבוא מחמת מחסור בשוחטים.

ח. מדוע תיקנו בעיר בגדד לעשות לכל ס"ת ארבעה הגהות ושלוש בדיקות כמובא בספר 'קול יעקב' דאין לעשות הגהה ובדיקה ע"י אדם אחד כדי להחליף החושים שאפשר שיראה זה מה שהשני אינו רואה ובספר 'שולחן גבוה' סי' ל"ה ס"ק ל"ז הביא דברי מוהר"ש ממארליו שתיקן שהמנקרים ינקרו זוגות זוגות כלומר ששני מנקרים מוכרחים לעבור על כל חתיכה וכ"כ ה'ישועות יעקב' שכך המנהג בלבוב ולעמברג וכך המנהג בא"י.

ט. ומה עם החשש והוא מצוי שעוף מת יפול לארץ ויתלכלך בדם ובשוגג יכניסו למשפך שבו מכניסים העופות השוחטים.

ועכשיו אחזור לראיותי:

ע"ד המצאתו שהשוחטים יקילו בגלל בדיקת השני ולא יבדקו יפה ועי"כ אפשר שיוציאו מתח"י נבילה, א"כ מדוע לא חש ה'שולחן גבוה' וה'ישועות יעקב' להמצאה זו ולהשאיר מנקר אחד שינקר דכשיהיה שניים לא ידקדק הראשון בניקורו ומדוע תיקנו בבגדד ארבע הגהות בס"ת ולא הסתפקו בהגהה אחת הלא לפי"ד המגיה הראשון יתרשל.

אח"כ כותב כ"ת ראייה משיכור שנפסק שלא ישחוט אפי' לא הגיע לשכרותו של לוט שרגיל לבוא לידי דריסה, וכותב כ"ת: וכ"ז הטעם משום כבידות היד ומשום דריסה ולא אישתמיט בשום מקום לומר מפני איכות דעת חלושה הרגיל אצל שיכור, עכ"ד. ולא הבנתי איך דברים כאלו יכולים לצאת מתח"י. הלא לדעת חלושה והיסח הדעת יש תיקון ותקוה כשאחר רואה הסימנים שנשחטו כהלכה משא"כ לדרסה א"א לראות ולהרגיש באם היה דרסה או לאו, ואם חוששים לדרסה אין שום בדיקה אח"כ לברר, ומשו"ה נקטו החשש החמור והגדול בדרסה ומכשירין בדיעבד רק כשגדול עומד ע"ג ורואה שנותן דעתו על השו"ב.

ובאופן שמותר דהיינו כשלא הגיע לשכרותו של לוט מיירי נמי ודאי כששוחט כדרך כל השוחטים מקדמא דנא ולא ראו אצלו שום שינוי דהיינו שלקח העוף ובדק האגפיים והבוקא דאטמא ועשה תפיסה ולקח הסכין ממקומו ושחט ותקף אגודל וכמ"ש בקונטרסי ששחיטה בדרך זו א"א שיהא היסח הדעת, דמדוע נחשוש להיסח הדעת כשנהג כדרך כל השוחטים ועשה כל הבדיקות ? וכ"ז אינו דומה כלל וכלל לעבודת השחיטה של דורינו שנעשית בסרט נע ובכמויות גדולות ובקל מסיח דעת וכדביארנו.

ואיך אפשר לדמות לנהג במכונת ? הלא מות וחיים תלויים בזה או שיהרג אחרים או שיהרג הוא וכמו"כ שוטרים ומצלמות יש לרוב ורשינו ישלל ממנו ואף נהגים אחרים ירשמו מספר רכבו וימסרוהו ובצדק. וא"כ מה הדמיון לשחיטה ? וברור כשמש בצהריים דכל תאונות הדרכים באים מהיסח הדעת והמה לאלפים ורבבות אלא ששם עושה רושם בהרוגים ופצועים רח"ל ונזקים עד אין קץ ואילו בשחיטה אינו ניכר ההיסח הדעת אלא לבורא כל העולמים ולכן החשש גדול מאד ויש להעמיד משגיח ע"כ.

ולסיום נושא זה אשיחה כאבי, שלמה המלך ע"ה אומר דרוב שנים יודיעו חכמה ואף שחכמה אין כאן זקנה יש כאן, הנני יושב בבית המטבחים ל"ז שנים יום יום קיץ וחורף לא פחות מששה שעות ביום והיה כו"כ שנים שישבתי כי"ב שעות ואף יותר ובדקתי נושא זה בשבע חקירות ודרישות ולעסתי אותו במשך השנים מכל צדדיו כך שלא כל רב יכול להכריע בזה אפי' ת"ח גדול ויר"ש ומבקר מדי יום ביומו בשחיטה, ולכן הבאתי הדברים לפני ולפנים מרן בעל השבט הלוי שליט"א ולא לחינם השתהה מרן ג' ימים וחזר על מש"כ ג' פעמים אף שהדברים נראים כפשוטים הפך בהם והפך בהם עד שהכריע שהדברים אמיתיים להלכה ולמעשה, עד כדי כך שהוסיף ואמר לי: "עם כל כוחי אני אתך !".

לכן נלע"ד דמי שראה כל מש"כ בקונטרס ואינו מודה בדברים הנ"ל הנני אומר בכל האחריות שאסור לו לעסוק בשחיטה כי עתיד הוא ליתן את הדין ובودאי דצריך בדיקה אחריו וכאן אשים שביתה לקולמוסי בנושא זה.

גם ראיתי שאר דבריו והשגותיו ובאופן כללי אומר שלא ראיתי מקום לחזור בי במש"כ ועוד חזון למועד להיכנס לכל הפרטים אך אציין כמה פרטים שכתב כ"ת וז"ל: עוד תפס עלי מר א"כ איך מועיל הבדיקה לשני הגידין שאין יורדים למטה עד הרגליים ואיך מועיל הבדיקה להגידין שמאחורי הרגל וכו' דבריו תמוהים דפשוט דאם המציאות של המיעוט המצוי בטריפה הוא מוגבל במקום מסוים באבר בלבד דרך אותו מקום חייב בבדיקה וכו', עכ"ד. שותא דמר לא ידענא הלא גם אנו בדיעה זו ושני הגידין שאינם יורדים למטה המה אחורי הרגל מבחוץ והיינו הגיד הראשון הגדול והשביעי והוא הוא המקום המצוי בו פסיקת הגידין ולעיתים קרובות רואים איך למטה בארכובה הגידין נמתחים יפה וכאילו הכל בריא ושלם וכשפותחים בשוק נמצא קרוע הגיד השביעי וברור הוא שכל הגידין האחוריים לחדא חשבינן ליה לענין זה וכמ"ש בתוס' והוא המקום המסוים הצריך בדיקה ובמפורש כתבתי שאין חיוב לבדוק גידין הפנימיים אבל החיצוניים באם נאמר שהוא מיעוט המצוי יש לבדוק כולם בשוק דוקא ובפרט לדעת השבט הלוי, ויסלח לי ויעיין במתינות בדברינו שם.

גם מש"כ שה'שבט הלוי' הסכים לדברי תלמידו החביב גם זה אינו נכון אלא שרצה להראות שני הצדדים שבנושא זה ושלא יבואו להקל במקום שהתקינו להחמיר וברור לי שלא חזר בו מרן ובפרט שדבריו נכונים מאד לשיטתו וכמ"ש במקום אחר.

ומש"כ שרוב גדולי ישראל הסכימו שיש לבדוק ריאות וצומה"ג לא מיני' ולא מקצת'. ראשית להוי ידוע לכ"ת שהגרי"י פישר זצ"ל הראב"ד של העדה החרדית בירושלים כמעט שמעולם לא נטרפו אצלו עופות משום הריאות וידוע היאך כינה את המחמירים חנים ואכ"מ. גם שמעתי מהגרש"צ ווינר זצ"ל שהיה רבה של המשחטה הגדולה 'עוף ירושלים' וכל מעשיו ופסיקתו היו בהתייעצות עם פוסה"ד מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א ואמר לי בשמו שהלואי והלחם בירושלים יהיה מהדרין כמו העופות של 'עוף ירושלים' שהיתה בהשגחת הרבנות בירושלים ובדקו מקצת הריאות ובצוה"ג רק כשהיה שינוי מראה או קושי ונפיחות במקום צוה"ג. ושמעתי מאחד מחכמי ירושלים שהיה מקורב למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ואמר שמרן זצ"ל אמר לו כי מיום עומדו על דעתו לא ביקר אף פעם בבית המטבחים לא של גסות ולא של עופות ורק לפי מה שסיפרו לו כך פסק, דהיינו כשאמרו שמצוי איזה טריפה אחת ודאי שאמר שיש לבדוקה, כמו"כ בשאר הטריפות שפסק לפי שאלת השואל. וכן גם יבלח"ט מרן הגר"ש וואזנר שליט"א כמעט שלא ביקר בבהמ"ט כלל ורק פ"א נתרצה לבוא לבהמ"ט שבפיקוחי ובבהמ"ט אחר בפיקוח תלמידו וכ"ז בשעה אחת, כך שכל השואלים באו לביתו ושאלו או ע"י מכתבים אך מעולם לא פסקו בטריפות פסק הנהגה לכלל ישראל. ורק לחשש הגרמה הוציא מרן הגר"ש וואזנר קול קורא לשוחטים לבדוק הסימנים מחשש זה כיון ששוחטים כיום סמוך לראש.

וכ"ת אינו יודע דרכם של דברים אלו כאן בארצה"ק בנושא זה עד שיש תחרות חומרות וכל בד"צ ובד"צ מחפש להיות צדיק יותר וכך התחילו הדברים גם עם הבדיקות של הריאות וצומה"ג ולאחרונה קם בד"ץ אחד שמצריך לכל עוף לילך ד' אמות ומחר תבואו לספר לנו שהוא בהסכמת גדולי ישראל, אתמהה ? וגם – אשמח לקבל עופות כאלו ומדוע לא ? הלא יש בזה הידור!! אך כ"ז ע"ג של משפחות מרובות ילדים ולומדי כוללים וסתם קשיי יום החרדים לדבר ה' זו הלכה, וידוע מה שאמר הגה"ק מסאטמר זצ"ל בדרך צחות על דרשת חז"ל: "עשר תעשר בשביל שתתעשר" דהיינו אסר תאסר הטל הרבה איסורים ועי"כ תתעשר כיון שיהא לך אפשרות עי"ז לקחת יותר כסף עבור המצרך, ונאים הדברים למי שאמרם.

**אסיים מעין הפתיחה, דסהדי במרומים שכ"ת יקר בעיני מאד
וחלילה לי ח"ו מלפגוע בגדולי תורה העומדים בפרץ
אך האמת חייבת להאמר ולהישמע.**

מינאי המעתיר שלא יצא מכשול מתח"י

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד, סיון תשע"א

בדין תורבץ הוושט

איתא בחולין מ"ג ע"ב: "כל שחותכו ועומד במקומו זה תורבץ הוושט. וושט עצמו הוא כל שחותכו וכו"ץ" ופירש"י: "ונכפל פי הנקב בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל". עכ"ל והוא הסימן שלא הגרים בשחיטה.

ובדף מ"ד ע"א איתא: "למעלה עד כמה? א"ר נחמן עד כדי תפיסת יד" ופירש"י: "צריך להניח לצד הראש כשלוש אצבעות וארבע" כדי שלא תהיה הגרמה יעו"ש. ובש"ע (ס"כ, ס"ב) כתב המחבר: "דמקום שחיטה בושט הוא כשחותכים אותו מתכו"ץ ושיעור תורבץ הוושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה כדי שיאחז בב' אצבעותיו" וברמ"א שם כתב: "וי"א כדי רוחב ד' אצבעות (כרש"י) ובעוף הכל לפי גודלו וקוטנו" ע"כ. ופי' הט"ז בס"ק ד' כוונת כו"ץ וז"ל: "שהעור מתקמט ונעשה קמטים במקום השחיטה והחלל מתכסה משא"כ בתורבץ הוושט נשאר החלל מגולה ואין מתקמט". ופי' הפמ"ג במשבצות וז"ל: "עין ט"ז דפי' תורבץ נשאר החלל מגולה. וושט עצמו מתכסה החלל ונעשה כעין שנצין. ולפי"ז תורבץ מלשון תרביצא ואכסדרה שהוא מקום רחב" עכ"ל. ומפשטות לשון רש"י, הט"ז והפמ"ג נראה שחלל הוושט מתכסה לגמרי במקום השחיטה. משא"כ כשנשחט בתורבץ נשאר חללו פתוח והוא סימן שעשה הגרמה. אך מצאנו ב'פרי תואר' כאן שפי' דברי הט"ז וז"ל: "ומ"ש שנעשה קמטים והחלל מתכסה ר"ל שנכנס פי ראשו לתוכו ונחסר מרוחב חללו" עכ"ל. ומלשוננו שכתב "ונחסר מרוחב חללו" משמע דלא כל רוחב אלא רק "נחסר מרוחב". ומובא בדר"ת ס"ק י"ז ומובא שם נמי מ'מנחת יוסף' שהגדיל לומר וז"ל: "ושמעתי שזה השיעור של מתכו"ץ היינו שסביב החתך של הוושט יש שם כמין קמטים וקווים זהו נקרא מתכו"ץ. אבל במה שנשאר פתוח ע"פ רוב הוא כאשר נפתח פעם אחת שוב אינו סוגר וגם לפעמים נתפס שם הוושט בהקרומים שסביבו ומימלא נשאר שם פתוח וכו'" עכ"ל. ובס"ק כ"ד הביא משו"ת 'ברכת יוסף' שלכאורה היה אפשר להכשיר כשיש תפיסת יד אף שאינו כוויץ ועומד במקומו, דתלינן דהסימן של כוויץ ועומד עשוי להשתנות מסיבת חולשא, או לאחר שחיטה מקרירות או מחמימות של אויר, אלא שלא רצה להקל נגד התבו"ש עכ"ד. ובאמת נכון הדבר שפעמים מוצאים שינויים בכויצת הוושט והדבר פשוט וברור שהכויצה הרצויה ביותר היא כשנסתם חלל הוושט לגמרי וכמשמעות רש"י הט"ז, הפמ"ג והשמ"ח ואז בודאי שלא הגרים.

ופיתרון שינויים אלו נראה שהוא בשמ"ח ובתבו"ש. וז"ל השמ"ח סי' כ' ס"ד: "בוושט צריך שישאר למעלה כדי תפיסת יד ונקרא תורבץ הוושט והוא בגסה

רוחב ד' גודלים ממקום חבורו בלחי. ועוד סימן בין תורבץ לוושט דהתורבץ כשחותכים אותו מתרחב או עומד במקומו, אבל הוושט כשחותכים שם מתכווץ וסותם חלל הוושט, רק שא"א בקיאים בזה. ובחיה ובדקה והעוף לפי שיעור זה לפי גודלו וקוטנו" עכ"ל. וכתב ע"ז בתבו"ש ס"ק ט' וז"ל: "משמע ברמב"ם ושאר פוסקים דשיעורא דחותכו וכיוצא בזה ושיעור כדי תפיסת יד אחד הוא ומדנחלקו גדולי הקדמונים בשיעור תפיסת יד, י"א משהו וי"א כדי אצבע וי"א ג' או ד' אצבעות וקשה אמאי לא בדקו לראות היכן מתחיל להתכווץ? אלא דגם הם לא היו בקיאים האיך מיקרי מתכווץ ולא סמכו עצמם אבדיקה זו. וכ"ש אנחנו דא"א בקיאים כלל לסמוך אהא, רק נ"מ לחומרא היכא דרואים דלא ניתכוץ ה"ל תורבץ" עכ"ל התב"ש.

ולפי"ז הכל ניחא, דברור היה לחז"ל דאחר התורבץ מתחיל הכיוץ וכל שמתרחק מן הראש נעשה הכיוץ חזק יותר עד שנסתם לגמרי ובזה נחלקו הקדמונים בשיעורו, האם כיוץ כ"ש הוא כיוץ אע"פ שלא נסתם כלל והוא תפיסת יד במשהו, או דכויצה הוא רק אחר אצבע שאז הכויצה חזקה יותר, או בכלל, רק אחר ג' או ד' אצבעות כשנסתם חלל הוושט הוא הכויצה שכיונו חז"ל שהיא מקום השחיטה, וקודם לשיעורים אלו כאו"א לשיטתו הוא תורבץ. אך מש"כ התבו"ש דבכוויץ רק נפק"מ לחומרא, לכאן הוא צע"ג כיון דהיכא שמיתכווץ וסותם החלל אין כיווץ למעלה ממנו, דהיינו שהוא הכיווץ החזק ביותר, וא"כ מדוע שלא יועיל לקולא לומר שאינו תורבץ הוושט? וכנראה שכשנסתם החלל הוא כוויץ לכו"ע דאיזה בקיאות צריך כשרואים שנסתם החלל מכויצה, וכיון דהוא כיוץ ותפיסת יד אחד מ"ט דלא מהני אף לקולא? וע"כ צ"ל דלא קאי כשניתכווץ ונסתם החלל דאז ודאי בקיאים אנו ושרינן, דכיון דנסתם החלל ודאי דאיכא נמי תפיסת יד עכ"פ דהקטן לפי קוטנו דא"א להחלל להסתם כשאין תפיסת יד והוא בדוק ומנוסה, אלא דברי התבו"ש קאי על תחילת כויצה דבה א"א בקיאים ורק כשיש גם תפיסת יד מקילים.

ולפי"ז, השמ"ח בסי' כ' שכתב וז"ל: "אבל הוושט כשחותכים שם מתכווץ וסותם חלל הוושט" ע"כ מיירי כששוחטים באמצע הצוואר כדרך העולם וכמ"ש בתב"ש בסי' כ"ה ב' שהוא לכו"ע כיוץ, דבשחיטה באמצע נסתם חללו לגמרי. אך למעשה השמ"ח סי' כ' ס"ס ד' מכשיר נמי בדיעבד בכיוץ כ"ש כיון דכתב דאם אינו יודע לשער בוושט דעוף לפי גודלו וקוטנו ישער נגד מקום השחיטה בקנה, ש"מ דבכ"ש כיווץ סגי. ואפי' לרש"י דס"ל ד' אצבעות כתבו התוספות בשם ריב"ם דהיינו ברמים גדולים, מכאן ואילך כל חד וחד לפי מה שהוא גדול והקטן לפי קוטנו ולפי"ז נמי הוא שיעורא דעוף כ"ש וכ"ש לשיעורא דבה"ג שהוא בתוס', יעוי"ש שכתבו וז"ל: "כדי תפיסת יד קאמר דמשמע כדי שיוכל לתפוס בשתי אצבעות ואפי' כל שהוא" עכ"ל התוספות. ולכן כשהשוחט עושה תפיסה טובה בצוואר העוף ושוחט בתחילת תפיסתו לצד הגוף ולא לצד הראש, אזי ודאי שיש בו כדי תפיסת יד לכה"פ כ"ש וגם רואים כויצה ודאי דשרי.

וא"כ מהני אף בקמטים וקוים להקרא כיוץ אחר שיש תפיסת יד של השוחט ואף שפעמים רואים אפי' כששחט אחר כו"כ טבעות בקנה והרבה יותר מכדי תפיסה ובכ"ז יש הגרמה בוושט והוא משום דהוושט גמדה ופשטא ע"י תפיסה לא חזקה

של השוחט שגורמת לבליעת ולמתיחת תורבץ הוושט למטה ולהגרמה והיא היא הגורמת גם לשינויים בכויצת הושט דהכל תלוי בתפיסת השוחט וכלשון המהרש"ם בדעת סי' כ"ה ס"ק ה' וז"ל: "והכל כפי ענין בתפיסת הסימנים". עכ"ל. ומשו"ה נמי החמיר התבוס"ש בסי' כ' ס"ק ט' כשאנו כוויץ אפי' כשנשחט לאחר ד' אצבעות, דחלילה להקל כשאין כוויץ כלל. אבל כשכוויץ פשיטא דשרי דמורה שהשוחט עשה תפיסת יד כהלכה וכיון דאיכא תפיסת יד וכוויצה, שרי אף לכתחילה.

ויעוין בדעת סי' כ' ס"ק ה' וז"ל: "וראיתי בשו"ת 'טוב טעם ודעת' מ"ק סי' ל"ג שנשאל בעובדא שאירע ששחטו עוף ונשחט רק הושט והיה בו כפי השיעור הקטן לפי קוטנו אבל הושט לא נתכווץ שם כמו שנתרחק כן נשאר עומד. אם עיקר הדבר תלוי בכוויץ, או דתליא בשיעור שנתנו חכמים. והעיר שם מהא דסימנים לאו דאורייתא, ובע"כ דהעיקר תלוי בשיעור לבד" ולכן פסק להקל ע"ש. והקשה המהרש"ם ואני תמה על ראייתו דא"כ האיך יפרנס דיני סימני עופות טהורים וסימני אילונית וסריס וכדומה למ"ד סי' דרבנן. ובע"כ דיש סימנים שהם הללמ"ס והוי דאורייתא, רק דיש סימנים שהם רק דרבנן וכמ"ש התוספ' בחולין ס"ד ע"א ד"ה סימנים לחלק כן וכ"ה בחדושי הר"ן וכו'. והובא בשם מהר"י אלפנדרי דבסימנים התלויים בידי שמים ולא במקרה הוי דאורייתא יעו"ש וא"כ ה"נ בזה. וממשיך בדעת: "ובגוף הדין הנה מצאתי בת"ח בחולין מ"ד וז"ל: "דלא יהבו רבנן שיעורא לשום מקום הגרמה, כ"א לתורבץ הוושט בלבד, משום דאע"ג דידעו ל' דכל שחותכו ועומד במקומו זהו תורבץ כדלע"ל, אפ"ה יהבו ב' רבנן שיעורא כמה הוי אותו מקום שחותכו ועומד במקומו, לפי שאין הכל בקיאים בזה" עכ"ל הת"ח. ומוסיף בדעת: "וכן מצאתי בדמש"א פ' אלו טריפות דשיעור תפיסת יד ושיעור כיווץ חדא נינהו, אלא משום דא"א בקיאים בזה או משום דבחי"א א"א לידע, לכן נקט שיעור תפיסה והכל אחד". ע"ש. וזהו כדברי השואל שהביא בטטו"ד והוא [הטטו"ד] כתב עליו "שמביא לידי גיחוך והנך רואה שהת"ח ודמש"א כתבו כן והיכא שהסימן גורם חומרא דהיינו שאינו כוויץ א"א להקל אף שיש כדי תפיסת יד, דמסתמא טעה בשיעור המדה כפי ערך הגדול והקטן, או דהשיעור עולה יפה רק ע"פ רוב". ומסיק שם בדעת דכל מ"ש בטטו"ד להוכיח כדעתו, המעיין שם ימצא שדבריו דחויים והביא המהרש"א חולין שם שכתב ג"כ דבחי"א א"א להעמיד על שיעור כוויץ לכן נתנו שיעור דתפיסת יד וכתב ע"ז דמוכח ג"כ דסי' כוויץ עיקר והוסיף להביא דברי הפר"ת וז"ל: "משמע מהרמב"ם דשיעור אחד הוי מקום שחותכין אותו ועומד ושיעור תפיסת יד, אלא דצריך לדעת אמאי הוצרך לפסוק כתרואיהו? וי"ל דהוצרך לאשמועין סימן הכוויץ והעומד להכשיר בסימן זה בעוף דאין שיעורו ב' אצבעות וכו' " עכ"ל. וגם על דבריו אלו כותב המהרש"ם דמבואר דס"ל דבעוף העיקר תלוי בכוויץ ומסיים שם וז"ל: "ולכן אין להקל בזה אם עומד בלא שום כיווץ כלל אפי' בהפסד מרובה".

ומובאים הדברים בקיצור ג"כ בדבר"ת והוסיף להביא ממנה ז"ל: "דבע"כ בעינן תרואיהו דהיינו השיעור במדידה לפי קוטנו וגודלו ובעינן כיווץ ואם שחט למעלה מגבול שיעור שחיטה מדידה, אף אם כיווץ פסולה. וכשאינה כוויץ אף למטה מגבול שיעור השחיטה דמדידה הרי זה הגרמה".

תבנא לדינא, כיון דמהרמב"ם וש"פ נראה דכוויץ ותפיסת יד שיעור אחד הוא וכן הכריע המחבר בש"ע בסי' כ' ואיתו עימו השמ"ח ותבו"ש, הת"ח, ודמש"א, הפר"ת, מנה"ז, והמהרש"ם בדע"ת, ומהם דס"ל דבעוף העיקר תלוי בכוויץ וכדאמרן, אשר ע"כ אין בכוחנו להקל כשאין כוויצה כלל וכדעת הטטו"ד. ואף מקצת מן האחרונים שנוטים לדעתו, מ"מ מהם שכותבים שיראים להקל למעשה נגד התב"ש ומהם שנשארים בצ"ע.

וכבר הארכתי במקום אחר שבדיקה מהגרמה לדעת הראשונים היא חלק מהחיוב הנזכר בגמ' לבדוק אחרי השחיטה שנשחטה כראוי ולהוציאה מחזקת איסור. ובימינו, כששוחטים הרבה עופות בכל יום ושהשוחטים שוחטים סמוך לראש כדי שיקל עליהם לעשות תכיפת אגודל, דעת הפוסקים דחיוב בדיקה מהגרמה הוא מעיקר הדין ולדעתם הבשר אסור אף דיעבד כשלא בדק. ומאחר והשוחט אינו בודק כראוי בתכיפת האגודל את מקום השחיטה גם בוושט באם הוא כוויץ, לכן יש להעמיד משגיח ע"כ.

ולכן, גם בעבור זה אנו מעמידים בשחיטה שלנו בהקפדה יתירה השגחה על השחיטה וכשרואה המשגיח שאין כוויצה כלל מטריך העוף מחשש הגרמה דאורייתא ומצריכנן הן תפיסת יד והן כוויצה ברורה והוא כדי להחשיב העוף כ'חלק', דעי"כ ודאי דאיכא תפיסת יד וכל ספק שמסתפק המשגיח מוריד העוף מהליין. וכן אנו מכוונים את השוחטים לשחוט במקום שאחר השחיטה יש כיווץ גמור שנסתם החלל דבכה"ג לכו"ע הוי כויץ ותפיסת יד.

בס"ד. כ' כסלו תשע"ב

בשיטת המהרש"ג בענין בדיקה מהגרמה

בשו"ת מהרש"ג יור"ד סי' ט"ו למרן הג"ר שמעון גרינפעלד זצ"ל במכתבו לשו"ב דק"ק סאטמער על שהרעישו עליו בכו"כ הלכות שחיטה וגם על שלא בדק הוושט מהגרמה על אף ששחט סמוך לראש, יעוי"ש שהאריך לצדד לזכותו של השוחט ואף על מה שלא בדק הוושט הסכים להקל וכמ"ש שם בס"ק ב' וז"ל: "ועתה נבוא לחסרון השני שהרעיש שלא בדק מתחילה כמה נשאר מן הוושט לצד הראש, גם בזה אין על מעכ"ת אשמה דמה דמבואר בסי' כ"ה דבשלא שחט באמצע הצוואר או סמוך לו בענין בדיקה גם משום חשש הגרמה, היינו לאפוקי שלא יבדוק כלום אבל אם בדק הקנה וראה שהרחיק כמה חוליות מהטבעת הגדולה והרי רואה בעיניו שלא שחט שחיטה משופעת כקולמוס, א"כ, אם השוחט סמך עצמו ע"ז לא עשה שום עוולה חלילה דיכול לסמוך בבדיקת הוושט על מה שבדק בקנה ועל מה שהוא רואה שהשחיטה שווה ביושר ואינו משופע וראה לדבר שהרי בשמ"ח בעצמו בס"ד לענין בדיקת הוושט של עוף כתב להלכה דמי שאינו בקי יכול לסמוך על מה ששחט נגד מקום השחיטה בקנה עי"ש, הרי דמקומות השחיטה של הקנה והוושט שווים הם, וע"כ דהש"ע בסי' כ"ה ושמ"ח שם שציוו לבדוק אחר הגרמה עיקר הכוונה שעכ"פ יבדוק בקנה ושיהי השחיטה שווה וכיון שמעכ"ת בדק בקנה והי' כמה חוליות למטה מהתחלת מקום השחיטה שפיר הי' יכול לסמוך גם על הוושט ועכ"פ בעשה כן אין עליו שום תלונה " עכ"ל.

ונוראות נפלאות ע"ד אלו שיצאו מקולמוסו של פוסה"ד מרן המהרש"ג זצ"ל שקוטנו עבה ממותני אלף פעמים ועפר אני תחת כפות רגליו, אך תורה היא וללמוד אני צריך. דהלוא מנינו לעיל עשרים פוסקים דמצריכים בדיקה מהגרמה ובראשם חמישה ראשונים ה"ה הרמב"ן, הראב"ה, הרא"ש והאור"ח והמאירי ולא מישתמיט חד מניהו שיאמר דסגי בבדיקת הקנה בלבד בו בזמן דבאור"ח איתא בפירוש דהחשש הוא דשמא למעלה משיפוי כובע או בתורבץ הוושט הם נחתכים. וודאי דהי' להם לבאר דאעפ"כ סגי בבדיקת הקנה עכ"פ בדיעבד. דהרי הראב"ה, הרא"ש והלבוש אסרו הבשר אפי' בדיעבד ובודאי דמיירי שבדקו לכה"פ הקנה שבעוף שהוא מדינא דגמ' של עד שיוודע לך ולדבריו סגי בבדיקה זו אף לחשש הגרמה בוושט וא"כ מ"ט אסרו הבשר ? וכל הפוסקים נראה שהסכימו לכך. ועוד, דאי כדבריו דעיקר כוונת השמ"ח שיבדוק בקנה, ע"כ דגם כוונת הרא"ש כך הוא (שהוא הרי המקור של דברי השמ"ח) ולפי"ז אין שום הבנה לתמיהת הב"י שכתב וז"ל: 'ולא ראיתי שום אדם שבודק כן' עכ"ל, והרי כ"ע תוקפים אגודל ורואים

הקנה ולדעת המהרש"ג סגי בהכי לבדיקת הגרמה בוושט וכמעשה השו"ב הנ"ל ולדבריו אין מקום כלל לתמיהת הב"י אתמהה.

והנה כל חילי' דליה וכל ראייתו שהרי בשמ"ח סי' כ' ס"ד כתב להלכה דמי שאינו בקי במקום תחילת השחיטה בוושט יכול לסמוך על מה שישחוט נגד מקום השחיטה בקנה, הרי דמקומות השחיטה של הקנה והוושט שווים הם. א"כ ע"כ דהשמ"ח שס"ל לבדוק אחר הגרמה בשחט למעלה מחציו, ע"כ עיקר הכוונה שעכ"פ יבדוק הקנה בלבד.

הלא כתב התב"ש שם בס' ק ט' וז"ל: "משמע בהרמב"ם וש"פ דשיעורו דחותכו וכוויץ ושיעור כדי תפיסת יד אחד הוא. ומדנחלקו הקדמונים בשיעור תפיסת יד, י"א משהו וי"א אצבע וי"א ג' או ד' אצבעות. וקשה אמאי לא בדקו לראות היכן מתחיל להתכווץ? אלא דגם הם לא היו בקיאים. האיך מיקרי מתכווץ ולא סמכו עצמם על בדיקה זו וכ"ש אנחנו דאין בקיאים כלל לסמוך אהא **רק נפק"מ לחומרא היכא דרואים דלא נתכווץ הו"ל תורבץ**" עכ"ל.

וא"כ פשוט וברור דהיכא שרוצה לשחוט סמוך לראש בעי בדיקה בוושט באם כוויץ וכשרואים שלא כוויץ כלל אסורה באכילה לכו"ע לדעת התב"ש כיון דבודאי הגרים בשחיטה. והיא היא הנפק"מ לחומרא שסיים בה התב"ש בס' ק ט' ולזה ניתכונן השמ"ח בסי' כה' ס"א וס"ב במש"כ וז"ל: "**אבל שחט למעלה וכו' פשיטא דצריך בדיקה מהגרמה ובלא בדק לכו"ע הוי ספק נבילה**" עכ"ד. ובסי' כ' בא השמ"ח לומר שתחילת מקום השחיטה של הקנה והוושט שווים אך ודאי דבעי בדיקה כיון דשכיח הגרמה בסמוך לראש וכמ"ש הט"ז בס' ק ב' והדברים ברורים כשמש בצהריים.

ויעוין נמי ב'לוטה כשמלה' ו'במטה אשר' שביארו מש"כ השמ"ח "ואם אינו יודע בעוף ישער נגד מקום השחיטה בקנה" דהיינו, **לא שיבדוק הקנה לבד ואם נשחט במקום שחיטה, אז יתלה דמסתמא גם הוושט נשחט כנגדו במקום שחיטה, כי הוושט עשוי להמתח כדלקמן סי' כג' סי"ב וא"כ אפשר דהקנה נשחט במקום שחיטה והוושט למעלה ממקום שחיטה, לכך צריך לבדוק הוושט אם נשחט נגד מקום שחיטה בקנה**" עכ"ד. וכשרואים כוויצה ברור הוא שנשחט במקום שחיטה ובלא"ה הו"ל נשחט בתורבץ דאסורה באכילה מחשש נבילה וכמ"ש השמ"ח והתב"ש.

ובפרט שראיתי גם בעיני הרבה פעמים שאע"פ ששחטו אחר כחמש טבעות בקנה ובוושט הי' הגרמה [וכ"כ השוחט השואל בתשובות 'להורות נתן' יור"ד, ח"ד סי' ד' וכתב שם שהוא מעשים שבכל יום יעו"ש]. ובע"כ צ"ל שהוא משום שנמתח הוושט ונבלע, דהרבה תלוי בתפיסת השוחט ולכן מוכרחה נמי הבדיקה בוושט כשהשחיטה סמוך לראש. וע"ז קאמר השמ"ח בסי' כ"ה דבעי בדיקה מהגרמה וכדאמרן, דלא יעלה על הדעת שנכשיר בלא כוויצה כלל ומשו"ה הבדיקה.

והנה, גם בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ג, סי' קמ"ג) למרן הגר"י וייס זצוק"ל - גאב"ד דהעדה החרדית בים-עיה"ק, נשאל בעניין החיוב לבדיקה מהגרמה כבר לפני

יובל שנים, עת התחילו השחיטות הגדולות של ימינו. והאריך לחפש זכות על מנהג השוחטים להקל שלא לבדוק בשחיטה הסמוכה לראש. והביא מש"כ בתשובות מהרש"ג להקל בזה אף בלא בדיקה וראייתו. ויש לדון בדבריו הרבה אך לא רצינו להלאות את הקורא בזה. ובעיקר, גם לא ידענו מדוע יש לחפש זכות בדבר שהוא בחשש תורה כמ"ש בשמ"ח ? דאף בדורות הקודמים ג"כ היו ששחטו סמוך לראש מ"מ מאן ימר שלא בדקו מחשש הגרמה ? ופשוט בדקו ולא זילזלו בזה. רק אח"כ נשתרבב שלא לבדוק מרוב עבודה ומהירותה וא"כ האריך אפשר לנו להמליץ על דבר שהוא בחשש נבילה דאורייתא כלשון השמ"ח ולהכנס בדיחוקים שונים ? אתמהה.

ובמקום להמציא חומרות שלא שיערו אבותינו ורבותינו דהיינו לחייב בדיקה בטריפות אף כשאין מיעוט המצוי פשוט וברור דעדיף טפי לחייב בדיקה מהגרמה שהיא דין בשחיטה אליבא דכל הפוסקים ונכלל בעד שיוודע לך שאמרו חז"ל. משא"כ חיוב בדיקת הריאות וצומה"ג אף במיעוט המצוי הווי דין דרבנן ובאין מיעוט המצוי הוי המצאה חדשנית של הדור האחרון לחייב בדיקה דמ"ש ריאות וצומה"ג משאר שבעים טרפות שמונה הרמב"ם ? דבפוסקים איתא רק חילוק בין מיעוט המצוי לאינו מצוי וכל שהוא בגדר אינו מצוי אף שמתקרב למיעוט המצוי אינו חייב בדיקה לדעת כל הפוסקים ולדעת התבוס"ש והדב"ח הבודק ה"ה מאבד ממונם של ישראל וא"כ לא ידענא מה יחוסם של הריאות והגידיים שמצריכים בדיקה אף כשאין מיעוט המצוי וגלל כן המה מוחתמים כ'חלק' אע"פ שלא נבדקו הסימנים מהגרמה ? והיא תמיהה רבתי.

וגם המנח"י עצמו מסיים בתשובתו וכותב וז"ל: **"וכל זה רק ללמד זכות אבל לכתחילה דברי השמ"ח שרירין וקיימים"** עכ"ל. וחוזר ומדגיש שנית דבריו אלו בסוף דבריו, בהערה בנב. וז"ל: **"אמנם כ"ז רק ללימוד זכות אבל לכתחילה אין לשנות מדברי השמ"ח"**.

ולכן למעשה כבר הארכתי לבאר ע"פ רוב מנין ובנין של הפוסקים דכיון שכיום כולם שוחטים סמוך לראש - לא באמצע הצוואר ולא סמוך לאמצע הצוואר כלשון השמ"ח בסי' כ"ה, ס"א והם שוחטים כך משום שבכך יוצא בסימן בקלות בתקיפת האגודל אחר השחיטה וכדפרשתי, ומאחר ובשחיטות של ימינו גם אם אין שוחטים מהר כפי שאכן מקובל בשחיטות היראים עדיין אין לשוחטים שהות לקיים בדיקה מהגרמה בשני הסימנים.

ואשר ע"כ עשינו תיקון גדול בשחיטה שלנו וחייבנו להעמיד משגיחים לבדיקה נוספת של כל עוף אחר תקיפת אגודל של השוחט לבדוק גם מהגרמה בשני הסימנים והוא מדינא אליבא דכל הפוסקים הנ"ל ובחששא דאורייתא וע"י המשגיחים אפשר לראות הן את השחיטה עצמה שנעשית כראוי לכה"פ ברוב סימן אחד (וכבר הארכתי במק"א בהרחבה הצורך גם בבדיקה זו) והן את מקומה שאינה מוגרמת ורק אחר כל זה הוי דינא דנשחטה הותרה ורק אז הוא ראוי לדרגת כשרות של 'חלק' אמיתי. וכ"ז, בנוסף לבדיקת הריאות וצומה"ג שאנו עושים.

נ.ב.

במקום אחר בארתי די"א דהכוויצה האמורה היא כשנתכווץ הוושט לאחר שחיטה ונסתם חללו לגמרי והיא הכוויצה המעולה לכו"ע. אך י"א דאף שאינו נסתם כשר לכתחילה ויש שהתירו אף תחילת כוויצה. עכ"פ, כשנסתם חלל הוושט לגמרי הוי ודאי שהשחיטה נעשית במקומה הראוי וכשאין כוויצה כלל הוי ספק נבילה דאורייתא לדעת השמ"ח כיון דמוכח דנשחט בתורבץ הוושט ובעקבותיו כל הפוסקים המסכימים לדעתו וכדאמרן.

בס"ד. מנ"א תשע"א

בעניין עד אחד נאמן באיסורים בבדיקת השחיטה **ובבדיקה מהגרמה**

כבר הארכתי לכתוב בכו"כ מקומות אודות הצורך לבדוק בימינו אחר השחיטה שנעשתה כראוי (בנוסף לתכיפת האגודל של השוחט) ובדיקה מהגרמה ושהוא מעיקר הדין אליבא דכל הפוסקים.

וכך הנהגנו בשחיטה שלנו הלכה למעשה להעמיד משגיח על כל עוף ועוף אחר השחיטה לבדוק את השחיטה עצמה שנעשתה כראוי וגם על מקום השחיטה שאינה מוגרמת. והמשגיח מתחלף בכל חצי שעה ויוצא להפסקה בכדי שיהיה מרוכז היטב בעבודתו וגם מקבל תוספת מיוחדת של 100 ₪ על כל עוף נבלה שמוצא בבדיקתו.

והנה ראיתי בספר 'לוטה בשמלה' על השמ"ח שנדפס לפני מאה שנים, דבסי' כ"ה כתב השמ"ח ז"ל: "השוחט צריך שיבדוק בסימנים" וע"ז כתב ה'לוטה בשמלה' לבאר דבריו ז"ל: "השוחט ולא אחר כי אין עד אחד נאמן במקום דאיתחזק איסורא רק היכא שבידו, היינו השוחט אבל אם בא אחר לבדוק בסימנים צריך שניים דווקא" עכ"ל.

ולא אכחד שנדהמתי מהמראה הזה דלפי"ד שוחט שמשום מה לא יכל לבדוק הסימנים וביקש מחברו שיבדוק עבורו אינו נאמן עד שימצא לו חבר שני ובלא"ה א"א להכשיר הנשחט? אתמהה. ולדבריו ה"ה בנ"ד נצטרך להעמיד שני משגיחים על כל עוף לבדיקה שנשחטה כראוי ושאינה מוגרמת.

והנה, הוא דבר המצוי מאוד בשחיטות גסות שיש בודק אחר השוחט כשאנו יכול לבדוק ויש מקומות שהנהיגו כך לכתחילה שאחר שחיתת השוחט את הבהמה או הכבש יש בודק שבודק הסימנים במישמוש ובראי' ואין פוצה פה ומצפצף להצריך שניים. ושאלתי לכו"כ מו"צ ושו"ב מובהקים וכולם פה אחד אמרו שלא שמעו זאת מעולם וכמו"כ חיפשתי בחיפוש אחר חיפוש ברוב ספרי המלקטים כהדר"ת, הדעת, ב"ד, כה"ח וכו' ולא מצאתי שהביאו דין זה ובודאי שיש דברים בגו ולא לחינם השמיטוהו.

ואחר העיון קצת נראה שדבריו צע"ג, דהרי פסק המחבר (סי' א', ס"ה) דחש"ו ששחטו ואחרים רואים אותם שחיתתם כשרה ובשמ"ח סעיף כ"ח הלשון: "ואם מומחה עמד על גבם וראה מתחילה ועד סוף ששחטו כהוגן שחיתתן כשרה אפי' אינם יודעים הלכות שחיטה ולא לאמן את ידיהם רק אירע ששחטו יפה כסומא בארובה מ"מ הרי ראה המומחה שכהוגן נשחטה וכו' " עכ"ל. דמפורש דנאמן היחיד דמומחה פי' יחיד מומחה וסגי בהכי ולא בעינן תרי, דאף סיים דבריו

וכתב 'וראה...' ולא כתב 'וראו', וא"כ היאך אפ"ל כמ"ש ה'לוטה בשמלה' דמש"כ השמ"ח 'השוחט' הכוונה ולא אחר וכו' ? .
ועוד, דבתב"ש סי' א' ס"ק כ"ט כתב וז"ל: "אע"ג דמלשון המשנה ריש חולין דתנן "אחרים רואים" לשון רבים משמע דלא מתכשר אלא בשניים רואין אותו, לאו דווקא, ובחד נמי סגי. כדמשמע ממימרא דרב נחמן דף י"ב וכן משמע מכל הפוסקים והרמב"ם כתב כן בהדיא פ"ד מהלכות שחיטה ה"ה גבי חש"ו עכ"ל. דז"ל הרמב"ם שם: "לפיכך אם שחטו בפני היודע וראה אותן ששחטו כהוגן שחיטתן כשרה" עכ"ל. ומפורש דבחד סגי, וא"כ האיך אפשר לפרש דעת השמ"ח בסי' כ"ה הפך דעתו בסי' א' ? והלא הדברים ק"ו, דבאם בחש"ו סגי באחד מומחה רואה אותם, ק"ו ב"ב של ק"ו כששוחט מומחה שוחט וחברו בודק, ודאי דמהני ושפיר עביד אף לכתחילה.

אומנם הפמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה בשורש החמישי הקשה וז"ל: "וא"כ יש לעיין בבהמה של חש"ו ואחר מעיד ששחט כראוי אמאי מהימן כיון דאיתחזק איסורא ואין בידו שהם לא יתנו לו לשחוט בהמה שלהם ופגיעתן רעה וכ"ש כאן דהפך החזקה והרוב הוא דרוב מעשיהן מקולקלין כדאיפסקא הלכתא לקמן חולין פ"ו ע"ב הורה רבי כר"מ וכו'" עכ"ל. וכן הקשה במשבצות סי' א' ס"ק א' וז"ל: "קשיא לי, חש"ו ששחטו ואחד רואה מהימן, ליבעי תרי דאין ע"א נאמן באיסורים היכא דאיתחזק איסורא אם לא שבידו ושוחט הוה בידו לשחוט כהוגן וכו' " והניח בצ"ע יעו"ש עכ"ד. ובתמיה זו דנו כל האחרונים והתחבטו בה מאד, אשר ע"כ כתב 'הלוטה בשמלה' מש"כ.

אך אישתמיט מיניה הכרעתו של רבינו הזקן בעל שו"ע הרב ב'קונטרס אחרון' (סי' א', ס"ק י"ב במהדורה האחרונה שיצאה בתשס"ה לפ"ק) שקבע הלכה ברורה וז"ל: "וכל היכא דסגי בגדול עומד על גביו סגי אפי' באחד אם הבהמה שלו או שנמסרה בידו לשחוט. שאע"פ שאינו יודע לשחוט בעצמו הרי היה בידו להוליכה אצל מומחה ומשו"ה נאמן לומר שהחש"ו שחטוהו כראוי (ופשוט וברור דכוונתו, דנאמן בעל הבהמה או העוף לומר שהחש"ו שחט כראוי, והוא אחר שראה שהחש"ו לא שהה ולא דרס וגם בדק אחר השחיטה את הסימנים לראות שנשחטו רובם בלי הגרמה וכ"ז אע"פ שהוא יחיד ואין אחר עימו), אבל נמסר להחש"ו (דהיינו שנמסרה אחריות השחיטה לחש"ו) אין עד אחד נאמן במה שאין בידו ואיתחזק איסורא. ומהאי טעמא לוקחים בשר מכל אדם אף שאינו יכול לשחוט בעצמו ונאמן לומר ששחט לו מומחה אע"ג דאיתחזק איסורא הואיל ובידו להוליך למומחה שהמומחים מצויים". עכ"ל שם ובס"ק א' יעו"ש.

ולפי"ז כל הבהמות והעופות הבאים לבית המטבחים נימסרים לשחיטה לידי הרב המכשיר ועושי דברו והואיל ובידם להוליך הבהמות או העופות אצל מומחים הזהירים בשחיטה ובבדיקה שבודקים שנשחטו רוב ללא הגרמה בלי הסח הדעת ומשו"ה נאמנים הרב ועושי דברו דהיינו המשגיחים אף ביחיד על השחיטה שנעשתה כראוי ברוב סימנים וללא הגרמה. והיינו טעמא נמי דמתירים שחיטת תלמידים הלומדים אצל רבם מלאכת השחיטה ופעמים רבות יש שמתקשים בבדיקת הסימנים ורבם אף בודק עבורם הסימנים ביחיד ואין פוצה פה ומגמגם בדבר ולא יתכן שבדבר המצוי כ"כ שימנעו הפוסקים מלהזהיר ע"ז וע"כ כדאמרן.

ולכן, אה"נ בבהמה של חש"ו ואחר מעיד ששחט החש"ו כראוי אינו נאמן, דבעינן תרי עדים וכמ"ש במשבצות (סי' א', סק"א) ורק כשהבהמה של פיקח או שנמסרה ביד פיקח לשחיטה ובידו להוליכה למומחה ולא הוליכה אצל מומחה אלא לחש"ו ששחטה בפניו, נאמן לומר שהחש"ו שחטוהו כראוי כיון שבידו להוליכה אצל מומחה ומשו"ה נאמן אפי' ביחיד. אבל כשנמסר לשחיטה לחש"ו אינו נאמן כששוחטו ואחר מעידו ששחט כראוי ודו"ק. והכוונה במש"כ שנמסרה ביד פיקח לשחיטה, דהיינו שהפיקח יהיה אחראי עליה ועל שחיטתה ולכן נאמן אפי' ששחטה חש"ו וכדאמרן. וכן הכוונה במש"כ כשנמסר לחש"ו לשחיטה, דהיינו כאחראי עליה ועל שחיטתה ולכן אינו נאמן כיון שאין בידו ואיתחזק איסורא ובעינן תרי סהדי שנשחטה כהלכה.

וא"כ, לא מיבעי להרשב"א, הר"ן, והמחבר שס"ל שמוסרים לפיקח לשחיטה אפי' לכתחילה, דהיינו לגדול שאינו יודע הלכות שחיטה כשיש אחד עומד על גביו, משום דרוב מעשיהם מתוקנים [כ"כ הרשב"א בת"ה ומובא בב"ח יעו"י"ש] ונאמן העומד ע"ג להכשירו, אלא אפי' להמרדכי, הגהות אשרי, הרש"ל, הרמ"א, הב"ח והש"ך שאסרו ליתן לכתחילה לאינו יודע אפילו בעומד ע"ג, אבל כשנותנו למומחה וליודע, לית דין צריך בושש דלבודקו אח"כ שנשחט כהלכה סגי ביחיד אחר לכו"ע אף לכתחילה כיון שבידו למוסרו למומחה שישחטנו ויבדקנו בלי היסח הדעת. דאם נאמן אחד אחר בדיעבד על השחיטה עצמה ועל מקום השחיטה אפי' כששוחט חש"ו שאינו יודע ההלכות ורוב מעשיהן מקולקלין והוא משנה מפורשת בריש חולין דכשרה וטעמו כמ"ש בשו"ע הרב, דכיון דכשמוסרו לחש"ו הוא רק לשחיטה בלבד ולא כאחראי, ובידו של בעל הבהמה היה להוליכו אצל מומחה, עאכ"כ שנאמן אחד אחר כשמוסרו לשחיטה ע"י היודע הלכות שחיטה ולא בדק השוחט עצמו אלא המשגיח, דודאי מהני אפי' לכתחילה כיון שבידו וכו' וכדאמרן.

וא"כ כשאנו מעמידים משגיח אחד שבודק העופות אחר שחיטה, ואף שאין זה במקום תקיפת האגודל של השוחט, בכל אופן אנו מקפידים על כך מעיקר הדין משום שמצוי שהשוחט מסיח דעת בשחיטה וכן אינו בודק את הוושט בתקיפת האגודל אחר השחיטה מחשש הגרמה בו בזמן שכל הפוסקים הכריעו דכששוחט סמוך לראש יש לחוש להגרמה ובלא"ה הבשר אסור באכילה - בכה"ג בודאי דנאמן המשגיח הבודק אחר השוחט אפי' ביחיד לומר שנשחט כהלכתו כיון דבידו להוליכה למומחה וכדאמרן.

[ואחר שכתבתי כל הנ"ל מצאתי בדר"ת (סי' א', ס"ק קס"א) שכתב בשם ספר 'שושנים לדוד' על המשניות ריש חולין שכתב דאע"פ שכתוב אחרים בלשון רבים לאו דוקא היא דאפי' אחד ע"ג סגי יעו"י"ש ע"כ. והביא תמיהת הפמ"ג בפתיחה ובמשב"ז דאין ע"א נאמן באיסורים היכא דאיתחזק איסורא היכא דלא הוי בידו והאיך סגי ע"א עומד ע"ג דבעינן תרי סהדי והניח בצ"ע. אך הביא מספר 'פרי עץ הדעת' (כת"י בחלק ב', בהשמטות מסי' ג' במהד"ב) שמתרץ קושית הפמ"ג בזה והביא כמה ראיות מש"ס ופוסקים דעד אחד כשר שראה ששחטו ואפי' אין הבהמה של העד מהני. ואח"כ מביא הדר"ת דברי שו"ע הרב בקונטרס אחרון שהבאנו לעיל יעו"י"ש ודו"ק].

דו"ד בדיון חיוב בדיקה אחר השחיטה מהגרמה –

ובשיטת הרשב"א דא"א רוב מצוין אצל שחיטה מומחין מטעם המיעוט
שאינו תלוי במעשה

ב"ה, אייר תשע"ה

לכבוד הרה"ג ר' ברוך רושגולד שליט"א

**מרא דשמעתתא דהלכות שחיטה וגדול מזכי הרבים באכילת בשר הכשר
לכתחילה ללא פקפוקים.**

האמת שלא היה לי העזה לכתוב כלום למע"כ בהלכות ובנושא שכבר מע"כ כבר יגע בו מכל צדדיו עשרות בשנים, ואני בער ולא אדע שהתחיל קצת לעיין בהלכות שחיטה. אך היות וכבר דברתי עם מע"כ חשבתי שלפטור בלא כלום א"א, ולכן כתבתי כתלמיד קטן הדן לפני רבו בקרקע ובוודאי שהכל רק כדרך משא ומתן של תורה.

בקונטרס הנפלא 'וזבחת כאשר ציוויתך', דיני שחיטה סמוך לראש הנהוגה כיום ובחיוב בדיקה מהגרמה בקנה ובוושט (באות ג') הוכיח מפשטות לשון הגמ' והראשונים שיש חיוב לבדוק מהגרמה בשני הסימנים גם בעוף.

ולאחר העיון נראה לי לדחוק בדברי הראשונים ולומר שחיוב הבדיקה מהגרמה בעוף סגי באחד משני הסימנים. ואף שעמד לנגד עיני דברי מע"כ שגם כאן יש חשש, כיון שיש פעמים שנשחט הוושט לפני הקנה וא"כ עדיין יש חשש שלא הייתה שחיטה כדין ואין לנו עדיין את הידיעה שיוודע לך שנשחטה כראוי. בכ"ז אפשר שבזה נוכל לסמוך על רוב שאינן מורגמים ואפשר שסגי בבדיקת הקנה.

והטעם שאפשר לסמוך על רוב שאינן מורגמים אף שלא סמכו על רוב שוחטין כהוגן ששחט רוב וצריכים לבדוק ששחט רוב בסימנים ובזה אין חולק שיש בזה חיוב בדיקה, נראה עפ"י דברי רבינו הפמ"ג ב'ראש יוסף' (חולין ט') ד"ה 'במתניתא' שכתב שהטעם שא"א לסמוך על רוב שוחטין כהוגן וחייבים לבדוק ששחט רוב, כיון שכשהרוב תלוי במעשה והמיעוט לא תלוי במעשה א"א לסמוך על רוב ולכן כיון שרוב שוחטין כהוגן הוא רוב התלוי במעשה לומר ששחט רוב, והמיעוט שלא שוחטין רוב לא תלוי במעשה, אלא החשש שלא שחטו כהוגן אין לזה דין של רוב, וחוששין למיעוט שלא שחטו רוב וחייבים בדיקה.

ולפי זה אפשר אולי לומר אף שבוודאי לפי טעם הפמ"ג חייבים גם לבדוק מחשש הגרמה כיון שהחשש שלא שחט במקום שחיטה הוא גם חשש בשל מיעוט שאינו תלוי במעשה כי החשש הוא שמא לא שחטו במקום, ואף שרוב שוחטין במקום שחיטה נקרא רוב שתלוי במעשה ששחטו במקום שחיטה וא"א לסמוך על הרוב וצריך בדיקה מהגרמה. אבל אם בודק ששחט כראוי לפחות סימן אחד, וידוע ששחט כראוי במקום שחיטה אפשר שסגי, אף שברור שאם הגרים בוושט לפני

ששחט את הקנה כהוגן אין לזה דין שחיטה, אך כיון שהרוב אינן מגרימים, לא חוששים למיעוט שמגרימים כיון שהוא מיעוט שתלוי במעשה כי אם לא נגע בוושט אינו נפסל ורק החשש שמא עשה מעשה ושחט בתורבץ הוושט. ובמקום שגם המיעוט תלוי המעשה וגם הרוב תלוי במעשה שפיר למסמך על הרוב.

תבנא לדינא שאם במציאות (ואיני בקי כלל במציאות) שהשוחט עוף יכול לראות כשתוכף אצבע שהקנה נשחט מתחת לשפוי כובע אפשר שסגי ואין צריך לבדוק יותר.

אסיים מעין הפתיחה שחוששני שאפשר שמפורש בספרים דלא כמו שכתבתי וסומך אני על מע"כ שיודיעני באם היה לי טעות בדבר משנה.

אברהם לוי - בי"ש

בס"ד, מנחם אב תשע"ה.

כב' הרה"ג ר' אברהם הכהן לוי שליט"א מו"צ מובהק דק"ק בית שמש

מאחר שאמרתי לך דעתי פא"פ לא נזדרזתי להשיבך תשובה מפורטת בכתב ואחר עד עתה ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

קבלתי מכתבך ונהנתי לראותך מתאמץ ליישב מנהג העולם שלא לבדוק הוושט מחשש הגרמה והוא ע"פ מש"כ ב'ראש יוסף' בחולין דף ט' בטעם שחייבו חז"ל לבדוק שנשחט רוב ולא אמרין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ורוב עדיף מחזקה דהיינו מחזקת איסור וייתכשר הנשחט בלא בדיקה, וע"ז כתב שם דכיון דהרוב תלוי במעשה שישחט רוב והמיעוט שאינם שוחטים רוב אינו תלוי במעשה אלא ממילא הוא בזה מסתבר דמילתא דממילא שכיחא טפי מרובא דתלוי במעשה.

ולפי"ז יפה שאלת מדוע מחייבים בדיקה מהגרמה מאחר שהן השחיטה והן ההגרמה תלויים במעשה וא"כ ליזיל בתר רובא ולא נצריך בדיקה מהגרמה. ולכן חידשת דמיעוט המגרים אינו נחשב למעשה כיון שהחשש הוא שמא לא שחטו לכן אינו נחשב למעשה והדרא דינא לחייב בדיקה ולכן כתב הפמ"ג דהוי נבילה ודאית כשלא בדק מהגרמה כששוחט סמוך לראש. וכ"ז קודם שרואה סימן אחד שחוט בעוף כהלכתו, אבל לאחר שרואה הקנה שחוט בלי הגרמה אזי מתהפך ההגרמה בוושט למעשה וא"צ בדיקה דאזלינן בתר רובא. דרוב התלוי במעשה ומיעוט התלוי במעשה ודאי דאזלינן בתר רוב. אשר ע"כ אע"פ ששוחט סמוך לראש סגי בבדיקת הקנה בלבד, עכת"ד.

אך מה אעשה שאחרי שקראתי דברך ושנית ואף שילשתי לא זכיתי לירד לסוף דעתך. ראשית, האיך אפ"ל דכיון שהחשש הוא שמא לא שחטו לכן אינו נחשב למעשה. הרי החשש שהוא עושה מעשה המנבל את העוף וא"כ היאך שייך לומר בציחצוח מילים שהחשש הוא שמא לא שחטו ובכך לשנות ולבטל מעשה ולומר שהגרמה אינו תלוי במעשה בו בזמן שהחשש להגרמה ע"י מיעוט המגרים הוא חשש גדול שעי"כ נאסר העוף ואף מטמא כדין נבלת העוף. וכמו שנקבע שרוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן ושוחטים רוב דהוי רוב התלוי במעשה, ה"ה והוא הטעם במיעוט שוחטים המגרימים ג"כ הוי מיעוט התלוי במעשה ואין שום סברא לחלק. ובפרט, דבבכורות איתא דמיעוט שאינו תלוי במעשה היינו מיעוט בהמות שאינם מתעברות והכוונה שלא עלו עליהם הזכרים וא"כ מנ"ל מה שכתבת ?.

וגם, לומר על אותו מעשה דמשום שהוא קודם ראיית הקנה לא הוי מעשה ואילו אחר ראיית הקנה הוי מעשה הוא דבר שאין הדעת סובלתו, דהמעשה הוא מציאות שנשתנתה ע"י מעשה האדם ואין הראיה ולא לשום הלכה שנשתנית עקב הראיה שום קשר למעשה, כך שלענ"ד הדברים הנ"ל משוללים יסוד והבנה.

אומנם, לפי דברינו הדרא קושיתך לדוכתיה מדוע חוששים אנו להגרמה ומ"ט כתב הפמ"ג דהוי נבילה ודאית לדעת התב"ש כששחט סמוך לראש ולא בדק מהגרמה, מכיוון דתרווייהו הן הרוב והן המיעוט תלויים במעשה וודאי דבעינן למיזל בתר רוב ולא נצריך בדיקה מהגרמה ?.

ראשית רציתי להודיעך שהמקור לדברי ה'ראש יוסף' הוא הרשב"א שאמר כן על שחיטת רוב ואפשר דס"ל להרשב"א כדעת הרי"ף והרמב"ם שלא הזכירו כלל שיש לחשוש להגרמה. ומה שכתבתי במאמרי על הגרמה (ס"ו) דאף לדעת הרי"ף והרמב"ם חיישינן להגרמה, הוא משום דברי התב"ש שכתב דבשוחט סמוך לראש לכו"ע חיישינן להגרמה ולכן כתבתי שאפ"ל שאף לדעת הרי"ף והרמב"ם חוששין כשנשחט סמוך לראש. אבל לכאורה באם טעמם כטעם הרשב"א שאין הולכים אחר הרוב לדעת שנשחט רוב הוא משום שהוא רוב התלוי במעשה והמיעוט אינו תלוי במעשה ולפיכך אינו נחשב לרוב, אזי לפי"ז א"צ בדיקה מהגרמה אפי' כשנשחט סמוך לראש כיון דתרווייהו הוי במעשה ובודאי דאזלינן בתר רובא וא"צ לבדוק מהגרמה. אך הוא דוחק גדול לומר כן שהרי"ף והרמב"ם והרשב"א לא חששו להגרמה כלל בו בזמן שהבה"ג וסיעתו חששו אף לעיקור אע"פ שרק מיעוט נעקרים והוא תלוי במעשה ורובא אין נעקרים ואינו תלוי במעשה. דודאי דבעי למיזל בתר רוב שאינו תלוי במעשה ולא לחשוש לעיקור כלל דהרי אף כשהמיעוט אינו תלוי במעשה לא אזלינן בתר רוב התלוי במעשה, כ"ש כשהרוב אינו תלוי במעשה ודאי דבעינן למיזל בתר רוב זה ולא לחשוש לעיקור וכמ"ש הש"ס בבכורות (כ', ע"א) דמשני רבינא התם דכי אזלינן בתר רובא ה"מ ברובא דלא תלוי במעשה וכו' ואפ"ה חש הבה"ג וסיעתו לעיקור מכיון שהוא דין בשחיטה ובעינן עד שיוודע לך ולא אזלינן בתר רוב וכמ"ש בשו"ע הרב (סי' כ"ה, ס"ק ג') בדעת בה"ג בפירוש, עאכ"כ דהגרמה דהוה דין בשחיטה לכו"ע והיאך אפ"ל שהנ"ל לא חששו להגרמה מבלי לומר כן בפירוש. ובפרט, דהתב"ש כתב דבשוחט סמוך לראש לכו"ע חיישינן להגרמה.

אך אפשר לומר בשופי לדעת התב"ש דאה"נ כשנשחט באמצע הצוואר ס"ל להרי"ף והרמב"ם דאין חוששין להגרמה דאזלינן בתר רובא שאין מגרימים כיון דתרווייהו תלויים במעשה וגם אינו מצוי כלל ודלא כשאר הראשונים דס"ל דאף כשנשחט באמצע הצוואר בעי בדיקה מהגרמה, דהם ודאי דלא ס"ל כלל טעם הרשב"א. אך הרי"ף והרמב"ם ס"ל דיש לחלק בזה, דכשנשחט באמצע אזלינן בתר רובא כיון דהן הרוב והן המיעוט הוי במעשה וכשיטת הרשב"א ומשו"ה לא הזכירו חיוב בדיקה מהגרמה מכיון ששחטתם היתה באמצע הצוואר כדרך כו"ע ואז אזלינן בתר רובא שאין מגרימים וא"צ בדיקה. משא"כ כשנשחט סמוך לראש ס"ל להצריך בדיקה מהגרמה דמכיון שהוא מצוי ויש גם חזקת איסור, יש לבדוק וכמ"ש הרשב"א עצמו (בתה"א בית ב' שער ג', דף ל"ג ע"ב) וז"ל: "אפילו בריאה א"צ לבדוק מן התורה דרוב בהמות כשרות הן ורובא דאורייתא הוא וכדייקין לה בפ"ק דחולין וכ"ו אבל בסירכות שבריאה הואיל והדבר מצוי וניכר לעיניים הצריכו לבדוק אחריהם לכתחילה" עכ"ל. וכמ"ש הש"ך לגבי עיקור דיש לכתחילה לחוש לדברי בה"ג דמסתבר טעמיה משום דמי לריאה וכו' משום דשכיח בה טריפות והכא נמי שכיח הוא לעשות שמוטות בשעת שחיטה עכ"ד. וכ"ז לענין חשש שמוטה, דס"ל להש"ך בארוך לדעת בה"ג שהוא דין בטריפות ולא בשחיטה וכדעת הרא"ה ולכן הכריע (סי' כ"ה ס"ק ב') שבדיעבד אם לא בדק מעיקור כשר כיוון דאין חזקת סימנים עקורים ואזלינן בתר רוב סימנים שאינם עקורים. משא"כ הכא בחשש הגרמה שהוא מצוי ויש גם חזקת איסור, ודאי יש לבדוק והיינו כשנשחט סמוך לראש ואף לדעת הרשב"א יש חיוב בדיקה כששחט שם כיון שמצוי אז הגרמה לא אזלינן בתר רוב וכמ"ש בתב"ש שהוא לכו"ע, מכיון שהוא דין בשחיטה ליידע ממש דהוי אחד מחמישה הלכות שחיטה שנאמרו למשה מסיני, לכן בעינן עד שיוודע לך וכשלא נבדק נאסר אף בדיעבד.

ולמאי דאמרן איכא נפק"מ טובא לדעת הרשב"א בין כשלא בדק שנשחט רוב לבין כשלא בדק מהגרמה כששחט סמוך לראש. דכשלא בדק שנשחט רוב אזי מכיון דאיכא מיעוט שאין שוחטים רוב ואינו תלוי במעשה ומשו"ה אין כאן דין רוב והוי ספק השקול ובזה העמידו בהמה בחזקת איסור כבחייה ואסורה באכילה מדאורייתא, דסוקלין ושורפין על החזקות. משא"כ כשלא בדק מהגרמה הוי אסורה באכילה מדרבנן מדין מיעוט המצוי שחייבו חז"ל בבדיקה, דמדאורייתא אזלינן בתר רוב שאין מגרימים מכיון שהן הרוב והן המיעוט תרווייהו תלויים במעשה משא"כ למרדכי הרא"ש והרמב"ן המובא לקמן אף כשלא ראה שנשחט בלא הגרמה אסורה מדאורייתא וכ"ה ודאי דעת הראשונים המחייבים בדיקה מהגרמה אף כשנשחט באמצע הצוואר. [ולוהי ידוע לך דיש חילוק הגדרת מיעוט המצוי בין היכא דיש חזקת איסור לבין היכא דליכא חזקת איסור. דהיכא דאיכא חזקת איסור אזי אף למיעוטא דמיעוטא חיישינן כגון שלא נשחט רוב וכן שמא הגרים כשנשחט סמוך לראש. משא"כ כשאין חזקת איסור כגון בחשש טריפות אין חוששין כ"כ. דהנה לדעת הריב"ש מיעוט המצוי בזה הוא קרוב למחצה ולדעת המשכנ"י הוא אחד לעשרה ולדעת המהרש"ם הוא אחד לששה. כך שחילוק גדול ביניהם].

וזאת למודעי, דמלבד טעם הרשב"א מצינו עוד ג' טעמים בראשונים על מה שאנו מחייבים בדיקה שנשחט רוב. דהרא"ש והרמב"ן ס"ל דמה שאמרו חז"ל עד

שיוודע לך הכוונה לידיעה מוחשית וודאית ולא סמכין על רוב שהוא אינו ודאי וכלשון הרא"ש ז"ל: "ובודקים הסימנים אחר שחיטה הא נמי הלכות שחיטה היא" עכ"ל דכך קיבלו חז"ל שאחר השחיטה יש לבדוק הסימנים וכדאמרן שהוא דין בשחיטה מדאורייתא לדעת הבה"ג, הרמב"ם והמרדכי וכמ"ש התב"ש (בס"ק ג') ולכה"פ מדרבנן. ולשון הרמב"ן: "ובעין ידיעה ודאי וכמו שאומר ר' הונא עד שיוודע לך וכ"ו ולא סמכין על רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן" עכ"ל.

והמרדכי כתב (חולין רמז תקע"ח) ז"ל: "ולכא למימר זיל בתר רובא ורוב העולם שוחטים רוב הסימנים, דכיון דבחזקת איסור עומדת איכא למימר סמוך מיעוט לחזקה. ועוד דאינו מבורר זה הרוב דכמה פעמים שוחטים שאין רוב סימנים נשחטים" עכ"ל (ויעוין בחולין פ"ו ע"ב בתוספות ד"ה 'סמוך מיעוטא' ובקידושין פ' ע"א וביבמות קי"ט ע"ב בתוספות ד"ה 'וחזקה לא עדיף'. יעוי"ש מה שדנו הראשונים בזה). והראשונים המחייבים בדיקה מהגרמה אף בנשחט באמצע הצוואר ע"כ דלא ס"ל כטעם הרשב"א בחיוב בדיקת רוב אלא כשאר הטעמים הנ"ל ולכן מחייבים בדיקה מהגרמה אף בנשחט באמצע הצוואר אבל לדעת הרשב"א כשנשחט באמצע הצוואר ודאי דלא בעי בדיקה מהגרמה כיון דתרוויהו תלויים במעשה הן השחיטה והן ההגרמה וודאי דאזלין בתר רובא שאינם מגרימים ולכן א"צ בדיקה. ואפ"ל נמי דלשיטת הרא"ש המחייב בדיקה מהגרמה רק בשוחט סמוך לראש דשכיח ביה הגרמה ולכן מחייבין בדיקה אף דרוב שוחטים אינם מגרימים, דהרא"ש ס"ל דבעין ידיעה ודאית ולגבי שחיטת רוב אינה נקראת ידיעה ודאית עד שיראה וה"ה לגבי הגרמה כששוחט סמוך לראש, משא"כ כששוחט באמצע אזי כיון דאינו מצוי כלל הגרמה כיון שאז כמעט וא"א להגרים, הוי כידיעה ודאית שלא הגרים ואע"פ שלא בדק מהגרמה, הוי כרואה שלא הגרים.

ונראה בהסבר מחלוקת הרא"ש ושאר הראשונים, דלדעת הרא"ש חזקת איסור שיש לכלל בע"ח בחייו הוא גורם להצריך בדיקה רק כשיש חשש שנשאר עוד חזקת האיסור ואפילו הוא רחוק ואינו מצוי אלא אצל מיעוטא דמיעוטא של השוחטים, מ"מ הוא מחייב בדיקה להיוודע שאין כל חשש. משא"כ כשאינו מצוי כלל אינו מחייב בדיקה אע"פ שיש במציאות אפשרות להימצא. אך דעת שאר הראשונים להחמיר יותר, דכל שיש במציאות אפשרות לחשוש חיישינן מאחר ויש חזקת איסור ואע"פ שאינו מצוי כלל, אינו נותר אלא בבדיקה. והנפק"מ ביניהם, כשנשחט באמצע הצוואר לאורכו, דלדעת הרא"ש וכל הפוסקים א"צ בדיקה כיון דאז אינו מצוי כלל הגרמה ולכן דינו כרואה שלא הגרים, משא"כ לשאר הראשונים אינו נותר אלא בבדיקה דהיינו בראיה ממש כיון שבמציאות יש אפשרות להגרמה אפי' כשנשחט באמצע הצוואר והוא כשנבלעים הסימנים לגמרי, דהיינו שנבלעו עד למטה מחצי אורך הצוואר בשעת השחיטה ממש ואף על כן ס"ל לרוב הראשונים דיש לחשוש. ומכל הנ"ל אנו למדים כמה חששו כל הראשונים כולל הרא"ש מלהוציא מחזקת איסור היכא דלא ברירא לן ודאות התירו וא"כ האיך אנו נקל בזה, אתמהה.

והוסיף האור"ח עוד טעם חשוב לנ"ד ז"ל: "ועוד כיון דקיי"ל דאי לא בדק טריפה יש להחמיר בזה" עכ"ל. והאור"ח שמזכיר מפורש שהחשש הן על הקנה והן על

הוושט הסמיך הלכה זו על דברי שמואל דקאמר בסתמא דהשוחט צריך לבדוק בסימנים ולא קאמר דצריך לראות בסימנים אם נשחטו, ש"מ דתרי בדיקות בעינן דהיינו שנשחט רוב וגם שלא הגרים. ושמואל ודאי דמיירי אף בעופות ועל כך קאמר שיש לבדוק הקנה והוושט וכמ"ש באור"ח.

ואחר כותבי נזכרתי שכבר כתבתי במאמרי על הגרמה בסי' ז' בשם ה'לוטה כשמלה' ובשם ה'מטה אשר' שכתבו על מש"כ השמ"ח בסי' כ' וז"ל: "ואם אינו יודע בעוף ישער נגד מקום השחיטה בקנה" עכ"ל. ופירשו לא שיבדוק הקנה לבד ואם נשחט במקום שחיטה אזי יתלה דמסתמא גם הוושט נשחט כנגדו במקום שחיטה כי הוושט עשוי להמתח כדלקמן (סי' כ"ג, י"ב) וא"כ אפשר דהקנה נשחט במקום שחיטה והוושט למעלה ממקום שחיטה ולכן צריך לבדוק גם הוושט אם נשחט נגד מקום השחיטה בקנה, עכ"ד. ומפורש כאן שלא כדבריו ואכמ"ל.

לכן פשוט וברור כמו שכבר ביארתי בארוכה שיש חוב גמור על כל שוחט לבדוק גם הוושט שאין בו הגרמה ובלא"ה הוי לכה"פ ספק נבלה דאורייתא וכמ"ש השמ"ח בס"ב. ומשו"ה אסרו הראשונים הנ"ל וכל הפוסקים את הבשר שלא נבדק מהגרמה. וא"א לומר דכולם מיירי כשלא נבדקו הסימנים כלל ולכך אסרו אבל כשנבדק סימן אחד בעופות היו מתירים, דא"כ מדוע לא ביארוה הפוסקים כלל והאיך לא גילו לנו חידוש זה שיש אופן שמתירים הבשר כשלכה"פ נבדק סימן אחד שנשחט בלא הגרמה והיאך אפשר לומר שכולם רק 'חידשו' הלכה שהיא לכו"ע ללא עירעור כסתמא דש"ס (חולין ט"א) בשם ר"א בן אנטונינו לאסור הבשר כשלא נבדק, אתמהה. וגם לא שייך לומר שיש כאן רק פליטת הקולמוס לאסור כשלא נבדקו הסימנים כלל, שהרי הבאנו כחמשה ראשונים וכעשרים אחרונים והייתכן כדבר הזה שאף אחד לא יזכיר האפשרות שנבדק סימן אחד ונתיר הבשר, אתמהה. בו בזמן שהוא דבר הרגיל ושכיח מאד מאד לראות רק הקנה. ובפרט שכו"כ מהם מדברים בפירוש בעופות שבהם סגי מעיקר הדין בשחיטת סימן אחד וכשנשחט רק סימן אחד כשר הוא לאוכלו לכתחילה כשנשחט בלי הגרמה. ובאם נאמר דכשנשחטו שני הסימנים סגי נמי בבדיקת הקנה לבד שלא הגרים, הוול"ל חידוש עצום שהיה לפוסקים להזכיר היתר הלכה זו ולא להסתפק באמירה גרידא שאוסרים הבשר כשלא נבדק מהגרמה. ורוב האחרונים ובראשם הט"ז והשמ"ח בתבו"ש קאי על דברי הרא"ש דמיירי בעופות בשני תשובותיו יעו"ש (בכלל כ', סי' יג' ובסי' י"ד) וכן הלבוש קאי בעופות. והאור"ח מפורש מזכיר בדיקת קנה ווושט ולא מחלק בין עוף לבהמה. וכמו"כ גם הכה"ח כתב מפורש שרואים שנשחט רוב ורואים ג"כ את הוושט אם הוא כוויץ. ולשיטתך, האיך העלימו היתר זה שיש בו גם חידוש שאע"פ שיש חזקת איסור ואיננו יודעים האיך שכבו הסימנים בשעת השחיטה וגם מצוי להגרים, אעפ"כ אזלינן בתר רוב כיון שראה הקנה שחוט בלי הגרמה. וכמדומני שהיא תמיהה זועקת.

ובא וראה מש"כ מרן החזו"א בעניין אחר בשביעית (סו"ס ז') וז"ל: "אם האמת דלקיטה כאחת וכ"ו, היה הדבר שגור בפי כל הראשונים ז"ל מפרשי המשנה והיו הדברים לראשית חובתם לפרשם ולהוכיח הראיות ע"ז. ושתיקתם כפרושם שהדבר כפשוטו. וזה בליבי ההכרעה היתרה מכל הראיות" עכ"ל.ק.

וביותר מפליא על המהרש"ם שאמר על עצמו שבכל לילה שהוא ער מביא הרווחא לאחינו בנ"י שחוסך מהם אלפים ורבבות ע"י שמחפש ומוצא דרכים ע"פ ההלכה להקל וכמ"ש בדבר"ת בהקדמה והוא היה מגדולי המשיבים בדורו דור דעה וכוחו היה גדול בכוחא דהתירא דעדיף ובזה היה חד בדרא ממש ואעפ"כ לא מצא דרך ומקום להקל אלא בתרנגולות ע"פ דעת יחיד של התשב"ץ משא"כ בתרנגולים אסר אף בדיעבד. ובאם כנים היו דבריך בודאי שהיה שש ושמח להקל ולהתיר בכל העופות אפילו לכתחילה ועכ"פ בדיעבד גם בתרנגולים. גם פוסה"ד בדורינו הבינו בדעת הראשונים והאחרונים שהכוונה לבדוק גם בעוף הקנה והושט וכמ"ש בתשובותיהם יעו"ש.

ובד"א אכתוב לך מה שניתקשתי בדברי הרשב"א בטעם בבדיקת רוב. שכתב הרשב"א (חולין דף ט', ע"א ד"ה 'מר' ובדף י"ב ד"ה 'ומיהו') וז"ל: "אבל ברובא דתלוי במעשה ומיעוט לא תלוי במעשה שבקינן רובא דתלוי במעשה וכדתנן בבכורות כ' ע"א הלוקח בהמה מן גוי ואינו יודע אם בכרה אם לא בכרה ר' ישמעאל אומר עז בת שנתה לכהן מכאן ואילך ספק. והוינן בה בגמרא מכאן ואילך ספק ליזל בתר רובא ורוב בהמות מתעברות ויולדות. ופריק לה רבינא כי אזלינן בתר רובא ה"מ ברובא דלא תלוי במעשה אבל ברובא דתלוי במעשה לא. כלומר ורובא דמתעברות תלוי במעשה ומיעוט שאין מתעברות מימלא הוא. ומילתא דהוי מימלא שכיחא טפי מרובא דתלוי במעשה" עכ"ל הרשב"א.

ואני בעניי לא זכיתי להבין דבריו הקדושים, היאך אפשר לדמות בהמות המונהגות ע"י הטבע בלבד בלי דעת ומחשבה כלל לבני א-ל חי המונהגים ע"י ציווי של הקב"ה וסוף כל מעשה במחשבה תחילה לעשות רצונו ית"ש שכתב בתוה"ק 'וזבחת ... כאשר ציוויתך' וברמב"ם רשב"א, תוספות, סמ"ג, וחינוך איתא ששחיטה היא מצוות עשה, ובש"ע איתא שכך צריך להיות כוונת השוחט לשחוט שני הסימנים והוורידים. כמו"כ נבדקים כל השוחטים דאיתא קמן על הלכות שחיטה ורק אחר שנמצאו שיודעים הותר לאכול משחיטתם וכדאיתא בתה"א בשם הרמב"ן, כך שבדאי יודעים המה ההלכות וא"כ פשוט וברור דיותר מרד"ר שוחטים רוב כיון דהמה מצווים ועושים ונאמנים אף על הדינים שא"א לבודקם כלל כשהייה ודריסה מאחר שיש להם חזקת כשרות שעושים רצונו ית"ש ולא מקלקלין ואותו דעת המדריכם שלא לעשות שהייה ודריסה אותו דעת מכוונם לשחוט רוב. וא"כ האיך שייך לומר על כל השחיטות דמילתא דהוי מימלא דהיינו שלא נשחט רוב שכיחא טפי מרובא דתלי' במעשה דהיינו שנשחט רוב, אתמהא דלכאורה הוא נגד החוש והמציאות.

ועוד, מאי שנא ממאי דאיתא בפסחים (דף ט' ע"א) חזקה על חבר שאינו מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן ומסתבר מאד לדמות השוחטים לחבר עכ"פ לענין שחיטה, ובודאי שהדבר המתוקן שמוציא כל חבר מתח"י הוא תלוי במעשה ואעפ"כ יש להם חזקה על כך שנעשה כדן מאחר דחברים המה וא"כ ה"ה והוא הטעם נמי בשחיטה די"ל דרוב המצויין בשחיטה מומחין הן ובודאי שחטו רוב הסימנים כיון דנצטוו על כך והמה מצווים ועושים. והדברים צריכים תלמוד. ואפ"ל דהתם מיירי בחבר שמת וא"א לשואלו כמפורש שם בש"ס וע"ז נאמר דחזקה על

וכ"ו וה"ה הכא בשוחט שהלך לדרכו וא"א לשואלו, ע"ז אמרין דרוב מצוין וכ"ו משא"כ בדאיתא קמן יש לברר. אך מש"כ הרשב"א דגמרין מבכורות עדיין צע"ג. ואולי גם בזה נתקשו שאר הראשונים שבאו עם טעמים אחרים, כנ"ל.

ולענין הלכה למעשה נראה פשוט דחלילה להקל בחששא דאורייתא שכל הראשונים וכל האחרונים נקטו לאיסור. ורד"ר של הראשונים לא חילקו כלל בין נשחט באמצע הצוואר לנשחט סמוך לראש וחייבו תמיד בבדיקה והלבוש והב"ח נקטו כוותיהו להלכה. ולכן די לנו להקל בנשחט באמצע הצוואר או קרוב לאמצע הצוואר וח"ו לא בנשחט סמוך לראש והוא מוסכם לכל הפוסקים.

ולכן, לא יועילו שום סברות שבעולם לשנות מפסקי רבוה"ק המפורשים והמסורים לנו מדור דור לאסור כשלא נבדק שיש רוב ובלי הגרמה בשני הסימנים כשנשחט סמוך לראש כמו ששוחטים כולם בימינו ופשוט וברור ונכון שעדיף לחפש להחזיר עטרה ליושנה מלהמציא חומרות חדשות שלא שיערו אבותינו ורבוה"ק וכמ"ש הש"ך (סי' ל"ט, סק' ד') וז"ל: "ולמה לו לבעל נפש להחמיר בדבר שפשוט התירו בש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים" עכ"ל.

ולבר מחשש הגרמה הנ"ל יש כיום חשש גדול גם על בדיקת רוב מחמת היסח הדעת שיש כיום בשחיטה הן מחמת דיבורים בין השוחטים לפועלים והן מחמת הפלאפונים והחלומות ושאר מרעין בישין וכפי שכבר הארכתי בקונטרסי. ומי הוא זה ואיזה הוא שיכול לשחוט כחצי שעה בלי שום היסח הדעת כיום כששוחטים רצוף בלי הפסקה כלל ואזי עיניים להם ולא יראו דהוי כרגליים. והיכן הוא עד שיוודע לך ?

ובעוה"ר מעשה שטן הצליח ועשו מן הטפל עיקר ומהעיקר אפילו טפל לא. וע"ז פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו וגו'. ובש"ע (יור"ד של"ד, סי' מ"ג) נפסק וז"ל: "על עשרים וארבע דברים מנדין את האדם וכ"ו ... והרביעי הוא המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואצ"ל מדברי תורה וכ"ו עכ"ל.

וכבר כתבתי שבשחיטה שלנו אנו מקפידים שמשגיחים יבדקו כל עוף ועוף שנשחט כהלכה ובלי הגרמה בשני הסימנים, חוץ מתקיפת אגודל של השוחט.

ובזה אשים מחסום לקולמוסי.

א.ד. הכו"ח למען חיזוק הכשרות בארצה"ק

ברוך בנימין בהרה"ח ר' משה יצחק רושגולד

בס"ד. יום א' מימי הגבלה, ערב חג מתן תורה תשע"ב.

לכבוד
הרה"ג..... שליט"א
כולל חזון-איש
פיעה"ק בני ברק ת"ו.

אחדשה"ט,

בדין בדיקה מעיקור דהיינו שמוטה בעופות בזה"ז

אחר שנו"נ בארוכה בדין חיוב בדיקה מהגרמה אחר השחיטה בימינו וכבר ביארתי בארוכה שהוא מעיקר הדין ואף לעיכובא לכל הפוסקים כמו בדיקה בתקיפת אגודל שנשחט רוב סימן, ביקשני מעכ"ת לבאר בדין בדיקה מעיקור דהיינו שמוטה ומדוע אין נוהגין כיום לבדוק מעיקור אחר השחיטה בעופות כפי שהובא לכתחילה בש"ך (סי' כ"ה, ס"ק ב') וברד"ר של הפוסקים ? ומ"ש מתקיפת אגודל לבדיקת רוב שחיטה ומ"ש מבדיקה מהגרמה ?

ובעז"ה אפרש שיחתי מה שחנני הבורא ית"ש ברוב רחמיו וזה החלי:

- א. מהו עיקור ?
- ב. פסול עיקור - דין בשחיטה או בטריפות,
- ג. שכיחות עיקור בבהמות ועופות,
- ד. שיטות הפוסקים להלכה - האם יש לבדוק מעיקור בעופות ובבהמות ?
- ה. ליישב מנהג זמנינו שלא לבדוק מעיקור.

א. מהו עיקור ?

בש"ס פ"ק דחולין (דף ט' ע"א) איתא: א"ר יהודא אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו ואלו הן הלכות שחיטה שהיה, דריסה, חלדה, הגרמה ועיקור. ונחלקו רש"י ובה"ג מהו ה'עיקור' ? וכך כתב הב"י (סי' כ"ד, ט"ו) וז"ל: "פרש"י עיקור היינו פסיקת הגרגרת, ופירשו התוספות דבריו דהיינו כגון ששחט בסכין פגומה שהפגימה קורעת והוי כמו פסיקה" [וכ"ש אם עקר קצת הסימן ביד או נעקר מאליו. כ"כ השמ"ח בסי' כ"ד, סי"ז]. והוסיף הב"י - "דבה"ג פירש דעיקור הוא דהיינו שנעקר הסימן או נשמט ממקומו (בלחי)

וא"ת פשיטא דלא מהניא שחיטה כיון שנשמט ונעשה טריפה, וי"ל **לדברי הבה"ג** **לאו טריפה היא אלא שכר הללמ"מ דאין שחיטה מועלת כשנשמט סימן אחד ממקום חיבורו** ואפי' עוף שהכשירו בסימן אחד אם נשמט האחד אין שחיטה מועלת בשני וכ"כ הרא"ש שם (סי' י"ג) וכ"כ הרשב"א בתוה"ב. **וכתב עוד** – "וא"ת כיון דלא טריפה ממש היא אלא אסורה ומשום דאין שחיטה בסימנים עקורים, כשנעקר סימן אחד בעוף ושחט את השני אף הוא יהא כשר דאילו משום עקירת סימנים אינה טריפה כדאמרן ואילו משום שחיטה הא נשחט בסימן השני שאינו עקור. וכ"ת הכא נמי, הא תניא נשמטה הגרגרת ואח"כ שחט את הוושט פסולה. י"ל, אע"ג דהכשירו של עוף בסימן אחד בעין שיהיו שני הסימנים ראויים לשחיטה" עכ"ל הב"י (ואינו מובן מדוע היה צריך מרן הב"י לכפול הדברים ומה הוסיף במש"כ 'וכתב עוד' וצ"ע).

והמשיך התוספות להקשות וז"ל: "וא"ת ולמה אינו מונה (לדעת בה"ג) בהלכות שחיטה פסק הגרגרת בסכין פגומה כמו שמונה לפי' הקונטרס. וי"ל דהתם אין כאן שחיטה שאינו אלא חונק. ולפי' הקונטרס נחא שאינו מונה שמוטה דהלכות גדולות **כיון דהוי טריפה ששחטה לדעתו** וא"צ להזכירה. [ובב"י איתא דנפק"מ ביניהם דלדעת הבה"ג דשמוטה אינה טריפה אלא שאין שחיטה מועלת בה, חלבה בחייה מותר וכ"נ מדברי הרשב"א בתשובה (ח"ג, סי' שס"ג) משא"כ לרש"י דס"ל דכשנעקרו הסימנים הוי טריפה, חלבה בחייה אסורה].

ובשיטת הבה"ג שעיקור היינו שנעקרו הסימנים, צריך להאריך קצת בהבנת המציאות. דכך לשון הבה"ג המובא בטור בדין עיקור – "דהיינו שנעקר הסימן **או** נשמט" וכתב ע"ז הפרישה (ס"ק ב') וז"ל: "בתוספות דף ט' לא נכתב "או נשמט" אלא "ונשמט" **ומשמע שהכל אחד הוא דנעקר מהלחי ונשמט משם**" וכ"כ בש"ע (סט"ו) וכן ברא"ש ובר"ן אינו וכו' וכ"כ הרמב"ם (הלכות שחיטה פ"ג הי"ד) כלשון המחבר 'ונשמט' עכ"ל הפרישה.

ומצינו בשמ"ח סי"ז שכתב וז"ל: "ועוד יש עיקור כגון שנעקרו הסימנים או אחד מהם ממקום חיבורם בלחי קודם שחיטה או בשעת שחיטה בין ע"י מעשה בין מאליו **והוא הנקרא 'שמוטה'** שאין שחיטה מועלת בסימנים עקורים ואפי' בעוף שנעקר סימן אחד והשני שלם ושחט בשני לא הוי שחיטה ונבילה הוא דאורייתא דבעין שיהיו שני הסימנים ראויים לשחיטה" עכ"ל השמ"ח והוא דעת הבה"ג. ובתב"ש שם (ס"ק כ"א) אסבר לן מה שכתב הוא עצמו בשמ"ח וז"ל: "כ"כ האחרונים ז"ל ואין חילוק לדינא כלל בין עיקור לשמוטה כדמשמע מלשון הפוסקים **דמתחילין רישא בעיקור וסיפא בשמוטה אלמלא דהכל חדא**" עכ"ל התב"ש. וכוונתו ללשון הרמב"ם (שם) וז"ל: "עיקור כיצד כגון **שנעקרה** הגרגרת והיא הקנה או הוושט **ונשמט** אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה וכו'" עכ"ל. **דהיינו פתח בעיקור וסיים בנשמט וש"מ דחדא הוי.**

עכ"פ, לדעת הבה"ג אע"פ ששחט בסכין כשר לשחיטה ובמקום שחיטה בסימנים, כשהיו עקורים קודם גמר שחיטתו הוי נבלה מדין עיקור שהוא אחד מחמישה הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני.

אומנם יש מציאות נוספת בעופות והיא בליעת סימנים למטה. וכך מצינו ב'מטה אשר' על השמ"ח שהביא בשם 'אוהל יצחק' וז"ל: "**ולפעמים לא נעשה שמוטה כלל** רק כשהשוחר אווז העוף בידו אזי מחמת תנועות העוף הגרגרת יורדת

למטה ועל פי רוב אצל תרנגולים זכרים ואח"כ חוזרים לאחוריהם וצריך השוחט ליתן הבחנה לזה, דכשאינן השוחט משגיח עליה ושוחט במקום שהוא רגיל לשחוט תמיד, פירוש למעלה לצד הראש אז אין חותך רק הקרום המדבק השיפוי כובע ללחי והיא נקראת הגרמה, וכשנחתך הקרום הנ"ל נעשה שמוטה ממילא מפני שהסימנים נופלים למטה עד הגוף והוא העיקור האמיתי ואז גורם היזק בחינם, דאי לא הוי שוחטו סמוך לראש אלא קרוב לאמצע במקום עמידת הסימנים שוחט בטבעות הקנה שלא בתורבץ הוושט או אם המתין לה מעט עד שהסימן היה חוזר, היה שוחטו בהכשר". וממשיך ה'אוהל יצחק': "גלל כן עיצה טובה לתפוס העור והמפרקת בפעם אחת היטב כדי שלא יוכל לבלוע הסימנים למטה. ופעמים אף שהשוחט יתפוס הסימנים היטב אעפ"כ יהיו נשמטים והוא לא ידע, אזי תקנה בזה להסתכל בתוך פיו של עוף אם כשתראה שהשיפוי כובע לא תהי' בתוך פיו תמשמש אחר השיפוי כובע כי היא ניכרת מעבר לעור וניכרת כמו גבשיות וישחוט למטה משיפוי כובע אע"פ שהתחיל העוף בבליעת הסימנים". וממשיך ה'אוהל יצחק' וכותב "ואם לא ירגיש בה (היינו בשיפוי כובע) בידוע שהסימן ירד למטה לגמרי והמתן שיחזרו וממה נפשך לא תבוא לידי פשיעה. אם חזרו הסימנים למקומם אז תשחוט בהיתר ואם לאו אי אתה זקוק לשחוט אלא תצא ותרעה בעדר" עכ"ל ה'מטה אשר' בשם ה'אוהל יצחק'.

היוצא לנו מדבריו, שהעיקור האמיתי הוא שנפרדו הסימנים לגמרי מן הלחי ולא נשאר שום חיבור ללחי. אבל אם נשתייר בו אפי' משהו כשר וכמ"ש המחבר בשו"ע סי' כ"ד, סט"ז יעוי"ש.

וכך מצינו גם במהרש"ם בדע"ת (סי' כ"ה, סק"ב) שכתב וז"ל: "אבל ענין השמוטה השכיח בעופות בא ע"י שאינו תופס יפה בסימנים והתרנגול בולע ופושט הסימנים למטה. ולפעמים כשהשוחט מרגיש בזה קודם שחיטה בשעת תפיסתו אזי כשמניחו מלשחוט ולפעמים מכה בראשו קצת חוזרים הסימנים למקומם. ואי נימא דענין בליעת הסימנים למטה הוא ענין שמוטה שנעקרים הסימנים משורשם, א"כ מה מועיל מה שמניחו שחוזרים אח"כ ע"ז למקומם? ובע"כ דאינו עיקור רק ע"י שפושט הסימנים למטה בא התורבץ נגד מקום השחיטה ושוחט למעלה ממקום שחיטה והוי הגרמה ולא עיקור" עכ"ל.

ובאמת כך מוכח מדברי הפרישה שהובא לעיל שבליעת הסימנים הנ"ל אינו העיקור המוזכר בש"ס, שהרי נדחק לישב לשון הטור בשם בה"ג במש"כ "או שנשמט" וכך גם הב"ח והט"ז ולא עלה ע"ד מאן דהו מהם לומר שהכוונה על מקרה נוסף המצוי קצת דהיינו על תרנגולים שבולעים סימניהם. וע"כ צ"ל שהיה מקובל אצלם שאין בזה משום עיקור כלל.

והנה כתב המחבר (סי' כ"ד, סט"ו) וז"ל: "עיקור כיצד כגון שנעקר הקנה או הוושט ונשמט וכו' דמשמע ברור שהכל אחד הוא. וכמ"ש הפרישה דנעקר מהלחי ונשמט משם. ובפשטות כך הוא נמי דעת הרמ"א מדלא הגיה מידי על דברי המחבר שם. ולכן ברור שהן המחבר והן הרמ"א הכריעו כדעת הבה"ג וכפי שצוין שם בבאר הגולה (ס"ק ל"א). וע"כ צ"ל דעובדא דבליעת סימנים לא הוזכרה כלל בשו"ע לא במחבר ולא ברמ"א. וא"כ מה שכתב הרמ"א (לקמן בסי' כ"ה, ס"א) וז"ל: "ונהגו לבדוק בדרך זה שתוקף אגודל על שיפוי כובע ומתוך הדחק יפלטו הסימנים לחוץ ואז יכול לראות אם נשחטו רובן גם אם עביד שמוטה, כי אם לא יכנסו הסימנים לפנים לאחר שהסיר אצבעו הוי שמוטה וטריפה מיהו א"צ לבדוק

אחר שמוטה וכו' עכ"ל הרמ"א. ובודאי מיירי בחשש שנעקרו הסימנים מהלחי, דכל מי שיש לו מוח בקודקודו לא יבין ולא יקבל דבסי' כ"ה מגלה לנו הרמ"א סוג חדש של עיקור והוא ע"י בליעת סימנים, דמדוע השתהה הרמ"א עד סי' כ"ה ולא אמרו בסי' כ"ד ששם עיקר דין עיקור ושמוטה ?. ועוד, דגם בסי' כ"ה לא ביאר הרמ"א שהכוונה היא בליעת סימנים, אלא נקט רק לשון 'שמוטה' וכמ"ש המחבר בסי' הקודם ופשוט וברור דהרמ"א בשפת המחבר ממלל ולדעתם עיקור ושמוטה חד ניהו. אלא שהרמ"א בסי' כ"ה בא לומר דבכל עוף שבא לשחיטה אפשר לראות באם נעקרו הסימנים מהלחי והוא ע"י חזרת הסימנים לפניו מיד לאחר תקיפת אגודל שאחר מעשה השחיטה, דהיינו לאחר שהסיר אצבע אגודל מן השיפוי כובע, דכשחוזרים למקומם הוי סימן שלא נעקרו ולכן נמשכים חזרה לתוך הצוואר. וכשאינן חוזרין הוי טריפה כיון שודאי נעקרו (אלא שאעפ"כ יצאו לחוץ בתקיפת אגודל כיון שנשארו במקומם או קרוב לו ולכן אע"פ שנעקר, בתקיפת אגודל על שיפוי כובע הוא עדיין יוצא לחוץ). והרמ"א לא מיירי כלל בבליעת הסימנים, דאדרבא כשנבלעו הסימנים ואעפ"כ הספיק לשחוט בטבעות למטה משיפוי כובע ולמטה מתורבץ הוושט לעולם לא יחזרו הסימנים פנימה ואעפ"כ העוף יהיה כשר, דחזרת הסימנים הוי רק כשאין בליעת סימנים והסימנים יוצאים מחמת דחיקת השוחט באצבעו בשיפוי כובע ואז כשמפסיק מלדחוק באצבעו נמשכים הסימנים חזרה למקומם ונכנסים לפניו. משא"כ כשירדו הסימנים מעצמם לגמרי ושחט במקום הכשר לשחיטה אין דחיקה ואין חזרה, דכיון דהסימנים ירדו לגמרי דוחק השוחט רק איזה עור דקיק שמחבר הסימנים ללחי ודחיקה זו בעור אינה עושה שום רושם בסימנים ואינם יוצאים בדחיקה זו אלא צריך להוציאם בידיים כדי לראות שנשחטו כהלכתם וגם אין שייך שום חזרה כיון שנשחט כשהסימנים בירידה באופן טבעי אינם נמשכים וחוזרים אחר השחיטה, והוא בדוק ומנוסה.

אשר ע"כ, ודאי דהרמ"א מיירי בעופות שלא בלעו הסימנים ואז כשרואים שלא חזרו הסימנים הוי טריפה. משא"כ כשהרגיש שנבלעו הסימנים ונשחטו במקום הכשר לשחיטה כמובן שאינם חוזרים וא"צ בדיקה בלחי לראות שמחוברים המה אפי' ראה שאינם חוזרים וכדאמרן, דאז אינו סימן לעיקור. וכ"ז הוא לשיטת הרמ"א דא"צ להתבונן באם חוזרים הסימנים ורק כשרואים שאין הסימנים חוזרים בעופות שלא בלעו הוי טריפה, משא"כ לשיטת ה"ח והש"ך שיש חיוב תמידי לבדוק לכתחילה מעיקור כיון ששכיח עיקור, אה"נ דיש לדעתם תמיד להתבונן ולראות באם חזרו הסימנים וכשחזרו הוי ברור שלא נעקרו וכשלא חזרו יש לעיין ולבדוק בלחי באם מחוברים המה. אך פשוט דלכו"ע כשבדקים ורואים שהסימנים מעורים בלחי כשר אע"פ שלא חזרו. ואפי' כשראינו שלא נבלעו הסימנים ותקף אגודל ויצאו הסימנים לחוץ ולא חזרו לפניו לאחר שהסיר אצבעו ובדקו במקום חיבורם בלחי ונמצאו שלא נעקרו, דכשרים בלי פקפוק וכ"כ בדע"ק (ס"ק ד') ומובא בדר"ת (ס"ק י"ג) ולא מצינו חולקים בזה.

וא"כ לפי"ז צ"ע, כיון דאף כשלא נכנסו הסימנים אפשר להיות מחוברים וא"כ מהו הסימן כשאינם חוזרים, כיון דאפשר להיות מחוברים גם כשאינם חוזרים ומדוע לחשוש לעיקור כשרואים שאינם חוזרים לשיטת הרמ"א והראשונים דס"ל דעיקור הוי כשאר טריפות ?, וע"כ צ"ל דהיכא שרואים שלא חזרו והמה מחוברים בלחי תלין שהתחיל בליעה ואע"פ שלא הורגש ולכן לא חזר. אבל בסתמא, דהיינו

כשרואים כשלא חוזרים הסימנים לא תלין את אי חזרתם מחמת בליעתם כיון דאינו שכיח כלל ותולין במצוי שנעקר ונשמט וכמ"ש הרא"ה, הראב"ה ורבינו יונה דפעמים רבות יקרה שנמצא שמוט ובב"ח איתא דע"פ רוב בעופות הסימנים רגילים להשמט ולכן מטריפים העוף כשלא חוזרים הסימנים. ואפי' כשראה שלא התחיל בליעה, באם בדק ומצא שהסימנים מחוברים אמרין דודאי טעה בדמיונו והתחיל בליעה ורק בגלל שראה בתקיפת האגודל שהסימנים יוצאים חשב שלא היתה בליעה (דכשיש בליעה אינו מועיל תקיפת אגודל ליציאת הסימנים כיון שתוקף רק עור דקיק המחובר את הסימנים ללחי וכדאמרן לעיל), אך באמת התחיל בליעה ומה שיצאו הסימנים הוא מחמת שהיתה רק התחלת בליעה ולא בליעה גמורה, דהיינו שהסימנים עדיין קרובים מאד למקומם הטיבעי ואז השוחט תוקף בשיפוי כובע או ברובו ואפי' שתוקף במקצת השיפוי כובע הסימנים יוצאים עי"כ לחוץ אע"פ שהתחילה בליעה. אומנם, במקרה כזה הסימנים אינם חוזרים כבר ומשו"ה הסימנים מחוברים אע"פ דלא חזרו, כיון שלא חזרו ודאי מחמת בליעה הוא ואין כאן עיקור.

ובזה מובן ומדויק לשון הד"מ (סכ"ה, סק"א) במש"כ וז"ל: "תוקף באגודל על שיפוי כובע וכו' ויסיר האגודל, אם נשארו הסימנים בחוץ ודאי נשמט וכו' "עכ"ל. ולכא' דבריו צ"ע וצריכין ביאור. ראשית, האיך קאמר הד"מ דודאי נשמט בו בזמן שיש מציאות של סימנים מחוברים אע"פ שנשארו בחוץ אחרי הסרת האגודל משיפוי הכובע. ועוד, מנ"ל דמועילה בדיקה אחר שכתב הד"מ דודאי נשמט, וגם מה תועלת בבדיקת חזרת הסימנים כשאיננה בדיקה גמורה? ולפי מה שכתבנו א"ש על נכון וכדאמרן. דמציאות של סימנים מחוברים אע"פ שנשארו בחוץ הוה אך ורק כשלכה"פ היה תחילת בליעה, משא"כ כשאין בליעה כלל ולא חזרו הסימנים אזי אין מציאות של סימנים מחוברים, וכיון דהרבה יותר מרד"ר של העופות אינם בולעים הסימנים, ופחות ממיעוטא דמיעוטא בולעים, מש"ה קאמר דכשאינם חוזרים הוה עיקור וטריפה. ולכן ודאי דבדיקת חזרת הסימנים הוה בדיקה מעליא אך ורק כשלא נבלעו הסימנים ורק בכה"ג מיירי הרמ"א. וחיזק מש"כ בד"מ במש"כ גם כאן בהגה ברמ"א וז"ל: "כי אם לא יכנסו הסימנים לפנים לאחר שהסיר אצבעו הוה שמוטה וטריפה" עכ"ל, דהיינו ודאי, ולא כתב דיש לראות באם נעקרו הסימנים והוא משום דתולין במצוי, דהיינו שנעקרו הסימנים דבליעה מאן דכר שמיה לתלות בה. כך שבין המחובר ובין הרמ"א לא מיירו בעובדא דבליעת הסימנים ודו"ק.

עכ"פ נראה ברור ממסקנת הפוסקים שאין בבליעת הסימנים משום עיקור וכששוחט מתחת לשיפוי כובע ולתורבץ הוושט הוה כשר למהדרין מן המהדרין אפי' שנבלעו הסימנים כיון ששחט במקום שחיטה ואין החזרה בעופות אלו שבלעו סימניהם סימן לעיקור כיון דאין יכולים הסימנים לחזור מחמת הבליעה, ובפרט לדעת הרמ"א דנקטין כוותי' דס"ל דאף כשלא בלעו א"צ בדיקה אחר עיקור להתבונן ולראות שחוזרים הסימנים וא"כ ודאי שלא שייך לחייב בדיקה לראות שהסימנים מחוברים בלחי כשרואים שנבלעו הסימנים כיון דודאי מחוברין המה דאין חוששין לעיקור לדעתו.

ב. פסול עיקור - דין בשחיטה או בטריות

בטור (סי' כ"ד, ס' ט"ו) הביא דעת בה"ג שכתב שכשנעקר הסימן ונשמט ממקומו ואח"כ שחטו ואפי' בעוף אם נשמט סימן אחד ושחט השני פסול או שנעקר בתוך השחיטה קודם שנגמרה. אבל אם נעקר לאחר ששחט רובו כשרה, עכ"ד. ובספר הארוך להש"ך כתב על דברי הטור אלו וז"ל: "כן כתב אהא דאר"י אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו ואלו הן הלכות שחיטה: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור. וע"ז פי' בה"ג דעיקור היינו שנעקר הסימן ונשמט ממקומו. והקשו התוספות לדבריו פשיטא דלא מהני שחיטה כיון דנשמט ונעשה טריפה. ותירצו דדעת בה"ג **דשמוטה לאו טריפה היא אלא הללמ"מ שאין שחיטה מועלת כשנשמט סימן אחד ממקומו וכ"כ בדעת בה"ג, הרא"ש, הרשב"א, הסמ"ג והמרדכי** עכ"ל. ובפשטות, לדעת התוספות והראשונים הנ"ל בדעת הבה"ג, ס"ל לבה"ג דעיקור הוא דין בשחיטה ומהלכותיה דהיינו שיש לראות שהסימנים במקומם דאז הועילה השחיטה ובלא"ה לא הועילה ובחזקת איסור עומדת דהוי כבדיקת רוב הסימנים אחר שחיטה. ומפורש כן גם בשו"ע הרב (סי' כ"ה, סק"ג) וז"ל: "דהבה"ג אזיל לשיטתו דס"ל דשמוטת הסימנים מהלחי זהו עיקור דחשיב שמואל בהלכות שחיטה כדלע"ל **וכיון שהוא מהלכות שחיטה א"כ אם לא בדק לא נודע לך אם נשחטה כראוי ובחזקת איסור עומדת** כמ"ש הב"ח עכ"ד.

אך הש"ך בארוך דוחה בתחילת דבריו דעת הראשונים הנ"ל בדעת הבה"ג וכתב דאין דבריהם מוכרחים, דאפ"ל דבה"ג ס"ל דשמוטה טריפה ממש היא וחיוב הבדיקה משום שהוא שכיח. וכ"כ הרא"ה שהי' רבו של הר"ן בספר החינוך (מצוה תנ"א) וז"ל: "ומלבד ארבעה דברים שזכרנו שצריך כל שוחט לדעת חייבוהו חז"ל **עוד לדעת דבר חמישי ואע"פ שאינו מהלכות שחיטה, מפני שענין זה תמיד יבוא בשעת שחיטה והבהמה נעשית נבילה בדבר** ואם לא ידע אותו השוחט יאכיל נבלות לכל. ולפיכך אמרו ג"כ בזה שכל טבח שאינו יודע זה אסור לאכול משחיטתו והוא האיסור הנקרא עיקור ועניינו הוא שנעקרו הקנה והוושט שניהם או אחד מהם ממקום חיבורן בלחי וכו'" עכ"ל הרא"ה בחינוך שהובא בש"ך. ועל דבריו אלו כתב שם הש"ך בארוך: **וזוהו דעת בה"ג שצריך לבדוק אחר שחיטה אם שחט בסימנים עקורים** ומכיון דס"ל להש"ך דעיקור אינו דין בשחיטה אלא חיוב בדיקתו משום שהוא שכיח, לכן הכריע הש"ך בס"ק ב' שבדיעבד אם לא בדק מעיקור כשר כיון דאין חזקת סימנים עקורים ואזלין בתר רוב סימנים שאינם עקורים, משא"כ לשיטת הסוברים בדעת בה"ג שהעיקור הוא דין בשחיטה לראות שהועילה שחיטתו א"א להקל כשלא בדק אפי' בדיעבד כיון דיש חזקת איסור דבהמה בחי' וכו'.

וכשיטת הרא"ה מצינו נמי לדעת רבנו יונה והראב"ה וכמ"ש רבנו יחיאל בן הרא"ש לאביו (שו"ת הרא"ש, כלל כ', סי' י"ג) וז"ל: "ילמדנו אמו"ר, השוחט ורואה הסימנים שחוטין כהלכה אם צריך עוד לבדוק כי אמרינן פעמים רבות יקרה שאחר שמשליכין העוף ימצא הסימן שמוט **וכן אומרים בשם הר"ר יונה וכו'....** וכ"כ רבינו האבי עזרי ז"ל (הראב"ה) **וכ' "** עכ"ל. הרי דס"ל לרבנו יונה והראב"ה בטעם חיוב הבדיקה מעיקור משום דשכיח כמו בשאר טריות.

כלומר, מצינו שיטות שונות בראשונים מדוע יש חיוב בדיקה מעיקור - בדעת הבה"ג ס"ל לכל הראשונים שעיקור הוא דין בשחיטה, ה"ה התוספות, הרשב"א, הרא"ש, הסמ"ג והמרדכי וכ"כ בשו"ע הרב והב"ח ורק הש"ך ס"ל בדעת הבה"ג

דעיקור הוי מדין טריפה והטעם שצריך לבדוקה משום דשכיח שיהא עיקור בשעת שחיטה. ודעת הרא"ה, הראב"ה ורבנו יונה עצמם נמי ס"ל דיש חיוב לבדוק מעיקור מחמת שהוא שכיח כמו בשאר טריפות.

[ובאמת מפליא מאד שהש"ך (סי' כ"ה, סק"ב) העתיק כל מה שכתב בספרו הארוך רק בתחילת דבריו, אך אח"כ מסיק שם בארוך כדעת כל הראשונים הנ"ל בדעת בה"ג דעיקור לאו טריפה היא וז"ל: "אכן הדין דין אמת דעיקור לאו טריפה היא וכמו שהסכימו כל המחברים וכו'" עכ"ל, יעוי"ש. וצע"ג מדוע העלים רבינו הש"ך מסקנתו זו בסע"ק ב' ?]. ואפשר דמשו"ה הכריע בשו"ע הרב בדעת הבה"ג דלא כהש"ך בסע"ק ב' ואף לא הביא דבריו בזה. ודו"ק].

ולעומת אלה, שיטת הרא"ש מובאת בש"ך בארוך דלא כהבה"ג אלא **שאין צריך בדיקה מעיקור "משום דקיי"ל דא"צ לבדוק אחר כל י"ח טריפות ועיקור טריפה הוא זולתי הריאה משום דשכיח ביה טריפות"** עכ"ל ומפורש הוא נמי בתשובת הרא"ש (שם) לבנו רבינו יחיאל שרצה לחייב בדיקה מעיקור משום שכיחותו וע"ז השיב הרא"ש וז"ל: "דבהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה עומדת והלכך נראה שא"צ ליבדוק אלא שנשחטו רוב הסימנים במקום שחיטה שידע הטבח שנזבחה כראוי ברוב סימנים בלא הגרמה אבל מצי אתברר לטבח דנזבחה כראוי במקום שחיטה תו לא צריך למיבדק בכל שאר טריפות" עכ"ל הרא"ש בתשובה. וכך כתב גם בש"ע הרב (סי' כ"ה, סק"ג) דהרא"ש חלק על הבה"ג וס"ל דא"צ לבדוק אחר שמוטה כמו שא"צ לבדוק ולחפש אחר שאר טריפות לבד מטריות הריאה בבהמה משום דשכיחא וכו"ז משום דסמכין ארובא דרוב בהמות כשרות הן וה"נ רוב בהמות אינן שמוטות ורובא עדיף מחזקה דמהאי טעמא לא חיישינן לנקיבת הוושט כדאיתא בגמרא וכמ"ש לעיל סי' כ"ד, עכ"ד שו"ע הרב. ובב"ח נתן טעם לשיטת הרא"ש לדמותו לשאר טריפות וז"ל: "ונ"ל דטעמו בזה דהעיקור שהוא השמוטה שבאה מאליה ע"י סיבה מבחוץ סומכין על הרוב כמו בשאר טריפות, אבל ההגרמה שהיא באה ע"י השוחט עצמו כשמכריע ידיו, צריך לבדוק אם לא הגרים" עכ"ל ולכן היקל הרא"ש בעיקור והחמיר בהגרמה לבדוק כמו בדיקה ששחט רוב.

ג. שכיחות עיקור בבהמות ועופות -

והנה, פסול עיקור נאמר בגמ' בסתמא בין בבהמות ובין בעופות. ולכא' מדברי הראשונים צריכים אנו לומר שבאנו למחלוקת חדשה בזה האם עיקור שכיח או לאו, ודעת הרא"ש שא"צ בדיקה מעיקור דבמקומו לא היה שכיח שמוטה דאלת"ה אמאי לא מחייב בדיקה כדמחייבין לבדוק הריאה?, ולדעת הרא"ה, רבנו יונה והראב"ה עיקור הוי שכיח ומש"ה חייבו בדיקה. והוא דוחק גדול לומר כן שחולקים במציאות אי הוי שכיח או לא. שהרי עיקור אינו חולי שאפ"ל בו שיש שינוי ממקום למקום, אלא מצד שתמיד בא בשעת שחיטה מסיבה כל שהיא כלשון הרא"ה וא"כ לכא' כל המקומות צריכים להיות שווים בזה והיאך שייך בזה מחלוקת? אתמהא. והנראה לענ"ד דידוע שא"א לשחוט הבהמה מבלי מתיחת הצוואר והוא ע"י תפיסת ראשו ומתיחתו עד שאין ביכולת הבהמה להזיז ראשה כלל, אך מתיחה חזקה מידי גורמת לעקירת סימנים דכשהבהמה שוכבת על גבה ומותחים את ראשה מאד לאחוריה מצוי שנעקרים הסימנים. והעוזרים לשוחט בשחיטת בהמות תמיד מצויין אצל שחיטה ויודעים שיעורה של מתיחת צווארה משא"כ שאר בני

אדם שאינם מצויין בזה שכיח אצלם עיקור סימנים וכמ"ש הרא"ה **"שענין זה תמיד יבוא בשעת שחיטה והבהמה נעשית נבלה"** עכ"ל, ובזה נחלקו רבותינו הראשונים אי אזלין בתר כו"ע שקוראים לשוחט לחצרות בתיהם ואין שם עוזר קבוע לשוחט ורק בעל הבהמה עוזרו ואזי שכיח הוא עיקור סימנים או אזלין בתר המצויין אצל שחיטה תמיד דהיינו הממונים ע"כ מהקהל והוא בבית המטבחים הקבוע, דדעת הרא"ה ורבנו יונה וכו' דאזלין בתר כו"ע אך דעת הרא"ה שדבתר המצויין אצל שחיטה תמיד אזלין שהוא בבית המטבחים ואין חשש לעיקור והוא בדוק ומנוסה שאין הסימנים עקורים במקומות המיוחדים לשחיטת בהמות ובד"כ שוחטים הבהמות במקומות אלו.

[ומצאתי אח"כ בשו"ע הרב (סי' כ"ד, ס"ק ל"ה) אריכות דברים במחלוקת הבה"ג ושאר הראשונים בדרך שונה קצת ממש"כ כאן וכך כתב שם באמצע ס"ק הנ"ל וז"ל: "אבל לבה"ג דעיקור אינו אלא שנעקר ממקום חיבורו ובהא קאמר שמואל שאסור לאכול משחיטת שאינו יודע, ס"ל דשאני עיקור סימנים מפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט דלא חיישינן להו ולעיקור סימנים חיישינן, משום דשמוטה שכיחא וצריך לבדוק אחריה לפי דעת בה"ג סי' כ"ה. ואף החולקים עליו שם היינו דוקא במי שיודע הלכות שחיטה ויודע שעיקור פוסל **שהוא נזהר כשתופס בסימנים ומותחן יפה לאחוז בקל שלא יבוא לידי עיקור בידיים** רק שבאנו לחוש **שמא היו עקורים מתחילה מעצמה של בהמה ע"י נידנודה או אף ע"י אחיזת השוחט בה בקלות** ולהא לא חיישינן להחולקים על הבה"ג שם משום דסמכין בהא ארובא דרוב בע"ח הם בריאים בטבעם ואין הסימנים נשמטים ונעקרים בהם מעצמם ולא ע"י אחיזה בקלות" עכ"ל. אך האמת היא שלדעת בה"ג חיישינן תמיד לעיקור כיון דאינו דין בטרפות אלא דין בשחיטה, דהרי עיקור אינו טריפות כלל אלא דהוי הללמ"מ דאינה ניתרת בשחיטה אא"כ סימניה מחוברים בלחי וכמ"ש בש"ע הרב עצמו (בסי' כ"ה, ס"ק ג') שלדעת בה"ג בלי בדיקה שלא היו הסימנים עקורים בשעת שחיטה אין 'עד שיודע לך', אלא כאן כתב דמסתברא נמי דחיישינן לה משום דשכיח. עכ"פ נראה מדברי שו"ע הרב **דהחשש לעיקור לדעת הבה"ג גם מחמת שהוא שכיח, הוא מהשוחט עצמו דהיינו מתפיסתו בחוזק את הסימנים** ולכך אסבר לן דאף לשיטת החולקים על הבה"ג מיירו במי שיודע הלכות שחיטה ויודע שעיקור פוסל, אלא שס"ל שהשוחט נזהר לאחוז בקל ולמותחן יפה, רק שבאנו לחוש שמא היו עקורים מתחילה, מעצמה של בהמה ע"י נידנודה או אף ע"י אחיזת השוחט בקלות ולא בחוזק וע"ז קאמר שו"ע הרב דס"ל להחולקים על הבה"ג דלא חיישינן להו דסמכין ארובא, דהיינו שאין עקירה מחמת נידנוד ולא כשהשוחט תופס בקלות. ודבריו נכונים מאד לגבי בהמות דקות טלאים וכבשים וכדומה שבהם השוחט תופס בסימנים (וע"כ צ"ל לפי"ד אלו דבמקומו של הבה"ג רבנו יונה והרא"ה היה מצוי שוחטים שלא למדו לעשות תפיסה נכונה בסימנים של הבהמות הדקות ולכן הי' מצוי עיקור, ומשא"כ במקומותיהם של החולקים).

אך כל זאת בבהמות הדקות, משא"כ בבהמות גסות אין שייך במציאות תפיסה בסימנים מחמת גודלם, עובי עורן ומתיחת צווארם ובפשטות לא חילקו הראשונים הנ"ל בזה וס"ל דתמיד שכיח עיקור בבהמות גסות וכמשמעות הש"ך וש"ע הרב דהוא אף בגסות. ולומר שהחשש בגסות הוא רק מחמת נידנוד הוא רחוק מאד בפרט בבהמה גסה ובריאה. וכיון דבגסות אין השוחט תופס בסימנים ע"כ דהחשש לעקירה לדבריו הוא רק מהנידנוד. וא"כ לדעת ש"ע הרב שביאר דעת

הבה"ג דצריך בדיקה מעיקור משום דשכיח ובפשטות אף בגסות במשמע מדלא חילקו בין גסות לדקות, וא"כ האיך חולקים במציאות? שהרי רואים אנו באם שכיח או לאו, דתמיד יש נידנוד כשמשיבים הבהמה על גבה וא"כ האיך חלקו בזה? וע"כ כדאמרן עכ"פ בגסות, שמלמדים לעוזרו של השוחט שלא ימתח צוואר הבהמה יותר מדאי והוא דוקא בבית המטבחים משא"כ כשנשחט בחצרותיהם שכיחא עיקור וכדאמרן].

וכדוגמת חשש עיקור בבהמות כך הוא בתרנגולים, אלא שבתרנגולים החשש הוא על התרנגול שינעוץ רגליו בקרקע וממשיך אליו הסימנים ועי"כ הם נעקרים משא"כ בבהמה ששוכבת על גבה בזמן השחיטה, החשש הוא על עוזרו של השוחט שמותח הצוואר ומחזיק ראש הבהמה שלא ימתח יותר מדי ויעקרו הסימנים, והדבר תלוי במיומנותו שיודע להבחין מידת המתיחה ולא נתנו חז"ל עיצה בבהמה.

אומנם בתרנגולים מצינו בש"ס עיצה להמנע מעיקור. דבגרמא (שבת, דף קכ"ח, ב') איתא: "אמר אב"י האי מאן דשחט תרנגולת לכבשינהו לכרעיה בארעא (כדי שיתקפלו ולא יוכל להתחזק עליהם. רש"י) א"נ נידל להו מידל (יגביהנו שלא יהיו רגליו נוגעות בארץ. רש"י) דדילמא מונח להו לטורפיה בארעא ועקר להו לסימנים" ומשמע בש"ס דאחר קיום עצת אב"י ליכא שום חשש וא"צ בדיקה מעיקור. ולקמן אבאר בעז"ה האם עצת אב"י פוטרת מבדיקה מעיקור או שהוא רק עיצה טובה קמ"ל, ולענ"ד הוא תלוי בשיטות הראשונים דלע"ל בגדר חיוב בדיקה מעיקור.

ד. שיטות הפוסקים להלכה - האם יש לבדוק מעיקור בעופות ובבהמות ?

כתב הטור בסי' כ"ה וז"ל: "ואין צריך לבדוק אם נעקרו הסימנים או ניקבו דבהא סמכינן ארובא כמו בי"ח טריפות" עכ"ל וכ"כ הרמ"א וז"ל: "מיהו א"צ לבדוק אחר שמוטה דסמכינן ארובא כמו בשאר טריפות" עכ"ל. והיינו שפסקו כשיטת הרא"ש הר"ן והרשב"א שא"צ בדיקה מעיקור דאינו שכיח. אומנם, מסיק שם בש"ע הרב וז"ל: "דהש"ך הכריע דבדיעבד אין לאסור אם לא בדק אחר שמוטה כדעת הרא"ש וסייעתו (הר"ן והרשב"א המובאים בב"י) אבל יש לחוש לדברי בה"ג שדבריו דברי קבלה ומסתבר טעמי' משום דדמי לריאה שצריך לבדוקה לכתחילה וה"נ שכיח הוא לעשות שמוטות בשעת שחיטה וכ"כ הב"ח" עכ"ל שו"ע הרב. וכן הכריעו האחרונים שיש להחמיר ועיקר חומרתם הוא משום ששכיח הוא להעשות שמוטות והב"ח אף הגדיל לומר שעל הרוב בעופות רגילים הסימנים להישמט.

ולכאורה דברי הפוסקים להלכה בענין זה קשים ואף נראים כסותרים וצריכים ביאור. ראשית צע"ג מנ"ל להקל בזה ובפרט בעופות שעל הרוב רגילים הסימנים להשמט בהם כלשון הב"ח? וביותר קשה האיך הקיל בזה הרמ"א (שמדבר מפורש בעופות)? דמ"ש מריאה של בהמה שחייבו חז"ל בדיקה מאחר ששכיח? ובפרט שהרמ"א עצמו בד"מ (סי' כ"ה, סק"א) מביא שבהגהות בשחיטות ישנים מצא האיך בודקים אי הוי שמוטה דהיינו ע"י תקיפת אגודל על שיפוי כובע ויפלוט הסימנים מבחוץ ויסיר האגודל אם נשארו הסימנים בחוץ ודאי נשמט ואם יחזרו לאחוריהן לא נשמט וכעין זה יראה אם שחט הרוב. וסיים שם וז"ל: "ובבדיקה זו

נוהגין כל השוחטים שראיתי עכ"ל. וא"כ צריך לדעת מדוע חזר בו הרמ"א על השו"ע ואומר שא"צ בדיקה ממש"כ הוא עצמו בד"מ שכן נוהגין השוחטים לבדוק מעיקור. אתמהה.

וגם, מצאנו ב'דעת קדושים' (ס"ק ג') שכתב וז"ל: "דכעת אנו רואים דלא שייך לחוש אף אחד מניה רבבה לשמוטה כי ע"י תפיסת הסימנים בהילוך הסכין לא יארע שישמוט הסכין" עכ"ל יעו"ש, ודבריו צל"ע דמה נשתנה בזמנו מזמן הש"ך, הב"ח ושו"ע הרב ושאר אחרונים שחייבו בדיקה? וכי לא היו להם סכינים חריפים? דבש"ס (חולין, ל', ב') איתא דר' יונה ב"ר תחליפא שחט עופא בהדי דפרח. ואפ"ל דכוונתו דמיד שתופס הסימנים שוחט בסכין חד שאינו מספיק להשמט, ודוחק.

ובאמת צריך להבין גם מהמציאות של היום שלא מצוי מציאות עיקור כלל ואיני זוכר בתקופה של מ' שנה שאני יושב בבית המטבחים מקרה של עיקור שנעקרו הסימנים, וא"כ מה נשתנה? ומדוע חששו כ"כ הש"ך שכתב הואיל **והוא שכיח תמיד בשעת שחיטה** והב"ח שכתב **שעל הרוב בעופות רגילים הסימנים להשמט**.

וביותר צריך להבין, דהעיצה של אב"י בש"ס להמנע מעיקור "לכבשינהו לכרעיה בארעא (כדי שיתקפלו ולא יוכל להתחזק עליהם. רש"י) א"נ נידל להו מידל (יגביהו שלא יהיו רגליו נוגעות בארץ. רש"י) דדילמא מונח להו לטורפיה בארעא ועקר להו לסימנים" הובאה להלכה בטור ובשו"ע בס"ס כ"ד ומיד אח"כ בס"י כ"ה ס"א כתב הטור והמחבר בשו"ע דין חיוב בדיקה אחר שחיטה שנשחטו רוב הסימנים ואילו חיוב בדיקה שלא נעקרו הסימנים כתב הטור שא"צ דסמכין ארובא ואף המחבר לא הזכירו כלל. אומנם הרמ"א אגב שהביא מנהג השוחטים לתקוף אגודל בעופות הוסיף שבדרך זו אפשר גם לראות שלא נעקרו הסימנים אך גם הרמ"א עצמו מסיק דבכל זאת א"צ לזה דסמכין ארובא כשאר טריפות. וע"כ צ"ל דהטור, המחבר והרמ"א מיירי אחר שעשה כעצת אב"י. אלא שדברי הש"ך שם (סי' כ"ה, סק"ב) צ"ע, דכתב וז"ל: "ובספרי העליתי דלכתחילה יש לבדוק גם אחרי שמוטה כדעת בה"ג דדמי לריאה דשכיחא ביה טריפות דצריך לבדוקה לכתחילה וה"נ שכיח הוא לעשות שמוטה בשעת שחיטה כדמשמע ההאי דאיתא בש"ס ובפוסקים גבי השוחט תרנגול בס"ס שלפני זה וכו'" עכ"ד, וא"כ דבריו מפליאים מאד דהש"ס כתב דיש חשש לעיקור בעוף אך גם כתב תקנתו וכך הביא המחבר בשו"ע בסעיף הקודם וא"כ מה טענת הש"ך על הרמ"א מיד בסימן שאחריו? דודאי מיירי כשעשו כתקנת חז"ל וא"כ א"צ עוד לבדוק מעיקור?

ואחר העיון נראה גם פה ברור שהפוסקים דיברו במציאות שונה. שכן, בזמן חז"ל דרכם היה לשחוט כשהתרנגול עמד ע"ג קרקע ולכן אב"י בגמרא אמר בסתמא האי מאן דשחיט תרנגולא לכבישינהו לכרעיה בארעא וכו' ולא קאמר דבאידנא דקיימא תרנגול בארעא לכבשינהו וכו', ש"מ שהרגילות היתה לשחוט תרנגול כשהוא ע"ג קרקע, ואין לתמוה מדוע השוחט היה צריך לכרוע ברך לפני העוף, דהוא מכיון שהעוף היה מגיע לשחיטה בימיהם כשהוא כבד ומגודל מאד שהיה דרכם לגדל העוף כו"כ חודשים עד שיתמלא בשר והשוחט לא הי' יכול לתוספו, להרימו ולשוחטו ולכן דרך השחיטה היה כשעמד העוף ע"ג קרקע וע"ז בא אב"י לומר בסתמא דמילתא כפי הענין בזמנם שיש חשש עיקור אא"כ יכבשו את רגלי העוף בקרקע כדי שלא יוכל להתחזק מעצמו ויעקור הסימנים. דהגע בעצמך דהשוחט צריך לאחוז ולעשות תפיסה בצוואר העוף וביד זו גם לכבשינהו לקרקע, דהרי בידו השניה צריך לאחוז הסכין ולשחוט ואין כל שוחט מצליח לעשות כעצת

אבי, דתלוי נמי בגודל העוף. וכיוון דבד"כ היו אז הנשים באות עם העוף לשחיטה והשוחט לבד עסק בשחיטה ונאלץ להעמידו על הארץ ולכרוע ברך לפניו ולשוחטו ואז קאמר אביי שיש לחשוש לעיקור כשלא כבשינהו וכו' ובכה"ג מיירי הש"ך דצריך בדיקה מעיקור דשכיח הוא שאין תמיד ביכולת השוחט ליכבשינהו לכרעיה וגם העצה הנוספת של אביי להגביהו היה זה בעזרת אדם אחר כדרך שעושים בימינו באוזות ובר אוזות, הודו והודיות שנשחטים רק ע"י סיוע של אדם אחר האוחז את העוף כשהוא מושכב ע"ג שולחן בזמן השחיטה אמנם הטור, המחבר והרמ"א בש"ע ריש סי' כ"ה מיירו כשנעשה כעצת אביי בתרנגול והוא המשך למ"ש בסעיף הקודם ולכן לא חשו לעיקור אבל כששוחט לבד תרנגול גדול ואינו יכול לקיים עצת אביי ע"ז מביא הרמ"א כיצד לבדוק משמוטה ודו"ק. ואף שהוא קצת דוחק בלשונו מאחר שלא כתב כן בפירוש מ"מ מסתבר כן מאד, דאלת"ה גם אינו מובן לאיזה צורך הביא הרמ"א בהגה את דברי ה'שחיטות ישנים' דהרי מסיק דא"צ לבדוק מעיקור אלא ע"כ כוונתו ללמד על היכא שלא יכל לעשות כעצת אביי ואז צריך בדיקה. ומאידך, הרמ"א בד"מ שהביא לבדוק מעיקור מיירי רק כיצד בודקים משמוטה ולא כיצד תמיד שוחטים וכדמפורש בלשונו שם שכתב וז"ל: "איך בדקין אי הוי שמוטה וכו'" עכ"ל, אך אין כוונתו שתמיד צריך לבדוק מעיקור, רק בא לומר האך במעשה אחד ניתן לעשות שתי בדיקות - בדיקת רוב ובדיקה מעיקור וכוונתו, בזמן ששוחט תרנגולים גדולים לבד בלי עזרה ועמדו על הקרקע ולא הצליח לכבשינהו לכרעיה בארעא והי' אז מצוי עיקור ולכן בדקו גם מעיקור ע"י תקיפת אגודל שראו גם חזרת הסימנים. אבל בזמנינו ובמקומו של הרמ"א שחטו את העופות כשהם בידי השוחט כדמוכח מפורש מלשונו שכתב וז"ל: "ויש לבדוק אחר זה קודם שיזרוק העוף מידו" עכ"ל. וכ"ה הלשון בלבוש ולכן פסקו הרמ"א והלבוש דא"צ לבדוק משמוטה כיון שעשה כעצת אביי דנידל להו מידל.

ובאמת, ענין זה שצריך השוחט עזרה מאחר בעופות הגדולים או להעמידו על קרקע מוזכר כבר ב'בית דוד' (סי' כ"ד, ביסוד הבית סק"ד, אות ג') וז"ל: "כתבו בשו"ב הקדמונים מהר"ץ ועולת יצחק וזבחי שלמים דיש לשחוט אף אווזא ע"י סיוע מאדם אחר והביאם המנחת זבח שם ס"ק י"ד וכו' וכן עוף גדול כגון אינדיג ואווזא אין לאחוז בידו אחת ולשחוט בשניה כמנהגינו בעופות הקטנים מפני שמכביד על ידו ויבוא לידי דרסה רק ישחוט ע"י סיוע (מאחר) או לכה"פ בין ברכיו. ובדיעבד ואומר ברי לי שלא דרסתי יש להכשיר בכל זה בהפ"מ וכו' ועיין ב'מנחת יוסף' שם שכתב דגם תרנגול גדול מנהגם לאחוזו בין ברכיו" ומוסיף שם בב"ד וז"ל: "וראיתי לכמה שו"ב נוהגין בתרנגול גדול או כשהכנפיים נפוחים מחמת קשירה וא"א לתפוס השני כנפיים ביד כמנהגינו אזי אוחזים רק כנף אחד ובעור הצוואר והכנף השני יתנו (לאחוז) לאדם אחר לתפסו עד אחר השחיטה ונכון הוא וכן אני נוהג" עכ"ל.

ובזאת צ"ע עוד, דעצתו של אביי אינה מובאת במסכת חולין אלא במסכת שבת וגם הרמב"ם אינו מביא הלכה זו שצריך לנהוג כדברי אביי. והיה אפ"ל שהוא עיצה במניעת נזיקין ובבל תשחית ואינו הלכה בעיקור שיש חיוב לנהוג כך למנוע עיקור. ובאמת נראה שהדבר תלוי בשיטות הראשונים והפוסקים שהבאנו לעי"ל בגדר דין בדיקת עיקור. דלשיטת התוספות ושאר הראשונים וכן הב"ח וש"ע הרב בשיטת הבה"ג דס"ל שבדיקה מעיקור הוא דין בשחיטה ויש תמיד חיוב בדיקה, דברי אביי הם רק עיצה טובה קמ"ל כיצד למנוע עיקור ולהציל מנזק, אך גם לאחר

קיום עצתו יש לשיטת הבה"ג חיוב בדיקה אחר שחיטה שלא הי' עיקור דהוא מעיקרי הלכות שחיטה לראות שנשחטה כראוי והוי כבדיקת רוב הסימנים שנשחטו שנבדקים תמיד. מאידך לדעת הרי"ף הרא"ש והטור שהביאו דברי אב"י להלכה בדיני עיקור וכלשון הטור והמחבר דהשוחט תרנגול **צריך להיזהר** שידחוק רגלו בקרקע או יגביהנו שלא ינעוץ רגליו בקרקע ויעקור הסימנים, ואעפ"כ פסקו הטור והרמ"א דאין חוששין לעיקור בעופות כיון דאינו דין בשחיטה (וכמ"ש הרא"ש בתשובה והרא"ה בספר החינוך) ואע"פ ששכיח עיקור, הטעם דלא חיישין לשיטתם דכשעושים כעצת אב"י אזי אין חשש לעיקור בעופות וא"צ בדיקה כמשמעות הש"ס. אך שיטת הב"ח והש"ך להלכה, דכיון דאין הדבר ברור תמיד שאפשר לעשות כעצת אב"י שהרי לא תמיד מצליחים ולא תמיד יש אדם נוסף לעזרתו ולפיכך אין לומר בסתמא דלא חיישין לעיקור בעופות דהחשש הוא ברור וכמו שאמר אב"י דדילמא מנח להו לטופרי' בארעא וכו' ואילו התיקון אינו ברור ולכן אין לומר שאין צריך בדיקה וכן בבהמה לא מצינו עיצה לחשש העיקור המצוי בה.

ולפי"ז זאת היא קושית הש"ך על הרמ"א, דהרי קאי בין על בהמה ובין על תרנגולים (דהמחבר מיירי בפשטות גם בבהמה וגם בעוף ולא הזכיר כלל חשש עיקור וא"כ כשבא הרמ"א ואומר דאין חוששין לעיקור ודאי כוונתו בין בהמה ובין העוף דאלת"ה הו"ל לחלק) ויש נפק"מ ביניהם חידושו של אב"י וא"כ האיך קאמר בסתמא דאין חוששין ללא שום תנאי דהרי בעופות רק כשכבשינהו וכו' אין חוששין ובבהמה תמיד חוששין לדעת הש"ך בארוך וכדאמרן לעיל והיא קושיה אלימתא. ולפי"ז נלע"ד, דכיון דהרא"ש פוסק כאב"י אשר ע"כ כשלא הצליח השוחט לעשות כעצת אב"י אזי אף לדעתו יש חיוב בדיקה מעיקור מדינא דש"ס דשכיח להשטט ודינו כריאה וכמ"ש הב"ח שעל הרוב בעופות רגילים הסימנים להשטט כדקאמר אב"י דנועץ ציפרניו בקרקע וכו', ומש"כ הטור דאין חוששין לעיקור אזי בעופות היינו רק כשעשה כעצת אב"י בזה וכמ"ש בס"ס הקודם, משא"כ בבהמה ס"ל להטור כדעת אביו הרא"ש **ש דדין עיקור בבהמה הוא כדין שאר י"ח טריפות דלא חיישין להו כיוון דהוא דין בטריפות ולא דין בשחיטה** והעוזרים לשוחטים בשחיטה במתיחת הצוואר והחזקת הראש מצויין אצל שחיטה ומומחים ויודעים שיעור המתיחה. ואע"פ שהכל שוחטים ובכל מקום שוחטים, מ"מ נשתרש בהרבה מקומות ובכללם גם במקומו של הרא"ש שמביאים הבהמות והעופות לפני השוחט דמתא ולבית המטבחיים הקבוע ורובם אין שוחטים כאו"א לעצמו בביתו, ומכיון שכך נהגו רבים היה נצרך לשוחט עוזר קבוע לשחיטת הבהמות שהשכיל בזה שלא יצא תקלה והפסד מתחת ידו ולכן ס"ל לרא"ש דאין חשש לעיקור והסכים לכך גם הטור, דבבהמות החשש שיעשה עיקור הוא האדם ואותו אפשר ללמד והוא יכול ללמוד משא"כ בעופות העיקור נעשה ע"י העוף (ואף בבהמות דקות כטלאים וכבשים בריאים שיש בהם תפיסת יד השוחט בסימנים אינו שכיח מכיון שהוא נזהר ומעצמו לא נשטט).

ואפ"ל דמשו"ה נתן אב"י עצה רק בעוף להתחכם עליו שלא יעקור הסימנים ואילו בבהמה לא נתן כיון דתלוי באדם העוזר שבא לתיקוני ולא לעוותי ואחריות מעשיו עליו. ואין לתמוה על שאנו מחלקים בין העוף לבהמה בחשש עיקור דבעוף חיישין ומחייבין לכבשינהו או למידלנהו ואילו בבהמה לא חיישין ודינו כשאר טריפות דסמכין ארובא לדעת הרא"ש והטור, דמכיוון דדרך שחיטתם של בהמה ועוף שונה מיסתבר נמי דהחששות אינם שווים ומשו"ה נקטו חז"ל כל חשש במין המצוי

בו ולא בכדי נקטו דבריהם במין זה. וכן מצאנו ברבותינו הראשונים הרמב"ם הרמב"ן הרא"ש והטו"ר שכתבו דין דנחמרו מעיה רק בעוף שנפל לאור ולא בבהמה (יעוין ברמב"ם הלכות שחיטה פ"ז ה"כ ובמ"מ שם דכ"ה גם דעת הרמב"ן ומפורש הוא נמי ברמב"ם פ"י הי"א) וכ"פ המחבר בש"ע בסי' נב' ס"א וז"ל: "עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו ונשתנו הלב וקורקבן וכבד שדרכם להיות אדומים והוריקו ככרתי או המעיים שדרכם להיות ירוקים האדימו טריפה אפילו במשהו מהן שנשתנו וכו'" עכ"ל, ובסעיף ז' שם כתב וז"ל: **"אין טריפות שינוי אברים אלו פוסל אלא בעוף אבל בבהמה אין שינוי אברים אלו פוסל אפי' ידענו שנפלה לאור"** עכ"ל. ומפורש כן גם בדרישה ובספר הארוך להש"ך סי' נח' שכתב וז"ל: "ולפענ"ד נראה דבעוף לא שייך ריסוק אברים דבסוגיא דבריסוק אברים כולה מיירי בבהמה וכו'" וכ"כ הדרישה בעוף שנפל שאין חשש ריסוק אברים כיון שמעופף יעו"ש, וה"ה והוא הטעם לדעת הרא"ש בדין עיקור דלא לחינם נקט אביי דינו בתרנגול דוקא לומר דרק בהם יש חשש עיקור משא"כ בבהמה לא חיישינן לעיקור כיון דהעוזרים של השוחטים מצויין אצל שחיטה ויודעים להזהר ולא להפסיד הבהמה ע"י עיקור. כמו"כ השוחטים של בהמות דקות מיומנים די צורכם שלא לעשות עיקור כך שעיקור אינו מצוי כלל. משא"כ התרנגול טבעו לנעוץ רגליו וכו' ובאם לא נכבשינהו וכו' יעקור הסימנים.

ה. ליישב מנהג זמנינו שלא לבדוק מעיקור -

ולפי"ז ניחא מה שלא בודקים האידנא מעיקור כלל מאחר שנשתנה היום דרך השחיטה וכולם שוחטים כשרגלי העופות באויר וכעצת אביי שאמר 'אי נמי למידלנהו' וכפי' רש"י שם דהיינו שיגביהנו שלא יהיו רגליו נוגעות לארץ עכ"ד וכמ"ש הרי"ף הרא"ש הטו"ר והשו"ע בס"ס כ"ד ואכשר דרא בדרך שחיטת העופות מכיון שנשחטים המה אחר גידול של כשבעה שבועות בלבד ואינם גדולים כבעבר שלא נשחטו עד שנתמלאו בשר ולכן כיום הרמתם ותפיסתם קלה וחזקה וגם רגליהם באויר ומחמת קוטנם וקלותם נתפסים כנפיהם וצוואריהם יחד וגם עושים תפיסה חזקה לסימנים שמותחים עור הצוואר על הסימנים עכ"כ שאינם יכולים לזוז ממקומם כלל ובפרט שרגליהם גם באויר ולא בקרקע כפי שהיה נהוג בשנים קדמוניות ולכן לא שייך ולא נמצא בימינו כלל מציאות של עיקור ושמוטה בעופות וכן מוכח מלשון הרמ"א שכתב וז"ל: "ויש לבדוק אחר זה קודם שיזרוק העוף מידו" עכ"ל, דמשמע מפורש שנהגו במקומו של הרמ"א לשחוט העוף כשהוא בידו של השוחט ואחר שחיטה זרקו מידו וכמו שאמר אביי א"נ נידל להו מיידל וכפירש"י שם וכן הוא הלשון בלבוש והכריע כרבו הרמ"א דא"צ לבדוק מעיקור.

ואף בשחיטת עוף הודו המכונה אינדיק והאווזים למינהם שגדולים המה וכבדים המנהג להשכיבם על שולחן ורגליהם תפוסות באויר ע"י פועל שמסייע לשוחט, כך שאין בנמצא כיום עיקור סימנים. דמה שכתבו הב"ח והש"ך דשכיח ורגילות להסימנים להשמט בעופות הכל היה מחמת שדרך שחיטתם במקומם היה ששחטו העופות כשרגליהם בקרקע וגם תפיסת הסימנים לא היתה כמנהגינו היום וכמ"ש הב"ח וז"ל: "שעל הרוב רגילין הסימנים להשמט ע"י משיכתן לכאן או לכאן או ע"י נעיצת רגלי התרנגולים וכיוצא ב" עכ"ל, דמשמע מפורש כמ"ש שדרך

השחיטה במקומם היה כבזמן חז"ל ואילו כיום אין תפיסה בסימנים עצמם בעופות אלא מותחים עור הצוואר לאחורי המפרקת ועי"כ נצמדים הסימנים במקומם למפרקת ונשחטים ללא עקירה כלל. ורק לשיטת הבה"ג יש תמיד לבדוק מעיקור כמ"ש לעיל משו"ע הרב משום דאזיל לשיטתו דס"ל דעיקור הוא מהלכות שחיטה ואם לא בדק לא נודע לנו שנשחטה כראוי ובחזקת איסור עומדת אך הרא"ש חולק על הבה"ג וס"ל דא"צ לבדוק משמוטה כמו שא"צ לבדוק משאר טריפות לבד מטריפות הריאה דשכיחי משום דסמכין ארובא דרוב בהמות כשרות הן וה"נ רוב בהמות אינן שמוטות, ורובא עדיף מחזקה (משא"כ בחיוב לבדוק אחר השחיטה לראות שנשחטו רוב סימנים לא אמרין שרוב השוחטים מומחים אצל שחיטה ושחטו רוב כדין, משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ובעינן ידיעה ודאי וכדברי רב הונא 'עד שיוודע לך וכו' ולא סמכין על רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן, כיון דהבדיקה הוא דין בשחיטה וכלשון הרא"ש שכתב וז"ל: "ובודקין הסימנים אחר שחיטה הא נמי הלכות שחיטה הן" וכן כשהשוחט לפנינו צריך נמי לבדוקו באם יודע הלכות שחיטה וכמ"ש הרמב"ן המובא בתוה"ב והוא גם דעת הרא"ש), והש"ך הכריע דבדיעבד אין לאסור אם לא בדק אחר שמוטה וכדעת הרא"ש וסייעתו (דבהמה בחייה לאו בחזקת דנעקרו הסימנים קיימא וכיון דלא הוי דין בשחיטה מותרת בדיעבד משא"כ כשלא בדק ששחט רוב אסורה אף בדיעבד משום דבהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה קיימא והבדיקה הוי דין בשחיטה) אבל לכתחילה יש לחוש לדברי בה"ג שדבריו דברי קבלה ומסתבר טעמי' משום דדמו לריאה שצריך לבדקה לכתחילה וה"נ שכיח הוא לעשות שמוטות בשעת שחיטה עכ"ד שו"ע הרב.

ושיטת הש"ך דאף בבהמות חיישין לעיקור כמ"ש לעיל בארוך להש"ך בשם הרא"ה משום דשכיח לבוא בשעת שחיטה ולכן אע"פ שאינו דין בשחיטה חייב בדיקה. אך כל זה בבהמה, אבל בעופות חוששין רק כשלא נעשה כעצת אביי משא"כ כשנעשה כעצת אביי ודאי דאין שכיח לעשות שמוטה כמשמעות הש"ס והפוסקים דא"צ בדיקה.

ודעת הטור שכתב בסתמא דאין חוששין לעיקור אחר שהביא דינו דאביי, מסתבר דס"ל כדעת אביו הרא"ש דחשש עיקור הוא רק בעופות ודוקא כשלא כבשינהו בארעא ולא מדלינהו, דאלת"ה האריך כתב בסי' כ"ה דאין חוששין לעיקור בסתמא מאחר דבהמה תמיד חיישין לעיקור? א"ו כדאמרן דס"ל דאין חשש בבהמה וכדאמרן לעיל.

אך ודאי דדין עיקור שייך בין בבהמה ובין בעופות לכו"ע אלא דנפק"מ לעניין לחשוש לכתחילה, דבעופות כשלא כבשינהו וכו' חיישין כו"ע לכתחילה לעיקור והיינו כשרגליו אינם באויר והוא מדינא דש"ס ואילו בבהמה הוא במחלוקת הראשונים, דרבנו יונה הרא"ה והראב"י ס"ל דחיישין תמיד לעיקור כיון דשכיח, אך הרי"ף הרא"ש הט"ר ר"ן והרשב"א ס"ל דלא חיישין דהוי כשאר טריפות. וכך הכריע מרן המחבר שלא הזכיר כלל חיוב בדיקה מעיקור ורק הזכיר בס"ס כ"ד דצריך לנהוג כאביי בשוחט תרנגול ומשמע דבבהמות לא חיישין לעיקור כלל, דס"ל דכ"ה דעת הרי"ף והרא"ש והטור. ובפרט שהב"י על דברי הטור שכתב וא"צ לבדוק אם נעקרו הסימנים כתב וז"ל: "שכ"כ הרא"ש הר"ן והרשב"א בת"ה ולאפוקי מבה"ג שהצריך לבדוק אם שחט בסימנים עקורים" עכ"ל ותו לא מידי. ולא הביא כלל דעת הראב"י, רבנו יונה, והרא"ה החולקים וסוברים כבה"ג

ומחייבים בדיקה מעיקור ומשמע מזה מפורש שהסכים לדעת הרא"ש והטור דאלת"ה האיך לא הזכיר חשש עיקור בסי' כ"ה לא בבהמה ולא בעוף? וע"כ דבהמה אין חשש וה"ה בעוף כשנהג כעצת אב"י דאין חוששין לעיקור. ואף שיש בדברינו כו"כ דיחוקים, כבר כתב מרנא ורבנא החת"ס זצוק"ל דרוב הדיחוקים אמת עכ"ד וההכרח לא יגונה ואף ישובח להבין הנהגת הקדמונים ומנהגינו בזה לדעת הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים.

עכ"פ, כיון דהן הב"ח והן הש"ך וכן שו"ע הרב תלו עיקר חומרתם להצריך בדיקה מעיקור על כך ששכיח עיקור ושמוטה (ודלא כמו שלמדו הב"ח וש"ע הרב בדעת הבה"ג שהוא דין בשחיטה אלא כדעת רבינו יונה והרא"ה) ואעפ"כ הסכימו דבדיעבד אם לא בדק כשר וכמ"ש הש"ך כיון דלא היו נגד החזקה, א"כ ק"ו ב"ב של ק"ו בעופות שנשחטו כתקנת אב"י דמדינא דש"ס לדעת הרי"ף הרא"ש והטור וסייעתם אין חשש כלל לעיקור דאפי' לכתחילה א"צ בדיקה שהרי אף כששכיח עיקור התירו בדיעבד בלי בדיקה, כ"ש כשאין מצוי כלל דהיינו כשרגלי התרנגול באויר דאז ודאי דיש לעלות דרגא ולהתיר אפי' לכתחילה בלא בדיקה אף לדעת הש"ך וההולכים בשיטתו. ולכן יש ליישב ברווח המנהג בימינו שלא לבדוק אחר שחיטת עופות אם נעקרו הסימנים ממקומם.

ואף בבהמות לא בדקין מעיקור כיון דנקטינן כדעת הרא"ש הר"ן והרשב"א וכ"פ הטור המחבר והרמ"א דעיקור הוא דין בטריפות ולא בשחיטה ואף שהש"ך, הב"ח ש"ע הרב ושאר פוסקים החמירו לנהוג כבה"ג, הוא אך ורק משום דשכיח עיקור וכמ"ש הש"ך בסק"ב ולכן בדורות האחרונים שאין בנמצא עיקור כלל כיון דאין הכל שוחטים אלא רק אלו שעברו הכשרה ותירגול והמה נשחטים רק בבית המטבחים כשגם עוזריו של השוחט עושים מלאכתם נאמנה, אשר ע"כ יש מקום למנהג העולם שלא לבדוק כיון דאינו שכיח כלל וכמ"ש המחבר והרמ"א ע"פ הראשונים שהוזכרו לעיל דאין בודקים.

[ואחר כותבי כל זאת מצאתי בשו"ת 'כתב סופר' (יור"ד, סי' י"ד) מש"כ בדבר השוחטים שאינם בודקים לאחר שחיטה אחר שמוטת הסימנים בבהמות שהוא נגד דברי הש"ך, פר"ח, תבו"ש ופמ"ג. וכתב ללמד זכות ע"פ ה'דגול מרובה' דבתופס הסימנים עם העור ודאי לא נעשה השמוטה בשחיטה ובפרט לפי מה שראה שמשרתי הקצבים אוחזים השור הנשחט בין הקרניים בחוזק יד וקשור בחבלים שלא יזוז זיז, כ"ש בצרוף שניהם יחד כמו שעושים השו"ב לא שייך שיעשה שמוטה. וכתב שם דכל זה הוא בבהמה גסה אבל בדקה אינו כן אם לא שהשו"ב אוחז בסימנים והעור בחוזק יד. וסיים, ובכ"ז אצוה לשו"ב שיבדקו לאחר שחיטה גם אחר שמוטת סימנים דמהיות טוב. עכ"ד יעו"ש. ומש"כ דבהמה גסה תופס השוחט בסימנים הוא תמוה מאד מאד דהוא דבר שא"א במציאות כלל וכמ"ש לעיל, דהשוחט אפשר לו לתפוס במציאות רק בעור ובבשר ותו לא ובפרט אחר מתיחת ראש הבהמה ואף שהתם מיירי שקשרו ראשי קרניו שלא יזוז כלל ואפ"ל שלא נמתח צוואר הבהמה חזק, מ"מ תפיסת הסימנים בבהמה גסה הוא דבר שא"א גם מחמת גודלם ולא רק מחמת מתיחת עור הצוואר וכדאמרן. ואח"כ מצאתי בדבר"ת (סי' כ"ג, ס"ק ס"ח) שכתב בשם ספר 'בית אברהם' וז"ל: "ולפי

דעתי הוא מן הנמנע להזמין הסימנים זה אצל זה ולחתכם יחד מחמת רוב עובי העור ובפרט בצווארים הגדולים, עכ"ל. וכ"כ בדע"ק שכן אמרו לו השוחטים שא"א להבחין ולהרגיש בסימנים קודם שחיטה ולהזמין זא"ז עכ"ל הדעת יעו"ש. מ"מ יש מקום למנהג העולם להקל אף בבהמה מאחר דבדורותינו אינו מצוי כלל עיקור וכדעת הראשונים והפוסקים שהוא דין בטריפות ולא בשחיטה ודו"ק.

אמנם, מצאנו ב'בית דוד' (סי' כ"ד ביסוד הבית סק"ח, אות א') שכתב על דברי אב"י ז"ל: "ונראה דאירי שאוחז הסימנים ושוחט וכמ"ש בפנים בשם מהרי"ו וכ"ה לשון בה"ג ובהדי דנקט סימנא דחיותא איתעקרו סימנים וכו' עכ"ל וכ"מ בשמ"ח שם שכתב בשם הר"צ ז"ל: "וכן צריך להזהר כששוחט אוזא וכדומה ע"י שאחר אוחז הסימנים מכאן והוא מכאן, שלא ימשיכו אילך ואילך בחוזקה ויבואו לידי עיקור עיי"ש" ומסיים הב"ד ז"ל: "אבל לפי מנהגינו שאין אוחזים הסימנים רק בהעור מאחורי הצוואר אין חשש בזה לעקירת סימנים" עכ"ל הב"ד. ואעפ"כ, הב"ד בעצמו בריש סי' כ"ה כתב לחייב בדיקה מעיקור כפשוטו לשון הש"ך בלי שום חילוק. ולא ירדתי לסוף דעתו בזה, דלענ"ד היכא דאין חשש כלל לעיקור א"צ בדיקה אפי' לכתחילה אף לדעת הב"ח והש"ך, דהם מ"ירוש בפירוש רק היכא דהחשש לעיקור גדול כגון ע"י שניים שתופסים הסימנים או שלא עשה כעצת אב"י, דבפרוש כתבו דהטעם משום דשכיח לעשות שמוטה וע"פ רוב נשמט ולכן היה הב"ד צ"ל דבעופות הקטנים כלשונו שאוחז השוחט הסימנים רק בעור מאחורי הצוואר ורגליו באוויר שאין שום חשש לעיקור א"צ בדיקה אפי' לכתחילה וכדאמרן, ודבריו צלע"ג ולדינא נראה פשוט כמ"ש ודו"ק.

ועוד יש לשים לב מה שהזכרתי בכמה וכמה מקומות דכ"ז בעניין בדיקה מחשש שמוטה, משא"כ בעניין הגרמה כששוחטים סמוך לראש, כבר הארכתי לבאר במקום אחר שהוא דין בשחיטה עצמה לכו"ע וצריך בדיקה אחר השחיטה להוציא מחזקת איסור ולא מצינו שהסכימו הפוסקים להקל אף בתרנגולים אפי' בדיעבד ואף אסרום באכילה כשלא נבדק מהגרמה כיון דשחיטה שלא במקומה לא הוי שחיטה כלל דהוי כחותך בליבה או במוחה ובחזקת איסור עומדת וכבדיקת רוב בסימנים הוי שהוא דין בשחיטה עצמה להוציא מחזקת איסור. וכמו שלא מצינו פוסק שיתיר מבלי בדיקת רוב בסימנים ובעינן ידיעה ברורה ומוחשית שנשחט רוב כדי להוציאו מחזקת איסור, ה"ה דא"א להתיר במקום דנצרך בדיקה מהגרמה מבלי בדיקה זו כיון דאפשר דלא היתה שחיטה כלל ורק אחר בדיקה ידעין אי הוי סתם 'חיתוך' או מעשה שחיטה.

ואני תפילה ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד.

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד, טבת תשע"ג.

**לכבוד הרה"ג שליט"א
אחדשה"ט וכל הנלוים עליו,**

הנדון: אופן הראוי לבדיקת צומה"ג בשחיטת עופות וזהירות ממכשולות

באחרונה פנו אלי כמה וכמה אנשים בשאלה אודות שהתפרסם דיון על האופן שבו צריך לבדוק את צומה"ג – על הליין או על השולחן וגם מציגים העניין כאילו מדובר בעיקר הדת ויסודות הכשרות.

וכשהראוני באחד העיתונים שגם ת"ח מאחד הבדצי"ם אמר את דעתו בנושא, אמרתי לעצמי, שאולי גם זה זימנו לידי להאיר ולבאר בהרחבה עניין זה לתועלת הרבים ולעורר על מכשולות אמיתיות בעניין זה:

- בדיקת צומה"ג, כמו בדיקת ריאות בעופות ושאר טריפות מחוייבת מדרבנן רק במקום שיש 'מיעוט המצוי' של טריפות. בלולים נקיים לא נזכר בשום מקום בש"ס ובפוסקים חובת בדיקה ואדרבה לדעת התבוס"ש והדב"ח הבודק בכה"ג ה"ה מאבד ממנו של ישראל.

- מקום צומה"ג פשוט וברור לכו"ע בשו"ע ובפוסקים שהוא בחלק התחתון של השוק בסמוך לפרק המחבר עם הארכובה התחתונה והאצבעות. ולפיכך, היכן שיש 'מיעוט המצוי' של טריפות, חובה מדרבנן לבדוק כל עוף במקום זה בלבד.!

- אלו המצריכים לבדוק צומה"ג בכל עוף אך עושים זאת בפרק הארכובה התחתון ליד אצבעות הרגליים, מועילה להם הבדיקה רק כ'מדגם' בשביל לקבל 'תמונת מצב' כללית על מצב הגידין (שהרי א"ז מקום צומה"ג וגם יש גידין שכלל אינם יורדים עד שם וכשקרועים הגידין א"ז קבוע, פעם גיד זה ופעם גיד זה). אומנם, עליהם להקפיד שאם הגיע לפניהם לול עופות ונמצא שהוא עם 'מיעוט המצוי' המחוייב בדיקה מדינא בצומה"ג, חובה עליהם לחזור ולבדוק שוב אף את העופות שכבר נבדקו בארכובה התחתונה שבה האצבעות, אלא שעתה חייבים לבדוק במקום צומה"ג, דהיינו בשוק בחציו התחתון ואם לאו מכשילים את הציבור (ולצער, חלקם אינם מקפידים ע"כ וכבר שמעתי שו"ב, גם יראים ושלימים שמחמת ההרגל לבדוק למטה אינם יודעים את מקום צומת הגידין ע"פ ההלכה).

- עופות שמקבלים זריקות-חיסון דוקא בשוק (מצוי בפיקוח של אחד הבדצי"ם המקפיד דוקא על מקום זריקה זה) עשויים לגרום למכשולות גדולות ל"ע של

טריפות וספק טריפות בצומה"ג ובמקרים מסויימים אף בדיקה לא תועיל להכשיר כמבואר בשו"ע. ואכן, רוב הבדצי"ם וגם אנו מקפידים לשחוט רק עופות שקיבלו חיסון תת עורי בבית החזה ללא כל חשש.

ולדעתי, דוקא בעניינים אלו שהם מעיקרא דדינא היה ראוי למחות בקול גדול ולהודיע לרבים להיזהר וק"ו לאלו המבקשים להקפיד על מהדרין מן המהדרין – 'חלק'.

וכבר הזכרתי, שהשחיטה שלנו - 'פלייש' התייחדה בכך שאיננו שוחטים משקים וגידולים עם ריעותות ואנו רחוקים מאד ממצב של חובת בדיקה מדינא. אנו מקפידים על בדיקה של העופות לראות שהגידול בריא ואין ריעותות והיכא שיש התחלה של ריעותא בגידים (כ- 3% בלבד !!! הרבה מאד פחות מגדר 'מיעוט המצוי' המופיע בפוסקים) אנו פוסלים את הגידול לשחיטת ה'חלק' שלנו ולא מסתמכים בכה"ג עוד על בדיקות.

אנו עושים מאמץ מוקדם לאתר לולים בריאים ונקיים ובכל יום מביאים למשחטה כו"כ משקים. כמו"כ זכינו לפצל את השחיטה שלנו לשתי משחטות באיזורים שונים בארץ כך שהלולים מגיעים בד"כ מאיזורים שונים. בכל זמן השחיטה הגידין נבדקים כל העת ע"י צוות משגיחים בבדיקה בפתיחה וכן במישוש ובד"כ אנו מוצאים בס"ד לולים בריאים שפשוט וברור ברווח שאינם צריכים בדיקה מדינא ולפיכך ראויים לשחיטת ה'חלק' שלנו. וגם אם ח"ו לא נמצאו לולים מתאימים במשחטה אחת, עדיין יש לנו לספק לציבור מהמשחטה השניה.

ופשוט שיש בשיטה זו הידור גדול, דברמ"א בשו"ע סגר בעדינו על ט"ז גידין בעוף אחד שרבים ודקים הם ואין אנו בקיאין ונטרף, וא"כ מה נאמר על משגיחים שבודקים אלפי גידים בכל יום עבודה, האם יכולים הם להיות בקיאין היכא שמדינא יצטרכו בדיקה במקרה והלולים מגיעים לשיעור 'מיעוט המצוי' ופעמים אף יותר מכך ?

ומה שחנני הבורא ית"ש והעליתי על הכתב, אני שולח לכת"ר בתפילה שלא תצא תקלה מתחת ידי ומלאה הארץ דעה את ה'.

הדו"ש וש"ת,

בס"ד, ד' דחנוכה תשע"ג.

לכבוד הרה"ג שליט"א

אחדשה"ט וכל הנלוים עליו,

לפני כמה חודשים החלו להביא לשחיטה במשחטות שבהם אנו שוחטים מידי יום, עופות עם זריקות-חיסון בשוק בפיקוח של אחד הבדצי"ם המקפיד דוקא על מקום זריקה זה. וכשראיתי המכשלות המתעוררות מכך, העליתי על הכתב את מה שראו עיני להאיר ולעורר ע"כ.

ובמשך הזמן מגיעים שוב עופות מסוג זה וגם נסעתי לבדוק בלולים בזמן הזריקות כיצד הדברים נעשים ולצערי מדובר במכשלה גדולה שיש למחות עליה בקול גדול.

וביני וביני שאנו עוסקים בסוגיין, אני שומע שו"ב, גם יראים ושלימים שבקיאין במלאכת הקודש אך אינם מכירים היטב את מקום צומת הגידין ע"פ ההלכה, אף שהוא דבר פשוט וברור בשו"ע ובפוסקים.

ואמרתי לעצמי, שאולי גם זה זימנו לידי להאיר ולבאר בהרחבה עניין זה לתועלת הרבים. ומה שחנני הבורא ית"ש והעליתי על הכתב, אני שולח לכת"ר בתפילה שלא תצא תקלה מתחת ידי ומלאה הארץ דעה את ה'.

הדו"ש וש"ת,

בס"ד, חודש מנ"א, תשע"ב.

בגדר חיוב בדיקת צומה"ג ומקומה,
גדר 'אינן בקיאים בצומה"ג' ודין החיסונים בשוק.

- א. גדר חיוב בדיקת צומה"ג מדינא ואימתי מטריפים מאחר דאין אנו בקיאים ? ,
- ב. חיוב בדיקת צומה"ג מדינא, בתרתי לריעותא או אפי' בחד ? ,
- ג. בדין מקום צומה"ג,
- ד. הנהגת בדיקת צומה"ג בימינו,
- ה. המקום המועדף לזריקות חיסון העופות.

מעשה שהיה באחרונה בבית המטבחים שהובאו לשחיטה עופות כשברבים מהם נמצא באיזור צומת הגידין נפיחות, מוגלה ואף סימני דם של חיסון הניתן לעופות מפני מחלות.

ואמנם, בד"כ אנו מקפידים לשחוט רק עופות שקיבלו חיסון תחת פיקוח של משגיח יר"ש בבית החזה במקום ובאופן שלא יכול להטריף את העוף ואנו עושים בעניין זה יד אחת עם כמה מן הבדצי"ם. אך אירע ועופות אלו הגיעו ממשקים שבהם הפיקוח על הזריקות היה מטעם אחד מן הבדצי"ם החשובים המקפיד להזריק תחת פיקוח דוקא בשוק.

והנה עברו עוד כמה ימים ושוב אירע עוד כו"כ פעמים שהתבקשנו לאשר לשחיטה שלנו עופות כאלה עם חיסונים בשוק וברבים מאד מהם מצאנו נפיחויות, דלקות ושטפי דם עד שהוצרכנו לפסול עשרות אלפי עופות (!!!), ואמרתי לעצמי שעל הישנות הדבר פעמיים ושלוש מחובתי להאיר ולעורר על גדרי בדיקת צומה"ג ולזעוק על מכשלה העלולה להתהוות משיטת חיסונים זו.

ואפרש שיחתי מה שחנני הבורא ית"ש ברוב רחמיו :

א. גדר חיוב בדיקת צומה"ג מדינא ואימתי מטריפים מאחר ואין אנו בקיאים -

כתב בב"י (סי' נ"ו) וז"ל: "כתב המרדכי בסוף פרק בהמה המקשה (סי' תרמ"ח) דאי איכא ריעותא בצומה"ג ואינו יודע אם נפסק צומה"ג כתב בה"ג דאין בקיאים בטרופות ויש לאסור הכל" עכ"ל ואין מובא בב"י חולק על מ"ש המרדכי בשם בה"ג ומשמע דהב"י הסכים לדבריו ובפרט שידוע שכל דבריו דברי קבלה. וכתב ע"ז בד"מ (ס"ק ג') וז"ל: "וכן פסק באו"ה הארוך (כלל נ', דין ג') ואם הוא נפוח ונצרר

הדם שאין שום ריעותא מבוררת לפנינו יש לחתוך ולראות ולבדוק אם נפסקו אחד מן החוטין ודוקא בבהמה שהם גדולים וניכרים לבדוק אף לדין למי שבקי בבדיקת צומה"ג אבל בשל עוף שהם דקים כ"כ וכו' ונצרר הדם עליהם טריפה דא"א בקיאיין לבדוקו כלל" עכ"ל הד"מ בשם או"ה הארוך. וכן כתב הרמ"א בהג"ה (בסי' נ"ו, ס"ט) וז"ל: "ואנו אין בקיאיין בבדיקת צומה"ג של עוף משום דקשה לבדוק ובקל הוא נטרף ולכן בכל מקום דאיכא מכה במקום צומה"ג אפי' אינו רק נפוח ונצרר הדם, מאחר שהיה צריך בדיקה וא"א בקיאיין בעוף הוא טריפה" עכ"ל הרמ"א.

וכתב הש"ך סק"י הטעם וז"ל: "דכיוון דהן הרבה ט"ז אבל בבהמה שגידיה גדולים ואינם רק ג' יבדוק רק מי שבקי בבדיקה עכ"ל ד"מ ות"ח שם בשם או"ה וכ"כ הב"ח וכן כתבתי בס"ק י"ג בשם מהרש"ל" עכ"ל הש"ך. והיינו במקרה של מכה במקום צומה"ג ובכה"ג אף אם יבדוק וימצא כל הגידין שלמים במקומם אין אנו בקיאיין לדעת ולא פלוג והוי טריפה.

ואומנם, ב'מנחת יוסף' (מהדו"ב, ח"ב בענפים, ס"ק ל"ד) הביא שהקשו ע"ד הרמ"א דמה בקיאות שייך בזה למנות ט"ז גידים? ותירץ שם ע"פ דברי המחבר לעי"ל ס"ו דיש גידין נבלעים באלו ואינם מן המנין, וא"כ א"ש דמשום שהם דקים לא יכיר את הגיד המובלע וחיישינן שמא נפסק גיד אחד וימנה בטעות גיד מובלע במקומו להשלים המנין. משא"כ בבהמה שהגידין עבים ושפיר יכול להכיר ביניהם, עכ"ד. וה'מנחת יוסף' עצמו כתב עוד תירוץ ע"פ מש"כ הפמ"ג (בשפ"ד, סק"ב) וז"ל: "והם יותר מט"ז גידין בתרוויהו" עכ"ל. ופי' דאיכא יותר מט"ז גידין בצד החיצון ויותר מט"ז גידין בצד הפנימי, יעוי"ש. וצריך בקיאות לדעת איזה מהם יש להחשיב במנין הט"ז שיהיו כולם שלמים ובזה אין הכל בקיאיין, עכ"ד. ולענ"ד דמקור דברי הפמ"ג בשפ"ד המה מש"כ בש"ס דבליעי לא הוי צומה"ג, כך שגם הפמ"ג כוונתו לאותם הגידין שכתב המחבר בס"ו, דמנ"ל חידוש זה?, א"ו כדאמרן ושני התירוצים חדא הוי ולכן הגידין המה יותר מט"ז ואיננו בקיאים להבדיל ביניהם וקיים חשש לתחלופה. ואפ"ל עוד דכוונתו לגידין המתפצלים שהזכיר בדע"ת במי הדעת ס"ד וז"ל: "דבאותם גידין שבצד חוץ יש ב' גידין שכל אחד מהם רחב בתחילתו ואח"כ מתפצל כל אחד לשניים", ולפי"ז אפשר ומובן כוונת ה'מנחת יוסף'.

ובימי חורפי כיוונתי לדברים הנ"ל אך לא נתיישבו לי תירוצים אלו מאחר שאינם במשמעות הלשון שהביא הש"ך בסק"י, ועוד דלפי"ד לא הוי חומרא בעלמא אלא חומרא מעיקר הדין ומדברי האחרונים משמע שדברי הרמ"א הם חומרה גדולה. ואפ"ל, דכיוון דחומרה זו דא"א בקיאיין בבדיקה הוזכרה גם בב"י בשם בה"ג ללא עוררין והבה"ג היה מהגאונים ודבריו נתקבלו בד"כ על הראשונים שהעידו שכל דבריו דברי קבלה, לכן מסתבר לומר שהחומרה הנ"ל מעיקרא דדינא היא. אומנם, מפליא קצת שהב"י הביא דברי הבה"ג ללא עוררין וכדאמרן ואילו בשו"ע הוא מוזכר רק ברמ"א ולא בדברי המחבר, אתמהא וצ"ע.

ולכאורה, סגר עלינו הרמ"א כל דרך מלהכשיר כשיש מכה בצומה"ג. אומנם, גדולי דורו של הרמ"א ודורות שלאחריו נתנו סייגים לדבריו. דהנה הט"ז והש"ך כתבו בשם המהרש"ל וז"ל: "דצריך המורה קודם שיטריף לחתוך הנפוח ויעיין בו שאם נראה מתוך הניפוח שיש בו ריקבון ונימוח ויש לחוש שנפסק אחד מן

הגידים אזי יש להטריף עכ"ל. ומשמע דבלא ריקבון אין איסור אפי' שנשתנה מראה הבשר, ומסיק הב"ח דאף בשינוי מראה בלחוד טוב להחמיר ולעין ע"י שיחתוך ויראה הצוה"ג שיפים המה ואין בהם ריקבון. וכיוצ"ב כתב הלבוש תלמיד הרמ"א ז"ל: **"ונ"ל דוקא נצרר הדם הרבה עד שכמעט אין הגידין ניכרים מפני הדם אבל צורות דם מעט למה נטריף כשאין רואים שום ריעותא בגידין. שאם נבוא להטריף כל הבאות לפנינו נפוחות וצורות דם אפי' מעט היינו צריכים להטריף רובא ורד"ר וזה אין נ"ל"** עכ"ד הלבוש ומובא בש"ך ס"ק י"א יעו"ש. עכ"פ נראה מדבריו דכשהגידים עצמם מלאים דם לא יואיל שטיפתם מהדם לראות שלא נפגעו הגידין ומטריפים ואע"פ שאחרי שנשטפו מהדם אין רואים ריעותא בגידין. והטעם, דכיון דכשמלאים דם בעי בדיקה מדינא בגידין עצמם מחמת הדם שהיה עליהם והוי דומיא דריקבון דבזה שכיח טפי שיתקלקלו הגידין כמו בנשבר וכמו"ש בנוב"י (מהדו"ק, יור"ד סכ"א) ולא מצטרף לס"ס, וכ"כ בלבו"ש בהל' טריפות העצמות (סי' ו', ס"ב, אות י"ד-ט"ו), ובכה"ג שוב אין מועיל עוד בדיקה דא"א בקי"אין בבדיקה בגידין עצמם ואף אם ימצאו ט"ז גידים שלמים אמרין דלא פלוג ומטריפים.

משא"כ אם נמצא על השוק צרירות דם מעט כל שאין ריעותא של מיחוי בגידין ובבשר שסביב הגידין אין מטריפים כיון דמדינא לא בעי אפי' בדיקה ולכך מכשירין. וה"ה כשנשבר עצם השוק בחציו העליון שלא במקום צומה"ג ועו"ב שלם דמכשיר הרמ"א בהפסד מרובה (בסי' נ"ה, ס"ה) והיה צרירות דם הרבה במקום השבירה וירד הדם גם לצומה"ג כך שאין ניכרים מחמת הדם ואעפ"כ אפשר להקל בשופי דרגליים לדבר מניין בא הדם ואין חשש כלל לצומה"ג ואפי' בדיקה א"צ כלל מדינא, וכך מצאתי בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ג, סי' ק').

ויעויין נמי בלבו"ש (סי' ו', ס"ב, דין י"ג-י"ד) ז"ל: **"דבין בבהמה ובין בעוף אם יש מבחוץ במקום צוה"ג ריעותא גמורה כגון נפוח או נצרר הדם מבחוץ, אפי' רק מעט, צריך מדינא לחתוך את הבשר לעומקו"**. וכתב עוד **"דאפי' אם אותה הריעותא נראה מבחוץ למעלה מאגודל בעוף הדק וכו' [דמחלוקת האחרונים כמה שיעור אורכן של צוה"ג ואבאר לקמן], אפ"ה צריך לחתוך דשמה פשטה הלקותא מבפנים אל תוך השיעור [דהיינו לשיעור אצבע, לשיטות דס"ל דאורך צומה"ג כאצבע] ואם רואה שהבשר נרקב ונלקה, או אפי' לא נרקב ונלקה, רק שיש שם צרירות דם הרבה עד שכמעט אין הגידין ניכרים במקום צוה"ג אזי בעוף הדק כמו תרנגולת טריפה וכו'"** וממשיך הלב"ש **"אבל אם אחר שחתך ראה שאין בתוכו לא ריקבון ולא צרירות דם הרבה רק צרירות דם מעט א"צ כלל לבדוק צוה"ג וכשר. וה"ה אם רואה קצת ריקבון בעובי הבשר ומעמיק יותר בעוביין וכלה שם (הריקבון) קודם הגיעו אל המקום אשר שם צוה"ג וכו' באופן שבמקום צוה"ג הבשר (שסביבו) בריא, כשר וא"צ לבדוק כלל צוה"ג וכו' אבל הגיע עד מקום צוה"ג דהיינו שבכל סביבם נרקב הבשר או נצרר הדם אזי בעוף הדק טריפה"** עכ"ל הלב"ש. ומפורש בדבריו דכל שהלקותא מסתיימת קודם צוה"ג דהיינו שהמכה לא הגיע למקום צוה"ג וסביב לצוה"ג הבשר בריא, אזי א"צ בדיקה בצוה"ג וכשר אף בעוף הדק.

ולפיכך, למעשה היכא שיש ריעותא – כמו מכה או צרירות דם באופן האמור לעי"ל, צריך לבדוק כל שוק שלקה לראות שלא הגיע הלקותא למקום צומה"ג.

ואם אכן לא הגיע לצומה"ג, מועיל לבדוק שלא נקרע, אולם אם הגיע המכה עד צוה"ג ממש, אזי אע"פ שאינו ניכר בצוה"ג כלום, כיון שנתחייב בדיקה לראות שלא שלטה המכה גם בגידים, בזה אמרינן דא"א בקיאינן בבדיקה בצוה"ג והוי טריפה אף אם ימצאו ט"ז גידין שלמים כיון שיש הרבה גידין והמה דקים, קשה לבודקם ובקל הוא נטרף וכלשון הרמ"א.

ב. בדין שא"א בקיאינן בבדיקת צוה"ג, אי הוי אפי' בחד ריעותא בשוק או דוקא בתרתי לריעותא ?

מש"כ הרמ"א שאפי' אינו רק נפוח ונצרר הדם טריפה, מובא בד"ת (ס"ק נ"ה בשם 'השנות חיים' ס"ק ט"ו שהוכיח מלשון הרמ"א והד"מ) דדוקא בענין תרתי לריעותא - נפוח ונצרר הדם, אבל בריעותא דנפוח לבד או שאר ריעותא חדא, אין להחמיר ויש לסמוך אבדיקתינו גם בעוף הדק.

אבל בלבו"ש (סי' ס"ו, ס"ק י"ג) פסק דאף נפוח לבד וה"ה נצרר הדם לבד לא מהני בדיקה בעוף הדק, דהאות ו' בלשון הרמ"א - "ונצרר הדם" הוא ו' הפירוד וכ"ה מפורש בהגהות רע"א על הש"ע וכך פשטה ההוראה כמותם.

כתב ב'דעת קדושים' (סעיף ז' סק"ב) אם נמצא נפוח אחד מהגידים שבעוף אזי אפי' אין ריעותא בעור ובשר סביבו יש להחמיר ולאסור וכ"כ ב'עצמות יוסף' (ענף ג' ס"ד) וז"ל: "אם הגידין בעצמם נפוחים דינם כריקבון בשר הסמוך לגידין דא"א בקיאים בבדיקה צומה"ג בעוף" ובס"ק י"ב שם כתב דמקור דין זה הוא מהדע"ק דכיון שהגיע הקילקול כ"כ ששלט בגיד עצמו שוב א"א בקיאים בבדיקת צומה"ג וחיישינן שמא נפסק לגמרי אחד מן הגידין. והוסיף שם ב'עצמות יוסף' לבאר דס"ל להדע"ק דלא עדיף הניפוח מריקבון בשר סמוך לגידין דא"א בקיאים בבדיקת צוה"ג בעוף ואדרבה גרע כיון דהוא בגידין עצמם.

והנה לפני שנים, נשאלתי מיד"נ הגה"צ ר' אברהם רובין שליט"א מח"ס 'עמודי שש' ושו"ת 'נהרות איתן', מה הדין אם נמצא אחד מהגידין שבעוף דק יותר מהרגיל להיות בשאר העופות ממין הזה ? והשבתי דבצומה"ג כל שהם יפים בלי לקותא אין שום מקום לחשוש דלא קיבלנו לא מחז"ל ולא מרבותינו הראשונים והאחרונים שום תואר הצריך להיות בגידין ולכן כל שאין להם ניפוח או נצרר הדם שמורה על מחלה ולקותא, הוי כשר לכתחילה. ורק בריאה מצינו שיש לה תואר כמבואר בש"ע סי' ל"ה.

והנה מצינו פס"ד של ה'חכם צבי' (מובא ב'באר היטב', יור"ד סי' מ', סס"ק ד') שהכשיר עוף שלא מצאו בו לב והחתול עמד בשעת פתיחת התרנגול וזאת מטעם שא"א לשום נברא בעולם לחיות אפי' שעה בלא לב ולכן ודאי שהיה לב ונאבד, שנפל לב העוף לארץ מבלי שיורגש בכך וחטפו החתול. וחולק עליו הכו"פ וכותב שאפשר כן שיחסר הלב דאפשר דניטל הלב ואיבר אחר החליף את משמרת הלב ובזה שאל לרופאים והסכימו עימו שאפשר שיברא בשר ויהי לו סגולת הלב בחללים ועורקים להוליך הדם והחי יחי' את חייו כרגיל ולכן אין להכשיר דאין לנו במה להכחיש את השפחה שאמרה שלא היה לעוף לב שאפשר שהיה בבשר אחר שקיים את תפקיד הלב וא"כ צריך להטריף העוף. ועל תמיהת הכו"פ תמה ה'חזון איש' (יור"ד, סי' ד', ס"ק י"ד) וכתב וז"ל: "והנה דבריו תמוהים מאד דודאי

בשר המפקד תפקיד הלב ומחיה את הבע"ח הוא באמת הלב ואם נשתנה צורתו החיצונה לא מצינו שהלב נטרף בשינוי תואר ולא הו"ל לקבוע השאלה בניטל הלב ובשר אחר מקיים תפקידו שבחינה זו אינו נוטל הלב ולא בשר אחר משמש תחתיו אלא נשתנה צורת הלב. ודבר זה אין אנו צריכים לרופאים אלא למדנהו ממה שלא הוזכר בגמרא ובפוסקים דין נשתנה צורתו, גם הרופאים לא אמרוה מחקירה ודרישה אלא מסברא הפשוטה המובנת לכל, והרי לדברי הרופאים שהביא תח"ה התרגול שנים רבות ותלד וולדות וא"כ היא כשרה והוראת הח"צ ומהר"ל מפראג קיימת". עכ"ל החז"א והקדימו כבר בערוה"ש (סי' מ' סעיף ל"ח). וא"כ לא מיבעי לשיטת החזו"א וערוה"ש בודאי דלית דין צריך בושש דכשר לכתחילה בנ"ד שהגיד דק שלא כהרגלו תמיד, אלא אפי' לשיטת הכו"פ נלע"ד דכשר לכתחילה מאחר דגיד שנתרחב במקצת או שנהיה צר ודק לא הוי שינוי תואר כלל אף לדעתו, דהכו"פ מיירי שאין רואים לב כלל אבל כשרואים האבר אלא שנתרחב או נתקצר ולא מחמת חולי בודאי ובודאי דלא הוי שינוי תואר וכשר בלי פקפוק ודו"ק (והדפיס חו"ד בספרו 'עמודי שש').

ג. בדין מקום צוה"ג -

כתבו הטור והמחבר (יור"ד ריש סי' נ"ה) וז"ל: "שלושה פרקים יש ברגל התחתון והוא מה שחותכין עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה ונקראת ארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו פרק שני והוא הנקרא שוק וצוה"ג בתחתיתו סמוך לארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו פרק שלישי והוא מחובר לגוף ונקרא קולית... **בפרק התחתון בכל מקום שיחתך כשרה**. עצם המחובר לגוף הנקרא קולית בכל מקום שיחתך טריפה. בעצם האמצעי אם נחתך שלא במקום צוה"ג כשרה ואם נחתך במקום צוה"ג טריפה ולא נאסרה מפני שהיא חתוכת הרגל במקום הזה אלא מפני שנחתכו הגידין וכו' דאע"פ דכשנחתכה למעלה מצוה"ג כשרה אין מדמין בטרפות זו לזו שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיה. ויש אוסרים בנחתך עצם האמצעי בכל מקום וכו' ", עכ"ד המחבר והטור.

והנה, דעה קמייטא הוא דעת הרי"ף והרמב"ם, הריב"א והרמב"ן ודעה בתרייתא היא דעת רש"י והרא"ש, הרשב"א ורבנו יונה. המחבר פסק כדרכו כהרי"ף והרמב"ם וכמ"ש בפירוש בב"י ולכן הביא דעה ראשונה בסתמא ואילו הרמ"א בד"מ ובהגה פסק כ"א ושכן הוא מנהג אשכנז וכמ"ש בבאה"ג.

ובב"י שם אסברא לן וז"ל: "**נמצא השתא דבארכובה הנמכרת עם הראש כל מקום שיחתך כשרה לכ"ע** ובעצם הנקרא קולית והוא עצם הסמוך לגוף כל מקום שיחתך טריפה לכו"ע. לא נחלקו אלא בעצם האמצעי הנקרא שוק אם נחתך מצוה"ג ולמעלה ללישנא קמא טריפה, ללישנא בתרא וכן לעולא כשרה וכו' " יעוי"ש עכ"ד.

ובעוף, כתבו הטור ובמחבר (בסי' נ"ו, ס"ח) דצוה"ג הוא בעצם האמצעי כמו בבהמה, וכתב הב"י דכ"כ הרשב"א בתוה"ב וכו"כ הר"ן בפרק בהמה המקשה **דשיעור צוה"ג בעוף מתחילת עצם השוק המחובר עם הרגל עד שנבלעים בבשר דשוב אין דין צוה"ג עליהם** וכו"כ הרא"ה. וממשיך הב"י וכותב ויש לתמוה על הרמב"ם שכתב (פ"ח מהל' שחיטה, הי"ד) 'מנין גידין אלו בעוף ט"ז תחילתן מן העצם של מטה מאצבע יתירה עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים'. ולא ידענו

מנין לו לשנות מקום צוה"ג בעוף מבהמה וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל. ורבנו ירוחם ו'אורחות חיים' כתבו על לשון זה של הרמב"ם שטעות הוא שנפל בספרים שכל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדם בעוף וכן שלח הרמב"ם בתשובה (פאר הדור סי' ל') לחכמי פרובינצא - מעולם לא כתבתי זה וטעות הוא בספרים וכו', והוסיף הב"י להביא מתשובת הרשב"א שכתב שגם הרמב"ם חזר בו ואין ספק בדבר זה כלל. ומביא הב"י עוד תשובה מהרשב"א שכותב שממשמעות הגמרא הוא מבואר שצוה"ג הוא בעצם האמצעי וכן בעוף הוא בעצם האמצעי ג"כ ולא ברגל העשוי קשקשים ואע"פ שמתפשטים עד העקב, כבר התחילו להתקשות וכו' ואין טריפות מצוי בצוה"ג אלא במקום שהם רכים ועומדים לעצמם כגידיים והמה כבשר וכו', עכ"ד הרשב"א שהביאם הב"י. והוסיף שם שכן הסכים הריב"ש בתשובה שמקום צוה"ג בעוף כמו בבהמה, עכ"ד הב"י. וכ"כ בכ"מ ומ"מ על הרמב"ם יעו"ש.

ואעתיק מש"כ הריב"ש (סי' קנ"ד) וז"ל: "ומש"כ הרמב"ם ז"ל שהוא בעצם התחתון שיש בו קשקשים כדגים כבר תמהו עליו כל האחרונים ז"ל ובין חזר בו או לא אין דבריו נכונים בכאן וז"ל הראב"ד ז"ל בהשגות, זה חידוש גדול שלא שמעתי ומעולם לא בדקתי בצוה"ג כמותו אלא מן הארכובה ולמעלה כנגד צוה"ג של בהמה, ואמת הוא שהם יורדים עד למטה אלא שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה ומשם הן חיים ומפרנסים את הגוף" עכ"ל הראב"ד שהביא הריב"ש. ומצאתי בשו"ת התשב"ץ שאלה קע"ב וז"ל: "עוד שאלת עוף שיש לו יותרת ברגלו במקום אצבע יתירה אם הוא טריפה או לאו. תשובה, דע כי כנגדו בבהמה הוא כשר לפי שהוא למטה מצוה"ג דכל יתר כנטול דמי ואילו נחתכו רגליה למטה מצוה"ג כשרה וכדאמרינן בבהמה המקשה וכיון שבבהמה הוא כשר ה"ה בעוף שכל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף חוץ מאותן שהוסיפו עליהם (חולין נ"ו, א') ואין במקום צוה"ג הפרש בין עוף לבהמה אלא במנינם. ואע"פ שהרמב"ם ז"ל כתב בהל' שחיטה שצוה"ג בעוף הן מתחילים מלמטה כבר השיגו עליו וגם הוא הודה אל המשיגים עליו וחזר בו וציוה לתקן סיפרו" עכ"ל התשב"ץ. וכ"כ הב"ח על מש"כ הטור שבעוף הצוה"ג הוא בעצם האמצעי כמו בבהמה שכתב וז"ל: "כך כתבו כל המחברים זולתי הרמב"ם שכתב שהן גם בעצם התחתון שהוא קשקשים והעידו שגם הוא חזר בו וי"א שטעות נפל בספריו וכבר האריך בזה ב"י" עכ"ל הב"ח.

והראני ת"ח אחד חידוש עצום בחת"ס והוא בחידושו על חולין דף מ"ב אחר שו"ט ואריכות דברים ושינוי גירסאות סיים וז"ל: "אבל לעולם דעת הרמב"ם בין בבהמה בין בעוף מתחילין הגידין סמוך לעקב ולאצבע יתירה ומסיים למעלה מארכובה התחתונה והוא ד' בטדי דתורא (דהיינו ט"ז אצבעות)". ומפליא מאד שלא מצינו לאף אחד מן הפוסקים שיביא דבריו אלו של החת"ס ואף לא המלקטים כהדר"ת, הב"ד וכה"ח לא הביאוהו וחיפשנו גם בדע"ת להמהרש"ם ולא מצאתי שיביא דברי החת"ס אלו ואע"פ שאין בהם נפק"מ להלכה מאחר שכ"כ רק בדעת הרמב"ם, מ"מ הוא דבר תמוה מה שלא נזכר כלל והוא אומר דרשני.

אומנם, נראה דהפיתרון לזה נמצא בשו"ת החת"ס עצמו (יור"ד, נ') וז"ל שם: "בדידי הוה עובדא כד הוי טלי' בהיותי יוצק מים ע"י רבוה"ק נוחי נפש צ"ל למדתי הלכות טריפות ובהגיעני להלכות צוה"ג וראיתי כי כל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד שצוה"ג הם במקום חיבור השוק עם הרגל, אמרתי זה א"א להיות כ"א במקום חיבור הרגל עם הפרסות וארכובה היא הקרסולים שקורין קנעכיל ובעוף הוא מקום

חיבור הרגל אל מקום האצבעות וסידרתי לי ראיות ברורות, אחד ממקום חליצה שצריך להיות נקשר על השוק ש"מ שזה נקרא שוק ופרסה התחתונה נקראת רגל וכו' ובפסוק 'שוק על ירך וכו', וילדות הייתה בי והעזתי פני להציע כן לפני רבי וגער בי להוציאני חלק מבלי משים לדחות ראיותי כלל כי היה נראה לו אפקרותא להרהר ח"ו על דבר מקובל וע"י כך לא חש להשיביני על קושייתי ולתרצה עד שהאיר ה' עיני בתוספות במנחות (ל"ז, ע"א, ד"ה 'קיבורת') שהעלו דשוק של אדם אינו כשוק של בהמה, ואמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם וכו' ". יעוי"ש, עכ"ל החת"ס בתשובה.

אשר ע"כ מובן מה שהעלימו הפוסקים דברי החת"ס בחידושיו על הש"ס ולא הביאוהו דאע"פ דהתם מיירי בדעת הרמב"ם בלבד משא"כ בתשובתו, מ"מ גם בדעת הרמב"ם כל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד שהוא מסכים שאין דין צומה"ג בארכובה התחתונה בין בבהמה ובין בעוף וכהכרעת הטור והש"ע (בסימנים נ"ה-נ"ו) וכ"כ הרמב"ם עצמו בתשובה לחכמי פרובינצא שמעולם לא כתב מה שאומרים בשמו וטעות הוא בספרים. ולכן הדרא דינא כמ"ש בב"י: **"דבארכובה הנמכרת עם הראש כל מקום שיחתך כשרה לכו"ע בין בבהמה ובין בעוף והוא ע"פ הכרעת כל הפוסקים"** ואף הנוהים אחר שיטת הרמב"ם תמיד א"צ להחמיר בזה וכהכרעת כל הראשונים והאחרונים בדעת הרמב"ם.

היוצא לנו דבארכובה התחתונה אין דין צומה"ג כלל ואם הי' קרוע הגידין למטה בחלק התחתון שבו האצבעות, אפי' ידוע שנקרע מחיים כשר בלי פיקפוק אף לכתחילה וגם אם נחתך כל צומה"ג עם העצם בארכובה התחתונה כשרה לכ"ע. והרבה טועים בזה בימינו לחשוב שזהו מקום צומה"ג וכמו שאפרש לקמן.

ולגבי מידת אורך של מקום צוה"ג נתפשט המנהג כהכרעת הש"ך וכמ"ש בסימני 'תורת חטאת' (כלל פ"ז דין י') וכדעת הרוקח (המובא בד"מ ס"ק ב') דשיעור אורכו של צוה"ג הוא בעצם האמצעי מחציו ולמטה, ומחציו ולמעלה לא הוי צוה"ג עכ"ד. וכ"פ הפר"ח ס"ק ז' ו'דמשק אליעזר' סי' י"ג ושו"ת 'דברי שמואל' סי' קצ"ו וחדושי רע"א. וה'מחזיק ברכה' אות י"ב כתב נמי לשער בחצי עצם כדברי הש"ך וכ"כ 'תורת הזבח הספרדי' סי' פ"ה אות ט"ו בשם 'שולחן גבוה' ו'שער המים' ו'בעי חיי' ועוד ספרים לשער בחצי עצם ושכן נוהגין, וכן כתב הלב"ש (בפתיחה אות ל"ו ובפנים ס"א סע"ט ובסי' ו') דהש"ך מסיק לשער תמיד בחצי עצם. ואע"פ שרבו המקילין שמשערים באצבע או שני אצבעות, כתב ה'בית דוד' (ביסוד הבית סס"ק ג') וז"ל: "ושאלתי את גדולי המורים דפעה"ק ירושלים ת"ו איך מנהגם בזה ואמרו לי בפשיטות שהם נוהגים לשער בחצי עצם מכמה טעמים" עכ"ל. וכך נתפשט המנהג בכל המקומות ולכן לא אלאה את הקורא במחלוקת זו.

ד. הנהגת בדיקת צוה"ג בימינו -

מה שמחמירים ובודקים היום בצוה"ג עצמם סומכים על כך דמדינא א"צ בדיקה כלל היכא שאין מכה או ריעותא מבחוץ, כשסביב לצוה"ג הבשר בריא ולכן מהני בדיקתנו לרווחא דמילתא, דמאחר ולעיתים רואים אנו גידין קרועים אע"פ שאין

שום ריעותא בשוק יש הרוצים לבדוק אחד אחד אע"פ שאינו מצוי שיהי' כן. אך ברור שאין שום חיוב מדינא לחפש אחר זה דאולי אפשר שיהיה מיעוט המצוי, דאין בגידים שום יחוס ע"פ שאר טריפות אע"פ שהוא מצוי יותר מהם, דדינו כשאר טריפות דכ"ז שלא נתברר שיש מיעוט המצוי אין חיוב בדיקה. דחז"ל חייבו רק בדיקת הריאה בבהמה כיון דהוי שכיח בה ריעותא, דהיינו שיש תמיד מיעוט המצוי טריפה וכמ"ש רש"י בחולין (ריש דף י"ב, ע"א) ומשא"כ בצומה"ג אין בד"כ מיעוט המצוי (וכבר כתבתי כו"כ פעמים מש"כ הש"ך בסי' ל"ט, ס"ק ד' וד"ל).

אבל היכא שנתברר שיש מיעוט המצוי גידין קרועים, דהיינו כשבא לפנינו גידול מסוים שיש בו מיעוט המצוי גידין קרועים, צריך לבדוק מדינא כל רגל ורגל בשוק בגידול זה לראות שאין שום קריעה. ואע"פ שאין בו שום ריעותא מבחוץ, יש חיוב בדיקה והבדיקה מועילה דבקיאים אנו לומר דבעוף זה גידו נקרע ובעוף השני גידיו שלמים ויפים. דהרמ"א שפסק דא"א בקיאים בבדיקה דבריו נסבו רק על היכא דאיכא מכה במקום צוה"ג דז"ל בהגה: **"ולכן בכל מקום דאיכא מכה בצוה"ג אפי' אינו רק נפוח ונצרר הדם מאחר שהיה צריך בדיקה וא"א בקיאים בעוף הוא טריפה"** עכ"ל הרמ"א. ולכן, במקום שאין רואים שום ריעותא בשוק אע"פ שיש חיוב בדיקה אם מצאנו בגידול זה מיעוט המצוי פסיקת גידין, **"מ"מ אחר שבדקנו וראינו ברור בשוק דכל הגידין בריאים ושלמים הוי כשר בלי פקפוק"**, דכיון דאין שום ריעותא בשוק ובגידין א"א דאין אנו בקיאים. ומילתא דמסתברא הוא שלא החמיר הרמ"א כ"כ אלא כשיש מכה בצוה"ג.

ומצאתי און לי בשו"ת שבט הלוי למרן פוסה"ד הגר"ש וואזנר שליט"א (יור"ד, ח"ח, סי' ק"פ) שכתב על דברי הרמ"א שא"א בקיאים בבדיקה וז"ל: **"אבל אין זה אומר עדיין שאין אנו בקיאים לברר אם יש ריעותא באמת ואח"כ אם נמצא ריעותא שצריך חכמה יתרה, אין אנו מחשבים עצמינו לבקיאים לבדוק ולהכשיר כמבואר בכ"מ בשו"ע"**. אבל מה שנראה בבהירות שהוא בסדר גמור (מכאן ולהבא) או מה שנבדק כבר ונראה בעינינו למוחלט כשר יאכלו ענוים וישבעו" עכ"ל. ומיירי התם כשהיה מיעוט המצוי פסיקת גידין כדמפורש שם בשאלה ואף לא היתה ריעותא דאלת"ה במה נסתפק השואל כיון דהדברים מפורשים בהגהות הרמ"א ובפוסקים ובמיודעי ובמכירי קאמינא שהוא ת"ח ומו"צ וע"כ כדאמרן ודו"ק.

אומנם זאת למודעי, דאף לאלו הבודקים בימינו תמיד את כל הגידים, אך מסיבות שונות עושים את הבדיקה בארכובה התחתונה סמוך לאצבעות רגלי העוף (בכדי לא לקלקל את השוקיים ע"י פתיחה ובדיקה וגם כדי להקל על המליחה שלא יצטרכו להכניס מלח במקום פתיחת הגידים ומשא"כ בארכובה התחתונה אין דרך לאוכלם והם נזרקים אחר הבדיקה בד"כ) - **וכבר הזכרנו לעיל דבארכובה תחתונה אין דין צומה"ג כלל (ואף אם היה קרוע הגידין למטה בחלק התחתון שבו האצבעות ואפי' נחתך חציו התחתון של הארכובה לגמרי מחיים, דהיינו שנחתכו כל צומה"ג עם העצם, א"צ בדיקה עוד והעוף כשר למהדרין)**, אלא הטעם שבודקים שם מאחר וכל בדיקה זו אינה חיובית כלל דמעיקר הדין היכא דליכא ריעותא או מיעוט המצוי של קריעת גידין אין שום חיוב בדיקה, לכן הם מסתפקים בבדיקה זו בארכובה התחתונה מכיון שרוב הגידים יורדים גם לארכובה התחתונה והם יכולים להיות 'מלמד', ללמדנו היטב על מצב צומה"ג בלול זה אם יש מיעוט מצוי של קרועים בשוק, דכשהגידין קרועים בד"כ הקריעה היא בגידן שונים, פעם בגיד השני ופעם הרביעי ופעם השביעי ואם יש בעיה

בגידין בלול העופות לא ימלט שלא יהיה ניכר קריעתם בארכובה התחתונה במקום האצבעות אע"פ שנקרעו למעלה בשוק במקום צומה"ג. אבל אם נמצא מאותו גידול שנקרעו גידים בשיעור מיעוט המצוי מהעופות, אזי אע"פ שאין שום מכה וצרירות דם יש חיוב לפתוח כל צומה"ג של כל העופות של גידול זה ובמקום צומה"ג דוקא דהיינו בשוק ולא מהני פתיחתו במקום האצבעות כיון דאין כל הגידין יורדים לארכובה התחתונה למקום שהאצבעות שם ויש שני גידים שאינם יורדים למטה, אחד מהם גם אינו ניכר מבחוץ אם נקרע וא"א לראות גם ע"י מישוש אא"כ פותחים למעלה, ובאם יש חיוב בדיקה, יש חיוב לראות בכל עוף את כל צומה"ג של הגידין האחוריים שמצוי בהם פסיקה. וכמו שודאי שלא נכשיר ריאה של בהמה כשלא נראה את כל האומות והאונות, כך פשוט שהיכא שצריך בדיקה, צריך לראות את כל הגידין אם הם שלמים. וכבר ראינו כו"כ פעמים שהגידין שבארכובה התחתונה היו יפים ושלמים וכשפתחנו אח"כ בשוק מצאנו שהגיד שאינו יורד לתחתית הרגל קרוע.

וגם פשיטא דחיוב בדיקה הוא במקום צומה"ג האמיתי דהיינו בשוק ובמקום הגידין המטריף וכן שמעתי ממקור נאמן בשם מרן פוסה"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל דלא יעלה על הדעת דבר זה כשם שא"א לבדוק מכה בראש ע"י בדיקה ברגליים. וא"כ הוי פליאה עצומה על אלו הממשיכים לבדוק בארכובה התחתונה אף בזמן שנתקלים בלולים של עופות שנמצאו בהם מיעוט המצוי של פסיקת גידין קרועים ומצווה למחות ע"כ.

ועוד יש לעורר, דבכה"ג שנמצאו גידין קרועים בשיעור מיעוט המצוי חובה לחזור ולבדוק שוב בשוק את כל העופות מאותו גידול אף שכבר נבדקו בארכובה התחתונה, דמאחר והתגלה מיעוט המצוי, הבדיקה הראשונה למטה לא הועילה להכשיר עופות אלו דמכיון שיש חיוב בדיקה בגידול זה יש לבדוק את כל העופות מגידול זה בשוק דוקא וכדאמרן. ובעוונותינו רבים מאד טועים בזה מתוך אי ידיעה וגם כמעט שלא שייך להחזיר העופות חזרה לבדיקה במשחטות של ימינו משום שאחר בדיקת צומה"ג חותכים את רגליהם על הליין בדרכם לשרייה שקודם המליחה. ואף באם יתחילו לבדוק בשוק אחר שמצאו מיעוט המצוי, מ"מ העופות שנבדקו בארכובה התחתונה קודם שנמצא מיעוט המצוי ואינם כבר תחת יד המשגיחים, מה תהא עליהם? הרי נתחייבו בבדיקה אמיתית שהיא רק בשוק ולא נבדקו ולא יצאו יד"ח בדיקה בהם, אתמהה.

וכבר הזכרתי, שהשחיטה שלנו התייחדה בכך שאיננו שוחטים משקים וגידולים עם ריעותות ואנו רחוקים מאד ממצב של חובת בדיקה מדינא. אנו מקפידים על בדיקה של העופות לראות שהגידול בריא ואין ריעותות והיכא שיש התחלה של ריעותא בגידים (כ- 3% בלבד !!! הרבה מאד פחות מגדר 'מיעוט המצוי' המופיע בפוסקים) אנו פוסלים את הגידול לשחיטת ה'חלק' שלנו ולא מסתמכים בכה"ג עוד על בדיקות.

ובסייעתא דשמיא אנו עושים מאמץ מוקדם לאתר לולים בריאים ונקיים ובכל יום מביאים למשחטה כו"כ משקים והגידין נבדקים אחר השחיטה ובד"כ אנו מוצאים בס"ד לולים בריאים וראויים לשחיטת ה'חלק' שלנו. כמו"כ זכינו לפצל את השחיטה שלנו לשני משחטות באיזורים שונים בארץ כך שהלולים מגיעים

בד"כ מאיזורים שונים וגם אם ח"ו נפסלו הלולים במשחטה אחת, עדיין יש לנו לספק לציבור מהמשחטה השניה.

ופשוט ואצ"ל שיש בשיטה זו הידור גדול, דאם הרמ"א סגר בעדינו על ט"ז גידין בעוף אחד שרבים ודקים הם ואין אנו בקיאים, מה נאמר על משגיחים שבודקים אלפים רבים של גידים בכל יום עבודה, האם יכולים הם להיות בקיאים היכא שמדינא יצטרכו בדיקה במקרה והלולים מגיעים לשיעור 'מיעוט המצוי' ופעמים אף יותר מכך ?

ה. המקום המועדף לזריקת חיסון העופות -

היוצא לנו מכל הנ"ל דכל דאיכא ריעותא בחצי עצם התחתון של השוק המחייב בדיקה מעיקר הדין בצוה"ג עצמם אזי א"א בקיאים ובכה"ג לא תעזור בדיקה שהרי סגר עלינו הרמ"א ופסק דהוי טריפה. וכל הפוסקים שהקלו בדעת הרמ"א בבדיקה הוא עד לצוה"ג ולא בצוה"ג עצמם.

ואשר ע"כ כבר הזהיר מרן הגר"י וייס זצוק"ל - גאב"ד דהעדה החרדית בים-עיה"ק בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ז סי' נ"ג-נ"ד) לקחת עופות רק היכא שידוע שהזריקו בהם בשוק למעלה מצוה"ג שאין חשש לצוה"ג ולא בצוואר אשר בו יש חשש נקיבת הוושט. וכ"ז כתב מרן זצ"ל לפני כארבעים שנה בקירוב שאז היה באפשרות המשגיחים לפקח על המזריקים שיזריקו בשוק בדיוק למעלה מצוה"ג בדוקא, משא"כ כיום שנתקיים בנו ברכת משה רבנו ע"ה - 'יוסף עליכם ככם אלף פעמים' עד שיש צורך כיום לציבור המהדרין מעל לשני מליון עופות לחודש, מן הנמנע לפקח על המזריקים שידייקו בזה.

והנה, בזמן האחרון ברבים מאד מהעופות שהגיעו אלינו מאלה המזריקים בשוק, הננו מוצאים את חומר ההזרקה צמוד לצוה"ג ופעמים שיש בהם גם נפיחות וצרירות דם המראה שהוזרקו במקום צומה"ג והם ודאי ממ"נ בגדר ספק טריפה: א. דהחומר של החיסון המוזרק הוא חריף ומצמית ומקשה הבשר במקום שמוזרק וגם א"א בקיאים בבשר שהרופא גורדו וכמ"ש הרמ"א בסי' מ"ח ס"ה (ומקורו חולין נ"ג, ב' מימרא דר"ה ב"ר יהושע יעווי"ש ברש"י).

ב. דאין אנו בקיאים לבדוק במקום צוה"ג. שהרי כשמגיע המחט למקום צוה"ג הרי ודאי בלי ספק שע"כ הוא מחייב בדיקה בצוה"ג והרי קיימא לן דא"א בקיאים בבדיקה בצוה"ג.

וההסבר בזה הוא, דודאי אחד מן הגידים עשוי להפסק בזריקת החיסון שהרי מ"ש ממחט שנכנסה לחלל הגוף דמטריפים שמא ניקב אחד מהאיברים הפנימיים שנקובתם במשהו ? וה"ה בצוואר המלוכלך בדם דמטריפים שמא ניקב הוושט ? ואדרבא הן בחלל הגוף והן הוושט אינם צמודים לעור החיצוני ויש מקומות הרבה שיש חלל בין העור לאברים הפנימיים ואעפ"כ אנו מטריפים, ק"ו שיש להטריף כשמזריק במקום צוה"ג שכמעט מן הנמנע שלא יפגע באחד הגידין מאחר שהמה רבים וצמודים לעור. ואע"פ שהטריפות בהם הוא דוקא בנפסק ולא בניקב מ"מ יש בניהם הרבה שמחמת דקותם יפסקו ע"י הדקירה ויש עוד גידין דקים שבדקירה יפסקו עכ"פ רובם ונטרף בזה כמ"ש המחבר בס"ח.

והנה מצאתי בשו"ת 'חשב האפוד' (ח"א, סי' קכ"ח) להגה"צ ר' חנוך פאדווא זצ"ל-גאב"ד דלונדון שנשאל אודות עוף שהיה לו נקב בבשר במקום צומה"ג והשואל כתב ששמע שרגילים היום לעשות נקבים כאלה בזריקות שעושים הרופאים לרפואת העוף. עכ"ד. והביא שתי סברות להקל, האחד, דאפי' אם פגעה הזריקה בגיד קי"ל דאינו טריפה אלא כשנפסק רובו של אחד מהם ולא בנקב לבד. ועוד, שבד"כ את הזריקות עושים מומחים ורופאים ונזהרים הם מלפגוע בצוה"ג וכמש"כ כיוצ"ב החת"ס. ומסיק דא"צ להשתמש בב' הטעמים להתיר ודי בסברא ראשונה, עכ"ד. ואני הצעיר אומר דשני הטעמים גם יחד אין בהם כדי להתיר היום וכמ"ש לעיל דיש כו"כ גידין שיקרעו ע"י נקב בלבד ויש כו"כ גידין שנקב עכ"פ יחתוך את רובם. ועוד, דהלבו"ש אוסר כשהלקותא הגיעה עד לגידין אפי' שאין רואים שום לקותא בגידין עצמם וא"כ כ"ש כשיש שיש לאסור כשיש לקותא בגיד עצמו. וכ"כ בדע"ק וב'עצמות יוסף' שהובא לעיל בס"ב דגרע כשיש ריעותא בגידין עצמם מריעותא בבשר שסביבם וודאי דנקב הוי לכה"פ ריעותא ואף יותר וכדאמרן. וגם מש"כ שבד"כ את הזריקות עושים מומחים ורופאים, גם טעם זה אין בו כדי להקל כלל כשמזריקים לעשרות ומאות אלפי עופות בזה אחר זה ובפרט כשמדובר באפרוחים מספר ימים אחרי פקיעתם שאין בהם אלא עור וגידים ואורך השוק קטן מאד.

כך שלענ"ד אין שום צד להקל בזה כיום, דהרי עכ"פ ודאי דיש חיוב בדיקה מדינא בצוה"ג בנ"ד וא"א בקיאים בבדיקה ואין דמיון כלל לדברי החת"ס שדיבר על הקזת דם הנעשית ע"י רופאים ממש ולא לכולם נעשה ההקזת דם אלא ליחידים הזקוקים לכך, משא"כ בעופות ההזרקה נעשית לרובות רבות בבת אחת. וניכר על הגה"צ זצללה"ה שלא יצא מד' אמות של הלכה ולא מש מאהלה של תורה, דאין כאן לא רופאים ולא מומחים אלא שכירי חרב שהמחט בידיהם ולימדום לדקור במקומות מסוימים ותו לא. וכיון שאין מזיק לעוף דקירתו במקום צוה"ג ואף במקום שנפסק הוא ממשיך להתפתח כרגיל ואחרי כשבעה שבועות נשחט וא"כ אין שום סיבה לגויים אלו להתאמץ שלא לנגוע בגידין והוא כמעט בלתי אפשרי בכמויות כאלו ובמהירות שנעשית ובשוקיים הקטנים של האפרוחים. וכידוע גם שהגידין צמודים לעור השוק ורק כשהמשגיח בקירבתם מדקדקים מאד להזריק בראש השוק.

אשר ע"כ, רד"ר של הבדצ"ם מקפידים ונמנעים מלהזריק בשוק, שהרי גם אם לא נמצא נפוח או צרירות דם, בודאי יש מיעוט שההזרקה אינה במקומה הראוי, דבין מקום הראוי לשאינו ראוי בשוק ההבדל קטן מאד שהרי מדובר באפרוחים קטנים (הזריקה מתבצעת בד"כ ביום ה-12 לבקיעת האפרוח) והיאך נתיר לעשות ריעותא בידיים ולהכנס לספק איסור היכא דאיכא דרכא אחרינא ? ,

ובמקום זאת, אנו מזריקים את החיסון רק בחלק העליון של החזה במקום העב שבו במחט שאינה ארוכה יותר משש מילימטר כך שאינה יכולה לחדור לחלל הגוף כיון דהזריקה היא תת עורית וגם תחת הבשר יש עצם החזה כך שהגוי המזריק אין לו מקום לטעות בו ולא ראינו בזה ב"ה שום מכשול. וגם בפרט שלדברי הרופאים באם נכנס חומר המוזרק לחלל הגוף האפרוח מת תוך זמן קצר ויש להם נאמנות ע"ז כיון דמילתא דעבידא לגילויי לא משקרי בה אינשי (ר"ה, כ"ב, ב').

ולצערי איני יודע מה הואילה ההשגחה והפיקוח של אותו ב"ד על הזרקות בשוק ולדאבוני, המתעקשים להזריק בשוק אזי במקום לשווק לציבור החרדים לדבר ה' 'בשר חלק' משווקים גם רח"ל בשר ספק טריפה, וכבר נסעתי לבדוק בלולים בזמן הזרקות בשוק כיצד הדברים נעשים ולצערי מדובר במכשלה גדולה שיש למחות עליה בקול גדול, דלא ימלט בין מאות אלפי עופות שמזריקים בשוק שלא יהיו ביניהם עופות שלא הוזרקו במקום הנכון, דרובם ככולם של המזריקים גויים תאילנדים שאינם מבינים ואין להם מושג כלל מחומרת הדבר וכשמזריק למטה במקום צומה"ג ודאי מחויב מדינא בדיקה, וגם בעינינו אנו רואים עופות שמגיעים לשחיטה עם נפיחויות במקום צומה"ג וא"כ איני יודע מהיכן התיירו לעשות ריעותא בידיים ולהכנס לספק איסור היכא דאיכא דרכא אחרינא להזריק בחזה וכדאמרן.

ואומנם, היו שטענו כלפי דכשמזריקים בשוק יש כן הקפדה מלאה להזריק בראש השוק ומה שראיתי את חומר ההזרקה במקום צוה"ג הוא לא מחמת ההזרקה שהיתה שם אלא מכיון שהאפרוחים מקפצים ומדדים ממקום למקום ולכן יורד חומר החיסון שהוזרק מראש השוק למקום צוה"ג. והשבתי להם דלו יהא כדבריהם, הלא אמרנו לעיל דחומר ההזרקה חריף, דמצמית ומקשה את הבשר וא"כ אפשר שהגיעו הגידין לגדר של בשר שהרופא גורדו וכאילו נפסק ומאחר וא"א בקיאיין בבשר שהרופא גורדו היו טריפה.

וא"כ, הוי ספק טריפה מצד שני דינים של א"א בקיאים. ראשית א"א בקיאים בבדיקת צוה"ג כלל ובודאי שיש חיוב בדיקה בצה"ג מחמת דאפשר שההזרקה היתה בגידין, דרגליים לדבר כיון שרואים את החומר שם במקום צומה"ג ואמרינן כאן נמצא כאן היה. ואף אם היינו בקיאים בבדיקת צוה"ג לראות באם נפסק אחד הגידין מחמת המחט, ג"כ הוי טריפה כיון דא"א בקיאים בבשר שהרופא גורדו בגלל החומר המוזרק שנדבק בגידין.

אשר ע"כ נלע"ד כשהחומר המוזרק צמוד לצוה"ג ממש הוי ספק טריפה ואסור לאוכלם ואף אם נפתח ונבדוק כל רגל ורגל ביסודיות ונמצא את כל הגידין במקומם לא מועילה בדיקה כלל דא"א בקיאיין.

ואף כשאינו צמוד לצוה"ג צריך להימנע מלאכלם עד שיוודעו בודאות שהוזרקו למעלה מצוה"ג וירד החומר למקום צוה"ג ואז אפשר להכשיר עופות אלו כשיש הפסק בשר בריא בין החומר המוזרק לבין צוה"ג.

ואף כשלא ניכר כלום בשוקיים מחמת שהחומר נקלט יפה יש להדר שלא לקחת עופות מאלו שמזריקים בשוק כיון שברור הוא שיש פעמים שאינם מצליחים לעשות ההזרקה במקום הראוי ואינו נכון להשתמש בזה ל'חלק'.

וזאת למודעי, כי שמעתי בשם אחד מגדולי הדוגלים להזריק בשוק שאמר שהוא יודע שעדיף להזריק בחזה אלא שלא רוצה לשנות מהנהוג אצלם עשרות בשנים. וע"ז אומר אני מש"כ כבר בדין חיוב בדיקה מהגרמה דאף על מנהג ידוע שהוא נוגד ההלכה אף שהוא רק בדין דרבנן הכריע רבנו המ"ב (בבה"ל סי' תר"צ, סי"ז ד"ה 'ואין') שהביא דברי החת"ס (או"ח סי' קנ"ט) דאין שומעין לדברי מהרי"ק

להניח המנהג כיון דכבר דחה ליה הפר"ח בראיות ברורות וכ"ה בשו"ת 'חקקי לב' (יור"ד סי' ל"ט) שכבר הוא מדברי הרמב"ם (הל' שביתת עשור, פ"ג, ה"ג) שכתב בזה"ל: "ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר" וכ"כ בתשובות "פאר הדור" (סי' ק"ד) דאין מנהג בדבר האסור וכ"כ הרשב"א (ס' תי"ט, תקס"ב, תרכ"ו) שאין מנהג להתיר את האסור וגם בתשובות הרא"ש (כלל כ"ה סי' י') הדברים חדים וברורים שכתב וז"ל: "אבל אם נהגו מנהג שיש בו נדנוד עבירה, יש לשנות המנהג ההוא אפי' הנהיגו המנהג ההוא גדולים וכו' ולא מיבעי מנהג של עבירה אלא אפי' מנהג שעשו לסייג והרחקה ויכול לבוא ממנו קלקול יש לבטל המנהג" עכ"ל הרא"ש.

ואומנם, זכיתי להכיר את מרן ה'מנחת יצחק' צוק"ל ודיברנו בענייני טריפות ואף עשיתי שליחותו ששלחני לספר על איזה גילוי בטרפות להגה"צ ר' מאיר ברנסדארפער זצ"ל ויכולני להעיד שמלבד היותו פוסה"ד אף היה צדיק נשגב וכל מעשיו לש"ש ובטוחני באם היה רואה השוקיים שראיתי מיד היה מורה להזריק בחזה ולא בשוק.

ואחר כותבי כ"ז שאלוני האם אין כדאי לדרוש ממגדלי העופות לבל יזריקו כלל או יסתפקו בחיסון העופות באמצעות עירפול שהוא פיזור חומר החיסון באוויר הלול או עירבוב החומר במזון העופות.

ואמרתי ששתי תשובות בדבר. ראשית, מצב העניינים הוא דכשאר חיסון בזריקה אין למגדלי העופות ביטוח על מחלות ותמותת העופות וכדו' ואינם יכולים לעמוד בסיכון ול"ע שמענו מקרים בהם מגדלים הערימו והזריקו בסתר ביום שב"ק כשאין עין של משגיח מצויה לראות את הנעשה ובודאי שלא להשגיח שהוזרק כדין וגם שמענו לא פעם משו"ב שראו העופות שכביכול לא הוזרקו אך ראה זה פלא, היו עליהם סימנים של חומר החיסון במקום הזריקה. ולבר מדין, הוא חומר דאטי לידי קולא שבהעדר החיסון מצוי יותר בעופות מחלות הריאות ויצטרכו להקל בהם ויצא שכרו בהפסדו.

ולכן אנו ורד"ר של הבדצי"ם מקבלים לשחיטה עופות שקיבלו את זריקת החיסון תחת השגחה של משגיח הנמצא בלול. וכך החיסון ניתן לעופות רק בחלק העליון של החזה במקום העב שבו במחט שאינה ארוכה יותר משש מילימטר כך שאינה יכולה לחדור לחלל הגוף וגם תחת הבשר יש עצם החזה דמרגיש המזריק כשמגיע לעצם וגם מירתת הוא שמא יכנס חומר המוזרק לחלל הגוף ואז ימות העוף תוך זמן קצר, כך שהגוי המזריק אין לו מקום לטעות בו ולא ראינו בזה ב"ה שום מכשול.

וכאן אשים שביתה לקולמסי בתפילה שלא תצא תקלה מתחת ידי ומלאה הארץ דעה את ה'.

ההבדל בין עוף לבהמה במקומם של הגידין והנפק"מ להלכה

בטבע הבריאה של בע"ח יש ברגליהם גידים משני צידי הרגל, מלפנים ומאחור. וחז"ל קבעו שאם נפסק גיד במקום צומה"ג בתחתית השוק הוי טריפה.

וכבר הארכתי בכו"כ מקומות אודות בדיקת צומה"ג בימינו בעופות. דלעיתים מוצאים גידולים שבהם יש עופות עם פסיקת גידים ולכן יש לתת תשומת לב על כל שינוי שנראה בשוק. אומנם, פסיקת גידים מצויה קצת בעופות רק בגידים הנמצאים בצד החיצון של השוק והוא הצד האחורי של העוף, אך אין בנמצא פסיקת גידים באלו הנמצאים לצד הפנימי-הקידמי וגם איש לא בודק ומעיין בהם כדין כל ע' טריפות שא"צ לחפש אחריהם אא"כ נמצא בהם ריעותא.

אך יש לדעת, דבנוסף על פסיקת גידים, אם יש בעוף במקום צומה"ג ריעותא של דם או מוגלה, הוא טריפה ולא תועיל גם בדיקה מאחר דאין אנו בקיאים בבדיקת צומה"ג, כ"כ הב"י בשם בה"ג והרמ"א (בסי' נ"ו, ט').

והנה, מצינו דעות מהו מקום צומה"ג שהזהירו חז"ל שבפסיקתו נטרף. בב"י בסי' נ"ו הביא דעת רש"י ותוספות וגדולי צרפת ואשכנז שכתבו שצומה"ג המה בצד החיצון מקום שהזנב מכה עליהם וכן הכריח מדעת הרי"ף והרמב"ם שגם דעתם כדעת רש"י וחכמי צרפת. ואף הרא"ש מסיק כן להלכה למעשה כדעת רש"י שקיבלה מפי רבותיו גאוני עולם שפירשו מחלוקתם של רבה ורבה בר ר' הונא (חולין, ע"ו, א') מהיכן מתחיל והיכן כלה כח חיות הגידין, אך פשוט וברור לדעתם שהגידין מחוץ לארכובה והזנב נופל עליהם. ואילו דעת הראב"ד היא שנחלקו הני אמוראי ובאו ליתן לנו סימן אם הם הגידין החיצונים שכלפי חוץ מקום שזנב הבהמה נופל עליו או אותם שבפנים כלפי גוף הבהמה, דלרבה הם הגידין החיצונים ולרבה בר ר' הונא הם הפנימיים וקיי"ל כרבה בר ר' הונא דקאי שמואל כוותיה דהם הפנימיים והסכימו עימו הרשב"א, הר"ן, ר' ירוחם וחכמי פרובינצא.

והביא שם הב"י מש"כ מהר"י חביב וז"ל: "כיון שראינו כמה פוסקים מסכימים לדברי הראב"ד מי יכניס ראשו בין ההרים לכן ראוי ומחויב אצלינו לנהוג איסור בגידים הפנימיים גם בחיצונים" עכ"ל מהר"י חביב. והסכים עימו מרן הב"י שכתב וז"ל: "ולענין הלכה ראוי לחוש לדברי הראב"ד כיון שהרשב"א והר"ן מחזיקים דבריו וכמו שהורה זקן ויושב בישיבה מהר"י חביב" עכ"ל הב"י

אך בש"ע (סי' נ"ו, ס"ב) נראה שהכריע מרן המחבר כדעת רש"י ותוספות וכו' מאחר שהביא דעתם בסתמא ואילו דעת הראב"ד ודעימי רק בשם 'יש מי שאומר' דז"ל: "צומה"ג הם בבהמה בעצם האמצעי כלפי חוץ שהזנב נופל עליו ויש מי שאומר שהם כלפי פנים לצד חלל הבהמה" עכ"ל המחבר וכתב הרמ"א: "הגה ויש להחמיר כשתי הסברות אבל הסברא הראשונה היא עיקר" עכ"ל. והטור כתב כלשון המחבר וכדעת אביו הרא"ש רק לא סיים דיש מי שאומר כמ"ש המחבר אלא כותב "ולאפוקי מדברי הראב"ד שכתב שהם כלפי פנים לצד חלל הבהמה"

עכ"ל הטור. וכתב הש"ך (שם בס"ק ב') וז"ל: "אבל לענין דינא יש להחמיר כשני הסברות זהו דעת הרב (הרמ"א) וכ"כ בד"מ ובת"ח כלל פ"ז, דין י' וכתב הב"ח דהכי נהוג וכ"פ מהרש"ל פ' המקשה סי' י"ד דלא כ'עטרת זהב' שכתב שנפשט המנהג בארצות האלו כסברא ראשונה ולא כסברא אחרונה ולא ידעתי מנין לו זה" עכ"ל הש"ך.

ויעוין בבאר-היטב (ס"ק ב') שכתב בשם 'בית הלל' לחלק בין בהמה לעוף וז"ל: "אבל בעוף אליבא דכ"ע שיעור צומה"ג הם מבפנים לצד חלל הגוף ולא לצד חוץ וכן נוהגין" עכ"ל. ויעוין בפ"ת שם שהביא משו"ת 'מעיל צדקה' (סי' ל"ז) שהאריך לחלוק עליו וכתב דאיזה תלמיד טועה כתבו בשמו, והעלה דכל שיש ריקבון בעוף במקום צומה"ג הן מצד חלל העוף או בכל צדדי הרגל יש לאסור אפי' בהפ"מ וכבוד שבת" עכ"ל יעו"ש.

וכ"ה בפמ"ג (שפ"ד, ס"ק ב') שכתב וז"ל: "ודע דגם בעוף העיקר צומה"ג מחוץ ולא לצד פנים, דמדכתב 'גם בעוף העיקר', ש"מ דס"ל דפליגי הרא"ש והראב"ד בתרוויהו, בפרט שכתב 'גם' ולא לצד פנים" ע"כ כוונתו דאיכא ט"ז גידין מבחוץ וט"ז גידין מפנים וכמ"ש שם בפירוש, אך העיקר המה החיצוניים שכ"כ הרא"ש בפירוש וז"ל: 'צומה"ג מחוץ במקום שהזנב נופל עליהם וכן בעוף" עכ"ל הפמ"ג יעו"ש ומסיק להחמיר כשני הפירושים. וכן הקשה ב"ד אברהם' וז"ל: "ותימה דאישתמיטתיה דברי הרא"ש פ' המקשה ומביאו הב"י סימן זה וכ"כ הטור ברמזים להדיא דכן בעוף הם מצד חוץ כמו בבהמה לפי דעתו יעו"ש והאיך כתב בבאה"ט דאליבא דכ"ע, ואינו כן. וא"כ גם בעוף צריך לנהוג כשתי הסברות. ואפי' לפי מש"כ ה'בית הלל' דנוהגין לצד פנים לחוד אומר אני דמנהג טעות הוא ואינו כלום כמ"ש הב"י סי' ע"ד והפר"ח סי' ל"ה וכו". וסיים שם ביד אברהם וכותב: "שוב ראיתי אחרי כותבי בפמ"ג שכתב נמי הכי בפשיטות דעוף שווה לבהמה. ואחר זמן רב מצאתי שהשיג לב"ה בשו"ת 'מעיל צדקה' סי' ל"ז", עכ"ל ה'יד אברהם'.

ומפליא מאד שעל דברי הפמ"ג שכתב שגם בעוף העיקר צומה"ג מחוץ ולא לצד פנים העיר רע"א וכותב וז"ל: "נ"ב, ועיין בספר 'בית הלל' בפשיטות דבעוף לכ"ע הם מצד פנים" עכ"ל. ולענ"ד דחלילה לומר דרשכבה"ג רע"א פסק כב"ה, דבודאי לא יחלוק על דעת הרא"ש וכל הפוסקים בלי טעם. אלא מכיון שמדברי הפמ"ג שכתב דגם בעוף העיקר צומה"ג מבחוץ, אפ"ל דבשעה"ד יש מקום להקל כשנפסק בצד הפנימי וע"ז הביא רע"א דברי ה'בית הלל' לומר דיש להחמיר כשני הסברות. דגם הפמ"ג הי' נוטה בתחילת דבריו להקל בהפ"מ אלא שלא מצא למאן דהו' שיתיר וחיזק רע"א הדברים מדברי בית הלל שס"ל דבעופות הפנימיים עיקר ולכן אין להקל לא כשניפסקו הפנימים ולא כשניפסקו החיצוניים אפי' בהפ"מ. וכמסקנת הפמ"ג. וראי' לדבר, שרע"א העיר דבריו רק על דברי הפמ"ג ולא על דברי השו"ע דלא כמ"ש כ' בנו בגיליון מהרש"א שהביא דברי ב"ה על השו"ע והוא דברי תימה לפסוק כב"ה נגד דבריו המפורשים של הרא"ש וכל הפוסקים.

ובדע"ת הביא את דברי ה'שלטי גיבורים' שכתב וז"ל: "וצומה"ג בעוף היכן הם, רוב הפוסקים כתבו שהם בעצם האמצעי כמו שהם בבהמה, להראב"ד מבפנים

ולשאר פוסקים מבחוץ ולזה הסכימו כל הפוסקים" עכ"ל. ויעויין נמי בלבו"ש (ס"ק ט') שכתב דכמו דפליגי הנך ב' דעות בבהמה כך פליגי בעוף, וכמו שהוא האוקימתא מהלכה בבהמה כ"ה ההלכה גם בעוף ואין הפרש ביו בהמה לעוף כלל, יעויי"ש. וכן משמע דעת הפמ"ג (בשפ"ד, ס"ק ב') אך מסיק להחמיר ככל הפירושים הן מבחוץ והן מפנים ודלא כהלבו"ש שכתב דבפנימיים יש להקל בהפ"מ בין בבהמה ובין בעוף ומובא בדרי"ט (ס"ק ח'). ולפי"ז צ"ל דלדעתם יש בעופות ט"ז גידים מבחוץ וט"ז מבפנים דכך הוא גם בבהמה, ג' מבפנים וג' מבחוץ. וכיון דפליגי אף בעוף, ע"כ צ"ל דס"ל דאיכא ט"ז מבחוץ וט"ז מבפנים, דהרי בש"ס איתא דבעופות ט"ז גידין הוי.

והנה על עצם דברי ה'בית הלל', ה'שלטי גיבורים', הלבו"ש והפמ"ג אענה גם אני חלקי בזה ותימה תימה אקרא. דהרי איתא בש"ס (שם, ע"ו, ב'): "בעופות שיתסר חוטי הוו אי פסיק חד מנייהו טריפה", וא"כ האיך אפשר להתכחש למציאות ולומר דבעופות לכו"ע הוי צומה"ג מצד פנים, בו בזמן שבצד פנים מוצאים אנו בקושי חמשה גידין בעופות. והרי פשטות הש"ס הנ"ל ללא מחלוקת שבעופות המה ט"ז גידין וכך נפסק ברי"ף, ברמב"ם, בטור ובש"ע ללא עוררין כלל. ולכן דברי ה'בית הלל' כמו שהם כתובים לפנינו מופרכים מעיקרא ואין בזה ספק כלל שתלמיד טועה כתבם וכמ"ש בעל ה'מעיל צדקה' שהאריך לחלוק על הב"ה ואפשר שגם הוא כתב כמש"כ כאן אך אין הספר תחת ידי לעיין בו [ובדע"ת העתיק דבריו אך לא הביא מש"כ כאן] אלא סיים שם 'דנ"ל דבעוף לא פליגי וכ"ע ס"ל שהם מכל צידי הרגל. ולכן נ"ל להחמיר בכל עוף כל שנרקב מכל צדדי הרגל במקום צומה"ג, אפי' בהפסד מרובה וצורך שבת". ולענ"ד א"צ להאריך בזה ובפירכא זו לבד מהמציאות נסתרו הדברים וכמ"ש גם ב'יד אברהם' דמנהג טעות הוא ואינו כלום. ופלא בעיני שלא ראיתי פירכא זו מפורשת אצל הפוסקים ועיקר פירכתם היא מדברי הרא"ש ולא מדברי הש"ס והמציאות. והמכיר צד הפנימי של השוק מבין דברינו לאשורם. ואף לשאר הפוסקים הנ"ל דבריהם תמוהים היאך אפ"ל כך בעופות בדעת הראב"ד דס"ל דאיכא ט"ז גידין בצד הפנימי נגד המציאות, אתמהא.

ואף דברי ה'יד אברהם' תמוהים שהקשה על דברי הב"ה וז"ל: "היאך כתב בבאה"ט בשם הב"ה דאליבא דכו"ע צומה"ג הם מבפנים ואינו כן. דלדעת הרא"ש המה מבחוץ וא"כ אינו לכו"ע. ולכן גם בעוף צריך לנהוג כשני הסברות" עכ"ד. ומפורש בדבריו דפליגי רש"י והראב"ד גם בעוף ואיכא ל"ב גידין בעוף. וצ"ע דהחוש והמציאות מכחישו.

ולולא דמסתפינא הו"א דנתחלף לו לאותו תלמיד טועה מבחוץ לבפנים וטעה בשמיעתו וגם בכתיבתו דברי רבו, דכך צ"ל שאמר ה'בית הלל': 'אבל בעוף אליבא דכו"ע שיעור צומה"ג הם מבחוץ לצד זנב העוף וכן נוהגין' ע"כ. וכ"ז מחמת קביעת הש"ס דבעוף ט"ז חוטי הוו ולכן צ"ל דאף הראב"ד יודה דהוא מבחוץ. וגם מדויק לשון הטור והשו"ע שכתבו: "צומה"ג הם בבהמה בעצם האמצעי כלפי חוץ שהזנב נופל עליו ויש מי שאומר שהם כלפי פנים לצד חלל הבהמה" עכ"ל. כך שהן הטור

והן המחבר בשו"ע הדגישו בדבריהם שעל בהמה קאי משא"כ בעוף לא פליגי כלל וכדברי הבית הלל. וא"ש דבריו הן מצד ההלכה והן מצד המציאות.

ואע"ג דאיכא נמי גידין בצד הפנימי, מ"מ עיקר צומה"ג הוא בצד החיצון דהיינו יותר משני שלישי בצד החיצון ולכן תפס הבית הלל ואמר דבעוף אליבא דכו"ע הם בחוץ דכוונתו, עיקרם ורובם בחוץ המה דלא כבהמה שבה החיצונים והפנימיים שווים במספרם ולכן נפלה בזה מחלוקת. משא"כ בעופות א"א לומר שחולק הראב"ד כיון דשיתסר חוטי הוי וכמ"ש בש"ס. ודו"ק.

ומצאתי אח"כ גם בדע"ת (ב'מי הדעת' ס"ד) וז"ל: **"בעוף יש י"א גידין מצד חוץ וה' מצד פנים וכולן בכלל צומה"ג וגם בהפ"מ וצורך שבת אין להקל בנרקב איזו מהן בין מאותן שבחוץ ובין מאותן שבצד פנים. ובאותן שבצד חוץ יש ב' גידין שכל אחד מהן רחב בתחילתו ואח"כ מתפצל כל אחד לשניים"** עכ"ל. ולכן הכריע בדע"ת שכך הוא הדין בעופות דוקא משום המציאות שהיא שונה מבהמה שבדק ומצא כמ"ש ב'מי הדעת' הנ"ל דאיכא רק שיתסרי חוטי בכל הרגל ולכן א"א להקל דבש"ס איתא דאי פסיק חד מינייהו טריפה. משא"כ בבהמה דאמר אמימר דתלתא חוטי הוו צומה"ג ואיכא ג' מבחוץ וג' מבפנים, חלקו בזה רש"י ודעימיה והראב"ד ודעימיה והכריעו המחבר והרמ"א כדעת רש"י. ולכן כתב הדע"ת (ב'מי הדעת' ס"ג) וז"ל: **"לשיטת רוב הפוסקים הצומה"ג שבצד חוץ הם עיקר צומה"ג ולא הפנימיים ומ"מ יש להחמיר גם בפנימיים ובהפ"מ וצורך שבת יחד יש להקל כדעת רוב הפוסקים"** עכ"ד. ויעוין שם בדע"ת שהיקל משום דברי ה'דברי חמודות' (פ"ד דחולין אות ל"ז) שכתב דבהפ"מ או לצורך שבת יש להקל כדעה ראשונה. וזה שכתב הרמ"א דדעה ראשונה עיקר וכ"כ בתשובות 'מעיל צדקה' להקל בבהמה בהפ"מ או לצורך שבת. ומשו"ה סיים שם בדע"ת (ס"ק ג') וכתב "ועכ"פ בהפ"מ וצורך שבת יחד נ"ל להקל".

ואחר כל זה ראיתי שם בדע"ת (ס"ק ד') דבר מבהיל בשם חידושי רז"ה (בדר"ת ס"ק ט' כתב שהוא הגאון ר' זאב הלעסקר) שכתב וז"ל: **"וגם אני בדקתי הט"ז חוטין בעוף וראיתי שהן מב' הצדדין דהיינו שלושה לצד הזנב וי"ג לצד חלל הגוף."** לכן הסומך על ב"ה מאכיל טרפות" עכ"ל. ומסיים שם בדע"ת וז"ל: **"ואני בדקתי ומצאתי באווזות ותרנגולים שהם י"א מצד חוץ וחמשה לצד פנים ובאותם שבצד חוץ יש ב' מהן שהם רחבים בתחילתן כאחד בערך משך אצבע אחת ואח"כ מתפצלין לשניים"** עכ"ל שם בדע"ת והוא הנכון, ומש"כ בשם חדושי רז"ה הוא ודאי טעות המעתיק וכמ"ש לעיל על דברי ב"ה דבמציאות א"א להתווכח והמציאות הוא דרד"ר של הגידין המה מצד חוץ ונתחלף לכותב חוץ לבפנים. ואף שגם במספר הגידין אין דבריהם מכוונים, לא בחיצוניים ולא בפנימיים, אך בזה שייך ויכוח כיון דיש גידין המתפצלים ויש גידין המובלעים. אבל, לומר שיותר מג' רבעים ממספר הגידין נמצאים בצד הפנימי הוא דבר שאין הדעת סובלתו. ובדר"ת (ס"ק ט') מובא דבדע"ת בדק בעופות ומצא כמ"ש רז"ה ולא הרגיש שהרז"ה אומר להיפך מדברי הדע"ת וטעה בדבריו בתרתי, הן במספר הגידין והן בצדדים. והנכון הוא שאף הדע"ת עצמו לא הרגיש שהרז"ה כותב היפך דבריו דבודאי היה צווח ככרוכיא עליו ועל דבריו שאומר נגד החוש והמציאות, דהאיך החי יכול להכחיש

את החי. ונראה שם מדבריו שרק רצ"ל שהוא מצא י"א מצד אחד ולא י"ג ובצד השני מצא חמשה ולא שלושה כהרז"ה. כן נראים הדברים למתבונן בדבריו שם וכ"ז מחמת מציאות הדברים במוחש לא הרגישו טעותו של הכותב בזה שהפך נמי הצדדים ומה שהוא לצד חוץ אמר שהוא לצד פנים.

ואחר חיפוש מחיפוש וחיפוש בנרות מצאתי ב'יד יהודא' (בפי' הארוך ס"ק ג') שכתב דאף שהפמ"ג כתב להוכיח דבריו מהרא"ש דהיינו דאיכא ט"ז גידין מצד חוץ וגם ט"ז גידים מצד פנים ולזה ניתנו לומר שהעיקר המה הגידין שמצד חוץ ומציאות אחת לבהמה ולעוף. דלבהמה איכא ג' גידין מבפנים וג' מבחוץ וה"ה לעוף אלא שהם ט"ז לכל צד וע"ז קאמר ה'יד יהודא' שם וז"ל: "דאין להשגיח על שום הוכחה נגד החוש" עכ"ל. ובפירושו הקצר (ס"ק ה') כתב וז"ל: "דלכך נקט המחבר להדיא בהמה ולא עוף משום דבעוף אין כאן חיצוניים ופנימיים כלל אלא כולו צומה"ג הם ומקיפים את כל הרגל כמבואר ברמב"ם בפי' המשנה ובעוד ראשונים. והפמ"ג היתה לו טעות בזה" עכ"ד וכן מצאתי בערוה"ש סי"א וז"ל: "ראיתי גדולים שכתבו דגם בעוף יש מחלוקת זה והעיקר להלכה דחיצונים הם העיקר, ותמהני מאד דהרי בעוף אנו רואים שהגידין סובבים סביב סביב מבפנים ומבחוץ מימין ומשמאל שהרי הם ט"ז וגם בתרגומות אנו רואים זאת שהגידין הם סביבות השוק וביותר רואים זאת באינדיג (הודו) שהגידין רחבים וקשים והולכים בעיגול סביבות כל השוק ואין בעוף מחלוקת כלל" עכ"ל הערוה"ש.

והנה קבלתי מעזבון חמי הספר 'ישועות מלכו' מהגה"ק ר' יהושע מקוטנא זצ"ל וראיתי שם באו"ח סי' מ"ו בסוף התשובה שכותב וז"ל: "ובדבר צומה"ג בעוף בספר פמ"ג כתב דפלוגתא דרש"י וראב"ד הוא אצומה"ג החיצוניים או הפנימיים הוא ג"כ בעוף, וכיון דבעוף קיי"ל דהם ששה עשר צריך לבדוק בשלושים ושתיים גידים אם לא נפסק אחד מהם, דאנן קיי"ל כחומרי דתרוויהו. ובספר לבו"ש נמשך אחריו וכתב בספרו כמה חילוקי דינים. והחוש סותר לדבריהם. כי הבודק בעוף בפרט האינדיק (הודו) יראה שאין לו רק ט"ז גידין כי בעוף אינדיק בקל נוכל לבדוק הגידין. ונראה דלישנא דהרא"ש אטעיה להרב פמ"ג ולא כיון יפה בכוונתו" עכ"ל ה'ישועות מלכו'. וכ"כ ה'מקדש מעט' לתמוה על הפמ"ג וכמובן שגם דברי ה'שלטי גיבורים' תמוהים.

ולאחרונה מצאתי גם ב'ערוגות הבושם' בס"ב שכתב שם דלדעת הסוברים דפליגי רש"י והראב"ד אף בעופות ולפי"ז צ"ל דיש בעוף ל"ב גידין – ט"ז מבפנים וט"ז מבחוץ והחוש מכחיש זאת ולא נמצאים כ"כ הרבה גידים בעוף וכן תמה על דברי הש"ג יעו"ש, עכ"ד.

גם מצאתי בספר 'אם לבינה' אות ד' שכתב דלולא שהיה ירא, היה אומר שט"ס נפלה בבה"י וצ"ל שם דבעוף לכו"ע צומה"ג מצד חוץ, עכ"ד. ושמחתי על כל הדברים הנ"ל כעל מוצא שלל רב שזכיתי לכוון בכל דברי לדעת גדולי הפוסקים ואילו פינו מלא שירה כים וכו'.

ומכיון שכך פסקו המהרש"ם, הדע"ק, ה'יד יהודא', ה'ישועות מלכו', הערוה"ש, הרז"ה וערוה"ב והוא גם המציאות שאין לעוף אלא ט"ז גידין סביב לשוק, חלילה

להקל בין מבפנים ובין מבחוץ. ולכן הארכת בזה מאחר שראיתי בכו"כ מקומות שאין משגיחים על מציאת דם בתחתית השוק בצד הפנימי של העופות במקום צומה"ג. ואף שהוא מלא דם חותכים וגוררים הדם כדין נצרר בבשר העוף שחותכים ומדיחים קודם מליחה ומכשירים העוף והוא טעות גמור דכשיש דם שחור במקום צומה"ג יש להטריף העוף דא"א בקיאים בבדיקה וכמ"ש הב"י בשם בה"ג ומובא ברמ"א (ס' נ"ו, ס"ט). ומש"כ ב'מעיל צדקה' ו'במי הדעת' בדע"ת דכל שיש ריקבון בעופות וכו' יש לאסור אפי' בהפ"מ וכבוד שבת, לאו דוקא ריקבון אלא ה"ה כשמלא דם וכמ"ש הרמ"א בס"ט אלא דנקטו חדא מנייהו. אך דוקא נצרר הדם הרבה עד שכמעט אין הגידין ניכרים מפני הדם וכמ"ש הש"ך בס"ק י"א.

ולכן, עדיף שלא להשתמש בעופות שיש בהם במקום צומה"ג דם בעין ממש בבשר העוף ולא רק בצד הפנימי של העור, דקשה ההבחנה בין דם הרבה למעט במקום מצומצם וההוראה בזה נתונה רק למו"צ מובהק ולא למשגיחים. וכוונתי בעיקר לצד הפנימי שבשוק שההכרעה בו קשה וכשיש דם בעין צריך להחמיר כיון שהגידין שם דקים מאד.

ע"כ, הלכה למעשה, אף שבגידין פנימיים בעופות לא מצינו קריעת גידים אך בודאי שהם מקום צומה"ג ואם נמצא שם דם או ריקבון, יש להטריף עופות אלו דלא מהני לנקותם מדם וכפי שורת הדין בגידין החיצונים דמטריפים אף שרק חלק מן הגידין מלא דם כיון דא"א בקיאים בבדיקה בעופות הדקים, ק"ו בגידין הפנימיים שהגידים שם דקים ביותר. ויש להזהיר ולעורר המשגיחים ע"כ ובעוה"ר רבים טועים וחושבים דמאחר ולא בודקים שם אין זה מקום צומה"ג.

בס"ד, סיון תשע"א

לכבוד מכובדינו,
הרה"ג שליט"א

א. ח. ד. ש. וש"ת כראוי.

בדין חיתוך העוף מגבו קודם מליחה

בדור"ד סי' ס"ט כתב הפמ"ג במשבצות ס"ק ט"ו וז"ל: "כתב הבל"י אות כ' דראוי לבקוע העופות לשניים דלא כבה"י והטעם משום ריאה הנחבאת בצלעות עכ"ל [הבל"י] ויפה כתב וכן הנהגתי אני חדא דלכתחילה א"א למלוח בפנים בכ"מ וכו' "עכ"ל שם. וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה ח"ג בגיליון הש"ע וז"ל: "בעופות יאות להכניס יד מבפנים ולמלוח בכל צד עד מקום שידו מגעת וראיתי אנשי מעשה חותכים לאורך העופות לשניים למען אשר יכולים למלוח עד שלא ישאר מקום בלי מלח וכן ראוי לעשות לכל יר"א". עכ"ל ומובא בדור"ת ס"ק פ"ה יעו"ש.

אומנם, לאידך גיסא כשפותחים הרבה עופות מגבן מצוי מאד אצל הרבה מהם קרעים וכיסי אויר בין העור והבשר וכתב הפמ"ג בס"ק י"ג בשם הפר"ח בקו"א סי' ע"ז שכתב מהבה"י "שערער על קצת נשים שנוהגות לנפוח תרנגולים קטנים כדי למלאותם אחר המליחה. ומולחים ע"ג העור והעור הוא נפוח מעל בשר העוף דלא שפיר עבדי כי המלח אינו יכול להוציא את הדם שבבשר העוף דאפי' בדיעבד יש לאסור אם בשלו אח"כ במליחה זו. וסיים שדבריו נכונים וברורים וראוי לגעור במי שנהג כן". עכ"ד הפר"ח. והפמ"ג מסיק דפשוט הוא. ומובא ג"כ בדור"ת ס"ק פ"ג יעו"ש שהביא מספר מנחת יעקב בסולת למנחה כלל ט' דין ו' שהביא ג"כ דברי הבה"י הנ"ל וסיים: "דמ"מ אם מעבירים אח"כ הנפוח עד שהעור חוזר למקומו הראשון דבוק בעוף, נוהגין להתיר אפי' לכתחילה". עיי"ש.

אומנם בסידור הגאון יעב"ץ ז"ל ב'מגדל עוז' דיני מליחה אות כ"ה החמיר בזה אף בדיעבד אף אם מסיר הנפוח. וכתב וז"ל: "צריך להזהר שלא לנפח עור העוף קודם מליחה וכן הנופחים בשר העגל עוון כפול הוא בידם שיש בו משום הונאה וגנבת דעת. גם נותנים מכשול בהכשר הבשר שאין המליחה מועלת במקום המנופח אפי' כבר יצא ממנו הרוח וכו' והוא איסור גמור" עכ"ל היעב"ץ.

ועיין ביד יהודא ס"ק כ' שהביא דברי הבה"י והפר"ח וה'סולת למנחה' הנזכר וסיים

בצ"ע לדינא. וכתב: "דכ"ז הוא רק אם לא עשה רק נקב קטן ונופח בה דרך הנקב אבל אם הפשיט העור כולו אף שעדיין דבוק בצד אחד ומלח ע"ג העור בודאי לא מהני לבשר ואין לחפש קולות" עכ"ד. והנה ה'יד יהודא' צידד קצת לקולא בנופח דרך נקב קטן אך בזה נלע"ד יש ריעותא שחודרים מים בזמן השריה ואינם יוצאים לפני המליחה ובזה לכו"ע שאינה מועילה מליחה העור לבשר שתחתיו דהמים מפסיקים ולא מאפשרים שאיבת הדם.

ויעוין בדע"ת שמביא קצת ראי' לדברי היעב"ץ מפרוש המשניות להרמב"ם ותיו"ט בפ"ב דעוקצין מ"ה דאיתא שם במשנה: "האגוזים והשקדים חיבור, עד שירסס". וכתב הר"מ שם בזה"ל: "האגוז האחד והשקד האחד האוכל שלה וקליפתה חיבור זה לזה וכו'" כי הקליפות, שומרין להם כל זמן שהקליפה מחוברת באוכל חיבור טבעי, אכן כשסרה הקליפה אין ספק כי אינו מיטמא ואע"פ שהחזירה למקומה וכו'" ע"כ והביא נמי מ'חמודי דניאל' ס' ל"ז שכתב: "דלפעמים נמצא עוף נפוח והעור רחוק מן הבשר ורוח ביניהם וכשנוקבים יוצא הרוח וכו' אסור למולחו ע"ג העור, דדוקא כשמדובק בתולדה מותר למלוח עליו" וכו' ע"ש.

וא"כ בזמנינו כשצריכים למלוח אלפי עופות ששחטו ביום אחד ובאם נצריך פתיחת כל עוף מגבו בודאי יוצרו מאות רבות של קרעים צדדיים כתוצאה מהחיתוך של כל עוף מגבו ובניהם כיסי אויר וכיסי מים, שאין באפשרותם לא של המשגיחים ולא של המולחים להרגיש בהם - יצאה שכרה של הנהגה טובה זו בהפסדה. דפשוט וברור שהפוסקים שציידו בפתיחת העוף מגבו מיירו לכל יחיד ויחיד ששוחט רק לביתו, ועל כך אמרו שעדיף לפותחו מגבו. ואנו על הכלל עינינו שלא יצא מכשול מתחת ידינו.

וזאת למודעי, דכמו"כ מצוי מאד עופות שומניים שעורם נקרע מעל גבם במכונות המריטה ומחמת זה קשה מאד המליחה בעופות אלו למלוח בכל מקום בין העור לבשר. ולכן, בכל עת שאנו נתקלים בעופות כאלה אנו מורים למשגיח להוריד עופות אלו מהליין של ה'חלק' שלנו. וכבר קרה שעופות אלו היו רבים מאד עד שנאלצנו לותר על כל העופות של אותו הלול.

והנה הבל"י והפמ"ג הצריכו לבקוע העופות משני טעמים. טעם הראשון משום ריאה הנחבאת בצלעות וטעם השני דא"א למלוח בפנים בכל מקום וכמ"ש לעיל. ובשני דברים אלו כיום איכשר דרא דהריאות יוצאות כמעט כולם ממש ע"י כף של מכונה שניכנסת לחלל העופות ומוציאה את כל חלקי פנים כולל הריאות כך שאין כיום חשש זה. בנוסף לכך ניכנס לכל עוף גם מכונת וואקום השואב לתוכו כל ליכלוך ושיריים שנשארו בחלל העוף. וגם הטעם השני אין שייך כ"כ כיום כיון שמכניסים כף יד גדושה של מלח לתוך העוף ואח"כ נזרק העוף לשולחן ועינינו רואות שלא נשאר מקום בלי מלח משא"כ לפנים היו מכניסים מלח במידה ובמשורה מחמת הדוחק והעניות ששררו אז ובעוף סגור ה' חשש גדול שלא נמלח כדבעי בכל מקום.

ואחרי שקיים כיום מכשור חדש המוציא בשאיבת ואקום (!!!) כל ליכלוך הנשאר וגם ברזי התזה של מים לתוכם של העופות וכמו"כ קיימת השגחה צמודה על המליחה, לכן העדפנו מליחת העוף בשלמותו כמליחת עוף ההודו הנקרא 'אינדיג' שכו"ע מולחים אותו כשהוא שלם ואין פוצה פה ומצפצף

ואע"פ שפיתחו גדול מאד, מ"מ מצוי הרבה דם בין צלעותיו וכן שיירי ריאות שאינם ניראים מפיתחו ובכ"ז לא פותחים אותו מגבו והסכימו כולם למולחו כשהוא סגור וכל זאת משום קשיים טכניים. וא"כ עאכו"כ שיש להתחשב בקשיים הלכתיים ולמלוח גם עופות כשהם סגורים מגבם. ואכמ"ל.

ואסיים בתפילה שלא יצא מכשול מתח"י.

ברוך בנימין רושגולד

נ.ב.

שמעתי מזקני חסידי צאנז שבצאנז ובבאבוב נהגו להביא עוף שלם ממולא לסעודת שלום זכר ומקורו מבית רופשיץ. וגם ה'דברי חיים' זצוק"ל היה טועם ממנו בליל שבת ולאחר מכן ציווה להניח העוף לסעודת היום וכן בסעודת פורים הביא לשוה"ט עופות ממולאים. וכן נהגו גם בבעלזא בשוה"ט בשושן פורים.

בס"ד, אדר ב' תשע"א

לכבוד ידידי היקר
מרא דאתרא דעיה"ק נתיבות ת"ו
הכהן הגדול מאחיו, מחזיק במידותיו של אהרון הכהן – אוהב שלום ורודף
שלום, אוהב ואהוב על הבריות ומקרבן לתורה ולאבינו שבשמיים, ה"ה
הגאון מוהר"ר פנחס כהן שליט"א

נעימות בימינו נצח,

בענין חיתוך הכנפיים וזהירות מצרירות דם

זה זמן רב שביקשוני להעלות על הכתב דעתי ושיטתי אודות חיתוך הכנף
השלישית בעופות.

הנה, עניין הורדת הכנף השלישית לפני המליחה וענין הזהירות מצרירות דם,
המה דברים נפרדים ואבאר בעהשי"ת.

א. עניין פסיקת כנף השלישי בעופות:

בשו"ע מופיע פעמיים דין חיתוך וכ"ז רק בטלפיים של בהמות ולא בכנפיים של
עופות, פעם ביור"ד בסי' ס"ח ס"ז וז"ל: **"ויש מחמירין וחותרין ראשי הטלפים**
מעט ומניחין החתך למטה כדי שיזוב הדם" עכ"ל, ומיירי כששם על האש
יעו"ש. ובס"ח שם כתב וז"ל: **"פרסות הרגל שנמלחו בקליפתן ולא חתך ראשם**
לא נאסרו" עכ"ל המחבר. וכתב ע"ז הרמ"א בהגה וז"ל: **"ויש אוסרים מה שבתוך**
הקליפה דהיינו הטלפיים אבל השאר מותר והכי נהוג" עכ"ל ויעו"ש בש"ך ס"ק
י"ג.

ובפעם השני' הוא מוזכר בסי' ע"א ס"ב וז"ל: **"הטלפיים מחתך אותם מעט למטה**
ומולחו ויניח מקום החתך למטה וכו'" עכ"ל.

עניין חיתוך בכנפיים דעופות הוא חידוש הרדב"ז ולא הוי נחלת הכלל ומובא רק
בדר"ת סי' ס"ה ס"ק כ"ב בשמו שכתב: שחותכין ראש הכנף בעוף ודרך שם יוצא
הדם ע"י מליחה וכ"כ בטהרת אהרן ס"ק כ"ג שנוהגין לחתוך ראשי עוקצין מן
האגפיים קודם מליחה עכ"ד. אך דבר זה אינו לא ברמב"ם, לא בטור ולא בש"ע
ואדרבא בעופות ואפילו אווזים וכו' כתבו הפוסקים דא"צ לחתוך הציפרניים קודם

המליחה מדינא יעוין בדר"ת סי' ע"א ס"ק ו', וא"כ ק"ו ב"ב של ק"ו בכנפיים דא"צ לקצוץ ראש הכנף מדינא.

וכן משמע מפורש נמי ממש"כ המחבר ביור"ד סי' ס"ה ס"ג וז"ל: **"והלכך צריך לחתוך עצם האגפים ולמלחם"** עכ"ל, הרי ששפתותיו ברור מילולו דבחיתוך בלבד סגי וא"צ לקצוץ לכנף השלישית. ולהרמ"א שם אף במש"כ המחבר א"צ, דהדם יוצא ע"י מליחה רגילה יעו"ש.

ובשחיטה שלנו שבה יש הקפדה גדולה על כללי איכות, משתדלים שהכנף השלישית יורדת מיד אחרי המריטה ואף הרופאים ואחריהם פועלי האריזה בודקים ומורידים חלק זה וכ"ז מטעמי איכות גרידא, סגי בהכי.

ב. שיטת המחבר בחיתוך הכנפיים:

ולענין שיטת המחבר (סי' ס"ה, ס"ג) שצריך לחתוך עצם האגפים (הכנפיים) והוא באמצע, בין שני חלקי הכנף ולמלחם, מפליא שלא ראינו ולא שמענו שנוהגין כן לחתוך הכנפיים לשניים.

וכן מובא גם בדרכי תשובה, בסי' ס"ה, ס"ק כ"ב שהביא בשם 'מחזיק ברכה' שכתב בשם זקינו הגאון מהר"א אזולאי ז"ל (בעמח"ס 'חסד לאברהם') בהגהותיו ליור"ד: **"דמשמע מדברי המחבר כאן שצריך לחתוך העצם לשניים ממש. וסיים, דלא ראיתי נוהגין כן אלא מפרקין הפרק מן הגוף, ואפשר דלא סגי בהכי"** עכ"ל.

וכתב כך אע"פ שהיה מבני ספרד ההולכים בשיטת המחבר-מין הב"י ובכ"ז כותב שלא ראה שנוהגין כן ובודאי דכוונתו לחכמי ספרד שבמקומו. ואע"פ שסיים שעכ"פ מפרקים הפרק (הכנף) מן הגוף, כ"ז דוקא הם שהיו מולחים בביתם וכשראו שנפתח ונפרד העור מן הבשר בעקבות פירוק הכנף מגוף העוף, ודאי הקפידו בטורח להכניס במקום ההוא מלח בין העור לבשר. אבל בימינו כשמולחים במשחטה אלפי עופות, א"א לראות אם נפרד העור מהבשר, מחמת ריבוי העופות וכשלא מכניסים מלח היכן שנפתח העור ונפרד מהבשר, יש לעוף דין נמלח מצד אחד שכשרותו רק בדיעבד.

ולכן, למעשה ממנ"פ אין לעשות כן לפרק חלק הכנף מהגוף, חדא דאפשר דלא לזה נתכוון המחבר במש"כ שיש לחתוך עצם האגפיים והוא דוקא באמצע שני חלקי הכנף. ועוד, מחשש נמלך מצד אחד כשלא יכניס היטב מלח בין העור לבשר.

ולענין לחתוך עצם האגפיים באמצע, כיון שגם חכמי ספרד לא נהגו בזה כדעת מין וכמו שהעיד הגאון מהר"א אזולאי ז"ל ע"כ דסמכין כו"ע על הרמ"א דא"צ חיתוך, דייעוין שם בש"ך (ס"ק ז') שהביא גם את המהרש"ל והלבוש שהצדיקו את דברי הרמ"א בזה. וסיים הש"ך וכותב וז"ל: "וכן המנהג פשוט גם בזמנינו זה" עכ"ל. דהיינו, דא"צ לחתוך וכדאמרן.

ג. עניין זהירות מצרירות דם:

עניין, דין צרירות דם מבואר ומפורש ביור"ד סי' ס"ז, ס"ד במחבר וברמ"א שם ובעוד כו"כ מקומות בשו"ע, וכן אנו נוהגים, כשהמשגיח באולם האריזה והפירוק מזכיר לפועלים לבל יקחו שום אבר עם צרירות דם והם אכן עושים מיון כפי יכולתם. אנו מצידנו מקפידים גם לקחת רק עופות וחלקי עופות סוג א' אחרי הקפדה גדולה של המפעל על צרירות דם בכדי שיהיו ראויים לפי הכללים לייצוא לחו"ל ובזה יצאנו יד"ח.

אך זאת יש לדעת, שכל ספרי השו"ת נוצרו ע"י אנשים שהלכו "עם עוף אחד בלבד" לשוחט ושחטו אותו והשרו אותו ומלחוהו ובשלוהו ואעפ"כ נוצרו שאלות שונות ומשונות, ועאכו"כ כיום, כששוחטים בכל מקום אלפי עופות בכל יום, א"א לסגור הרמטית שלא יהי' שאלות. והמוצא אעפ"כ צרירות דם שיוריד כדי קליפה ודי בזה לכל הדעות. **ומסיבה זו גם יש לקלף תמיד במפרקת במקום השחיטה הואיל ונצרר שם הדם בשעת השחיטה, והוא מדברי הרמ"א (סי' ס"ז, ס"ד).** ויעויין בי"ד יהודא' מש"כ על דברי הרמ"א (ס"ק י"א). אך חוטי הצוואר נקרעים מוצאים ע"י המכונה שמוציאה הסימנים וע"כ הסכימו המחבר והרמ"א (סי' ס"ה, סעיפים ב'-ג').

ויש לדעת דבעבור עניינים אלו נמצא גם מרא דאתרא בכל אתר ואתר. אומנם, אנו מצידנו עושים כל מאמץ והשתדלות שהעוף יצא חלק.

וכאן המקום, להודות לכבודו שוב ושוב על כל החסד אשר גמלנו בשותפות של אמת במשחטה שתחת פיקוחו, בעזרה וסיוע לקיומה כסידרה של שחיטת 'פלייש' המיוחדת בהידוריה.

ואסיים בתפילה שלא יצא מכשול מתח"י.

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד, יום א' לחודש שניתנה בו תורה, תשע"א

לכבוד

הרה"ג..... שליט"א

רב ואב"ד..... עיה"ק

א. ח. ד. ש. ש. וש"ת כראוי.

בעניין הוצאת הכליות מהעוף קודם המליחה

אחר ביקורו האחרון בשחיטה כשעסקנו בסוגיא זו, אמרתי בליבי להעלות עיקרי הדברים על הכתב מאחר ורבים שואלים ומתעניינים על דבר זה.

ביור"ד סי' ס"ט כתב הפמ"ג במשבצות סק' טו' וז"ל: "כתב עוד ה'בית לחם יהודה' אות כ' דראוי לבקוע העופות לשניים דלא כבי"ה והטעם משום ריאה הנחבאת בין הצלעות" עכ"ל [הבל"י] ויפה כתב וכן הנהגתי אני, חדא דלכתחילה א"א למלוח בפנים בכ"מ ועוד, ריאה וטחול וכליות של עוף המונחים בתוכו אף דיעבד אסורים אי לא נמלחו רק מצד אחד בחוץ. דהם לא נמלחו כלל דהוא אבר אחר. ול"ד לחתיכה עבה. ואף בבקע יש להוציא הריאה וכו' דלכתחילה בעי מליחה מב' צדדים". עכ"ל הפמ"ג.

וכוונתו במש"כ, דריאה, טחול וכליות של עוף המונחים בתוך העוף אף דיעבד אסורים אי לא נמלח העוף רק מצד אחד בחוץ, דהם לא נמלחו כלל - דהיינו, כיון דא"א למלוח העוף יפה מבפנים ורק נמלח מבחוץ וא"כ אפשר שלא הגיע מלח כלל לריאה, טחול וכליות ומש"ה אף דיעבד אסורים, כיון דכלל לא נמלחו. דמליחת העוף אין מועיל להם כיון שהם איברים בפנ"ע, ול"ד לחתיכה עבה. ומש"כ דאף בבקע יש להוציא הריאה וכו' - דהיינו, אף אם בקע העוף לשניים ואפשר למלוח מבפנים כדבעי, מ"מ ס"ל דצריך להוציאם דבלא"ה אף אם מולחם דינם כנמלחו מצד אחד, שכיון דהוי אברים בפנ"ע, אין מועיל מליחת העוף מבחוץ לצד האבר הדבוק בדופן העוף מבפנים. ודו"ק.

ובדרך אגב אכתוב מה שקצת תמוה בעיני מה שהזכיר הפמ"ג בין ריאה לכליות טחול, דבשלמא ריאה וכליות יש בדבריו משום חידוש שאע"פ שדבוקים המה לעוף - הריאה לצלעות והכליות לעצם שאליו מחוברים השוקיים, מ"מ הא קמ"ל מכיון שהם אברים בפנ"ע לא מהני מליחת צד החיצון של העוף לאברים אלו. אולם הטחול נמצא במרכז חלל העוף בסביבת הכבד והמרה וכמו שאינו מועיל מליחת צד החיצון של העוף ללב וקורקבן כמו"כ פשוט שאינו מועיל לטחול ומאי קמ"ל בטחול יותר מלב וקורקבן? וצ"ע.

אך בשו"ת 'תשובה מאהבה' ח"ג בגליון השו"ע כאן, כתב וז"ל: "בעופות יאות להכניס יד מבפנים ולמלוח בכל צד עד מקום שהיד מגעת, וראיתי אנשי מעשה חותכים לאורך העופות לשניים למען אשר יכולים למלוח עד שלא ישאר מקום בלא מלח וכן ראוי לעשות לכל ירא ה'", עכ"ל. ודבריו הובאו בדר"ת ס"ק פ"ה וגם שם לא הזכיר כלל שיש להוציא הכליות והריאות. וב'כף החיים' (סי' ע"ב, סע"ק מ"ח) הביא בשם ה'זבחי צדק' אות כ"ו שבבגדד היה מנהג להוציא רק הריאה ולזורקה וכתב דאפשר שהוא מחמת מיאוס. עכ"ד.

וכ"כ בספר 'יד יהודה' שהמליץ על המנהג שלא להוציא וסומכים על שמולחים העוף מב' צדדים וכיון שמולחים גם מבפנים, שפיר מהני גם לריאה, יעו"ש. ובשו"ת 'שמן רוקח' ח"א סי' מ"ב מחמיר בזה וכתב דאף אם בקע העוף לשניים דאפשר למולחו היטב מבפנים צריך להוציא הריאה והכליות, דלכתחילה צריך למולחם היטב מ-ב' צדדים. עיי"ש. אך בספרו 'שערי דעה' כאן סק' ב' חזר בו וכתב: "דנראה דאין לחוש להחמיר בזה כ"כ". יעו"ש.

ומביא שם בדר"ת מספר 'דברי יוסף' שהביא דברי ה'יד יהודה' הנ"ל והשיג עליו - כי מה שסמך ה'יד יהודה' להקל בזה משום שהריאה הדבוקה לצלעות הוי כחתיכה עבה, ליתא, דהריאה אינה דבוקה כולה לצלעות. כי יש ממנה מגולה מ-ב' צדדים. א"כ הוי הריאה לא נמלח אלא מצד א' ובפרט כי הרבה פעמים נמצא בריאה של עוף צרירות דם הרבה וקרוש מחמת השחיטה ובזה ודאי לא מהני המליחה מאחר ואין כח במליחה להוציא דם הנצרר. יעו"ש. ומסיים, "ובמקומנו נוהגים להיזהר בזה לנקות העוף קודם מליחה מבפנים שלא ישאר כלל לא מן הריאה ולא מן הטחול ולא מן הכליות". עכ"ד הדר"ת.

ומש"כ גבי הריאות לדחות דברי ה'יד יהודה', לענ"ד דבריו נכונים מאד. ראשית, דהריאה אינה דבוקה כולה בצלעות כשהיא בריאה. וגם מש"כ לדחות דנמצא בריאות צרירות דם, גם זה נכון מאד והוא כשלא שחט כל הקנה אלא רובו, ונשאר הקנה מתוח והעוף ממשיך לנשום ולשאוב בתוכו דם השחיטה אל הריאות ועי"כ פעמים שהריאה מלאה מדם השחיטה, ובפרט כשראש העוף אינו מתוח לכיוון הקערה המקבלת את הדם, אלא נתפס ראשו בדפנות ונכפף, כך שמצטבר סביב הקנה הרבה דם ונשאב לריאות. ולכן אף ה'יד יהודה' כותב דאם צרורה דם יש לאסור אף בדיעבד.

ומצאתי בדעת (סי' ס"ט, ט"ד) שהביא משו"ת 'בשמים ראש' (סי' ס"ב): "דהעולם אין נזהרים להוציא הריאה מן העוף קודם מליחה משום שהיא נחבאת ואדוקה בצלעות והוי כחתיכה עבה. אבל החוש מעיד דלפעמים כולה דם ויש להזהר לכתחילה להוציאה". יעו"ש, עכ"ד. והוסיף בדעת' להביא שמצא ב'דמשק אליעזר' בפרק כל הבשר, סו"ס י' שכתב ג"כ: "דבריאה של עוף אין מדקדקין לקורעה מן העוף מהצלעות בין במליחה ובין בבישול משום דהצלעות מגינות אפי' יש נקב וכדאמרינן בכרכשתא שהירכות מגינות עליה" עכ"ד. וכתב בכה"ח (סי' ע"ב, ס"ק מ"ח) שכ"כ גם כנה"ג אות מ"ג ושו"ג אות י"ח ובל"י שם אות כ', כך שהסכימו כל הפוסקים הנ"ל שאין להוציא אפי' הריאה וכ"ש הכליות ורק

הבלי"י המליץ שראוי לבקוע העופות לשניים משום ריאה הנחבאת בין הצלעות ויש קושי למלוח שם כדבעי, אבל כליות מאן דכר שמיה.

עכ"פ, כיון שידוע שהעולם לא היה נזהר בזה להוציא הריאות וכו' וכמ"ש בשו"ת 'בשמים ראש', 'דמשק אליעזר' וה'יד יהודא' ובודאי כוונתם אף להחרדים לדבר ה' זו הלכה. ועיקר טענת המערערים הוא משום שאינו נמלח כראוי כיון שהוא דבוק בצלעות רחוק מפתח העוף שדרכו מולחים פנים העוף וגם משום שפעמים הרבה הריאה מלאה דם.

אשר ע"כ ודאי שיש להחמיר בריאות ולהקפיד להוציאם קודם המליחה דקשה להקל בזה, משא"כ בכליות שהמה דבוקים היטב בשקע העצם שבעוף וגם אין בהם צרירות דם, יש לכאורה למנהג העולם מקום וסמך לומר שהוא כחתיכה עבה מאחר שנפסק בשו"ע יור"ד סי' מ"ד, ס"י דאין טריפות בכוליא של עוף, וביאר הט"ז שם בס"ק ט"ז בשם מהרי"ל לפי שכליות העוף הם סגורים בעצם ואין מגיעים שם בני מעיים. עכ"ד. ואסבר לן ה'תבואות שור' וז"ל: 'כיון שהם במקום אחר וסגורים, לפיכך אינם כליות כלל, דהכליות סמוך לבני מעיים הם ומשמשו אותן שבא לשם פסולת המשקין ומשם יוצאים, אבל בעוף אין סמוכים לבני מעיים כלל ואין נקראים כליות רק בלשון מושאל ואין כ"א גוש בשר בעלמא" עכ"ל. וא"כ, לדבריו לא הוי אבר אחר אלא גוש בשר המוקף בחלקו בעצם ובכה"ג הרי לא שמענו דיש לקלף ולהוציא בשר מן העצם כדי למלחו. אתמהא.

ומפליא, דהפמ"ג עצמו העתיק בסי' מ"ד את דברי התבו"ש בזה. ועוד צ"ע מאי שנא ממליחת הראש שאיתא בסי' ע"א, ס"א דהראש חותכו לשנים ומולחו יפה לצד פנים וחוזר ומולח על השיער וכו' ופירש הש"ך בס"ק א'-ב' וז"ל: "אין לפרש הטעם משום דלכתחילה צריך למלוח מב' צדדים וכדלעיל סי' ס"ט, ס"ד, דא"כ אמאי שרי כאן בס"ג ע"י נקיבת העצם והקרום, אלא ודאי כיון שמולח מבחוץ מכל צדדיו סגי, דלא יאה אלא חתיכה אחת עבה. והכי קאמר, הראש חותכו לשנים וכו' כלומר, מי שרוצה לעשות מצוה מן המובחר למלוח הראש והמוח חותך הראש לשניים ומולחו יפה לצד פנים משום המוח וכו' וחוזר ומולח על השיער היינו משום דלכתחילה צריך למלוח מ-ב' צדדים וא"צ להוציא המוח אלא מונח כך בעצם הגולגולת [כ"כ הפמ"ג בשפ"ד, ס"ק א'] ובס"ג מבואר דמי שרוצה למלוח הראש והמוח בתוכו ינקוב העצם והקרום". עכ"ל.

וא"כ הארנו לדעת דמועיל מליחת העצם לאבר אחר שבתוכו, דהיינו מליחת הגולגולת מועילה למוח שבתוכו. ולפי"ז פשוט וברור דמועיל מליחת העוף מבחוץ לכליות שבתוכו מאחר שמולח גם מבפנים והכליות קרובים לפתח שבו מכניסים המלח לתוך העוף (משא"כ הריאות) ובודאי שנמלח שם כראוי ולכן הוי כחתיכה עבה וכנמלך מב' צדדים. דוודאי המוח אבר בפנ"ע הוי ואעפ"כ מהני למולחו כשהוא בתוך גולגולתו ע"י נקיבת העצם והקרום בלבד. וק"ו בכליות דמהני.

וזכורני שמלפנים אף בשחיטות החרדים כאן בארה"ק, בב"ב ובי"ם לא היו מקפידים על הוצאת הכליות קודם המליחה ולכן המהדר להוציאם קודם המליחה

או לזורקם כשלא הוציאים ולא לאוכלם, תע"ב וקדוש יאמר לו. אך גם מי שאינו מוציאים קודם מליחה ואוכלם, אין מזניחין אותו ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצוות. דהלא ב'יד יהודא' כתב על מה שרואים את הריאות בקערה אחר הבישול, מחמת שאין מדקדקין להוציאה קודם מליחה ומבשלים העוף עם ראותיו - **הוא מכנה אי דקדוק זה שנהגו בו העולם "כמנהג ישראל תורה הוא" דבאמת אין חשש בזה.** וכ"ז אף בריאות שיש בו לפעמים כו"כ חששות וכדאמרן. וא"כ ק"ו ב"ב של ק"ו בכליות דאין בהם שום חשש דיש מקום למנהג זה ותורה הוא.

אומנם, אמת שה'יד יהודא' ס"ל דאף בריאה אינו מצוי בד"כ דם ולכן לא דיקדקו בהוצאת הריאה. אך ברור הוא שבכליות אין חשש כזה כלל דאף אחד מן הפוסקים לא חשש לזה ולכן ודאי דעדיפא כליות מן הריאות הן מבחינת דם והן מבחינת המליחה, דהיינו שאין בהם דם וגם קרובים המה לפתח העוף ונימלחים יפה במקומם.

וא"כ ממ"נ אין חייבים להוציא הכליות, או משום דהוי כגוש בשר ולא אבר בפנ"ע וכמ"ש התבו"ש. ואפי' נאמר דהוי אבר בפנ"ע, לא גרע מראש של בקר שמועיל בו מליחה ע"י נקב אף שהוא שלם, ועכ"פ כשחותכו לשניים ומולחו לצד פנים הוי מצוה מן המובחר וכמ"ש הש"ך. א"כ, ה"ה בכליות כשמולח העוף מבפנים ומבחוץ, מקיים בכך מצוה מן המובחר דמאי שנא, ומנהג ישראל תורה הוא.

ואסיים בתפילה ובתחנונים שנזכה לקבל את התורה מאהבה ולשמור מצוותיה אנו ובנינו וב"ב עד עולם ונזכה שלא יצא מכשול מתח"י.

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד. ימי בין המצרים תשע"ב

עוד בענייני מליחה בעופות

- א. בטעם ההדחה קודם המליחה,
- ב. מלח הראוי למליחה ושיעורו,
- ג. אודות מיכל ההדחה (צ'ילר) שאחר המליחה.

א. בטעם ההדחה קודם המליחה

הפמ"ג בפתיחה להלכות מליחה (סי' ס"ט) מונה ששה טעמים להדחה ולשריית הבשר קודם מליחתו.

טעם הראשון הוא בשם הרא"ה בבד"ה וז"ל: "מפני הדם שנתייבש על פניו ויש לחוש לאחר שינוח מלפלוט הדם והציר יהא ניתך הדם ונבלע בבשר". והר"ן פרק כל הבשר הביאו בתוספת ביאור שאין המלח מפליט אלא דם לח, לא מה שנתייבש על פניו ולכן יש לחוש לאחר שינוח מלפלוט הדם והציר יהא ניתך הדם שעל פניו ונבלע בבשר.

טעם השני הוא דעת הר"ן עצמו וז"ל: "כדי לרכך הבשר שאם יהי' נתייבש על פניו לא יהי' כח במלח להוציא דמו". והבין הפמ"ג דכוונת הר"ן לרכך מבחוץ מה שנתייבש על פניו ולא על גוף הבשר ודלא כהש"ך שהבין בדעת הר"ן שהריכוך בגוף הבשר.

טעם השלישי הוא דעת המרדכי שהמלח יתמלא מדם ולא יהי' לו כח להוציא דם. טעם הרביעי הוא הי"א שבמרדכי, כדי לרכך הבשר עצמו כדי שיוציא דמו ולדעת הש"ך הוא אחד עם טעם הר"ן ותרווייהו לטעם אחד נתכוונו. ויעויין בפמ"ג בפתיחה מש"כ לדחות דעה זו.

טעם החמישי משום דם שע"פ הבשר מחמת דוחק הקופיץ שהוא בדומה לגרזן או קרדום המפריד בין חלקי הבשר והוא נקרא בלע"ז האך מאסער, דהדם שע"פ הבשר מחמת דוחק סכין זו חשיב דם בעין ויבליע אף תוך שיעור מליחה דלגבי דם בעין לא שייך למימר דטרוד למיפלט ולא בלע ולא כבולעו כך פולטו והוא דעת הגמ"י בשם הסמ"ק.

טעם הששי הוא טעם הרא"ש כיון שלא הודח בראשונה אין כח במלח להפליט כ"כ בשפע ומה שפירש מקצת לחוץ עשוי לחזור ולהבלע תוך החתיכה דלא שייך טרוד כיון שאין מפליט בשפע.

ויעויין בפמ"ג בפתיחה שם (ד"ה 'ועתה') שכתב הרבה נפק"מ להלכה בין הטעמים השונים ואנו באנו לקצר ולא להאריך.

והנה בב"י הביא באחרונה דעת הי"א שבמרדכי שכתבו וז"ל: "שהדחה הראשונה היא ללחלח הבשר שיצא הדם ע"י מליחה" והוא הטעם הרביעי שהביא הפמ"ג

בפתיחה, דהיינו כדי לרכך הבשר. וע"ז הקשה הראב"י דאדרבא מטרשי ל'י', דהיינו דהמים מקשים להבשר ולא מרככים אותו כדאמרין גבי ריאה (חולין, מ"ז, ב') והשיב ע"כ הב"י וז"ל: "ואין דבריו ניראין אלא בארצות הקרות ובזמן הקור הגדול ואז נראה ששימו המים באור עד שתפוג צינתן" עכ"ל. וכך מביאו בפ"ת ס"ק א' להלכה דיש לשים המים באור כדי להפיג צינתם.

וצ"ע, דהנה משמע מהראב"י ומהמרדכי שהביאו וכמו"כ מהב"י והפמ"ג דכולהו ס"ל בפשיטות דטעם הי"א שבמרדכי הוא משום ריכוך הבשר ואני בער ולא אבין דלכאורה אין מורה כן לשון הי"א שכתבו וז"ל "שהדחה ראשונה היא ללחלח הבשר שיצא דם ע"י מליחה" ע"כ ובפשיטות הכוונה למש"כ הד"מ בס"ק א' בשם מהרא"י וכ"ה בארוך וז"ל: "וגם לא ימתין עד שיתנגב הבשר לגמרי דאז לא ימס המלח מן המים ולא יוציא דם אלא ימתין מעט ומולח" עכ"ל הד"מ וכן כוונת הרמ"א כמ"ש הט"ז בס"ק ד' והש"ך בס"ק ו' ומרומז נמי בב"י בשם הגהות שערי דורא, ולכאורה לזה ניתכוננו הי"א שבמרדכי שכתבו שהדחה ראשונה היא ללחלח הבשר דהיינו שלא יהא הבשר יבש כדי שימס קצת המלח ויוציא דם. ויעוין בדר"ת ס"ק ל' דיש האוסרים אף בדיעבד כשיבש הבשר וא"כ ריכוך הבשר מאן דכר שמיה וצ"ע. וכנראה שקבלה בידם הייתה שכך הכוונה ובטלה דעתינו מפני דעת רבוה"ק.

ובחדושי רע"א הביא ג"כ דברי הב"י הנ"ל לדינא אך נסתפק אם עכ"פ כשעבר והדיחו במים קרים ביותר, אם מהני להדיחו שנית במים פושרים לרכך או נימא כיון דנתקשה הבשר ע"י מים הקרים שוב לא יתרכך עוד. ולדינא העלה להקל דאם מלחו אחר ההדחה במים קרים יש לו תקנה בהדחה ומליחה שנית, אך אם לא הדיחו ומולחו שנית ונתבשל כך, צ"ע אם לאסור בדיעבד. עכ"ד ומובא בדר"ת (סי' ס"ט, סק"ב).

וכבר כתבתי שעניין זה של זהירות שמי השריה קודם המליחה לא יהיו קרים מידי שייך גם בימינו כאשר הרופאים הוטרינריים מבקשים לשמור על טמפרטורה נמוכה כדי לשמר את איכות וטריות העוף ע"י מכוונות קרור וכך העופות עלולים לשרות במים קרים מאד גם בקיץ ישראלי. ויעוין ב'ראש אפרים' (בקונטרס הראיות לסי' ל"ו אות י"ז) שהאריך בזה ותמה למה אין העולם נזהרים בזה והרבה פעמים מדיחים אף במים קרים גמורים, דעכ"פ להך טעמא דהדחה ראשונה הוא כדי לרכך הבשר, אין לשרות במים קרים ולכתחילה יש לחוש לכולהו טעמיה וכמ"ש נמי הפמ"ג בפתיחה ד"ה 'ולענין הלכתא' שסיים שם וז"ל: "ומיהו לכתחילה נכון לחוש לכל הפירושים. עכ"ל.

והראני ידידי הרה"ג ר' רפאל פאלוך דברי החזו"א בהלכות מליחה (סי' ס"ט, ס"ק ד') שכתב וז"ל: "ונראה לדון להקל כיון דהמרדכי הי' פשוט ליה דמים קרים דמטרשי נמי כשרים להדחה. וע"כ דכן היה עמא דבר, דמים קרים מצוין ואם הי' אסור הי' מנהג ידוע לאסור ולא יתכן שהי' נהוג אצל אבותינו רבוה"ק דבר שאסור דיעבד וגם כל הפוסקים לא הזכירו תנאי במים עד מרן הב"י ז"ל. אלא נראה דהאומרים הטעם משום ריכוך ס"ל דגם מים קרים מרככים וכן החוש מעיד בדברים הנמס במים כמו פת יבש ומלח וכיוצ"ב נמסים גם במים קרים ואף דנקב דק בקרום הריאה נסתם ע"י קור המים, מ"מ מתמצים לתוך הבשר ומתלחלח כל הבשר והדם" עכ"ל החזו"א. ואף אחר דברי פוסק הדור האחרון מרן הגה"ק

החזו"א צוק"ל חלילה מלהתיר ולשרות הבשר במים קרים אחרי שמר"ן הב"י שהי' מרא דארעא דישאל החמיר בזה ומובא בפ"ת סק"א והחזיק אחריו ב'ראש אפרים' וכמ"ש לעיל. ומרן הגה"ק רשכבה"ג רע"א חכך להחמיר אף בדיעבד. לכן מי יערב בנפשו להקל בקום ועשה לצנן המים מאד בזמן ובמקום שהמים מצד עצמם פושרים, ובלי ספק שאף החזו"א לא הי' מתיר לעשות כך לקרר המים ורק לימד זכות על מנהג אבוא"ק במקומות הקרים.

והנה ראיתי במקום אחד שהיו מקילין להשרות במים קרים ע"י שדוקרים העוף במד חום לראות מידת חומו אחר שיצא משרייתו במים הקרים וכשראו שמידת חום העוף מעל לחמש מעלות היו מקילין לומר שלא נתקשה הבשר. וע"ז חרה אפי מאד היאך אפ"ל חידושים והמצאות שלא שיערן אבותינו ורבוה"ק, וכי לא ידעו כולם שהבשר אחר שחיטתו חם ואעפ"כ אמרו שאין לישרות במים קרים ולא חילקו כלל בין נצטנן הבשר ללא נצטנן, והאיך אפשר להמציא דבר שלא הוזכר כלל בב"י ובכל האחרונים שאחריו לאסור השריה במים הקרים ללא שום תנאי? ובזמן הקור הגדול הצריך הב"י ששימו המים באור עד שתפיג צינתן ואף החזו"א שהקל לא הזכיר כלל חמימות גוף העוף. א"ו דבדו"א היא מילתא ד"א והתירים כאלו באים מחמת רפיון ונחיתות מול הרופאים וחלילה לסמוך עליהם. וצריכים העופות לישרות כל החצי השעה שעה במים שהם לכה"פ ששה מעלות. ולא סגי במה שהשרו בתחילה במים שאינם קרים ושהיו בהם כרבע שעה ואח"כ נתקרו לצינור המים שממנו מקולחים מים קרים מאד. כך שבחלק מהחצי שעה שרויים העופות במים הקרים והוא מצוי כיום במשחטות וצריך להיזהר בזה והחכם עיניו בראשו.

כך שלמעשה צריכים לעמוד בכל תוקף נגד הרופאים ולא לאפשר בשום פנים ואופן שטמפרטורת המים ירדו משה מעלות, ואף שלא הוזכר בפוסקים מעלות המים מ"מ מסתבר מאד כשמרגישים צריבה ביד כשהיא תחובה במים, דין מים קרים להם שאין להשרות בו מכיון שהיד סולדת ממים אלו מקרירות והם מקשים הבשר במקום שצריך לרכך אותו כדי שיתאפשר למלח להוציא דמו. ובאמת, עדיף כשיש במים כשמונה-תשע מעלות ולכך אנו שואפים ומשתדלים אבל חלילה לא פחות משש שבהם היד סולדת, ומסתבר מאד שכשהיד סולדת הוא הגדר למים הקרים לאוסרם לשרית בשר.

ב. מלח הראוי למליחה ושיעורו:

אחר ששמעתי רבים השואלים אודות סוג ושיעור המלח שצריך למליחת הבשר, אמרתי להרחיב קצת ולהעלות הדברים על הכתב.

כתב הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ"ו הל' י"א וז"ל: "ואין מולחין אלא במלח עבה כחול הגס שהמלח הדק כקמח יבלע בבשר ולא יוציא דם וכ' "עכ"ל. ודבריו אלו הביא הטור בסי' ס"ט אלא שהוסיף וז"ל: "וא"א הרא"ש ז"ל כתב דלא מסתבר, **דיותר שהוא המלח דק הוא מתפזר על הבשר ופועל להוציא הדם כי הוא הנדבק בו**, אבל הגס הוא נושר מן החתיכה כשהופכה למלוחה על צידה השני"

עכ"ל. וכתב הפרישה (סק' ה') וז"ל: "דהרא"ש כתב כן לפי סברתו שהוא סובר שצריך למולחו מכל צדדיו, אבל הרמב"ם לא גילה דעתו בזה ואפשר שהוא סובר שא"צ למולחו אלא מצד אחד (כהרשב"א) ולכן כתב שצריך למולחו במלח הגס שהוא טוב יותר למלוח בו כשאין מולחין אלא מצד אחד" עכ"ל. אך אין כן דעת הב"י שהביא דעת רבינו ירוחם שכתב וז"ל: **"ול"נ שצריך שתהא דקה שלא תיפול אילך ואילך ולא דקה מן הדקה כקמח ואולי שזו כוונת הרמב"ם"** עכ"ל. וכתב ע"ז הב"י: **"ודבריו נכונים וכן נהגו"** עכ"ל. וכיון שדברי הרמב"ם והרא"ש יכולים להיות תואמים כמ"ש ר' ירוחם, לכן קבע ההלכה כמותם בש"ע כדרכו תמיד. וכ"כ הב"ח וז"ל: **"ולענין הלכה נראה דלא מיעט הרמב"ם אלא הדק כקמח אבל הדק כחול הדק אינו נבלע בבשר וכך ראוי לנהוג לכתחילה וגם ב"י כתב שכך נהגו"** עכ"ל. וז"ל מרן הב"י בשו"ע (סי' ס"ט, ס"ג): **"לא ימלח במלח דקה כקמח ולא במלח גסה ביותר שנפלת מעל הבשר אילך ואילך"** ובסעיף ד' ממשיך וז"ל: **"יפזר עליו מלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח וימלח כדי שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח וכו' ומולחו משני צדדים ועופות צריך למולחם גם מבפנים ואם לא מלחם אלא מבפנים או מבחוץ וכן חתיכה שלא נמלחה אלא מצד אחד מותר"**. עכ"ל לשון המחבר. וע"ז הגיה הרמ"א וז"ל: **"ויש אוסרים אפי' בדיעבד"**.

עכ"פ ברור הוא דלדעת הרא"ש והכרעת המחבר עדיף המלח הדק על הגס כיון שמתפזר ביותר בכל מקום ואינו נופל ורק דק כקמח אין למלוח בו, וגם אין בזה חשש שיהיה נמס שכיום מולחים הבשר במלח היוצא מן הים שהוא עדיף על מלח שנחצב מהרים וכמ"ש בערוה"ש סעיף כ"ו ומובא בד"ת (סי' ס"ט, ס"ק ע"ב) שהביא מדברי הגאון רי"ב בערוך ערך 'בן' וז"ל: דמלח סדומית בטבעו קשה מאד כאבן ולכן כשנטחן או נכתש נעשה דק למאד ביותר ממלח אסתרקונית שהוא לח ורך בטבעו ולכן בהטחנו אינו יכול להעשות דק כ"כ כמו שהחוש מעיד ע"ז. וכתב שכ"ה גם במקומו שיש שני מיני מלח, והמלח שנעשה ממי הים הוא יותר קשה ממלח הארץ הנחצב מההר וגם הוא הרבה מלוח יותר וכו' "וממשיך שם בערוה"ש וכותב וז"ל: **"ובכן במלח הנעשה ממי הים יותר נכון למלוח כשהוא דק. שגם כשהוא דק לא יהי נמס כ"כ בנקל כיון שהוא קשה בטבעו, משא"כ במלח הנחצב מהארץ צריך להיות גס קצת ואם הוא דק מאד אסור למלוח בו. ואפשר דאפי' בדיעבד אסור כיון שהוא נמס במהרה. ומ"ש הרמ"א דכשאין לו מלח אחר מותר למלוח בו אפי' במלח דק כקמח, מיירי בע"כ רק במלח הנעשה ממי הים משא"כ במלח הנחצב בארץ אפי' בדיעבד אסור כשהוא דק כקמח"** עכ"ל הדר"ת.

וזכורני שלפני רבות בשנים הביאו לארצה"ק מלח מתורכיה בהכשר ב"ד דלונדון "כדתיא" והי' יותר דק מהמלח המוכר לנו בארצה"ק למליחת בשר וטענתי היתה שהוא עדיף על המלח שלנו שהוא יותר עבה, דכיון שהמלח ההוא אינו דק כקמח אין בו חשש כלל ואדרבא הוא למעליותא שנתפס בכל המקומות ומתפשט יפה וכמ"ש במפורש בהרא"ש.

ובזמנו כתבתי ע"ז להרה"ר שיש להעדיף את המלח מתורכיה על המלח שנעשה כאן או לחילופין לדרוש מחברת המלח ליצר מלח בגודל המלח התורכי דהיינו קטן בעוביו מהנעשה כיום, כיון שיש מקומות שהמלח מחליק ויורד מהעוף אחר זריקתו לשולחן המלח כדי לשהות שעה במילוח ובפרט במפרקת העוף וההודו הדבר שכיח כיון ששם המקומות עגולים ומחליקים מאד. משא"כ כשניסיתי המליחה במלח התורכי ראיתי שהוא מתלבש על המפרקת ככפפה וכאצבעון. כמו"כ ראיתי האיך צדקו דברי הערוה"ש שהמלח המופק מן הים אינו נמס והחזיק מעמד אף

אחר שעה כבשעת מליחתו. אך ברבנות השיבו שגם במלח העבה שמשתמשים בו למליחת בשר יש בתערובת גם גרגירים קטנים ואף שיש קצת צדק בדבריהם וא"א לומר שהמליחה כיום אינה כשורה כיון שנותנים מלח ביד רחבה מאד ובממוצע יש על כל עוף השוקל כקילו וחצי - כמאתיים גרם מלח בו בזמן שכתב הרמ"א (סי' ס"ט, ס"ט) שבכל חתיכה יש בודאי שלושים כנגד המלח שצריך להיות עליו ומובא בד"ת ס"ק קמ"ב שבחתיכות עבות וגדולות אפשר להיות אפי' שישים בחתיכה נגד המלח שעליו וכ"כ המנח"י שתמה על הרמ"א מנ"ל שרק שלושים יש ולא שישים? ובפמ"ג מש"ז ס"ק כ"א ובשפ"ד ס"ק ל"ו כתבו דמש"כ הת"ח דאפי' בחתיכה עבה אין שישים נגד המלח, היינו בסתמא אבל לפעמים יש שישים ואם ידעין לשער יכול להיות שיש שישים. וכיון שהעוף מקבל מלח ברווח בזמן שהוא רטוב ויש בו גם שמנונית ומשו"ה נדבק בו. וגם ע"י זריקתו לשולחן המלח מתפשט היטב מבפנים ונדבק בעוף בגרגיריו הגדולים והקטנים בכל המקומות.

וזאת למודעי שהטור הביא בשם הרשב"א ז"ל: **"כתב הרשב"א שא"צ ליתן מלח על הבשר עד שיכסנו כולו אלא מולח יפה יפה עד שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח וא"צ למלוח החתיכה משני צדדים"** ויעוי"ש בב"י שכתב דבאוזנים ותרנגולים דברי הרשב"א מטיין לומר דלכתחילה נמי א"צ למלוח מבפנים אע"פ שאח"כ כתב בשם ת"ה הארוך שנימלחים לכתחילה אף מבפנים ולעיל כתבנו בשם הפרישה שרצ"ל גם בדעת הרמב"ם דלכך צריך למולחו במלח הגס שהוא סובר שא"צ למולחו אלא מצד אחד.

עכ"פ, מרן המחבר פסק כהרא"ש שלא ישאר מקום בלי מלח וגם שלא יאכל מחמת מלחו כהרשב"א והעופות נמלחים אף מבפנים ומוסכם כן בכל הפוסקים ואין לשנות.

ואחר כל זאת אומר אני דאף דהמלח שמשתמשים בארצה"ק למליחת בשר הוא לכתחילה כשר כיון שהוא מורכב גם ממלח דק, מ"מ המלח התורכי בהשגחת 'כדתיא' מלונדון עדיף עליו דכ"ה משמעות הפוסקים וכן הוכיח עצמו במליחה עצמה בכל המקומות שבעוף וכדאמרן. ומי שבידו להשפיע על הרה"ר שתדרוש מחברות המלח לייצר מלח דק יותר עבור מליחת הבשר יבורך ויטול שכרו מן השמים. וכמובן, שמלח זה צריך לעמוד בנסיון שמלחו בו ולא נמס בכל השעה שהבשר מלוח בו קודם ההדחה.

ועכ"פ, המלח התורכי עמד בנסיון יפה וכדאמרן, כך שאין סיבה לומר שלא יעמוד בנסיון מאחר שהוא מופק מן הים וכמ"ש בערוה"ש יעו"ש. ואף ששמעתי שרבנן קשישאי קבעו את גודל גרגירי המלח כפי שהוא כיום, אך לענ"ד רבני השטח העוסקים במשחטות עדיפי עליהם מאחר שאין חכם כבעל הנסיון וכלשון המהרש"ם בדע"ת (בסי' נ"ה, סעיף ס"ה) שכתב בעניין אחר ז"ל: **"ויען כי הנסיון מעיד יותר מאלף ראיות וכו' "** עכ"ל.

ג. אודות מיכל ההדחה (צ'ילר) שאחר המליחה:

בתחילת כניסתי לבית המטבחים הסתפקתי בעניין דינה של האמבטיה המשמשת שם להדחה אחרי המליחה. שכן, מדובר היה באמבטיה אחת ארוכה שנחלקת באמצע לשניים באמצעות מחיצה באמצע שגובהה נמוך מעט משפת האמבטיה.

העופות היו נופלים לתוך האמבטיה מהמסוע שאחרי המלח ומוט גדול עם כנפי חילזון שוכב בתוך האמבטיה כציר לאורכה, מסתובב אט אט ודוחף את העופות קדימה עד שמגיעים למחיצה שמחלקת את האמבטיה לשניים, אז העופות היו מורמים ע"י הכנפיים ועוברים לחציו השני של האמבטיה.

מאידך, המים לאמבטיות אלו נכנסו בכיוון ההפוך לכניסת העופות - מצינור מים שהיה קבוע בקצה השני שממול צד כניסת העופות. צינור זה פתוח כל הזמן (כדי שיהא תחלופת מים באמבטיות לשטיפת המלח מהעופות) והוא ממלא תחילה את החצי הקרוב אליו עד המחיצה המחלקת בין האמבטיות וכשמגיעים המים לגובה המחיצה הם גולשים לחציו הראשון של האמבטיה שהיה מתמלא גם הוא. גובה דפנות האמבטיה היה שווה, אלא שבחלק הראשון במקום שהעופות המלוחים ניכנסים, היה פתח בדופן שממש יצאו המים והפתח היה מקביל לגובה הדופן האמצעית וכך כשהתמלאה כל האמבטיה היו המים נשפכים החוצה מהחצי הראשון.

עכ"פ, בשיטה זו כשהמים זורמים בכיוון הפוך להתקדמות העופות באמבטיה רד"ר של המלח נשאר בחלקו הראשון של האמבטיה הקרובה לשולחן המלח ובחציו השני היו המים צלולים יותר. ואע"פ שמלמעלה הי' הכל כאמבטיה אחת כיון שהמים עלו מעל הדופן האמצעית, מ"מ מכיון שהעופות הולכים נגד זרם המים, נשאר המלח בחציו הראשון.

ונסתפקתי אז באם אפשר להחשיב אמבטיה זו כשמחיצה באמצע כשני כלים אע"פ שהמים מכסים את המחיצה מלמעלה מכיון שרד"ר של המלח נשאר באמבטיה הראשונה וכך היה דעתי נוטה. או דילמא דהוי אמבטיה אחת וכלי אחד דהמים שמעל המחיצה גורמים להחשב לשני חלקי האמבטיה להדחה אחת.

ונכנסתי אז למרן הגר"ש וואזנר שליט"א ושטחתי לפניו את כל הנ"ל והראה לי את דברי הגר"א (ביור"ד סי' ס"ט, ס"ז, ס"ק ל"ב) שכתב וז"ל: "דטעם הדחה ב' פעמים, ראשונה להעביר המלח והדם, שניה להעביר לחלוחית הראשונים שנשארו שיצא מים זכים כמ"ש הרא"ש ועיין רמב"ם ולכן צריך שישטוף [הכלי] שלא ידבק המלח והדם בבשר" עכ"ל הגר"א. ולכן, כיון שהעופות נופלים לתחילת האמבטיה וכל זמן שמתקדמים נשטפים ע"י מים חדשים שבאים מהכיוון הנגדי מהצינור הפתוח שמזרים מולם מים ללא הפסקה וגם שם נמצא הפתח ליציאת המים מן האמבטיה כך שהעופות הולכים כל הזמן נגד הזרם של המים הנכנסים ששוטפים אותם כל עת הליכתם במים חדשים ולכן פסק מרן שליט"א שאינני יכול לדרוש מבעלי המפעל להוסיף עוד אמבטיה ומכיון שנעשים כך ההדחות כנ"ל הוא כשר לכתחילה, אך ודאי כשבאים לשאול האין לעשות ההדחות יש להורות שיהיו כלים נפרדים לגמרי כמשמעות דברי המחבר, עכ"ד מרן שליט"א.

ואמרתי לו דלפי"ז, אף כשאין דופן כלל באמבטיה והיא ארוכה מאד והעוף מקבל כל הזמן מים חדשים עד שמעביר לחלוחית מים הראשונים שנשארו ויוצאים מהעוף מים זכים הוא כשר לכתחילה, דלו יצויר שמלח עוף ואח"כ הוליכו לכל אורך ים כינרת פשוט וברור דמהני והסכים עימדי מרן שליט"א.

ולענ"ד הדברים פשוטים כביעתא בכותחא ומפני שחכ"א גימגם בזה שלא כדין כתבתי הדברים.

ב"ה, יום ג' אס"ח של פסח, שביעי למטמונים כ"ב ניסן לפ' קדושים תהיו תשע"ד
לפ"ק

**כבוד ידידי עוז הגה"צ חו"פ צמ"ס מורה ופוסק להחרדים לדבר ה' זו הלכה
בעיה"ק ים-ת"ו, רב רבנן ה"ה מורנו הר"ר בנימין אדלר שליט"א**

א.ח.ד.ש. וש"ת באה"ר.

בדין נפגם הסכין שלא במקום שחיטה

ראשית הנני לבורכו בברכת 'אגזוטען זימער' לו ולכל נלויים אליו ושנזכה לעלות
לרגל ביום החמישים בביאת גוא"צ במהרה ברחמים גדולים וגלויים לעיינינו כי"ר.
ועכשיו אבוא על ד"ת בדבר שאינו שכיח אך מצוי מתקופה לתקופה שנופל סכינו
של השוחט ונפגם סמוך לקתא ממש בקצה הסכין. כמו"כ יש שהשוחט אחר
שגומר שחיטתו שוטף סכינו תכ"ד עם חברו ובבדיקת הסכין נמצא פגם בסכין
שלא במקום שחיטתו בסכין אלא רחוק ממנו הרבה וטענתו שבודאי נפגם הסכין
בברז ששטפו תוך כדי שיחתו ולא הרגיש בזה.

והנה בשו"ע יור"ד (ס"ו, ס"א) כתב הרמ"א דאם שחט בסכין פגומה ואח"כ אומר
השוחט ברי לי שלא נגעתי במקום הפגימה שחיטתו כשרה, עכ"ד. וע"ז כתב שם
הט"ז בס"ק ג' "דפשוט דמיירי דוקא שידע שהיתה פגימה אלא שנזהר ממנה אבל
אם לא ידע בה כלל ודאי אינו נאמן" עכ"ל וכ"כ הש"ך (בסי' י"ח ס"ק ט"ו) וז"ל:
"והיינו דוקא כשידע קודם שחיטה שיש פגימה אבל לא ידע ואמר אח"כ ברי לי
שלא נגעתי כגון שהפגימה היא למעלה מחציו של סכין ואמר ברי לי שלא שחטתי
אלא במה שלמטה מחציו וכה"ג אף דיעבד אסור דכל מילתה דלא רמיא עלי דאינש
לאו אדעתיה" עכ"ל.

ויעוין בדעת (ס"ו, סק"ג) שהביא משו"ת טטו"ד תליתאי סי' ס"ה מש"כ בענין
באורך וכתב הטטו"ד בתוך דבריו וז"ל: "ומ"מ י"ל דדוקא אם הי' הפגם תיכף סמוך
לחצי הסכין ששחט בה הוא דיש להחמיר, דיש לחוש דדילמא השיב ידו מעט ולא
אדעת' אבל אם הי' הפגם בסוף הסכין סמוך לקתא והוא אומר ברי שלא שחט
רק בחצי של מעלה יש להקל בהפ"מ ולצורך שבת וכ"מ מלשון השמ"ח (סי"ח
ס"ג) שכתב דחיישינן שמא השיב ידו מעט וכו' יעו"ש שערער שם בדעת על
דבריו ולדינא הסכים וכתב וז"ל: "ומ"מ לדינא לא מיבעיא אם הכיר בפגימה בעוד
הסכין לח (דהיינו מיד אחר השחיטה) בודאי יש להקל כמ"ש הפמ"ג בפתיחה
לאו"ח בהנהגת או"ה סדר ב' אות י"ג לענין תחיבת הכף דניכר על פי רוב הרושם
ל"ש לומר מילתא דלא רמיא עלי' דאינש ולא אדעת' וה"נ בסכין אם בחצי השני
הסכין נקי (מדם) אין חשש כלל וגם בלא הכיר (הפגימה) עד אחר שקינח הסכין

וזכר שלא קינח רק חצי' דהוי מעשה גדול בשעה שאינו טרוד במלאכתו כ"כ שפיר יש להקל בהפ"מ אם הפגימה בקצה השני מחצי הסכין שאומר שלא שחט בה וכו'. וממשיך שם בדע"ת וכותב "והנה אם השו"ב רגיל לאחוז באצבעו בקצה הסכין שלצד הקתא בשעת שחיטה לענ"ד יש להקל באומר ברי גם בשלא ידע ונמצא שם אח"כ פגם במקום ההוא לפי מש"כ היש"ש בפ' ג"ה סמ"ב והובא במשב"ז בסי' צ"ו ס"ק ד' דדוקא בסכין שהדרך לחתוך בכולו לא דכיר ולא רמי' עלי' משא"כ בכף עי"ש ובע"כ דבסכין שחיטה דאסור הוא משום דדרך לחתוך בכולו ויעוין ברא"פ הנ"ל, אבל בכה"ג שהוא רגיל בכך (דהיינו לאחוז באצבעו בקצה הסכין שלצד הקתא) שפיר יש להקל. ואף שראיתי בד"ק סוף ס"ק ה' שהחמיר בזה וכתב שאין להקל רק בנודע לו הפגם בעודו אוחז שם באצבעו ולענ"ד יש להקל עפ"ד היש"ש" עכ"ל הדע"ת.

ובדע"ת (סי"ח ס"ק ל"ג) נשאל מהרב מנאדבורנא בעובדא שאירע ששחט השוחט בסכין בדוק ואח"כ הדיח הסכין ונפל חתיכה גדולה מהסכין עד שאינו ראוי לתקנו עוד כלל ובדקו במפרקת ומצאו בו בצד הצוואר שעומד שם השוחט בשעת שחיטה ה' נחתך עצם אחד מעצמות המפרקת והשוחט לא הרגיש כלל אם נגע במפרקת אבל כמדומה לו שבסוף השחיטה שחט בכח" עכ"ל השאלה. והביא שם דברי הפר"ת דבפגם גדול יש להקל ולתלות במפרקת אם יש בו חתך והוסיף לפי מש"כ השפ"ד ריש סי' זה דהא דהשוחט בסכין ונמצא פגום הוי רק ספק נבלה אף דבהמה בחזקת איסור עומדת דהא איכא ס"ס שמא נפגע במפרקת ושמא לא שחט במקום הפגם. אלא דס"ס לא מהני נגד החזקה. ולשיטת המ"ב והש"ך סי' ק"י ספק ראשון מגרע החזקה ושוב נשאר ספק אחד. וע"ע ב'לב אריה' לחולין דף י' שחידש ד"ז מדנפשי' וכבר קדמו השפ"ד. אלא דהש"ך סי' ק"י בדיני ס"ס כתב דהך ספיקא דשמא לא שחט במקום הפגימה לא הוי ספק השקול דשכיח טפי לאיסורא. וממשיך שם בדע"ת וכותב: והנה במהרי"ק שורש קע"א כתב בספק שרגיל יותר להיתר שוב מצרפין עוד ספק אחד לס"ס גם אם הספק השני רגיל לאיסור, וא"כ היכי שנפל חתיכת סכין גדול כזה שאם ה' נפגם קודם שחיטה ה' נופל לתוך הבשר וגם הוי מילתא דלא שכיחא עכ"פ שיופגם בבשר ושכיח טפי להיתרא וכמ"ש בפר"ת וא"כ שוב שפיר מהני לצרף ספק השני דשמא לא שחט במקום הפגם בסימנים ובפרט דאיכא נמי חזקת הסכין בדוק וראוי לתלות הפגם באיחור הזמן ולומר דהשתא איתרע וכו' ועכ"פ בכה"ג שוב מהני ס"ס הנ"ל דאין לערער על המקל בהפ"מ, עכ"ד הדע"ת.

והנה לפי כל הדברים הנ"ל נלע"ד לומר שכיום איכשר דרא ונתקבלה תחינת כנסת ישראל לעשות רצונך אלוקי חפצתי ותורתך בתוך מעי ופרש"י וז"ל 'שאף מאכלי ע"פ תורתך הוא' עכ"ל. וזיכנו ית"ש במתכות טובות לסכינים. ואמרתי בזמנו למרן הגר"ש וואזנר שליט"א בקשר למה שנתחדש לבדוק סת"ם בבדיקת מחשב והמליץ ע"כ מרן שליט"א כתוספת למגיהים כמ"ש בשו"ת 'שבט הלוי' ח"ז יעו"ש ואמרתי שחסד עשה לנו ה' ב"ה וב"ש בהמצאה זו שהוא צורך דורינו שרואים אנו כיום שמוצאים חסרות ויתרות אפי' אחר כחמש בדיקות והגהות וכ"ז מחמת שהמח מפוזר ומפורד מצוק העיתים ואין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו (ע"ז נ' ע"א) ולכן המציא לנו המחשב דכל מה שברא לנו הקב"ה לכבודו בראו (אבות ס"פ ו', יומא ל"ח). כמו"כ, באם היו שוחטים כיום בסכינים שהיו בדורות הקודמים אזי רח"ל רוב כלל ישראל לא ה' ביכולתו לאכול בשר כשר והיה חייב להתנזר

מאכילתו דהסכינים ההם לא היו מחזיקים מעמד בשחיטות הגדולות של ימינו. ולכן, המציא לנו הקב"ה מתכות טובות לסכיני השחיטה שמחזיקים מעמד גם בשחיטות הגדולות וכיון שכך הוא שהסכינים חזקים, חדים וחלקים לא ראינו שום שוחט ששוחט לאורך כל הסכין כיון שדרכם לשחוט בהולכה והובאה כמ"ש בשמ"ח (ס"ח, ס"ג) וז"ל: "לכתחילה יכיון השוחט לשחוט בהולכה והובאה אע"פ שסכין ארוך בידו בין בהמה בין עוף" עכ"ל. ובתבו"ש ס"ק ה' כתב שכ"כ דודו ב'תורת חיים' והדין עימו, שלא איתמר דין הולכה בלא הובאה או איפכא בגמרא ופוסקים כי אם בלשון דיעבד. וכ"מ להדיא לשון הטור (ריש סכ"ד) עכ"ד. וכ"כ ה'משנה למלך' (פ"ב משחיטה ה"ט), ובפר"ת (סכ"ד ס"ק ב') ובפמ"ג (שם בשפ"ד ס"ק ב') ובחכ"א (כלל ג' אות ג') ובזב"צ (שם ס"ק ז') ובשו"ע הרב (שם סק"ט) הגדיל לומר דכשמתכיון לשחוט בהולכה בלבד הוי בחשש דרוסה עכ"ד יעו"ש.

אשר ע"כ כל השוחטים מתחילים שחיתתם בסביבות אמצע הסכין ושוחטים כאורך חצי סכין פחות או יותר מעט. וכ"ז באמצע הסכין, דכשהשוחט מתחיל לשחוט סמוך לקתא כמעט שאינו יכול לעשות הולכה ובהיסח הדעת כ"ד יצא מן הצוואר לגמרי ויהי' בחשש שהיה, חוץ מחשש קריעת הסימנים בעוקצו התחתון של הסכין. וכשיתחיל לשחוט מראשו השני דהיינו שלא במקום הקתא אין מצב שישחט לכל אורך הסכין ממש דכיון שיש לשחוט בהולכה ובהובאה, אזי בשחיטה לכל אורך הסכין ודאי שיפגע במפרקת דהסכינים חדים דיים שא"צ לשחיטה כזו ובפרט שעושה לא רק הולכה אלא גם הובאה. והמציאות היא שאצל רובם נשאר כסנטימטר מכל צד של הסכין שלא שוחט בו ומחמת ריבוי השחיטה כיום שחיתת השוחט קבועה במקום אחד תמיד ואינו משנה מקום שחיתתו בסכין מעוף לעוף ורגילות זו נהפך להם לטבע שני כך שאין שייך כלל בימינו לומר מש"כ היש"ש דבסכין שהדרך לחתוך בכולו לא דכיר ולא רמיא עלי' איזהו מקום של סכין שחט, ואדרבא בזמנינו כמעט שאין שוחט יכול לשנות מרגילותו וידוע הוא לכל מי שמכיר דרך השחיטה וכמויות השחיטה שנשחטים בזה"ז. והאמת, שאדרבא מחמת קביעתו ורגילותו לשחוט במקום אחד בסכין נעשה רושם בסכין עצמו במקום שחיתתו אפי' אחר שחיטה של רק כחצי שעה רצופה אחת אחר שטיפת הסכין במים וניגובו שאז נראים גלים גלים במתכת סכין השחיטה במקום שחיתתו והוא מרוב שחיטות וחום בית השחיטה.

ומשו"ה נמי אומר אני מעניין לעניין באותו עניין, דשוחט שהורגל לשחוט בלי תקיפת אגודל אזי אף ששב בתשובה מאהבה אין להחזירו לשחיטה דבודאי אף שישחוט רד"ר של העופות כהלכה מ"מ ברור הוא שיהיו איזה עופות שישחוט כהרגלו הראשון בלי תקיפת אגודל מחמת רגילותו הראשונה דשבשתא כיון דעל על (פסחים ק"ב) וכ"מ בשו"ת 'פרשת מרדכי' מהגה"ק ר' מרדכי בנט זצ"ל שהתיר לשוחט ששב בתשובה להיות ש"צ וסופר אבל לא שוחט וב"ש לדעתו. ולכן נראה כשנפל סכין בשחיטה ונפגם סמוך מאוד לקתא והשוחט אומר בודאות ששוחט בסביבות אמצע הסכין וגם אכן סהדי שלא שוחט סמוך לקתא הן מחמת סברא וכדאמרן לעיל והן מחמת ראי' שמכירים אנו שחיתתו ששוחט כדרך כל השוחטים באמצע הסכין ובפרט דאיכא נמי חזקת סכין בדוק וראוי לתלות הפגם באיחור הזמן ולומר דהשתא איתרע וכמ"ש בדע"ת להמהרש"ם וגם תמיד ניכר כיום בסכין עצמו מקום שחיתתו של כל שוחט וכדאמרן. לכן נלענ"ד להקל אף

שלא בהפ"מ כיון דאיכא ג' ספקות בסכין הנ"ל, דשמא בקרקע נפגם ואפ"ל שהוא קרוב לודאי כיון דהקרקע קשה ובד"כ אין המקום ישר ונקי ומצוי מאד במקום השחיטה ששוחטים שם עופות רבים שיש שם עצמים ובליטות שונים ומשונים העשויים לפגום הסכין כשנופל לקרקע ובפרט בסכינים המלוטשים שנהגו בהם בזה"ז שדרכם להפגם בקרקע כשנופלים אע"פ שלא נפלו על חודם ושמא במפרקת איפגם וגם שמא לא שחט במקום הפגימה וכמ"ש בדע"ת (סי' י"ח ס"ק ל"ג) יעוי"ש כיון דאין הדרך כלל לשחוט בכל הסכין דכל מה דאסרינן בפגימת הסכין הוא משום דדרך לשחוט בכולו וכמ"ש ביש"ש. וכן שכיח טפי להיתרא שיפגם בקרקע דבמקום שאינו ישר ונקי הוי כנפל על חודו ובזה"ז תמיד נפגם כשנופל מחמת ליטושם ודקותם של הסכינים וא"כ ודאי דמצטרף גם ספיקא שמא לא שחט במקום הפגימה וכמ"ש מהרי"ק שהובא לעיל בדע"ת (סי' י"ח ס"ק ל"ג) ואפ"ל שגם ספיקא דשמא לא שחט במקום הפגימה הוי לכה"פ ספק השקול ואף יותר מזה דהוי קרוב לודאי שלא שחט במקום הפגימה כשניכר בסכין מקום שחיתתו ורואים אנו שלא שחט במקום הפגימה. ובפרט דאנן סהדי שלא שוחט שם דמכירים אנו מקום שחיתתו.

וא"כ כיון דהוי ג' ספקות מתירין אף בחזקת איסור וכמ"ש הש"ך בהלכות תערובת סי' ק"י בדיני ס"ס ס"ק כ"ח וז"ל: "היו כאן ג' ספיקות מותר שאף אם תעמידנו על חזקת איסור יש כאן ס"ס לא יהא זה חמור מודאי איסור שאין לך חזקת איסור גדול זה ומותר בס"ס עכ"ל.

עכ"פ בכה"ג שנפל ונפגם סמוך מאוד לקתא מהני ס"ס הנ"ל להקל כדאיתא בדע"ת שם. אלא דבדע"ת מיירי שנכנס במפרקת ואנן מיירי שנפל בקרקע קשה דקרוב לומר דהוה כנפל על חודו וכדאמרן. ובפרט דאנן סהדי דמקום שחיתתו הוא באמצע שרואים אנו וחבריו שחיתתו יום יום ושעה שעה וכמ"ש לעיל דאין עשוי להשתנות כלל מחמת רגילותו. ולא גרע ממש"כ הפמ"ג (סי' י"ח בשפ"ד ס"ק ח') בשם הפר"ת דאם ראו עדים ואמרו בריא אין לאסור עכ"ד. ונסתפק שם הפמ"ג דאפשר דה"ה בעד אחד יעוי"ש והובא בדע"ת ס"ק ט"ו. והוסיף להביא מתשובת הרדב"ז (ח"ז סנ"ג) דכששניים מעידים לא תלינן בטעות וכ"מ בתשובת הרמ"א סי' נ"ד והביא מתב"ש (ס"א ס"ק ל"ו) בהיתר אחרים רואים אותם דמסיק דגם בלא ידעו ששחט לאכילה רק ראו במקרה מהני ובע"כ דבכה"ג גם בלא רמיא וכו'. וממשיך בדע"ת וכותב וז"ל: "וכה ראיתי בשו"ת חסל"א חו"ר ד סי' ל"ז שתמה על דברי הפר"ת מדוע חילק בין ע"א לשניים, דבאיסורים הרי ע"א נאמן ואין לחוש בדדמי, ואולי שניים לאו דוקא אלא דהשוחט משום דטריד אינו נאמן וכו' וממשיך שם וכותב "ואני מצאתי בתויו"ט פ"ז דאוהלות מ"ה בשם מהר"ם דמוכח כן וכו' עכ"ל יעוי"ש.

תבנא לדינא מכל האמור נראה להקל בנפילת סכין אף שלא ראינו הסכין שנפל על חודו ונפגם סמוך מאוד לקתא וה"ה שנתעקם שפיץ התחתון או העליון מחמת הנפילה ואפי' שלא בהפ"מ וכ"ז מחמת ה' טעמים:

א. נפילת הסכין קרוב לודאי שבקרקע נפגע דבמקום השחיטה כיום מצוי מרעין ביטין ואף הקרקע שהיא בד"כ ריצפת בטון קשה וגם אינה ישרה וחלקה דדינו כנפל על חודו דתולין במצוי כיון דבזה"ז מיירי בסכינים המלוטשים והדקין מאוד וכידוע שבקל נפגמים. וכמ"ש בדע"ת ס"ק ל' וז"ל: "ולע"ד כפי דקות הסכינים

המלוטשים וכו' יש להקל בפשיטות" עכ"ל. **ומעולם לא ראינו סכינים אלו שנפלו אפי' קודם ששחטו בהם ולא נפגמו אם מעט ואם הרבה** בפרט לשיטת הב"ח דס"ל דמאן דמכשיר בנאבד הסכין ונמצא אח"כ פגום (והוא דינא דהמחבר בסי' י"ח ס"ג) מכשיר נמי כשנפל הסכין ע"ג קרקע ואין ידוע אם נפל על חודו (יעו"ש בט"ז סק"י ובש"ך ס"ק כ"ה. אבל בהפ"מ אפשר להקל אף שנפגם הסכין במקום שחיטתו כדעת התו"ק המובא בדר"ת (סי' י"ח ס"ק קכ"ט) ומרן בעל 'שבט הלוי' שליט"א הסכים עימי שאפשר לסמוך עליו בשה"ד או בהפ"מ. אך כשנפגם הסכין במקום שחיטתו תכ"ד עם חברו פשוט וברור דחלילה להקל בזה ואפי' בהפ"מ ושעה"ד יש להחמיר ואין לתלות שנפגם בברז וכדומה.

ב. אן סהדי ששוחט באמצע דכל חביריו מכירים שחיטתו שרואים אותו בשחיטתו יום יום ושעה שעה דהוי כעדים שלא שחט במקום הפגימה דהיינו סמוך לקתא וכמ"ש הפמ"ג בשם הפר"ת.

ג. מגודל השחיטה ורציפותה בזה"ז אין ביכולת השוחט לשנות את מקום שחיטתו בסכין ורק כשמתכון במיוחד בשחיטות בודדות יכול לשנות אך מיד חוזר להרגלו.

ד. דניכר כיום בסכין מקום שחיטתו אחר רחיצתו וניגובו שיש כקשתות סביב מקום השחיטה בסכין.

ה. דאין הדרך בזה"ז לשחוט לכל אורך הסכין.

ומכל הטעמים הנ"ל נראה שאפשר נמי להקל כשנפגם הסכין שלא במקום שחיטה אלא סמוך מאוד לקתא אפי' כשלא נפל הסכין כלל אלא תכ"ד של השוחט אם חברו לא הרגיש שהסכין קיבל מכה מברז או מכלוב וכדומה.

ולכן צריכים השוחטים להיזהר ולא לשוחח כשסכינים בידם כיון דדרך המשוחחים להטעים דבריהם גם בידיהם ויש בזה גם חשש סכנה להעוברים בסמוך והן חשש שיפגם הסכין מבלי דעת והרגשת השוחט ובאם פגימתו תהי' במקום ששוחט שם בסכין יאסר כל הבשר אפי' בהפ"מ בחינם וכדאמרן לעיל.

ויותר מזה, איתא באבנ"ז (יור"ד ס"א) שרוצה להקל בשוחט שהרגיש שנכנס במפרקת וקרוב לודאי שימצא פגם בסכין שר"ל שלא יבדוק הסכין אחר שחיטה אלא ישבר בו עצם ולא יבוא לידי ספק ויטריף בחינם. ומביא שם ארבעה ראשונים שא"צ לבדוק הסכין אחר שחיטה ה"ה הראב"ד, הרז"ה, הרא"ה בבד"ה ובעל העיטור. אומנם, רש"י, הרמב"ם, הרא"ש, הרשב"א והר"ן הצריכו בדיקה אחר שחיטה וכך הוקבעה ההלכה ברמב"ם, בטור ובש"ע (סי"ח, ס"ב). וסיים שם האבנ"ז וז"ל: "ולדינא נ"ל שאם לדעת השו"ב קרוב שימצא פגימת המפרקת (בסכין) לא יבדוק וישבר בו עצם שלא יבוא לידי ספק. ופשיטא שלא תהא הוראה מסורה לשו"ב לבד רק ישאל להרב. והרב ההוא אם בר הכי הוא שגמיר וסביר ויודע להכריע בשכלו, אם יטבו בעיניו הדברים יפסוק כן ואי לא לא, אך אי לאו בר הכי לא יוכל לסמוך עליו מאחר שהמנהג להיפך עד שיקובלו הדברים לחכמי הדור" עכ"ל יעו"ש. **ואפשר להקיש הכרעתו זו גם לנ"ד כשנופל הסכין אחר שחיטה** (ושם רוצה להקל אף כשהחשש בסכין במקום שחיטתו הוא, דמיירי שנכנס במפרקת, ואילו בסכין שנפל ע"ג קרקע טרם בדיקתו אפ"ל נמי דנפגם שלא במקום שחיטה).

וזאת למודעי, דבדיקת סכין קודם שחיטה הוי מדאורייתא והוא פשוט וברור ומובא נמי בד"ר"ת (סי"ח ס"ק כ"ז) יעו"ש, משא"כ בדיקת הסכין לאחר שחיטה אע"פ שחייבים בה ויש אף לטרוח לקיימא כמ"ש במשב"ז (סי' י"ח סק"ז) מ"מ הוי רק דרבנן וכמ"ש בד"ק (ס"ק י"ד) ומובא גם בד"ר"ת (ס"ק פ"ג).

ואפ"ל, דמשו"ה מקילין לבדוק אחר השחיטה כשהסכין רטוב ולא מצריכין לנגב קודם הבדיקה. ומקור מנהג זה הוא בפמ"ג (שפ"ד סי"ח ס"ק י"ד, ד"ה וצריך) וז"ל: "כתב הש"ך דצריך לרחוץ הסכין מקודם מדם הנקרא וכו' וצריך להזהיר השוחטים ע"ז ומיהו דוקא נקרא יבש אבל לח לית לן בה ומשו"ה אחר השחיטה מיד אין לחוש לדם שע"ג סכין ועיין תבו"ש". ומסיים שם הפמ"ג וכותב: "ולכן לא ראיתי מי שנזהר עתה בזה אחר השחיטה להדיח ולקנח הסכין תחילה" עכ"ל הפמ"ג. ודבריו אלו המה מקור מפורש למנהג העולם לבדוק הסכין אחר שחיטה כשהוא רטוב ובפרט דאיכא נמי דעת הראשונים הנ"ל דס"ל שא"צ בדיקה בסכין אחר השחיטה.

והנה, חד מהנך ראשונים הנ"ל ה"ה הראב"ד (המובא בסי"ח בש"ך ס"ק י"ד) שהעיד שכן ארע לו מעשה שבדק הוא עצמו ולא מצא פגימה ואח"כ כששכשך במים מצא פגימה, ומשמע בפשטות מדבריו דבדק מיד אחר שכשוך בלא קינוח כלל דמהני. וגמרינן מינא דהראב"ד תרתי, ראשית דבחשש נקרא יש לרחוץ הסכין וגם דאחר רחיצתו מועלת מיד בדיקתו כשהוא רטוב אע"פ שלא קינחו. וא"כ ה"ה נמי כשהדם לח דמאי שנא. דס"ל להפמ"ג דהראב"ד הצריך רחיצה רק כשיש חשש נקרא וימשיך לשחוט בסכין זו אע"פ שאפשר שנפגמה, אך לשיטתנו שבדקים מיד אחר שחיטה מדינא א"צ רחיצה ומועילה בדיקתנו אפי' שהסכין מלוכלך בדם מכיון שהוא לח וס"ל כדעת התבו"ש ס"ק י"ט. [אומנם בשו"ע הרב (ס"ק י"ד) העתיק דברי הראב"ד וסיים 'עיין במשמרת הבית דלא כהתבו"ש', ר"ל דבמשמרת הבית משמע דצריך להדיחו במים אף שבדקו מיד אחר שחיטה] ואע"פ שהראב"ד לשיטתו א"צ בדיקה, משו"ה ס"ל להפמ"ג דע"כ מש"כ משמרת הבית בשם הראב"ד שבדק אחר שחיטה, לאו מיד קאמר כדי שלא יסתרו דברי הראב"ד אהדדי וכמו"ש בתבו"ש (ס"ק י"ט) יעו"ש, ולכן גמר מניה הפמ"ג להקל בדם לח לדידן שא"צ לרחוץ ולנגב הסכין לפני הבדיקה אחר השחיטה וגם משום דהוי לכו"ע דרבנן.

אך ודאי דבתחילת שחיטה יש לקנח הסכין קודם בדיקתו כיון דהוי דאורייתא דטעם איסור שחיטה בסכין פגום הוא משום דהפגם אינו שוחט אלא נוקב וקורע וכ"כ השמ"ח בריש סי' י"ח. ומקורו ברש"י (חולין, י', ע"א, ד"ה 'נפגמה') כתב וז"ל: "ונמצא שלא נשחטו הסימנים אלא נקראו שהפגם קורע וקרא כתיב וזבחתי" וכ"ה בדף י"ז ע"ב דפריך הש"ס פשיטא, כיון דכי נקב טריפה ופירש"י פשיטא דבעינן בדיקה דהא אי איכא פגם נקיב לוושט, עכ"ד. וכ"ז מלבד מש"כ השמ"ח בריש סי' י"ח דכשאינו בודק הסכין איכא נמי חששות ברכה לבטלה ובל תשחית וע"כ ודאי דבעינן בדיקה מעליא וכל זמן שלא איתרע חזקתו במשך שחיטה זו סגי בבדיקה אף ברטוב.

אך כשמחיד הסכין על אבן או מחליקו ודאי דהוי כתחילת שחיטה שיש לבדוק הסכין בדיקה מעליא ע"י ניגוב תחילה דהבדיקה מדינא, דהוי כנוגע במפרקת

וכמ"ש המחבר בסי' י"ח סי"ב. ומה"ט כתב בשמ"ח (סעיף י"ד) דאין לתחוב הסכין לנדן קשה בין הבדיקה לשחיטה דהוי כנוגע במפרקת ואם תחבו צריך לבודקו שנית ואפי' בדיעבד אם לא בדקו ושחט כך ונאבד לאחר שחיטה יש להחמיר כל שתחבו בנדן קשה והחוד או צדדיו נגע בקשיותו עכ"ל יעו"ש ובנחפה בכסף ובערוה"ש איתא אפי' נגיעה כ"ש. וא"כ ק"ו ב"ב של ק"ו כשחידד הסכין על אבן. ויעוין בדע"ת ס"ק כ"ה שרצה להקל בדיעבד אם היה הנגיעה בנדן בקלות אבל לא לכתחילה ובודאי שלא היה מיקל אחר חידוד או החלקת הסכין על אבן שכל עיסוקו בחוד הסכין דבעינן בדיקה מעליא ודבר ידוע לכל בר ביה רב דחד יומא שהבדיקה ביבש עדיפא על בדיקה ברטוב וכ"כ הדע"ק בשם הרבה שו"ב וכיון שאיתרע חזקת הסכין ע"י חידודו באבן דהוי לכה"פ כנגיעה בנדן קשה דמצוי קצת שהסכין נפגם באבן ע"י גרגיר קטן שעליו או בשריטה שיש בו ולכן, בכה"ג ודאי שהבדיקה מדאורייתא ויש לבדוק ביבש. ואח"כ מצאתי מפורש כן בדרי"ת (סי' י"ח, ס"ק נ"ו) שכתב בשם ספר 'בית אברהם' וז"ל: "וגם צריכין להזהר שלא יבדוק לאחר השחזה בעודו לח כי אף שיש בו איזה פגימה לא ירגיש מחמת העפרורית והלחלוחית מאבן המשחזת. ע"כ יזהר דלאחר שיוסר הסכין מההשחזה ירחץ הסכין יפה ואח"כ יקנחו יפה יפה עד שנעשה יבש ואח"כ יבדקנו" עכ"ל וב"ש לדעתו.

ולכן, לא ידעתי מקור למנהג השוחטים בשחיטת גסות לבדוק ברטוב אפי' אחרי חידוד הסכין באבן ושמעתי מידידי הרה"ג ר' שניאור זלמן טבק שליט"א שכך נוהג כ"ק הגה"צ מוהר"א מסאטמאר שליט"א ומקפיד ע"כ מאוד לבדוק ביבש אחרי חידוד הסכין באבן. ויעוין נמי בדרי"ת סי' י"ח ס"ק פ"ט.

ואני תפילה הורני ה' דרכך וגו', למדיני לעשות רצונך וגו' הבינני ואלמדה מצוותיך, תנחיני בארץ מישור.

**ממני ידידו עוז המצפה לתשובתו,
ברוך בנימין ב"ר משה יצחק שו"ב רושגולד**

בדין נפגם הסכין שלא במקום שחיטה -

מכתב מהרה"ג ר' בנימין אדלר שליט"א

בס"ד כ"ו סיון תשע"ד פעה"ק ירושת"ו

לקדם אלופי ומיודעי רב האי גאון וצדיק מושל ובקי בכל חדרי תורה
ברוך הוא וברוך שמו מורנו ברוך בנימין רושגולד שליט"א

ראש הרבנים במערכות הכשרות והשחיטה בארה"ק

י"אריך ימים על ממלכתו מאן מלכי רבנן - אורך ימים ושנות חיים טובים.

טרם כל שיח הגני בהתנצלות ובקשת סליחה מהדר"ג על כל תאחר בעשה
דכבוד תורה, נאחר עד עתה בתשובה מאהבה על תורה דיליה בנידון זביחה
ושחיטות, שענוותו תרבני להציע בפני דבריו המאלפים הלכה למעשה.

אמנם כן יפה הורה ויפה דרש בבירור וליבון הנושא, בהדי כבשי דרחמנא
חמורות שבחמורות, בניו לתלפיות מהמסד עד הטפחות, וממש לא הניח מקום
להתגדר בו. ומה לי לבא ולדבר בפני גברא רבא בפטפוטי דברים שאין בהם
ממש, ומני"ר לא צריך לא לדידי ולא לדכוותי.

אשרי שלו ככה, ומה' ישא ברכה, דלא תעדי זיוו מנן עד ביאת משיחנו.

ביקרא דאורייתא

בס"ד.

בעניין כדורית צהובה שתולה בדק היוצא מן הדקין

בשנת תשל"ה-תשל"ו התעורר ויכוח כיצד לנהוג בעניין מה שנראה מידי פעם בעופות - בדק היוצא מן הדקין, תוספת סירכא תלויה בשיפולי הדק ההוא עם כדורית קטנה וחתיתה קטנה צהובה דבוקה בסוף ?

והנה, כל הפוסקים הטוטו"ד ודע"ת ושאר אחרונים הזכירו רק דק היוצא מן הדקים דהכי רביתיהו אבל בדאיכא בשיפולי הדק משהו צהוב וכדומה ליכא מאן דמכשיר. ולכאורה י"ל דבדאי טרפה אף כששלם תחתיו דהוי כקרום שעלה מ"מ, ובבית דוד הביא מרבו שהטריף בכזאת.

ואמנם, באותה עת התייעצנו עם ד"ר דיסון שהיה נחשב למומחה גדול בתחום גידולי העופות וגם היה שומ"צ והוא טען שאין כאן לא חולי ולא מחלה אלא דבר טבעי ביותר. ונימוקו עימו: דאחרי התהוות האפרוח בביצה מן החלבון הוא מקושר בדק היוצא מן הדקין אל חלמון הביצה ומשם הוא יונק, ועד לפני התבקעות הביצה החלמון הוא מחוץ לחלל הגוף של האפרוח, כלומר בתוך הביצה אבל מחוץ לגוף. ויום אחד לפני בקיעת הביצה נכנס החלמון לתוך גוף האפרוח וביום הבקיעה נסתם הפתוח דהיינו הדרך מן הדקין לדק היוצא ממנו ונפתח הסתום וכמ"ש חז"ל בבני אדם (נידה, ל', ב') ומיום ליום מצטמק והולך החלמון עד שנעלם לגמרי. אולם, בהרבה מקרים בפרט שהעוף צעיר נשאר עוד חתיכה קטנה צהובה על הדק הנ"ל והלא הוא שארית החלמון. ובאפרוחים בני יומן החלמון המקושר לדק גדול מאוד וככל שהאפרוח גדל החלמון מתקטן יותר. ד"ר דיסון עשה נסיון לפנינו והרג כמה עשרות אפרוחים ובכולם ממש נמצא מחובר לדק היוצא מן הדקין כדורית חלמון שהיא כשליש מחלמון רגיל של ביצה. וא"כ פשוט וברור דהכי רביתיהו. דלו יצויר שיאכלו כולם אפרוחים בני יומם, כולם ימצאו חלמונים אלו.

לכן נלע"ד ברור שאם בא לפנינו דק היוצא מן הדקים ובסופו צהוב - א"צ בדיקה דאינו ריעותא כלל והכי רביתיהו ול"ח כלל לנקב וכמ"ש בפ"ת (סי' מ"ז, סס"ק ג') שהביא מתשובת הנוב"י בשאלה דומה לשאלתינו וז"ל: "גם הא פשיטא דאין שום חיוב לבדוק ולחפש אחר נקב זה כלל. עכ"ל, יעוי"ש. וכך הסכימו עימנו בזמנו גם פוסקי הדור - מרן הגר"י וייס זצ"ל בעמ"ס 'מנחת יצחק' ובקשני שאספר זאת להגה"צ ר' מאיר בראנסודפר זצ"ל, וגם הרצינו הדברים לפני הגר"י לנדא - מרא דאתרא ואב"ד דב"ב זצ"ל והשתתף בדו"ד בנו הגר"א לנדא שליט"א ובדקנו וראינו שאין נקב בדק זה. וכשהבאנו את הדברים לפני יבלחט"א מרן הגר"ש וואזנר שליט"א, הודה לנו מאד מאחר ופנו אליו בשאלות ע"כ והיה מסתפק בזה.

אך מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ביקשני באותה עת במכתבו להתייעץ עם מומחה נוסף ונדפס כבר בקובץ תשובות ממרן זצ"ל, יור"ד ח"ג, סי' קי"א. ונשאלתי ע"י מרן זצ"ל מדוע עד לתקופה זו לא נשאלו שאלות אלו ולא היה בנמצא כלל? והשבתי לו דבשנים עברו לא שחטו עוף אלא"כ נתמלא בשר, דהיינו אחרי כשלושה חודשים לפחות ואחר משך זמן זה הספיק החלמון להעלים לגמרי, משא"כ כיום ששוחטים העופות לא יותר משמונה שבועות ואף בפחות מכך, לכן מצוי לראות תופעה זו ואף בעופות אלו לא תמיד רואים זאת וכנראה שתלוי גם באוכל שאוכלים העופות ובמזג האויר.

לפי בקשתו, פנינו אז להרב ד"ר ישראל מאיר לוינגר הי"ו שהוא רופא יר"ש ומומחה בתחום בעלי החיים ואף חיבר ספר חשוב בנושאים אלו בשם 'מדריך להלכות טריפות' ואחר שאישר גם הוא הסבר זה נחה דעתו.

אך כשבא לפנינו אותו דק ובסופו שחור - שאלתי את ד"ר דיסון מנין בא שחרות לכאן? והוא הסביר זאת בכך: שהחלמון מכיל חומר גפרית ועי"ז גורם להשחיר ע"י החום התמידי שנמצא בחלל הגוף ולא מסיבת מחלה. והוא טוען שלכולם, כלומר כל העופות שיש להם בסופם שחור יש להם כסוי עור בריא, ובמעבדה ניסו הרבה עופות כאלו והתשובה היתה שבכולם חוץ מאחד היה עור בריא ע"ג והיו סתומים היטב, אומנם בעוף אחד היה העור שע"ג מתפורר. וע"פ בדיקה זו הסיק הרופא שיש מקומות מועטים מאד שהגפרית גורמת לשריפת העור.

ע"כ נראה, שאם בא לפנינו דק היוצא מהדקין ובסופו שחור - צריך לבדוק, אם בנגיעה כ"ד מתפורר השחור - הוי ודאי נקב וטריפה, אך אם אינו מתפורר בנגיעה קלה, וכן גם הוא מבריק במקום השחור, אז בודאי איכא כיסוי עור בריא והעוף כשר, וזה בדוק ומנוסה. אומנם, כשאיכא ריעותא אחרת כגון שתלוי כדורית על חוט דק היוצא מן הדק, היוצא מן הדקין, אף שכדורית זו מעופשת מאד וריחא רע, אין בזה חשש מכיון שהוא הוא החלמון שנתעפש מחום הגוף ואינו פסולת מן הדקין.

בס"ד, יום א' כ"ג מרחשון לפ' ויאהב יצחק וגו' כי ציד בפיו. תשע"ד לפ"ק

כב' ידידי וידיד כל ב"י הגה"צ בנש"ק צמ"ס חו"פ חובר חיבורים מחוכמים ה"ה הר"ר בנימין אדלר שליט"א

א.ח.ד.ש. וש"ת כראוי.

בדין דק היוצא מן הדקין

זה זמן זמנים טובא שלא החלפנו אגרות ומשום מה נפתח לפני סיפרכם הנפלא כשרות וטריפות בעוף בפרק מ"ז וראיתי שם בס"ט כל השקו"ט שהי' לפני עשרות שנים בענין מעי הקטן היוצא מן הדקין וכמובן בחו"ד של הרופאים בניהם גם ד"ר דיסון ז"ל שאצלו בקרתי ושלחתי לכם מסקנותיו וכמ"ש בסיפרכם שם בעמ' מספר 216.

ושם בסוף ס"ט כתבתם וז"ל: "אך כאשר הבליטה מחוספסת ומראיה שחור בסופה יש לבדקה אם מתפוררת ע"י נגיעה קלה טריפה, אינה מתפוררת כשרה". כמו"כ הוסיף כ"ת שם וכתב: "כאשר ניראות דלקת וסירכות בשטח הבליטה צריך לבדוק את שלימות הבליטה". והנה על מש"כ לאסור כשבנגיעה קלה מתפוררת צוין בעמ' מספר 218 ראה הערה כ"ו, אך חיפשתי ולא מצאתי מקומה של הערה זו.

עכ"פ נראה דהמקור לאסור כשמתפורר הוא מדין ניקבו הדקין והוא בסי' מ"ו ס"א ואף בס"ס מ"ז שכתב הרמ"א וז"ל: "ועוד דהוא נקיבת הדקין" עכ"ל. אך כל הנ"ל מיירי שהנקב פתוח לחלל הגוף בין שהוא בדקין עצמם ובין שהוא ביתרת יש פתח פתוח בין הדקין לדק היתר וממנו לחלל הגוף ובזה טריפה מדין ניקבו הדקין משא"כ בנ"ד.

ואפרש שיחתי וזה החלי: מצאתי במק"מ סק"י שכתב על מש"כ הרמ"א (בסמ"ז ס"ה) וז"ל: "וכ"ז דהיתרת סתום בראשו ואין הרעי יוצא ממנו אבל אם הוא פתוח בראשו טריפה דהרעי נופל לגוף וכו'" עכ"ל. וע"ז כתב המק"מ דכ"ז (דמטריף הרמ"א) דוקא אם במקום יציאתן מהדקין (של היתרת) הוא פתוח ויוצא הרעי מהדקין אל היתר אז בעינן שיהא סתום בראשו (של היתרת), אבל אם במקום יציאתו מהדקין אין פתוח ויש במקום יציאתו דופן דק שסותם בעד הרעי מלכנוס מהדקין ליתר והיתר הוא חלל בלא שום רעי, אז אפי' אם פתוח בראשו (לחלל

הגוף) מותר, דכיון שהוא סתום במקום יציאתו מהדקין הרי אין ראוי לתשמיש מעיים כלל לקבל רעי ואינו נחשב ליתר מעי. אך זה דוקא כשראו בודאי שהיה הדופן של הדקין שלם במקום (יציאת) היתר" עכ"ל המק"מ שהובא בדר"ת ס"ק כ"ה יעו"ש.

ולפי"ד אלו בנ"ד כשבא לפנינו אותו דק הנ"ל ובסופו שחור ומתפורר ונבדק ונמצא דיש במקום יציאתו מהדקין דופק דק שסותם בעד הרעי מלכנוס מהדקין ליתר זה והיתר הוא חלל בלי שום רעי, אז אפי' שהוא מתפורר בתחתיתו ופוח בראשו לצד חלל הגוף כשר בלי פיקפוק כיון שהוא סתום במקום יציאתו מהדקין ואינו ראוי לתשמיש מעיים כלל ואינו נחשב ליתר מעי. והנראה, דכוונת המק"מ במש"כ הוא על המעי הדק הנ"ל שאין נחשב ליתר כלל כיון שבמקום יציאתו מן הדקין יש דופן דק שסותם בעד הרעי מלכנוס מהדקין להיתר ובדקתי פעמים רבות במקום שיוצא ממנו דק קטן זה ותמיד היה סתום והיה נראה המקום שם כמתחילת בריתו נברא סתום וכמ"ש חז"ל בבני אדם דנסתם הפתוח ונפתח הסתום וכך הוא בטבע ברייתו וכ"ה ביותר מרד"ר של העופות וע"כ כדאמרן. ולכן, אין להשגיח באם יש פעמים שנדמה שפתוח הפתח לדק הקטן כיון שודאי שנעשה מלחץ כף המכונה שמוציאה את כל חלקי פנים דיש לתלות במכונה זו, דהרי נשחטה הותרה וכל היכא דאיכא למתלי תלין וכדמפורש בש"ס ברמב"ם ובשו"ע דמהאי טעמא מכשירין (סל"ו ס"ה) ריאה שנמצאת נקובה במקום שיש ליתלות שנעשה נקובה יעו"ש בש"ך (ס"ק י"ב) מש"כ בשם הגהת מרדכי "דאפי' אם מקיפו ולא דמי כשר דסמכין אחזקה דנשחטה בחזקת היתר עומדת ואמרינן אע"פ ששניהם נעשו לאחר שחיטה זימנין דלא דמי" עכ"ל הגהות מרדכי ומביאו מהרש"ל שם. וכן, אם נמצא עליה תולעים שנקבוה ואין ידוע אם נקבוה קודם שחיטה או אחר שחיטה כשרה, דכיון דנשחטה הותרה ובחזקת היתר עומדת ואין להחזיק איסור ותלין דלאחר שחיטה פירשו וכ"כ בד"מ סק"ג יעו"ש.

כך, שבפשטות אפשר לתלות במכונה המוציאה את חלקי פנים, שמתוך הלחץ כשמוציאה אותם נפרץ דופן הדק שסותם בעד הרעי מלכנוס מהדקין להיתר וכ"ה כשמהדקים הדק הקטן הנ"ל בסופו לכיוון הדקין פורץ המילוי לתוך הדקין. מ"מ עינינו רואות שסתום הדרך מן הדקין לדק הקטן הנ"ל ומה שנפרץ כשמהדקים הדק הקטן הוא משום דקותו של הדופן המפריד וכמ"ש המק"מ. ומסתבר מאד לתלות בכך זו מכיון דכף זו שווה אצל כל העופות ואילו העופות אינם שווים דיש גדולים ויש קטנים ויש בני מעיים שנלחצים יותר ויש פחות. ודו"ק.

לכן, כל מה שפעמים נמצא היתר מלא או שמחובר לו כעין שקית מלאה, הוא אך ורק שיריים מן החלמון שנתעפש דהרי יש דופן דק בין הדקין לדק הקטן ומשו"ה א"א לומר שהמילוי שיש בדק הקטן הוא מהרעי שבדקין וע"כ שהוא שיריים מהחלמון וסופן של שיריים אלו להעלם כמו ברד"ר של העופות. ולכן אף שהדק הקטן מתפורר בתחתיתו ופתוח בראשו לחלל הגוף יש להכשיר ועל דק קטן זה היה דיברתו של המק"מ דיש להכשיר. ומה שהצריך המק"מ דוקא כשראו בודאי שהדופן שלם, הוא מחמת שלא ידעו בזמנים ההם דהכי רבתייהו של דק זה ודרך פעולתו וגם לא היה לו במה ליתלות.

ונלע"ד, דבנ"ד עדיפא לאין שיעור מדינו של הרמ"א דמיירי ביתרת ממש משא"כ הכא תכלית ובריאת דק זה נברא לספק מזון לאפרוח קודם בקיעתו מהביעה דהיינו קודם שלמות יצירתו, כך שאינו יתרת כלל ואדרבא הוא נברא במיוחד לתכלית זו וכשעבר תפקידו ביום בקיעת הביעה הו"ל דק זה כתילתי בשר בעלמא שאין בו טריפות כלל. ולכן, כשמתפורר בסופו לצד חלל הגוף אין בו שום חשש טריפות כיון שנסתם הדרך מן הדקין לדק זה דהכי רבותיהו.

והנה בדע"ת (שם סק"ט) כתב וז"ל: "היכי דאיכא יתרת מעי היוצא מן המעי גם בעוף בגוונא דכשר, מ"מ ארוך כאצבע הוי ריעותא וצריך בדיקה אם אין היתרת פתוח לחלל הגוף וגם בדיעבד הבדיקה מעכבת וכו' ואם הוא בעוף ופחות מכאצבע הכי רבותיהו ואינו ריעותא כלל ואין הבדיקה מעכבת" עכ"ל. ומיירי הדע"ת שפתוחה הדרך מן הדקין ליתרת והבדיקה היא רק בסוף היתרת לצד חלל הגוף, ואעפ"כ מכריע הדע"ת דהכי רבותיהו ואינו ריעותא כלל, וא"כ ק"ו ב"ב של ק"ו בנ"ד אף שמתפורר אין חשש כיון שגמר תפקידו אין בו טריפות והכי רבותיהו להסתם הדרך מן הדקין לדק הקטן לפני בקיעת הביעה והתפוררות הדק שדרכו עבר המאכל קודם התהוות האפרוח אינו מעלה ואינו מוריד כיון שהשלימה תפקידה, שנוצרה לשם כך עוד קודם היותה לאפרוח כך שבהיותה לאפרוח כבר היה לדק זה דין של תילתי בשר בעלמא שאין בו טריפות כלל) וכ"ז ראיתי בעיני האיך ניזון האפרוח בביעתו מחלמונו יום יום דרך הדק הקטן והחלמון מתמעט והולך והאפרוח גודל עד שבוקע מהביעה ויוצא לאויר העולם).

וכ"ה הכרעת הפוסקים כמ"ש המק"מ בכל דיני יתר כנטול דאין דין יתר כשאינו ממלא תפקידו שבעבורו נוצר אבר זה.

ואין להקשות, דלמאי דקאמר המק"מ מיירי הרמ"א תמיד רק כשנכנס הרעי מהדקין לדק הקטן והוא נופל לגוף, א"כ מה הוסיף במש"כ בסמ"ז 'ועוד דהוא נקיבת הדקין' עכ"ד ויעוין בצ"צ ובאבני צדק (יור"ד סי' י"ב) דכוונתו לאסור הן מצד הסברא והן מדינא דגמרא. ובשו"ת טטו"ד (מהד"ק סי' מ"ג-מ"ד ביור"ד שם) איתא דבטעם הראשון נאסר בודאי דע"י שהרעי נופל לחלל הגוף סוף להיות הריאה ובני מעיים נרקבים וסופם לנקוב ולכן נקט הרמ"א טעם הראשון תחילה דהיינו שהרעי נופל לגוף דלפי טעם זה הוי ודאי טריפה. ולטעם השני הוא רק ספק טריפה דאפשר דהיתרת פתוחה מתולדתה ולדעת הט"ז בסי' מ"ג דנקב מתולדה אינו מזיק וכו' עכ"ד יעו"ש בדבריו כי נעמו ומקצתם הובאו בדו"ת (סמ"ז ס"ק כ"ז).

עכ"פ, כיון דנתברר לן מעל כל ספק תפקידה של יתרת זו שאינה יתרת כלל אלא צינור המעביר אוכל לעובר טרם בקיעת הביעה. וכן ברור דמיום היוולדו והיותו לאפרוח ועוף חי בטל אבר זה ורק רישומו ניכר תמיד מבחוץ לדקין דהכי רבותיהו בכל העופות, אשר ע"כ נלע"ד להלכה שאין טריפות כלל בדק זה ואפי' מתפורר והוא נקוב אין שום חשש דהוי כנקב בשומן הדקין דכשר בלי פיקפוק. ומכיון שבדקתי פעמים רבות בדקין עצמם במקום שיוצא אותו הדק ולא ראיתי אפי' רושם של פתח לאותו דק וכמ"ש חז"ל בנידה, ודאי שאין שום חיוב לחפש אחר דק זה. וכשמתפורר בסופו לצד חלל הגוף ואין חשש שהגיע מכה לדקין עצמם וכגון שרובו של הדק בצידו המחובר לדקין יפה ובריא הוי כשר למהדרין מה"מ וא"צ יותר בדיקה.

וכ"ז הוא להלכה ולא למעשה עד שיסכימו עימי כמה מו"צ מובהקים, דמשום שאנו מדמים לא נעשה מעשה. ואף שבטוח אני באלה שיפה דנתי ויפה הכשרתי מ"מ מיראי הוראה אנחנו ורצוני לשמוע חו"ד הגדולה בזה. ובכל השנים חשבתי דיש להטריף בזה וכמ"ש כ"ת בסיפרו אך אחר העיון הדרנא בי מהטעמים שכתבתי לעיל.

אסיים בתפילה שלא אכשל בדבר הלכה. ושלא יצא מכשול מתח"י.

ממני ידידו עוז המצפה לתשובתו,

ברוך בנימין רושגולד

A handwritten signature in blue ink, likely belonging to Baruch Ben-Yehuda, written in a cursive style.

בדין דק היוצא מן הדקין –

מכתב מהרה"ג ר' בנימין אדלר שליט"א

בס"ד. ח"י כסלו תשע"ד פעה"ק ירושת"ו

**למע"כ ידי"נ הגאון הגדול, מעמודי ההוראה בארה"ק זה רבות בשנים
לאויט"א, ה"ה מוהרב"ב רושגולד שליט"א,**

נעימות בימינו נצח.

ראיתי את מחקרו ההלכתי המלא וגדוש ברכת ה', תורה דיליה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, בדבר הבליטה היוצאת מן המעי שבעוף – יישר כוחו וחילו לאורייתא.

והנה בעצם ההוראה שבנדון זה שהובאה בספרי הקטן – לא מלבי דברתי, אלא כפי שצוין מפי "כמה גדולי ההוראה שבארץ ישראל", וזו החלטה שנתקבלה באסיפת גדולי הוראה שנתאספו באופן מיוחד לדון בנדון זה בראשות הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, וישבו על מדוכה זו שעות רבות, והלכה זו העלה, כפי שנוסח בספרי הקטן.

ידוע כי מורי הוראות מסויימים במשחטות בזמנינו מחמירים יותר בזה ממה שהובא בספרי. ויש שהביא סייעתא לעמדתם, כי למרות שהכי רביתיהו מלידה, שהפתח של בליטת המעי פתוח, מ"מ כיון שכאשר העוף גדל נסתם הפתח – יש להחמיר כשנמצא פתוח לאחר שגדל קצת, וכעין שמצאנו בריאות של גדיים וטלאים רכים שאין להם אונות, דהכי רביתיהו בקטנותם, אך כיון שכאשר גדלים גדילי האונות בהדייהו – נוהג אז בהם דיני טריפות באונות, וכדבר האמור ברמ"א סי' ל"ה סעיף ח'.

ומה שהדר"ג מעיד בגדלו, שקיימת סתימה בין המעיים לבין הבליטה – זכורני שכן סבר מתחילה גם הגה"ח הרש"צ וינר ז"ל, והוכיח זאת מבדיקה בגפרור במעיים מול הבליטה שלא חדר לבליטה, אמנם הוכיחו לו שאם בודקים בראשו העב של מחט, שהוא דק יותר מראשו של גפרור, הוא עובר בקלות מהמעיים לבליטה. (וכבר מצאנו ביטוי: פתחו לי פתח כחודו של מחט).

יתכן שכיום נשתנה הדבר – וכדאי לבדוק זאת היטב.

ביקרא דאורייתא,

בנימין אדלר

בס"ד. יום ד' לפ' שמות, ט"ו טבת תשע"ד לפ"ק

כב' ידידי עוז,
הגה"צ צמ"ס חו"פ בעל פיפיות תל תלפיות המופלא והמופלג
רב רבנן כש"ת מוה"ר ר' בנימין אדלר שליט"א

א.ח.ד.ש. וש"ת באה"ר

אחר צפיה ממושכת קבלתי העתק ממכתבו אלי והי' בדעתי להשיבו על אתר. אך
צדה עיני מש"כ בסיום מכתבו וז"ל: **"וכדאי לבדוק זאת היטב"** עכ"ל. ואמרתי
מצוה לשמוע לדברי חכמים ובדקתי הדק היטב. ובאמת מצאתי שמה שכתבתי
לכ"ת במכתבי הקודם אינם דברים החלטיים. דיש עופות שניכר בדקין שהיה דרך
או שיש סימן לדק היוצא מהם ואז נכון מאד באם רוצים להקל כשמתפורר בסוף
הדק היוצא מן הדקין חייבים לבדוק ע"י מחט כמ"ש כ"ת ליראות באם פתוח הדרך
מן הדקין לדק היוצא ממנו.

אך להוי ידוע לכ"ת שראיתי הרבה עופות שאין שום זכר לדרך בין הדקין לדק
היוצא מהם. ואחר רחיצה ושפשוף של מקום יציאת הדק הקטן המקום יפה וחלק
בלי שום רושם כ"ש לפתח שהי' ובזה פשוט לע"ד דא"צ שום בדיקה וכשר
למהדרין מה"ד אפי' כשמתפורר בסוף הדק הקטן. והיינו שחותכים בדופן העליון
של הדקין לאורכו במקום שהוא ממול הדופן התחתון שממנו יוצא הדק הקטן וע"י
חיתוך זה מתגלה כל פנים הדקין שממנו יוצא הדק הקטן. ובאם אחר שעושים
שטיפה הדחה ושיפשוף המקום חלק בלי שום רושם של פתח, פשוט וברור כמ"ש.
עכ"פ אין כל העופות שווים בזה כנלע"ד.

ואני תפילה, למדני לעשות רצונך וגו' תנחני בארץ מישור
ואסיים בברכת עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו מתוך בריאות גופא
ונהורא מעליא להגדיל תורה ולהאדירה.

ממני מוקירו ומכבדו,
ברוך בנימין רושגולד

בדין שוחט ללא תקיפת אגודל ובדיקה אחר שחיטה

מעשה שהיה לפני עשרות שנים בשוחט שנתפס ששוחט ואינו תוקף אגודל, דהיינו שאחר שחיטתו לא בדק הסימנים לראות ששוחטים המה כהלכה והיא גמרא ערוכה בחולין (ט' ע"א): "אר"י אמר שמואל הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה כדבר הונא דאמר בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה". וכתב הב"י (ריש סי' כ"ה) וז"ל: "פירוש שכל זמן שהיא בחייה הרי היא אסורה משום אבר מן החי ומשום שאינה זבוחה ואינה ניתרת אלא בשחיטה כשרה הלכך אם לא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשרה הרי היא בחזקת איסור שאינה זבוחה וכמתה מאליה וצריך לבדוק" עכ"ל הב"י והוא לשון הרא"ש שתפס בין שיטת רש"י ובין שיטת התוספות בגמ'. דרש"י פירש דהוה בחזקת אבר מן החי והתוספות פ' במסכת ביצה (כ"ה ע"א) דהוה בחזקת שלא נשחטה וכמתה מאליה, עכ"ד. וכסתמא דגמרא זו נפסק בכל הראשונים והאחרונים למן הרי"ף הרמב"ם והרא"ש וכו' עד לטור ושו"ע וכו' כולם פה אחד אסרו את הבהמה או העוף כשלא נבדקו ולדעת רוב המחברים בדעת הרמב"ם הוי נבלה דאורייתא ולדעת התוספות הוי נבלה דרבנן.

ולא היינו נזקקים להלכה זו שהיא פשוטה כביעתא בכותחא לאיסור אלא שמעשה הנ"ל בא לידי שהשוחט המדובר בא למילוי מקום ליום אחד וכדרכי להתבונן בכל שוחט חדש לראות שחיטתו ולהפתעתי הנני רואה יחד עם הבודק סכינים שהנ"ל אינו תוקף אגודל ולא בודק הסימנים כלל וחשכו עיני עכ"כ שקפאתי במקומי מבלי יכולת להוציא הגה. אך מיד התאוששתי וזרקתי וכמובן שאסרתי שחיטתו והודעתי ע"כ לרב הנותן הכשר במקומו הקבוע של השוחט. לתדהמתי, הרב שהרגיש עצמו נפגע שנתפס שוחט שמאכיל נבלות בו בזמן שהוא מועסק אצלו כבר כעשור שנים, הזדרז וכינס עוד כמה רבנים למושב בי"ד ואחר ששמעו עדותי התירו שחיטתו מיד ומבלי לשתף אותי בהכרעתם, אוי לעיניים שכך ראות ואוי לאוזניים שכך שומעות להתיר את המפורש לאיסור. בו בזמן שאף חקרתי ודרשתי אצל חבריו השוחטים במקומו הקבוע ושאלתיים באם מכירים המה שחיטתו? ענו כולם פה אחד ואמרו שאינו תוקף אגודל ולא בודק הסימנים אחר שחיטה ולא הייתה שהות בידי לספר ע"כ לבי"ד כיון דמיד התירוהו.

והנה, עניין נאמנות הרב כעד אחד כנגד השוחט מפורש בפ"ת (סי' ב' ס"ק כ"א) בשם שו"ת 'שיבת ציון' וז"ל: "ולענין אם הרב נאמן נגד השוחט העלה דנאמן אף לדעת השו"ע דע"א בהכחשה לאו כלום הוא, היינו דוקא בע"א דעלמא אבל הרב שנתמנה מהקהל להשגיח על כל דבר איסור והיתר וביחוד על השוחט פשיטא דנאמן" עכ"ל יעו"ש. וא"כ בנ"ד שראיתי יחד עם הבודק סכינים, פשיטא וק"ו דנאסר שוחט זה ובפרט שכל חבריו היו מוכנים להעיד ע"ז ואף הוזכר ע"כ כו"כ פעמים.

כמו"כ שאלתי להרב המקומי האֵיך הסכים שישחוט ויאכיל נבלות לישראל ותשובתו הייתה שסיפר הדברים להרב נותן ההכשר ושאלו האֵיך לנהוג בשוחט זה. ותשובתו הייתה 'שיזכיר לשוחט זה שיש לתקוף אגודל'. ובאם נכונים הדברים שכך אמר עפ"ל, הרי שהאכיל נבלות לישראל בחותמת מהדרין כעשור שנים ואף עשה לה נפשות אודות הידורה רח"ל ואפשר שדינו כהמוכר טריפות בחזקת כשרות כמ"ש בד"מ (יור"ד סי' ס"ד ס"ק י"ד) בשם הגהות אשרי וד"ל.

ואבאר את דברי מדוע אין לצדד שום זכות לשוחט פושע זה:

דרך השחיטה הנעשת כיום שמהדקים בחזקה עור הצוואר על הסימנים לאחר המפרקת כך שא"א בשום פנים ואופן לראות תמיד הסימנים או להרגיש בחתיכתם מבלי תקיפת אגודל. ואף המחבר (סי' כ"ה, ס"א) יודה להרמ"א בזה שיש לתקוף אגודל בעופות בדרך שחיטה זו. דהמחבר רק פסק כשמואל דהטבח צריך לבדוק בסימנים או שיראה בשעת שחיטה שהם שחוטים ואילו הרמ"א (שם) מייירי בעוף כמ"ש בפירוש והשלים דברי המחבר. דכיון דבעוף עור הצוואר דק ורך ומתלבש על הסימנים גם לאחר שחיטה וא"א לראותם תמיד כשנשחטו, ורק ע"י תקיפת אגודל נראים הסימנים תמיד בקלות ועצה טובה זו קמ"ל הרמ"א. משא"כ בבהמה השחיטה מופרעת ופתוחה והעור מרוחק מן הסימנים ומחמת קשיותו נשאר במקומו ואפשר לראות הסימנים כשנחלש זרם הדם (ואעפ"כ חשש המהרי"ל שיטעה השוחט מחמת הדם כמ"ש הט"ז בשמו שם והורה להחמיר ולהעביר ידו תוך חתך שחיטת הבהמה להרגיש במישמוש ששחט כראוי) ול"פ כלל המחבר והרמ"א, דלתרוויהו בעינן לראות הסימנים שחוטים ובלא"ה הוי נבלה דאורייתא עכ"פ לדעת הרמב"ם והמרדכי וכמ"ש בתב"ש (סי' כ"ה, ס"ק ג') וכן"ה דעת הרא"ש ותקיפת אגודל לא שייכא בבהמה רק בעוף, ובבהמה בין להמחבר ובין להרמ"א סגי בראיית הסימנים לבד ורק בעוף שדרך תפיסתו קודם שחיטה שונה וגם העור רך ומתלבש על הסימנים, צריך לתקוף ולראות שנשחט רוב. ומכיון שכתב רשכבה"ג הרמ"א לתקוף אגודל בעוף ונתקבל המנהג בכל תפוצות ישראל ובפרט בזמנינו שנשחטים בכל מקום למאות ואלפים, הרי כל המשנה ידו על התחתונה ודינו כקל שבקלים פוקר ועוכר שאסור לאכול משחיטתו מכיון שהוא מדינא דגמרא ששוחט שלא בודק אחרי שחיטתו, הבשר נבלה ואפילו הוא טבח מומחה והרמ"א רק הביא הדרך המובחר לקיים דברי חז"ל ובלא"ה ודאי שלא רואה תמיד הסימנים אפילו בשחיטה מופרעת ושחיטתו נבילה.

ואפ"י ע"י קבלת דברי חברות דהיינו שיקבל על עצמו עיני פרישות שאין נוהגין רוב אנשים (כמ"ש הט"ז בסי' ק"ט, ס"ק י"ז) בפני שלושה ת"ח ושינהג כהלכה ולא ישוב לכסלה לא מהני ואסור להחזירו לשחיטה כמבואר בפוסקים כיון שהוא מזיד והוזהר כו"כ פעמים. דאף הרמ"א (יור"ד סי' ב', ס"ב) דמיקל נגד כל הפוסקים כדאיתא שם בש"ך (ס"ק י"א) בשוחט שהוציא טריפה מתחת ידו פעם אחת ולא הוחזק בכך, מחמיר כשנכשל שנית ורגליים לדבר דמעבירין אותו וכן"ה בשמ"ח (סי' ב', סי"ח) יעו"ש, כ"ש בנ"ד ודינו כמ"ש המחבר (יור"ד סי' קי"ט, סט"ו) דאין

לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב או ישחוט לעצמו ויוציא טריפה לעצמו בדבר חשוב שאז ודאי עשה תשובה בלא הערמה. וכ"ה בשו"ת הרא"ש (סי' י"ד) שכתב לבנו הר"ר יחיאל וז"ל: "הא דקשיא לך אם לא בדק הסימנים אמאי לא אזלינן בתר רובא המצוין אצל שחיטה מומחין הן לאפוקי חזקת איסור שאינה זבוחה, ל"ק דאמרין רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן והם יודעים הלכות שחיטה ומומחין לשחיטה בלי פיסול ובודקין הסימנים אחר שחיטה, הא נמי הלכות שחיטה היא. הלכך, מצא תרנגולת שחטה סמכין ארוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ויפה שחט וגם בדק הסימנים וכו', אבל הכא דאיתא קמן ואמר שלא בדק הסימנים (או שעדים מעידים שלא בדק) הר"ז מודה שלא שחט כדין ולא יצאתה מחזקת אינה זבוחה" עכ"ל הרא"ש.

ועוד, הרי אף בקבלת ד"ח כתב הרשב"א (סי' כ', ותרל"ד) דהיינו דוקא היכא שראינוהו בוכה ומתאנח דואג ומצטער על חטאתו אשר חטא למיעוט הקפדתו באיסורין ומקבל עליו תשובה בלתי הערמה אבל אם יש לחוש שעושה כן בכדי שלא יעבירוהו לא סגי בקבלת ד"ח וכ"ה בשו"ע הרב (סי' ב' בקונ"א ס"ק ה'). ופשוט שאין כל זה שייך לנדון דידן שבו השוחט מחזיק שכל העולם טועה ומשקר והוא הצדיק ואנו הרשעים שמבקשים לקפח את מטה לחמו.

ואף באם הי' מועיל שיקבל עליו ד"ח ג"כ הי' צריך להרחיקו לשלושים יום וכמ"ש הב"י בסי' ס"ד בשם ראבי"ה ובשו"ת 'חקרי לב' (ח"א מיור"ד, סי' קס"ט) כתב שכן נראה לדינא דכ"ה ברש"ל ומהר"ם מינץ בשם האגודה ומובא בדר"ת ס"ק קי"ט. ואף שמובא שם שיש מקילין ממשמעות דברי הרשב"א, מ"מ אינו נראה לדחות דברי מרן הב"י המפורשים בשם ראבי"ה ממשמעות גרידא וק"ו ב"ב של ק"ו כשאין להתירו כלל כיון דמכחיש את העדים ואינו מתאנח כלל. וגם כשמתאנח א"א להתירו כלל אפילו בשחיטות מצומצמות של כו"כ עופות דיש חשש שישכח וכמ"ש בשו"ת 'פרשת מרדכי' (יור"ד ס"א), עאכ"כ בשחיטות הגדולות שבימינו שגם במהדרין שוחט כל שוחט כשלוש מאות עופות בחצי שעה ואז בודאי כשהורגל לשחוט בלי תקיפת אגודל יהיו הרבה עופות שישכח לתקוף בהם כיון שהורגל בלעדיהם.

וכך מצאתי גם שמביא הגר"ע יוסף זצ"ל בהשלמתו לספר 'כף החיים' (סי' קי"ט ס"ק ק"ח) וז"ל: "מנהג איזמיר ע"פ ב' המאורות הגדולים הגאון בעל שרשי הים מהר"י מאיו הגאון בעל 'חקרי לב' מהר"י חזן שטבח שיצאה טריפה מתח"י וכ"ו מעבירים אותו מאומנותו ל' יום ואחרי ל' יום מחזירים אותו בקבלת ד"ח וכן בפעם השניה שחזר ונכשל אבל אחר ג' פוסלים אותו לגמרי ולא נהגו להתירו בתיקון שילך למקום שאין מכירים אותו וכו' דאכתי חיישין להערמה ולא משכחת לה כ"כ שיוציא טריפה לעצמו ואבידה נמי לא שכיחא. גם בשו"ת 'שמן המשחה' כתב שבקונטרס ההסכמות מרבני קושטא נזכר על אחד שיצאה טריפה מתח"י והגאונים מוהר"א אלפנדרי וחבריו העבירוהו מלהיות טבח כל ימי עולם והסכימו עימהם מהר"א מיוחס וחבריו. וכיוצ"ב כתבו מהר"י אסא ומהר"א פאלומבו ומוהר"י המון ולא כתבו עד שישוב בתשובה. גם בזב"צ (ס"ק צ"ב) כתב שכן מנהג בגדד שבימינו לא שמענו שעשו תשובת זה בורר" עכ"ל הראשל"צ הגר"ע יוסף זצ"ל.

וגם לא הזכיר שם מש"כ הט"ז בשם רש"ל (בסי' קי"ט ס"ק ט"ז) אלא רק שהעבירוהו כל ימי עולם, עאכ"כ בנ"ד שעבר ושנה ונעשה לו כהתר דיש לאוסרו לצמיתות, דמכיון שמכחיש והעדים מעידים שאינו בודק הסימנים, ודאי דנאמנים העדים לפוסלו עולמית מאחר דמשקר במצח נחושה ששוחט בהיסח הדעת גדול ואינו מבחין במעשיו באם בדק הסימנים או לאו, או שהוא שקוע בשאר עסקיו, והיאך יתכן להתיר שחיטתו?

ואומנם, הט"ז בשם המהרש"ל (סי' קי"ט, ס"ק ט"ז) כתב שיש להקל בזמן הזה וז"ל: "שעכשיו שהדור פרוץ ואין כח להעמיד על דין התלמוד בטבח שיצאו טריפות מתח"י במזיד, אזי באם יראה לחכמים שא"ל לו לנוד ממקומו דטפלי תלויים ביה וצרות הבת עליו, נותנים לו תשובה במקומו בסיגוף כדי שיהיה עומד במשקל הזה" עכ"ל יעו"ש. אך בענייננו, היאך אפשר יהיה להאמין לשוחט העוכר הזה על תשובה חמורה הזו, בו בזמן שלדעתו הוא הצדיק, ואדרבה, אנו הצריכים לתשובה על שטחו עינינו לראות את בדיקתו.

כך שפשוט וברור שכל רב ומו"צ שיש בו יר"ש יאסרו מיד בתכלית האיסור את שחיטתו של השוחט הזה.

וזאת למודעי, כי מסיבה זו של הרגל רע ח"ו, אני מזהיר לשוחטים שאפי' כששוחטים לטרף כגון כשהעופות חולים וכדומה שהרופאים אינם מאשרים שיוקם, דחלילה לשחוט בלי תקיפת אגודל מחמת החשש הנ"ל חוץ מהתיקון שנעשה לעוף ולנשמה המגולגלת בו כשנשחט בכשרות.

ועתה אפרט עוד מקצת מן הפוסקים מדורות עברו שדנו בהלכה זו:

ראשית אביא דברי הגה"ק ר' מרדכי בנט זצ"ל בלשונו בשו"ת 'פרשת מרדכי' (יור"ד סי' א') השייכים לנ"ד וז"ל: "אבל בנ"ד שהשוחט מחוייב לבדוק בסימנים אם שחט רובו ואם לא בדק ה"ז נבילה דאוקי בחזקת איסור וכ"ו ואם לא בדק בסימנים א"כ הוא פושע וחוטא ושחיטתו נבילה וכ"ו אלא שהוא קל ונמהר בדעתו וסמך על עצמו מרגילות שחיטתו מבלי לבדוק בסימנים. ובזה גופא הוא מזיד פושע וחוטא ושחיטתו נבילה ויש להטריף הכלים למפרע בכה"ג ועכ"פ הכלי שהוא בעין ודאי אסור וכ"ו אבל כאן, אם נשמט מנגד עינו ולא בדק כבר עשה בזדון ושחיטתו נבלה וגם אם יתרץ עצמו שהי' עכשיו משגה, הרי הוא בעצמו אינו יכול לידע כמה פעמים הגיע לידו משגה זו אחרי דכמו שלא בדק עכשיו כן לא בדק כמה פעמים ושחיטתו נבילה מכח חזקה וכ"ו, אבל כאן דספק הוא על כל מה שנשחט, דכ"ז שלא בדק בסימנים הוא בחזקת איסור וא"כ פסולו דשוחט זה פשוט וברור וא"א לצדד לו זכות כלל וע"ש ביש"ש שהתיר להשוחט להיות ש"צ מפני שזאת אומנות אחרת ואין לה שייכות לשחיטות, והיינו דוקא אחר עשיית תשובה כהוגן ע"פ המורים אשר יורו לו דרכי תשובה וכ"ו אז אפשר להתיר אותו להיות ש"צ וסופר, אך להיות שו"ב אין לו תקנה בשום אופן כיון דלא שייך בנ"ד שום טענת שגיאה שהשגיאה גופא היא העוון והפשע וגם מי יודע כמה פעמים הגיעו שגיאות אלה" עכ"ל תמצית תשובתו ובלשונו ממש.

[וכדי לידע ולהודיע פרשת גדולת מרדכי (בנט) אשר גידלו המלך (מאן מלכי רבנן), הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למרנא ורבנא מרן החת"ס זי"ע (אה"ע ח"ב, ס' קס"ו) וז"ל: "שלום שלום למרנא נר ישראל עמוד הגולה גולת הכותרת עטרת תפארת גאון עולם נופך ספיר ויהלום נ"י פה"ח פה"ד כקש"ת מו"ה מרדכי בנט אב"ד ור"מ... יקרת קודש הגיעני וכו' אך הפעם לא ירדתי לעומק דעת קדושים וכו' עכ"ל החת"ס. והמהרש"ם בהסכמה לספר 'מגן אבות' מרבינו מרדכי בנט כותב שהגר"מ בנט בדורו היה גדול כרבינו תם בדורו. כמו"כ הגר"נ גשטטנר זצ"ל כתב בדרשותיו ששמע מאדם חשוב ששמע בעצמו מהגה"ק ר' יוסף ראזין המכונה 'הרוגוטשובר' שאמר שהגר"מ בנט היה גדול האחרונים עקב היותו עמקן גדול מאד, עכ"ד].

והנה לכאורה דבריו צלע"ג, מה שאסר את השוחט לחזור לאומנותו דהרי כתב המחבר בפירוש (יור"ד ס' קי"ט, סט"ו) וז"ל: "המוכר דברים אסורים תקנתו שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב או ישחוט לעצמו ויוציא טריפה לעצמו בדבר חשוב שבודאי עשה תשובה בלא הערמה כיון שאינו חס על ממונו" עכ"ל, וכתב ע"ז הרמ"א (ס' ח') וז"ל: "והא דצריך לילך למקום שאין מכירים אותו ולעשות תשובה היינו שנעשה במזיד או מוחזק לכך, אבל אם נוכל לומר שבטעות נעשה לו סגי לו בקבלת ד"ח ויעשה תשובה לפי ראות עיני הדיין" עכ"ל. כך שיש לפנינו שני דרכים - מזיד ושוגג, דבמזיד יש לו לילך למקום שאין מכירים וכמ"ש המחבר ואילו בשוגג סגי לו בקבלת ד"ח. ואע"פ שכתב המחבר (בסעיף י"ז) ד'בטבח שיצאת טריפה מתח"י דאין לו התנצלות לומר שוגג הייתי' עכ"ל, התם מיירי כשאין ידוע שיש בו יר"ש ולא ראינוהו דואג ע"כ שיצא מכשול מתח"י כמ"ש הרשב"א ומובא בב"י. אבל באדם שידוע שהוא יר"ש אין מעבירים אותו וסגי בד"ח וכמ"ש הש"ך בס"ק ל"ג. ולא עוד, אלא אף במזיד כתב שם הט"ז בס"ק ט"ז בשם מהרש"ל שעכשיו שהדור פרוץ ואין כח להעמיד על דין התלמוד וכ"ו נותנים לו תשובה במקומו בסיגוף כדי שיהיה עומד במשקל הזה. והוסיף הט"ז להביא בשם הר"ר מנחם וירזבורק דפעם אחת שעובר חשבינן לן מכשול ויש להזהירו שלא יעשה כן עוד ע"כ. ועל דבריו אלו כותב הט"ז וז"ל: "אף שמדברי התלמוד אין לו ע"ז שום הכרע, מ"מ משום שאין בידינו כח לתקן פרצת הדור הניח הדבר להקל מדברי התלמוד בזה שבפעם אחת יזהירו לפי ראות עיני החכם ויענישנו לפי הזמן והעניין" עכ"ל.

ולפי כל מאי דאמרן תמוה מאד מש"כ ב'פרשת מרדכי' לאסור לגמרי לשוחט לחזור לאומנותו בפרט שהוא בעצמו בס"ס ז' כתב שהסומך ע"ד מהרש"ל בזה ודאי שאין מזניחין אותו יעו"ש ואילו כאן לא נתן מקום להחזירו לאומנתו. וע"כ צ"ל דאין אנו מתירים את שיבת השוחט לאומנתו אא"כ יש לנו אומדנא דמוכח שלא יחזור לסורו. אך בנידון שם בתשובה התנצלו בעד השוחט שהיה משגה, דהיינו ששכח לתקוף אגודל בעוף אחר ששחטו, וע"ז צווח בזה"ל 'הרי הוא עצמו (השוחט) אינו יכול לידע כמה פעמים הגיע לידו משגה זו (של שכחה) אחרי דכמו שלא בדק עכשיו כן לא בדק כמה פעמים' עכ"ל שם באמצע התשובה וחוזר על דבריו גם בסיום תשובתו שכותב וז"ל: 'שהשיאה היא העוון והפשע וגם מי יודע כ"פ הגיעו שגיאות אלה' עכ"ל, ולכאורה צ"ע מדוע חוזר רבינו פעמיים דאינו יכול לידע כ"פ

הגיע לידו משגה זו הלא מאי דהווה הווה והשתא חושבנא ?, א"ו דרצ"ל כיון דנעשה קילקול זה מחמת שכחה ואינו יכול לידע כ"פ הגיע לידו, א"כ מי ערב לנו שלא ישכח שוב ויוציא נבלה מתח"י ולכן אסרו לשוב לאומנתו והתירו רק להיות סופר וש"צ. וכ"ש בנ"ד שאין לו תקנה כיון שמכחיש ועדים כשרים מעידים בו שאינו בודק הסימנים, ודאי שלכו"ע אין מועיל לו שום תקנה ונאסר לצמיתות ורק סופר התירו שם משא"כ בעובדא דידן אין לו לקרב למלאכת הקודש כלל, רק לנקות ארובות התנורים.

והנה, הפמ"ג (או"ח סי' ל"ב, בא"א ס"ק ס"ט) כתב וז"ל: 'דהטור כתב שהסופר צריך להיות מאד ירא וחרד לדבר השי"ת ולדעתו יותר משוחט, כי שם לאו דנבלה וכאן מבטלים כל ישראל עשה בכל יום ומברכים ברכה לבטלה ואפי' נאמר דל"ת חמיר מעשה, מ"מ ברכה לא תשא י"א דהוי דין תורה בצרוף עשה ודאי חמור משוחט' עכ"ל הפמ"ג. ולא זכיתי לירד לסוף דעתו, דהרי השו"ב תמיד תלוי בדעת אחרים הן על השחיטה והן על הבדיקה דהיינו שלא ינבל בשחיטה ולא יטריף בבדיקה והשו"ב צריכים לעמוד בלחץ הקצבים שחורקים שניהם מולם שלא יטריפו או ינבלו בהמתם ופעמים שהוא קרוב לפיקו"נ ואמרו חז"ל (ברכות כ"ח, ב') 'ולואי יהי' עלינו מורא שמים כמורא בוד', כך שהשו"ב צריך להיות יר"ש יותר מהסופר, שהסופר אדון לעצמו ואין לו מעליו אלא בורא כל העולמים.

ולבר מדין, שוחט אחד דמתא ששוחט בהמות ועופות יכול להאכיל טריפות ונבלות לאלפים ואף לרבבות בעיר גדולה וכמו"כ להטריף כל הכלים רח"ל, משא"כ הסופר. ואפ"ל דמשו"ה כתב המחבר (יור"ד בסי' ל"ט סי"א וסי"ג) דהשו"ב צריך להיות יר"ש מרבים דהיינו יר"ש יותר מלהיות ירא מרבים הקמים עליו ולכן צריך הוא להיות ירא וחרד עד מאד וידוע מש"כ בשו"ת הרא"ש (כלל כ', סי' כ"ט) וז"ל: **"אבל ענין הטרפות הוא מעיקרי הדת והכל יודעים ונוהגים בו" עכ"ל.** ויעוין ב'דברי חיים' (ח"א, ס"ז) שכתב וז"ל: **"ודבר זה ידוע שאין דבר עבירה כמאכלות אסורות שמטמטם הלב הישראל ובעוה"ר עי"ז יצאו כמעט מן הדת כמה קהילות בארץ לוע"ז ע"י השו"ב הקלים ואכלו ונטפטמו בטריות וגברו עליהם דעות זרות עד שפקרו ונאבדו מתוך קהל הקודש" עכ"ל והוא ע"ד שאמרו חז"ל (יומא ל"ט, א') 'אל תקרי ונטמאתם בם אלא ונטמטם בם' וברמ"א (יור"ד סי' פ"א) איתא שאף אכילת המינקת מזיק לו בזקנותו ובט"ז (ס"ק י"ב) ובש"ך (ס"ק כ"ה) כתבו דאפי' במקום היתר פיקו"נ.**

ומובא בספר 'צפנת פענח' מהגה"ק בעל ה'תולדות' בפ' יתרו ומובא גם ב'דגל מחנה אפרים' בפרשת עקב וז"ל: **"ונראה ששמעתי ממורי דיש בכת"י שו"ת של הרמב"ם ששלחו מדינה אחת להרמב"ם וחתמו על שאלה זו כמספר שבעים אלף, ילמדנו רבנו מאחר שאין תחית המתים מפורש בתורה רק בש"ס רמזו ודרשו מהוכחות שלהם א"כ גם לנו יש להוכיח ולדרוש איפכא וכ"ו ע"כ.** והרמב"ם לא רצה בעצמו להשיב וציוה לתלמידו ר' שמואל אבן תיבון לכתוב תשובתם וכך כותב בתוך דבריו וז"ל: **והנה נפש האדם הוא דם הנעשה מברירות המאכלים ויש כמה מיני ברור בתחילה ע"י שזורקת המרה טיפה במאכל שבתוך מעיו נברר הגס ועב ונעשה צואה ויוצאה לחוץ ברור שני יוצא למי רגלים ברור שלישי נעשה זיעה רביעי**

נעשה שערות וצפרניים ברור חמישי הדם נבלע בכבד וטחול וכ"ו ומבחר הדם נכנס ללב ואח"כ במח ומזה נעשה השכל והדעת ומדיברכם נראה שאתם כופרים בדברי חז"ל א"כ לא נזהרתם מאכילת איסור ודברים טמאים והשכל והדעת שלכם נעשה מהדמים של טריפות ואיסורים והשכל והדעת שלכם נמשך להכריע אל הטומאה כי ממנו נעשה וא"כ איך תוכלו להכריע בשכל שלכם נגד רבותינו חכמי התלמוד אשר רוחב ליבם הי' רחבה מני ים וכ"ו ותדעו נאמנה מאחר שירדתם לספק זו וכפירה זו שהפורענות קרובה לכם וכך עלתה להם שבא עליהם מלך אחד והרגם והשמידם ורצו להמיר דתם ולא קיבלו אותם מאחר שכפרו בתחית המתים וכ"ו ומעט מזעיר נמלטו להרמב"ם וחזרו בתשובה" עכ"ל הצפנת פענח והדגמ"א. ולפי כל מאי דאמרן לעיל מובנים ע"נ דברי ה'פרשת מרדכי' מה שהחמיר ואסרו מלהיות שו"ב והקיל להיות סופר.

ועתה נחזור לנ"ד בדבר השוחט הפושע שלא תקף אגודל ולא בדק הסימנים. אעתיק כאן כל מש"כ בשו"ת הרא"ש אע"פ שכבר הוזכר לעיל בקיצור והובא נמי בב"י (סקי"ט) וז"ל: "אבל אם הי' בקי ולא חש לבדוק והוא מוציא טריפות נמצא שהוא רשע להאכיל טריפות ואין להאמינו עוד כי אין בו יר"ש ולא שייך כאן להזכיר קבלת חברות כי ענין חברות הוא ענין פרישות דבר שלא היו נוהגים בו רוב המון העם אבל ענין הטריפות הוא מעיקרי הדת והכל יודעים ונוהגים בו וזה שלא חשש לבדוק והוציא טריפות מתח"י שתיים ושלוש פעמים אם עשה במזיד או שלא חשש לבדוק כל הצורך רשע הוא בעיני ואף אם הי' מקבל עליו להיות זהיר מכאן ולהבא לא הי' ליבי נותן לי לסמוך עליו עוד" עכ"ל הרא"ש. ואע"פ דמיירי התם שנמצאו טריפות אחרי השוחט כגון שלא בדק יפה הריאות ונמצאו סירכות המטריפות, מ"מ ברור שאי בדיקת הסימנים אחר שחיטה שנשחטו כהלכה חמור לאין ערוך מטריפות אלו שיש בהם צדדים וצדדי צדדים להקל וכמו"כ ישנם הרבה שיטות ומנהגים בטריפות הריאה. משא"כ בדיקת הסימנים הוא סתמא דש"ס ומוסכם לכו"ע ואין שום פלוגתא בדבר וכל שוחט אפי' מתלמד יודע חומרתו של תקיפת אגודל ולכן ודאי שהוא רשע ואסור להחזירו לאומנותו לנבל עוד עופות. ובפרט שמכחיש הדברים.

ובידי הוזה עובדא לפני רבות בשנים, מקרה נוסף שבו אסרתי שוחט שהמשיך לשחוט בסכין שאמר לו חברו שהוא פגום בטענה שחברו היה רק שוחט מתלמד וסבר שאינו מתמצא בבדיקת סכינים. וגם אחר שהמשיך לשחוט עוד כמה עשרות עופות בדק השוחט בעצמו ולא מצא את הפגימה שטען חברו שהרגיש בה. אך, בסיום השחיטה בודק הסכינים מצא את הפגימה שטען עליה השוחט המתלמד. וכמובן שאסרתי את כל העופות שנשחטו באותה שחיטה, אך גם אסרתי מיד את השוחט. אותו שוחט הלך לתקופה ושחט במק"א, אך לאחר זמן רצה לחזור למקומו הראשון והלך להתחנן אצל מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל. מרן זצ"ל קרא לי ושאלני באם יש דרך להכשירו ולהשיבו למקומו? וענית, שבאם היה שובת ממלאכתו עד בואו לבקש לחזור למקומו הראשון היה מקום לדון בבקשתו. אך מאחר שהמשיך בשחיטה במק"א שסבור הי' שאיני יכול לאסור שחיטתו רק במקומי בו אני מכהן כרב ולא בכל המקומות, לענ"ד אין מקום לדון בבקשתו. וכך

הכריע מרן זצ"ל כדברי, דאחרי שאסרתי שחיטתו נאסר לשחוט בכל מקום ורק אחרי הפסקה גמורה מן השחיטה היה אפשר לדון בהחזרתו לשחיטה.

ואח"כ אמר לי מרן זצ"ל בזה"ל: 'אינני צעיר כבר ופעמים שאני רואה על פני האדם מדרגתו ביר"ש ועל פני השוחט הנ"ל ראיתי קלות ולכן סילקתי עצמי מלהתירו...'.
וא"כ מה נענה אנן אבתרייהו בנ"ד בשוחט העוכר שאינו בודק אחרי השחיטה רק כשמרגיש שמביטים בו, דפשוט שחמורים מעשיו עשרת מונים ואין בו שום צד זכות.

ואצטט ג"כ במש"כ בשו"ת טטו"ד ח"א מהגה"ק ר' שלמה קלוגר זצוק"ל שמביא הדברים כהוויתן אודות השוחט מברדיטשוב (במאמר הראשון שבתחילת בספר הנקרא 'פתיחי שערים') וז"ל: "הנה עד הנה לא היה בדעתי להפיץ ע"פ תבל מעשה הרע מן השוחט הטורף הנעשה בק"ק ברדיטשוב כי כבוד אלקים הסתר דבר וגדול כבוד הבריות וכ"ו. אך כעת ראיתי שנדפסו איזה חיבורים מחכמי זמנינו אשר מחכ"ה לא בדעת כתבו ויאשימוני על הדבר, מצאתי עצמי מחויב בדבר לפרסם ברבים ולנקות נפשי לקיים והייתם נקים מה' ומישראל וגם ללמד דעת לדורות אולי יזדמן עוד מעשה כזה ידע איך להתנהג ולקיים החכמה תחיה בעליה בשני עולמות והלואי כד שכיבנא יפוק לקדמנא זכות זה שביערת הרע הזה מן העולם וכן יאבדו כל אויבך ה' ועלינו יערה רוח הבורא אמנ" עכ"ל שם.

וממשיך מרן הטטו"ד לספר גופא דעובדא היכי הווה וז"ל: "הנה נקרא נקראתי מן השוחטים דשם לעיין במילתייהו המוטלים עליהם, הן המה מילי דשמיא ומילי דמתא הבלולין יחד וראה ראיתי את כל העניינים המה מקולקלין אין בהם מלא כף נחת, כי העומד אינו יודע בדינים בין ימינו לשמאלו ואחד מקיים קרא כדכתיב כי יתן בכוס עינו יתהלך למשרים עם כל הפרושים בזה. ואחד הוא אברהם העולה על כולנה כי חכם הוא להרע ולהיטיב עושה עצמו כאילו לא ידע וכל מעשיו מקולקלין הן בבדיקת פנים אף כי זה א"א להכיר בידיעה, הוי זה עדות המתקיימת בידיעה בלי ראייה וימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה אחרי עין ראתה כל אלה במקומות אחרים דכוותיה, הן בקליפות הסירכות אשר אינו עושה כדן, הן בבדיקת הפושרים, הן בבדיקת שאר הריעותות, בכולם לא נמצא בו דבר טוב. ולהיפוך, כל אשר יגע בו הטמא יטמא ומטמא אחרים כיוצ"ב. ואם אבוא לפרש כל המעשים אשר עיני ראו תקצר היריעה מהכיל וגם אמרתי בליבי אם אמרתי אספרה כמו הנה דור בניך בגדתי. לכן אשים קנצי למילין רק דרך קצרה. אני אומר שמן הדין ראוי להעבירו לגמרי ואין לרחם עליו ועל טפלי התלויין בו נגד אלפים ורבבות מישראל התולין במעשיו. ושבח אני את בעלי הנפש אשר שמו סכין בלועם ופרשו מבשרו זה כמה שנים והטיבו אשר דיברו ומי יתן והיה לבבם זה להם. וגם שאר השוחטים המתלויים אליו ראויים היו להעבירם ולקבל אחרים הראויים לאנשי קהילה גדולה כוותיהו ואנשים אנשי אמת ויר"א הולכי תמים ובלא דעת נלכדו ברשת השוחטים כאלו... ובאמת כאבי נעכר כי היה בליבי כאש בוערת במה שראיתי שהוא מאכיל טריפות והוכרחתי לשתוק וכ"ו, אבל האמת אני מעיד שמעודי לא ראיתי מאכיל טריפות כמוהו בעולם וכ"ו, תיפח רוחו כה תפילתי לקל חי בזכרי את שמו. ומאד עלי ליבי דווי על שגרמו עוונותי לראות מעשים כאלה

וכ"ו " עכ"ל הטטו"ד. וכתבתי כאן רק מקצת שבמקצת מדבריו שם ועל אף דבריו החמורים והנוראים שכתב, יצא הגאון מוהר"מ אש מאונגוואהר (בסיפרו 'אמרי אש' על יור"ד סי' א') ללמד קצת זכות על השוחט מברדיטשוב. ובעקבות כך פירסם מרן הגר"ש קלוגר ברבים גופא דעובדא היכי הווא וכמ"ש כאן בתחילת הדברים ואף השיב תשובה ניצחת לבעל ה'אמרי אש' כדמבואר שם יעו"ש.

ועל אף שבסי' א' כתב ה'אמרי אש' להקל קצת בדבר השוחט מברדיטשוב, אעפ"כ בסי' ב' אחריו דמיירי בשוחט שלא בדק בסימנים לראות באם נשחט רוב, החמיר מאד וכתב תשובה להגאון הגדול אב"ד סיגוט והגלילות וז"ל: "והנה העביר גאון תפארתו את השוחט ההוא וגם אסר את הכלים, הנה בודאי כתורה עשה. דאף להמקילים ואומרים דתלין השתא הוא דאיתרע, היינו במקום דלא שייך לומר איגלאי מילתא למפרע, אבל בזה השוחט שהעידו עליו עדים כשרים כי כבר מימים רבים שחט ולא בדק הסימנים לא בראיה ולא במישוש היד ובפיו מלא אמר כי הוא סומך על בינתו ואינו בודק וכ"ו הא ודאי כי יש להעבירו והכלים מימלא אסורים שהרי העידו עליו שאינו בודק בסימנים וקי"ל כמתניתין דנבלה ומטמאה במשא, ודעת כמה פוסקים דמדאורייתא הוי נבילה ואף לדעת התוספות לא הוי הכרח כל כך דהוי דרבנן, דאיכא למימר דלא כתבו כן רק לר"א דאמר דאינה מטמאה אע"ג דאם אסרין באכילה צריך לחוש שמא אין רובו שחוט, א"כ ממילא נבילה ומטמאה, לזה כתבו התוספות דאזלין בתר רובא. אבל למתניתא אפשר דמודה התוספות באופן דאליבא דהתוספות אין מוכרח. אבל לדעת הרמב"ם דקדקו דהוי דאורייתא יעוין בפ"מ, ועכ"פ כיון דקיי"ל דהוי נבלה ומטמאה במשא ולא אמרין דקאי בחזקת טהרה ה"ה דהכלים אסורים אי מד"ת או דרבנן. וכ"ז אפילו לא האכיל נבילה ולא היה בו דבר אחר רק שאינו בודק בסימנים לא בראי' ולא במישוש" עכ"ל ה'אמרי אש' השייך לנ"ד.

והנה דבריו מפורשים לאסור את השוחט ששוחט מבלי בדיקת הסימנים ואף אסר את הכלים על אף שרצה להקל בדין השוחט מברדיטשוב והיינו כדאמרן דלכו"ע הוי בחזקת איסור והוי נבילה דאורייתא ולכה"פ נבילה דרבנן וחילוק אחד איכא בין מעשה דידן למעשה דבשו"ת 'אמרי אש', דבמעשה שהיה בעיר סיגט הודה השוחט שאינו בודק מכיון שהוא סומך על הרגשתו שמרגיש בחתיכת הסימנים ואילו במעשה דידן מיירי באחד משני אופנים: או שאומר שתוקף אגודל ורואה הסימנים ובזה אמרנו שכל השוחטים העידו ששוחט בלי תקיפת אגודל ובלי בדיקה כלל בנוסף למה שראיתי בעצמי יחד עם בודק הסכינים שאינו בודק הסימנים כלל. או שאומר שרואה הסימנים בלי תקיפת אגודל ומכיון שאין מציאות כזאת בדרך השחיטה הנהוגה בזה"ז, ודאי שאין לו היתר לשחוט כיון דאינו מודה שפשע שלא ראה הסימנים וודאי שלא עשה תשובה ולא מתמרמר על חטאו שהאכיל נבלות כמ"ש לעיל בשם הרשב"א ולכן ברור הוא שיש כאן הערמה וימשיך להאכיל נבלות. והדבר פשוט וברור בלי ספק כלל שהרבנים שהיתירוהו בלי דרישה וחקירה ונגד עדים כשרים שמעידים שאינו בודק כלל, דינם כמתירים נבלות לשוק רח"ל וכ"ז נגרם להם מחמת יהירותם וקלותם ובודאי שבבוא היום יתנו את הדין ע"כ.

ולענ"ד, אף אם היה חוזר בו מדבריו בתחילה ומודה שלא תקף אגודל ולא ראה הסימנים ומקבל עליו תשובה כאשר יושת עליו, מ"מ א"א להחזירו לאומנותו להיות שוחט לכו"ע דמכיון שהורגל לשחוט בלי תקיפת אגודל ובלי בדיקת הסימנים אין מצב שישחוט ויבדוק הסימנים בכל העופות. דבהיסח הדעת כ"ד לא יבדוק וכיצד אנו נהיה אחראים על כשרות כל העופות הנשחטים על ידו. ובפרט, בשחיטות בזה"ז ששוחטים עופות בכל יום למאות ולאלפים וכדאמרן לעיל.

ובעניין זה סיפר לי פעם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל מה שראו עיניו ואזניו שמעו במעשה שהיה בימי בחרותו כשלמד בישיבת חכמי לובלין. באותה תקופה רבו הגר"מ שפירא זצ"ל שימש גם כרבה של העיר לובלין והיה אחראי גם על השחיטה וראה איזה קלות אצל השו"ב והעבירו מן השחיטה אע"פ שהיה רחוק מן המעשים הנזכרים לעיל. והדבר גרם לסערה בעיר כי השוחט היה מן הנכבדים והדברים הגיעו עכ"כ שהפריעו להגר"מ שפירא בדרשתו לשבת הגדול. והנה רואה הגר"ש וואזנר כרכרה מגיע לפתח הישיבה ויורדים ממנה כו"כ אנשי צורה מראשי הקהל גבירים ועסקנים ומיד הבין מטרת ביאתם להשפיע על הרב שיחזיר השוחט לכהונתו. וגמל בליבו לבלוש אחר הרב כדי לראות איך יפול דבר. וכשהגיעו ישב הרב בבית עקד הספרים של הישיבה ולמד כדרכו ופתאום שמע שהרב קם מכסאו ומתכוון לצאת מן החדר. מיד עזב הגר"ש וואזנר את המקום ונתחבא בסוף הפרוזדור ליראות לאן פני הרב מועדות. והנה רואה הוא שהרב מגיע למדרגות הישיבה ומתחיל לרדת. מיד רץ הרב וואזנר לכיון המדרגות מאחר שהבין שבדאי יפגשו המשלחת הנכבדה עם הרב כשהוא בדרך ירידה והם בעליה וכך הווה שנפגשו שם. הרב לחץ ידו של כאו"א ובפיקחותו הבין מיד על מה באו וביקשם שלפני שיעלו בקשתם יענו לשאלתו וכמובן שהסכימו ואז פתח הרב ושאלם האם יודעים אתם של איזה רבי אני חסיד? והשיבוהו של הרה"ק ר' ישראל מצורטקוב. ואמר להם, רצוני שתדעו שבאם הרבי מצורטקוב יבוא בריצה ברגל מצורטקוב ללובלין כדי לומר לי להחזיר השוחט לשחיטה לא אשמע בקולו. ואחר שאמר דבריו שאלם האם יש להם עוד מה לומר? וענו שלא. ופטרם לשלום במדרגות הישיבה. עכ"ד מרן הגר"ש וואזנר כמעט בלשונו.

וקודם סיפורו זה הקדים לומר לי **'שאני צריך לדעת מעובדא זו!'**. ונצנצה בו רוח"ק, שכן המעשה עם השוחט לעיל שלא תקף אגודל, אירע מיד אח"כ באותה תקופה וקיבלתי חיזוק גדול מעובדא זו.

ויעוין בדברי חיים' (ח"א יור"ד סי"ז) שכתב וז"ל: "תוכחת מגולה לעיר שהם חסים על שו"ב הנקלה והנתעב שמאכיל טריפות ואינם חסים על נפשם היקרה שלא תגאל במרק פיגולו" עכ"ל. וכ"כ גם בד"ח (ח"א יור"ד סי"ג) וז"ל: **"הגם שאולי כוונתם לרחם על נפש הישראלי ועל טפיו וכ"ו ולפי דעתי יותר טוב שידחו השו"ב עם טפלו ואל ידחו כמה נפשות מישראל"** עכ"ל.

וכ"כ בטטו"ד תליתאי (סי' ל"ג) שנשאל שם אודות שו"ב שעבר על תקיעת כף בענייני שחיטה וכתב שם וז"ל: **"והנה אתם חוששים לאשתו וטפלי התלויין בו**

ואני חושש להרבה אנשים שיאכלו משחיתתו ומה לנו לאשה ובנים התלוין בו הנה דמם מידו יבוקש שהי' לו להיות יר"ש ולעשות כמשפט התורה ואנחנו נקיים. כי הנה בימים ראשונים שהיה רוב העולם יראי ה' ומבקשים האמת היה מקום להקל בשו"ב ע"י תשובה וקבלת דברי חברות אף שיתכן דעושה כן לצורך פרנסתו מ"מ בודאי יהיה על השוחט מורא בו"ד אולי ימצאו עוד בו רעה ולא יהיה לו עזר להועיל. לא כן עתה פשעה בארץ וכ"ו וכל שוחט קל שבקלים מוצא לו עוזרים הוא ומשפחתו ושאר אנשים ידועים לו ורבו אוהבי שקר ומחזקים ידי שקר. לכן בימים הללו אין לשו"ב שום מורא בו"ד כי בטוח הוא בעוזריו וכמה דרכים ימצאו לו לעזרה. לכן בזה"ז צריך לראות שיהא יר"ש מרבים יותר מכל אשר לפנינו ובאיזה דבר קל יהי' מה שיהי' ראוי לדחות מאומנתו" עכ"ל הטטו"ד. ואכן מה נענה אבתריהו, דאם בדורו כך עאכו"כ בדורנו ועליו נאמר דחכם עדיף מנביא.

וראו מש"כ הגה"ק בספר 'תולדות יעקב יוסף' (בפ' נשא, ד"ה 'העולה') שהיה תלמיד חבר להבעש"ט הקדוש, בשם חכם אחד "כי עתה התחכם היצה"ר שלא יצטרך לילך ולפתות וללכוד ברשתו כל יחיד ויחיד, רק יחיד אחד אשר רבים נכשלים בו והוא שוחט בעיר אחת מסיטרא דילי' המאכיל טריפות לרבים וכולם נלכדו ברשתו" עכ"ל. וכעין זה ממש איתא בחת"ס (יור"ד סי' ר"ה) בשם רבו הג"ר מנדל לילג יעו"ש.

ואסיים בדברי הגה"ק הר"ר הלל ליכטענשטיין מקולומי בספרו 'משכיל אל דל' ח"ג בתוך דבריו שם בנוגע לשוחט ולבעלי הרחמים וז"ל: "וליבי הומה ומצטער על נפשות עניי הצאן כו"כ דלים וסחופים ולא ידעו במה נכשלו, כי יש מהמנהיגים אשר עבור רך לבבם שהמה רבנים מחזיקים לפעמים לעמוד על ימין שוחטים הגם שאינם ראויים משום דטפלי תלוי בהו ואם הוא חטא בניו הקטנים מה חטאו. ואוי לרחמנות כזה ואוי ואבוי לשכל המשובש כזה ועליהם אני אומר מה דתנן בידיים פ"ד הרי אתה מהנאן ממון ואין אתה אלא כמפסיד נפשות וגם הוא (השוחט) בעצמו ישוב אמריו לו כשיעברו עליו ימי הרעה בכף הקלע או בצער הגילגול באיזה בע"ח אז במר נפשו יבכה ויאמר הלא טוב היה לי עתה אם לא היה מרחם עלי להחזיקני וגם הייתי ממדורי פתחי כי רחמנות נהפך לי לאכזריות חימה לכלות עוון ולהשיב פשע מה שפגמתי את נפשי בעבודה זו" עכ"ל.

סוף דבר הכל נשמע שאין מקום והיתר להעלים עין ממאכילי טריפות ונבלות וק"ו ב"ב של ק"ו שאין לתומכם ולסעדם בכל צורה שהיא ואדרבא יש לרודפם עד חורמה את החוטאים ומחטיאי הרבים ולדחותם בשני ידים שלא יתעסקו במלאכת הקודש.

והנה האמת ניתנת להאמר שאף שראיתי הרבה תשובות מפוסקים המקילין אך כולם מיירי בקלות השוחט בשאר מצוות או אף בבדיקת הריאה, וגם זאת רק בפעם אחת ויש לו התנצלות וכדומה. אבל ביסוד השחיטה כבדיקת השחיטה

הנ"ל שעבר ושנה ונעשה לו כהיתר וגם אחרי התראות, מאן דכר שמיה להיתר ובפרט שיש עדים על כך האיך אפשר להיתר נבלות לישראל רח"ל ? אתמהה.

כמו"כ ראיתי את כל אוסף הפסקים שמביא ה'יד אפרים' (ריש הלכות שחיטה בהשמטה מסי' א' ס"ק ד') בנידון שוחטים שסרחו הן בבדיקות הריאה והן בבדיקות הסכין ובכולם מיירי או שנתנו אמתלא לשגגתם או שהתוודו על כשלונם. משא"כ בנ"ד וכדאמרן. ואעפ"כ כתב שם בשם שו"ת 'אור נעלם' (סי' י"ד) דאם מת השוחט קודם שעשה תשובה אסור להתעסק בקבורתו אפי' אם כלבים אוכלים אותו ולוקקים את דמו אין להבריחם מעליו רח"ל. ומפורש בירושלמי בעובדא דטבח הציפורי שאמר להם ר"ה ארפינון, מדידהו קאכלו.

וכאן המקום להודיע בשער בת רבים שי"א גם בשם רבנים כל מיני התרים בכל מיני עניינים ושאלתי פעם הן את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והן את מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל וכיוונו שניהם לתשובה אחת והיא, שהכל תלוי בשואל דהיינו כשהשואל רוצה לקבל תשובה המקילה, הוא מעלים כו"כ פרטים בשאלתו ואז מקבל את התשובה כרצונו. אך גם פעמים יש שבתמימות אינו מספר כל הפרטים והרב לא חקר די הצורך, אזי יוצא דין מעוקל וברוב הפעמים הוא באשמתו של השואל שלא שאל כהלכה ונתן מקום לטעות. ולזה צריך סייעתא דשמיא גדולה ואין לסמוך על שמועות שברובם אינן מהימנות עכ"ד.

והנה השוחט העוכר הנ"ל ממשיך עד ימינו כבר עשרות בשנים לשחוט ולהאכיל ישראל נבלות והכל מכח אותו בי"ד ובאחריותם וע"ז חם ליבי בקירבי בהגיגי תבער אש אך גם אמר נעים זמירות ישראל אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי וד"ל. ולכך כתבתי הדברים כדי שיהא לאות לבני מרי וידעו שעל הכל יביאם הא-ל במשפט דאמרו חז"ל (ב"ק, נ' ע"א) שכל האומר הקב"ה ותרן יוותרו חייו ע"כ.

נ.ב.

לאחר כותבי כל זאת נזכרתי שבזמנו כשאסרתי את השוחט שהמשיך לשחוט בסכין פגום אחר שנאמר לו שסכיניו פגום, הצעתי לו שאדאג לו להלוואה של כחמישה עשר אלף דולר שיחזירם כשירווח לו ויחפש עיסוק אחר ודחה הצעתי ולא קבלה.

בדין העופות שנתגדלו באיזור מלחמה

בדין העופות שנתגדלו בדרום ארצה"ק אשר סביבם נפלו פצצות למינהם ואף שלא נפגעו כלל מרסיסים בכ"ז יש לעיין האיך להשתמש בעופות אלו לכתחילה.

בש"ס בחולין (דף נ"ד ע"א) איתא במשנה: "ואלו כשרות וכו'... וחרותה בידי שמיים" יעו"ש. ובדף נ"ה ע"ב איתא: "תנו רבנן איזהו חרותה כל שצמקה ריאה שלה, בידי שמים כשרה, בידי אדם טריפה. ר' שמעון בן אלעזר אומר אף בידי כל הבריות. איבעיא להו, רשב"א ארישא קאי ולקולא או אסיפא קאי ולחומרא? ת"ש דתניא חרותא בידי אדם טריפה רשב"א אומר אף בידי כל הבריות". ופירש רש"י: "צמקה, יבשה" (וכתבו האחרונים בדעת רש"י שאין הכוונה שהריאה יבשה לגמרי אלא קרובה ליבוש וכמ"ש הרמב"ם שהריאה נעשתה קרובה להיות יבשה. ובשמ"ח איתא כפירות צימוקים ועדיין לא הגיע להיות יבשה). "בידי שמיים. מקול ברד ורעם", "בידי אדם. שהבעיתה אדם כגון ששחט אחרת לפניה לא הדרא בריא", "כל הבריות. שאגת אריה ושחל" עכ"ל. ובטור (סי' ל"ו, סעי' י"ד) איתא: צמקה כולה אפי' אינה יבשה אם מחמת בנ"א שהפחידה טריפה. ומובא בב"י (שם) דכתב הרשב"א דמכלל דת"ק ס"ל בשאר בריות שדינה כבידי שמים והכי קי"ל. וכ"כ הרמב"ם שסתם דבריו כדברי ת"ק וכ"נ מדברי הרי"ף והרא"ש דע"י שאר הבריות כשרה וכן נפסק בשו"ע יור"ד (סי' ל"ו, סעי' י"ד). ובספק מאיזה דבר בא לה הצימוק מבואר שם (סעיף ט"ו) כיצד הבדיקה, והרמ"א כתב שא"א בקיאים בבדיקה ורק כשנראה שצמקה ביד"ש מועיל בדיקה שלא לחשוש שצמקה קודם בידי אדם.

והנה בפ"ת (שם ס"ק ט"ז) כתב וז"ל: "עיין בתשובת בית אפרים חיו"ר ד סי' כ"ו שכתב שלא נכון מה שהרבה בני אדם באים אל השוחט ואוחזים עופות בידיהם ועומדים סביב בכדי שמיד שיגמור שחיטת עופות של זה יתחיל בשלו. ובפרט בעריו"כ בשחיטת הכפרות, ואין זה נכון כי יש בזה משום צער ב"ח וגם יש חשש צימוק הריאה ואף שאין להחמיר להצריך בדיקה (דהיינו לראות הריאות באם צמקו) מ"מ לכתחילה יש להיזהר בין בעופות בין בבהמות. וכל זה כששוחטים זה אחר זה מיד שיש קצת קולא מחמת סברת הרשב"א שלא תצמיק לשעה קלה אז א"צ בדיקה רק לכתחילה יש להיזהר, אך מה שנוהגין כשהשוחט קרוא אצל ביתו לשחוט ומשאירים בכלוב כמה עופות שאין שחיטתן אלא אחר כמה ימים בזה יש חשש ביותר (לצמקה הריאה) ואף בדיעבד יש מקום להצריך בדיקה עכ"ל ה"ב"א המובא בפ"ת. והנה השמ"ח (סי' ל"ו, סעי' ל"ב) כתב וז"ל: "וכן אם הופחדה ע"י אדם בדלא ידעה מאין בא לה כגון שירה בקנה שריפה המשמיע קול גדול ולא ראתה ממי יצא וכדומה, בכל אלו הו"ל מספיקא כבידי אדם" עכ"ל. ובתבו"ש שם (ס"ק ע"ז) אסבר לן טעמו מש"כ בשמ"ח וז"ל: "כיון דמילתא דא בגמרא לא איתגלי לן טעמא מדוע דוקא בידי אדם אינה מיתרפאת ובידי שמים ובידי כל הבריות מתרפאות, אין להקל מעצמינו ולחלק בין היכא דידעה ובין היכא דלא

ידעה וכו' עכ"ל. ויעוי"ש בלב"ש (ס"ק קכ"א) שכתב על דברי השמ"ח והתבו"ש ומסיק שם וז"ל: "ולפי"ז נ"ל דגם לדידן (דהיינו לדעת הרמ"א) דלא סמיכין אבדיקה, מ"מ אי בדק הריאה בפושרין וחזרה ללחותה בשעה או בשעתיים שרי" עכ"ל.

אשר ע"כ נלע"ד ברור דכל העופות שנתגדלו בישובים שסביבות רצועת עזה או בכל מקום שנפלו שם טילים ופצצות למיניהם אשר אין בריה בעולם שאינה נרתעת מפניהם, חייבים מדינא ולא מחומרא או הידור לבדוק את ריאותיהם ולראות שלא צמקו וכמ"ש 'בבית אפרים' המובא בפ"ת. וכלשונו, שאף בדיעבד יש מקום להצריך בדיקה וכהכרעת השמ"ח שיש לדון בזה להחמיר כבידי אדם. וחיוב זה הוא גם בגידול בריא שאיננו רואים בו מחלות או ריעותות. ויש לעורר ע"כ את הרבנים והמשגיחים ולהערך לכך אם בהגדלת הצוות או האטת השחיטה וגם בשחיטות שאינם בודקים בד"כ כל ריאה וריאה, בכה"ג חייבים ובלי בדיקה אין לאכול עופות אלו מחשש צמקה.

בדין עופות עם צוואר חלק ללא נוצות

בזמן האחרון מגיעים למשחטות עופות שצוואריהם חלקים בלי נוצות כלל. ובררתי הדבר שאין בהם חשש הכלאה אסורה ולדברי המומחים בגידול העופות מדובר בפיתוח גנטי המיקל על העופות באקלים החם של אר"י.

אומנם, כשהגיעו עופות אלו לשחיטה התברר שבעופות הנ"ל יש קושי בתפיסת הצוואר מחמת חליקתו כשהידיים רטובות או כשהצוואר רטוב ומשום כך פעמים שמשתחררת התפיסה תוך כדי שחיטה דבר הגורם לחששות רבות בשחיטה. אשר ע"כ יש להיוועץ בנושא זה בשוחטים מומחים ומובהקים כיצד לעשות התפיסה בעופות אלו.

והנה, בעופות אלו נולד בהם גם חשש אחר והוא שמצוי בהם שריטות בצוואר והוא כנראה מחמת נשיכתם זא"ז בצווארם החלק או כשדוחקים עצמם למתקן שבו נמצא המזון שלהם בלול ולכן המה גם בחשש נקיבת הווט שיש להטריף כמ"ש הרמ"א (סי' ל"ג, ס"ח) גבי עוף הבא לפנינו וצווארו מלוכלך בדם.

דהנה כתב הנוב"י (חיו"ד תנינא סי' כ"ג) וז"ל: "דאף שניקב בעורף צריך לעיין בניקור אם לא נכנס בעומק מן הצדדים ואם לא נראה שום ריעותא בבשר שאין הצדדים בעומק שרי" עכ"ל ומובא בפ"ת (סי' לג' ס"ק ז') יעו"ש. כך שלא התיר לנו הנוב"י אף שניקב בעורף אלא ע"י בדיקה וכיון שהוא מצוי מאד, קשה בזה הבדיקה וגם פעמים שהשוחט לא שת ליבו ליראות השריטות שמסביב לצוואר.

ואף יש מורים היתר לעצמם כשהשריטה במפרקת לומר שאין בה חשש, אך לא ראו מש"כ הנוב"י דאעפ"כ צריך לבדוק וכדאמרן. ויעוין נמי בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' קי"ב) שכתב וז"ל: "שלא ידע מקום בכל אורך הצוואר שהוא שלא כנגד הסימנים דבכל אורך הצוואר חוששין לנקיבת הסימנים אם לא כשהוא אחורי העורף ממש" עכ"ל.

ואף שמיקל באחורי העורף ממש, מ"מ קשה לצמצם שיעורו כשהשריטה לכל רוחב המפרקת ורק בנשיכה כדקירת מחט באמצע המפרקת לאחוריו אפשר להקל לדעתו ובפרט שהנוב"י מחייב גם שם בדיקה. ובדע"ת (ס"ק ל"ד) כתב להחמיר בנשיכת התרנגולים דהוי כקוץ משא"כ בנשיכת האווזות שדינם כקנה רחב דיש לו בדיקה.

ובגוף הדבר כשיש מכה, אם לחוש שהוא מחמת נשיכת העופות או ליתלות בחולי ולא נחשוש לוושט, יעו"ש בדע"ת שכתב דאם היו העופות בכלוב ונמצע קרע בצוואר, תולין שהעופות שהיו עימו בכלוב נשכוהו דרוב וקרוב הולכים בתר קורבא. ובמקום אחר כתב הט"ז (סי' כג', ס"ק ח') וז"ל: "אבל מ"מ נראה פשוט באם יש על העור של העוף איזו גרד יבש על צידו החיצון ושחט במקום אחר וראה בצד הפנימי שאין שם ריעותא על העור דאין להחמיר בזה לכל הדעות" ומבואר מדבריו

ומדברי המשב"ז שם דיש להחמיר ולחשוש רק כשיש ריעותא גם בצד הפנימי של עור הצוואר דאז רואים שנקרע העור בפילוש דאז חוששין לוושט, משא"כ כשאין ריעותא בצוואר לצד פנים אין לחוש אפי' לבדוק הוושט.

כך, דכשיש ריעותא גם בצד הפנימי בצוואר חיישין לוושט ואין מועיל בדיקה דא"א בקיאים בבדיקה וכשאין ריעותא בצד הפנימי א"צ בדיקה וכ"כ בצ"צ החדש לדינא ומובא בד"ר"ת ס"ק ק"ב.

ולמעשה, כיון שהשריטות היו מצויות מאד בעופות אלו נמנענו מיד מלשחוט עופות אלו לשחיטת ה'חלק' שלנו ואף בשחיטות הרגילות נאלצו להאט את קצב השחיטה באופן משמעותי כדי שהשוחט יוכל לתפוס היטב את העוף. ובס"ד, אחרי תקופת נסיון קצרה הבינו גם המגדלים שאין הצר שווה בנזק והפסיקו גידול עוף זה ועל כך אנו מברכים ברוך שפטרנו מעונשו של זה.

בדין ביצים הנמצאות בעופות אחרי השחיטה

העופות הרגילים הנשחטים בימינו הינם בגיל צעיר מאד ועדיין לא שייך שימצא בגופם ביצים. אומנם, יש עופות שמגדלים במיוחד להטלת ביצים ('מטילות') וכשאלה מגיעים לשחיטה (בד"כ לצורך תעשייה) מצוי מאד שימצא בגופם ביצים בשלבים שונים.

כתב הרמ"א (סי' ע"ה) וז"ל: "ביצים הנמצאים בעופות לאחר שחיטה אם לא נגמר החלבון שלהם רק החלמון לבד צריכים מליחה כשאר בשר ומותר למולחן עם בשר" עכ"ל. אך הט"ז והש"ך הביאו דעת המהרש"ל שכתב לאסור בעים אלו שנמלחו עם בשר אפי' בדיעבד והסכימו עימו. דהט"ז כתב עליו וז"ל: "ודבריו ניראים עיקר להלכה למעשה וכ"כ הש"ך והב"ח שדבריו נכונים". ויעוין בפמ"ג (שפ"ד ס"ק י"ב) שכתב שהעולם אין מזהירים בזה ויש לגעור בהם יעו"ש.

ויעוין בפ"ת שהביא מהמהרי"ל ואו"ה דצריכים ג"כ שריה כשאר בשר, עכ"ד. וצ"ע הטעם שצריכים שריה כיון דאין לכאורה בבעים הנ"ל הטעמים שנאמרו בבשר. אך הנכון הוא דאיכא בהם שוריקי דדמא, דהיינו נימי דם דקים ואין למלוח עליהם מאחר דהוי דם בעין ומשו"ה יש לשרותם דע"כ נפקע עור הנימין מעליהם ונטהרו החלמונים מהדם שמתערב במי השריה. אולם פעמים יש שהנימין עבים ואינם נפקעים בחצי שעה של שריה, ומאידך א"א להסירם בידיים כיון דע"כ נפקעים החלמונים עצמם ונפסדים. ולכן עדיף כשנשחטים העופות בבוקר לאוספם לדלי אחד או שניים ולמלאותם מים שישרו בהם במקום קריר עד הערב. כך ע"י ששורים במים הרבה שעות מתרככים עורותיהם של הנימין ונפקעים מעליהם ונשארים החלמונים נקיים מדם. וה"ה כשנשחטים לעת ערב עדיף לאוספם בדליים כנ"ל ולאחסנם במקום קריר עד הבוקר ולמולחם למחרת כשהמה נקיים והוא בדוק ומנוסה.

ונלע"ד שאין בזה כל חשש מדברי רשב"י (נדה י"ז, א') שאין לאכול מביעה קלופה שעבר עליה לילה ומובא נמי להלכה בשו"ע הרב (חו"מ הלכות שמירת הגוף והנפש, ס"ז), מכיון שאין בעים אלו קלופות כלל מאחר שעוד לא נברא קליפתם ורשב"י קאי על ביעה שנקלפה ודו"ק והוא מסוד ה' ליראיו ואין לך בו אלא חידושו. וראיה לדבר, דמסיק שם הש"ס וקאמר וז"ל: "ולא אמרן אלא דלא שייר בהן עיקרן או קליפתן. אבל שייר בהן עיקרן או קליפתן לית לן בה." עכ"ל

אומנם, כשנגמרה הביעה לגמרי עם הקליפה הקשה, כתב שם הרמ"א שנוהגין למולחה לבד בלי בשר עכ"ד ומובא בחכ"א (כלל ל"א, סי"ג) דצריכים נמי הדחה. וכוונתו, דסגי בהדחה בלבד וא"צ שריה דהרי אף בבשר ממש סגי בדיעבד בהדחה בלבד וכמ"ש הרמ"א (ריש סי' ס"ט) וא"כ הכא כשהביעה בקליפתה הקשה סגי בהדחה אפי' לכתחילה. וכך נראה דמשו"ה נמי הביא הפ"ת דברי המהרי"ל והאו"ה דצריכים נמי שריה על דברי הרמ"א כשלא נגמרה החלבון דאז צריכים שריה ולא הביאם על מש"כ הרמ"א להצריך מליחה כשנגמרה גם הקליפה הקשה והוא משום דכשנגמרה הקליפה סגי בהדחה וכדאמרן.

בס"ד, יום י"ג טבת תשע"א לפ"ק

כב' הגה"צ גודר גדר ועומד בפרץ על משמרת היהדות והכשרות
הר"ר מנחם מאיר ווייסמאנדיל שליט"א
אב"ד דקהילת 'תורת חמד' מאנסי יצ"ו

א.ח.ד.ש. וש"ת כראוי.

בעניין מריטת הנוצות במקום השחיטה קודם השחיטה

בביקורו באר"י בשחיטה שלנו, שמענו מכ"ת שבשחיטות היראים באמריקה מקפידים על מריטת הנוצות במקום השחיטה קודם השחיטה.

מקור הלכה זו הוא ברמ"א בסי' כ"ד, ס"ח שכתב וז"ל: "וכן יש להזהר בכבשים שיש להם צמר מסובך בצוואריהם, לתלוש הצמר המסובך שלא יבוא לידי חלדה ומקורו ממרדכי פ' השוחט שהוסיף שגם בעופות יש למרוט הנוצות מהם". עכ"ד. וכ"ז מחשש חלדה שיכסו הצמר או הנוצות את הסכין דנפסלת השחיטה בכך. וכ"כ השמ"ח בסי' כ"ד סי"ב וז"ל: "וכן עופות שנוצתן גדול בצווארן יש למרטן קודם שחיטה ולא יחוש לצער בע"ח וכו' שאם יבואו על הסכין בשעת השחיטה נ"ל לאסור דיעבד" עכ"ל. ואע"ג דצער בע"ח דאורייתא, מ"מ לצורך אכילה שרי וגם כשאינן מתכוין לצערה שרי – כך הובא ב'שפתי דעת' שבפמ"ג שם.

והשוחטים חששו נמי לפגימת הסכין כיון דלפעמים נאסף בנוצות עפרורית של בוץ שפוגם הסכין בקל. ובאם מרגיש או רואה השוחט שהצוואר אינו נקי, פשוט וברור שיש לו למרוט כל שיערה שיש בצוואר ואף הקטנה ביותר ולא לחשוש לדם כ"ז שאינו רואה, כיון דאף כשראינו דם נאסר רק משום גזירה וחומרא בעלמא משא"כ כשנאסף עפרורית בנוצות הוא חשש תורה ממש שיפגם הסכין ואז קרוב לודאי שנפגם בנוצה או בעור ולא בעצם המפרקת.

ואם חתך נוצה בחוץ, אם היה אחר שחתך גם בסימנים, ה'דעת קדושים' אוסר משום שהיה, אבל בחותך הנוצה קודם שהתחיל בסימנים אין לאסור.

ואומנם באר"י התנהל פולמוס גדול בנושא זה לפני כמה עשרות שנים. ובסופה של מערכה כבדה בנושא, נתברר לנו בלי ספק שמצוי מאד שאחר מריטת הנוצות כשיעזוב השוחט תפיסתו קודם ששחט ימצא דם במקום שנמרט ובפרט בעופות הרכים שהמה רוב בנין ומנין של העופות הנשחטים כיום במשחטות בגיל צעיר והוא מחמת רכותם ודקותם של עורותיהם של עופות אלו, והרמ"א בסי' כ"ג אסר עופות אלו שיצא מהם דם מחמת תלישת הנוצות מחשש נקובת הוושט וכתב

בד"מ (ס"ק ז') וז"ל: "ואע"פ שידוע שע"י מריטת הנוצות לא ניקב הוושט, מ"מ אנו מטריפים משום גזירה שמא שחט רק העור ויצא מהם דם ויחזור וישחוט דאז הוי טריפה מחשש נקובת הוושט יעו"ש. ואף שהוא חשש רחוק וכמ"ש הרמ"א עצמו (בד"מ ס"ק ז') וז"ל: "והיא חומרה גדולה בעיני", עכ"ל והובא בש"ך (ס"ק כ'). מ"מ הרמ"א סגר בעדינו ולא נתן שום אפשרויות להשתמש בעופות אלו לא בהפסד מרובה ושעת הדחק ולא לצורך שעה ואורחים כדרכו בחומרות שאינם מעיקר הדין, ורק הב"ח והש"ך הקילו בהפ"מ ולצורך שבת ובשעה"ד, כלומר לעני.

ויעוין ב'קובץ תשובות' (ח"א סי' ע"א) ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שכתב וז"ל: **"וגדולי המורים המצוין אצל שחיטה עליהם להחליט על פיהם יקום דבר"** עכ"ל. ועל תמיהת גאב"ד ערלוי שליט"א 'המהם תצא תורה לישראל ולא מגדולי ישראל אשר מפיהם אנו חיים ?' עכ"ל, מיהר להשיב מרן הגר"ש זצ"ל וז"ל: **"מעולם לא חשבתי להכניס חץ בין גדולי המורים לבין גדולי התורה, הן הן הגדולי ישראל הן הן המורים ורק הוספתי 'אלה המצוין אצל שחיטה' הואיל ועניין ההכרעה מה הוא לקבוע עובדות אם אומנם אמת נכון הדבר שיש מקום לחשוש שיוציא דם או לא אבל ודאי כוונתי למסור הדברים לגדולי תורה אשר מפיהם אנו חיים" עכ"ל**ק.

ולאחר מכתב זה שלח גאב"ד ערלוי שליט"א שניים מבחירי תלמידיו ה"ה הגר"ש זינגר זצ"ל רבה של גבעת שמואל ויבלח"ט הרה"ג חיים ורדי שליט"א ועדי בדיקה באמתחתם שיסעו לכל המשחטות ויבקשו מהשוחטים שימרטו את נוצות הצוואר ואח"כ יניחו את העדים על מקום המריטה ויביאו לפניו. ועשו כדבריו ונסעו לרד"ר של המשחטות וביקשו מן השוחטים למרוט ואח"כ הניחו את העדים על מקום הנמרט ובאו עם כל העדים למרן גאב"ד ערלוי שליט"א ונמצא כשלושים אחוזים עם דם.

כך שההכרעה ע"פ דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל היתה ברורה דאין למרוט בעופות הצעירים והרכים. וכמ"ש בד"מ ס"ק ז' בשם מהר"י וויל וז"ל: "דהשוחט יונה ותלש הנוצה ויצא דם, לא יגמור שחיטתו אלא ימיתנו וימכרנו לגוי. וכתב ע"ז מהר"ם פדואה בתשובה סי' פ"ג דה"ה שאר עופות ולא נקט יונה אלא שדיבר בהווה". עכ"ד יעו"ש.

ובנוסף, בעופות רכין גם כשיש נוצות, נוצותם במקום השחיטה דלילה מאד ולא שייך בהם חשש חלדה כלל. ובפרט שהובא בד"מ (שם) בשם 'אור זרוע' וז"ל: "השוחט עוף אפי' בחול לא ימרוט הנוצה מן הצוואר אם אפשר לו לשחוט בלי מריטה משום צב"ח" עכ"ל. וכמובן שדבריו נסובו רק כשאין שום חשש כשאינו מורט, אבל כשיש חשש כ"ד מורט וכמ"ש ב'דעת קדושים' (ס"ק כ"ח) דמן התורה לא נאסר צב"ח אלא כשכוונתו לצער, משא"כ בשביל הכשר שהוא לצורך אדם, דבפירוש מסרה תורה הבע"ח לכם, לכל צרכיכם. עכ"ל.

עכ"פ, בעופות הגדולים פשוט וברור דיש למרוט הנוצות ובפרט כאשר יש בסביבת מקום השחיטה מאווררים גדולים שעושים רוח חזקה סביב השוחט, בכה"ג חייב הוא למרוט ולכה"פ צריך השוחט לבחון מקומו נגד הרוח שלא יכסו הנוצות את הסכין חלילה ויהא חשש תורה של חלדה דאסור אף בדיעבד וכמו"ש התבו"ש

ס"ק י"ג ועדיף לשחוט אז בסכין רחבה. ויעויין שם בתבו"ש דס"ל דיש לתלוש הנוצות ולא לסמוך על שאר היתירים.

ולכן, יש למרוט הנוצות בעופות המגודלים ולא להתחכם נגד רבוה"ק ונגד המנהג שנהגו מקדמא דנא כל השוחטים למרוט. ובפרט שיש מקום וסברא גם להמצרכים תמיד למרוט, והוא דכיון שכתב הד"מ (ס"ק ז') וז"ל: "דאנו מטריפים משום גזירה שמא ישחוט העור ויצא מהם דם ויחזור וישחוט, דאז הוי טריפה מחשש נקובת הוושט כששחט רק העור" עכ"ל. ולכן אין להתיר כלל כשרואים דם. אך זאת למודעי, דכשהשוחט עושה תפיסה ומותח עור הצוואר לאחורי המפרקת ואח"כ מורט את נוצות הצוואר ואז אין רואים דם אחר מריטת הנוצות, זה מחמת מתיחת העור בחוזק שאינו נותן לדם לצאת, ורק כשהשוחט מרפה תפיסתו לפני שחיטה אז הדם מבצבץ ויוצא. אך אין שום סיבה לשוחט להרפות תפיסתו ותמיד הוא שוחט מיד אחר מריטת הנוצות מבלי שיראה דם כלל וא"כ מדוע יש לחשוש למיעוט שיש דם, דאף כשיש שלושים אחוזים עם דם מ"מ הוי מיעוט, ואף דהוי מיעוט המצוי אך כל הגזירה הוזהר כשרואים דם דחשיבן אטו שחט רק העור ויצא דם דאז יש חשש אמיתי לנקיבת הוושט, משא"כ על מריטת הנוצות לא היתה גזירה ורק כשרואה דם גזרינן דם מחמת מריטה אטו דם מחמת שחיטה, אבל כשאנו רואה דם מחמת תפיסתו אזלינן בתר רובא דאין בהם דם דלא היתה בזה גזירה לחשוש למיעוט שיש דם ולגזור אטו שחט העור בלבד. דרק כשרואים דם גזרו ולא יותר. ופשוט וברור דלחשוש לדם כדי ליגזור לא חששו דהוי כגזירה לגזירה.

ולכן הדרא דינא שיש מקום לקיים המנהג למרוט בכל העופות וכמדומני שלא הביאו לפני פוסקי דורינו גופא דעובדא היכי הוי, אלא רק שמצוי דם במריטת הנוצות ותו לא ולא גילו את אוזנם שהדם נראה רק כשהשוחט עוזב תפיסתו קודם השחיטה ולכן נראה פשוט וברור דבעופות גדולים יש למרוט נוצות הצוואר.

ומצאתי בשו"ת 'שואל ומשיב' (סי' קמ"ז) בדבר שו"ב שהעידו עליו ששחט עופות בלי מריטת נוצות והשיב דאין להעבירו משום זה כיון שכבר נודע דבעופות הקטנים א"א למרוט בגלל רכותם. וכתב שכן הגידו לו השוחטים דק"ק לבוב שאין מורטין בעופות הקטנים, כנ"ל. וא"כ י"ל דאותן שאמרו שראו ששחט בלי מריטת נוצות, ראו בעופות קטנים. וגם י"ל דאולי ידע הוא שאפשר לו לשחוט אף הגדולים בלי מריטה. אומנם, בלא"ה קשה להאמין ששחט עופות גדולים בלי מריטה דבעופות הגדולים ובפרט באווזות יקלקל הסכין אם לא ימרוט ובודאי מרט. עכ"ד יעו"י"ש.

ובפולמוס שהתעורר באותה תקופה השתתפו רוב פוסקי הדור שבארה"ק וכל המו"מ שנאמרו בנושא נכתב ונחתם בספר "וזבחת כאשר צויתך" (שי"ל ע"י ישיבת ערלוי בי-ם) ומלאה הארץ דעה את ה'.

ממני ידידו עוז הדו"ש וש"ת ומעתיר שלא יצא מכשול מתח"י

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד, מוצש"ק, מ"ז למבנ"י, תדש"ם לפ"ק

הרב הגאון ר' חיים פסח הורביץ שליט"א
ראב"ד לקהל עדת ישורון מחזיקי הדת דבעלזא - אשדוד

א.ח.ד.ש. וש"ת כראוי

בענין נמצא שבר המטריף ובו ריבוי דם אדום
ואין ידוע אם קודם או אחר שנשחט

היות ושמעתי שכ"ת פיקפק על מה שאמרתי בעת ביקורו אצלי בדבר היתר אף כשיש הרבה דם נמצא בעוף והוא אדום דתלינן לאחר שחיטה, רציתי תיכף ומיד לפרש שיחתי ואחר עד עתה וזה החלי:

מסקנת האחרונים בדיון נמצא שבור ואין ידוע אם נעשה מחיים או לאחר מיתה הוא כך, דבנמצא שחור כדיו שניכר שהוא מכבר שרואים שחרות ישן או נגלד מכה, אזי ודאי נעשה מחיים ואין מועיל להכשיר אפי' כשיש מקום לתלות וכמ"ש בדר"ת (סי' נ"ה, ס"ק קצ"ב), אבל כשאין אדם כלל הכריעו להקל כהכו"פ אף באין מקום לתלות, דודאי לאחר שחיטה נעשה.

אמנם, כשיש אדם וצרירות דם הוי ספק ובאם יש מקום לתלות תולין ובאם לאו, תולין במצוי דנעשה קודם שחיטה וטריפה. וכך מתבארים גם דברי המחבר (סי' נ"ה, סי' י"ג) יעו"ש. והנה כדברים האלה כתב בטוטו"ד תנינא (תשובה קצ"א, קצ"ב ור"ז) דבספק תולין במצוי ומצוי אדמימות וצרירות דם לפני שחיטה. ע"כ.

אמנם במהדורא תליתאי (סי' ק"א) כתב דאם יש הרבה דם הוי ודאי לפני שחיטה וטריפה. ויעו"ש שהשאלה היתה דהשוחט אמר דודאי נעשה אחר שחיטה בשעת פירכוס וע"ז צווח ככרוכיא דאין אפשרות להעשות בשעת פירכוס שמוטה וכ"כ הרבה דם ובודאי העיד שקר דהרי לא הי' במה לתלות ולכך תולין במצוי שהוא קודם שחיטה דאין מצוי כלל כ"כ הרבה דם אחר שחיטה. ומה שהעיד השוחט שאחר שחיטה נעשה הי' בהשערה בעלמא ולא בודאות וכמו שסיים שם הטוטו"ד בעצמו בתשובה. אך באם אומר בודאות שלא הי' נשמט לפני שחיטה כתב בדע"ת (סי' נ"ג, ס"ק כ"ד) **דנאמן אע"פ שיש הרבה דם ואע"פ שאין מקום לתלות ואין מצוי ריבוי דם אחר שחיטה, בכ"ז אפשר דאיתרמי ולא הוי כדם שניכר שהוא מכבר שרואים שחרות ישן או נגלד דהוי ודאי מחיים ואין מועיל אף ביש מקום לתלות, משא"כ באם אומר השוחט דודאי לא הי' נשמט או שיש מקום לתלות תלינן ביה ונאמן כיון דאפשר דאיתרמי אף דהי' מלא דם.**

וע"כ דאמרינן הכי, דהטוטו"ד (בתשובה ר"ז) כתב וז"ל: "דרך אם הי' מקום המכה שחור זה הוי הוכחה שנעשה מחיים והוי ודאי טריפה, אבל אם הי' רק אדום וזב דם ממנו, יתכן דהוי מחיים ויתכן דנעשה אחר שחיטה מיד נמי יהא נעשה אדום ובזה הוי ספק טריפה" עכ"ל. הרי דכתב בפירוש דאע"פ דזב דם ממנו דמשמע אפי' הרבה, אפשר נמי דלאחר שחיטה הוי אך אינו מצוי ותולין במצוי. אולם באפשר לתלות תלינן אף בהרבה דם וכדאמרן.

ובפרט דכמה וכמה אחרונים ס"ל דסימן דהושחר פי המכה מועיל אף להקל. כלומר, אף דאין במה לתלות ויש דם והוא אדום ולא הושחר, תלינן בלאחר שחיטה - ה"ה ה'שולחן גבוה' ובזכ"ל"א הספרדי וכן הכריע המהרש"ם כוותיהו ב'דע"ת' (בסי' נ"ה, סעיף ס"ה) ואחרי שהביא דברי השו"ג כתב וז"ל: "ויען כי הניסיון מעיד יותר מאלף ראיות, נראה דבהפ"מ וצ"ש יש לסמוך על דבריו" עכ"ל. וכתב שם ב'מי הדעת' דגם בהוא אדום והושחר קצת דהוי כודאי או קרוב לודאי שנעשה אחר שחיטה ואפשר להקל בהפ"מ וצ"ש ע"כ.

והנה, כל דבריו נסבו באין מקום לתלות ואעפ"כ תלינן להקל וכדבריו דהניסיון מעיד יותר מאלף ראיות דבאיכא דם אדום הוי לאחר שחיטה, וא"כ לית דין צריך בושש דביש מקום לתלות נחתין דרגא ומקילין אף באין הפ"מ. ומה שאמרת לך דבש"ע איתא הושחר פי המכה ולא הרבה דם, כיוונתי ללשון ה'יד יהודה' (בסי' נה' ס"ק נ"ב) יעוי"ש שכתב כן אף לגבי צרירות דם דלא הוזכר בש"ע ובראשונים, וא"כ ה"ה הכא לגבי ריבוי דם לא הוזכר בראשונים ובטור ובש"ע כסימן. אך למאי דאמרן, אף דברי הטוטו"ד נסבו אך ורק כשאין מקום לתלות.

וא"כ במקומנו דתרוויהו איכא בין דריסה ובין רציצה, הדין דין אמת דאף דאיכא הרבה דם והוא אדום דכשר אף באין הפ"מ.

א.ד. הכו"ח למען חיזוק הכשרות בארצה"ק

ברוך בנימין רושגולד

בס"ד,

בענין מהות דין רוב עביו ורוב הקיפו

כיון שהעמסת העופות לשחיטה נעשית בלולים בד"כ ע"י שאינם בני ברית ובחיפזון, רואים מפעם לפעם עופות עם רגליים שבורות. ואע"פ שבעה"ב ושלוחיו עומדים עליהם שלא יזיקו לעופות, מ"מ פעמים יש שהשוחט מקבל לשחיטה עוף שאחד מרגליו שבורות והוא שוחטו ומניחו בעגלת השאלות. ולכן, נתתי ליבי לברר הלכתא רבתא זו וזה החלי:

סימן א'

פירוש שיטת רש"י והרא"ש

(א) גרסינן בחולין (דף ע"ו ע"ב): "ת"ר נשבר העצם ויצא לחוץ אם עו"ב חו"ר מותר אם לאו אסור. וכמה רובו כי אתא ר' דימי אמר ר' יוחנן רוב עוביו ואמרי לה רוב הקיפו, אמר ר' פפא הלכך בעינן רוב עוביו ובעינן רוב הקיפו", עכ"ל הגמרא. ונחלקו הראשונים בביאורה, רש"י פי' וז"ל: "רוב עוביו: שלא יצא רוב עוביו השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. רוב הקיפו: עוביו של עצם לא מעלה ולא מוריד, אם רוב היקף הבשר שסביב העצם על השבר קיים, אפי' נהפך חלל העצם ויצא דרך נקב קטן כשר, ואם רוב היקף העצם סביב השבירה מגולה אפי' כיונה בליטת ראש השבירה לצד הבשר הקיים והרי כל חלל העצם נכסה אפי' טריפה", עכ"ל. ולפי' הוה בכל חד קולא וחומרא, ברוב עביו הוה החומרא - דאם יצא רוב חלל הוה טריפה ולא מועיל עו"ב חו"ר דחסר ברוב עביו. וקולא הוי - דאם הוי רק מיעוט החלל נגלה לא בעינן רוב בשר מקיף. ולרוב הקיפו איפכא, באם יצא אפי' כל החלל דרך נקב קטן והעו"ב מקיף - כשר, ובאם כל החלל נסתר ואין עו"ב מקיף רוב ההיקף - טריפה, ופשוט ע"כ שיטת רש"י.

(ב) הרא"ש חולק על רש"י וכתב וז"ל: "ולדבריו אין הדבר תלוי ברוב בשר כלל [דבמתניתין אם רוב בשר קיים קאמר], כי לפעמים יצא ראש העצם הנשבר דרך נקב קטן, ועוד אין אדם יכול לעמוד על טריפות זו כי העצם לפי משמושו יצא ויחזור, והטריפות תלוי במה שהיא בחי' הבהמה, הלכך נראה שאין הדבר תלוי ביציאת העצם אלא ברוב בשר קיים וחופה את רוב העצם, אלא דפליגי אי משערין ברוב עביו או ברוב הקיפו, דלפעמים אין העצם עגול ממש אלא רחב מצד אחד והולך ומצר מצד אחר וכו', עכ"ל.

(ג) ונחלקו בביאור מחלוקתם ה'מנחת יעקב' והלב"ש. המנח"י כתב וז"ל: "עין בש"ע בס' נ"ה ס' ה' נשבר ויצא לחוץ דאי לא יצא לחוץ אף שאין עו"ב חו"ר גם האבר מותר, כן משמעות הש"ס דחולין דף ע"ו וכל הפוסקים וכו', ואף הרא"ש בפרק בהמה המקשה דעתו נגד דעת רש"י, וכתב שנראה שאין הדבר תלוי ביציאת עצם לחוץ, והכריע הב"י שם כדעתו ושכן דעת רוב הפוסקים, היינו דווקא

לענין פי' רוב עביו וכיון שידעינן שעו"ב היו חו"ר אין נפקותא אף שיצא פעם אחת לחוץ, אבל ודאי אי לא יצא לחוץ ודאי דאינו אוסר אף לדעת הרא"ש, וכ"כ הב"י עצמו שכן דעת הרא"ש ורש"י, והשתא ניחא לדעת הרא"ש הא דאיצטריך הש"ס למימר נשבר העצם ויצא לחוץ, ודלא כהמעדני מלך וכו' שכתב דלהרא"ש לאו דווקא קתני, עכ"ל המנח"י. היוצא לנו דלדעת המנח"י בין לרש"י ובין לרא"ש, בין רוב עביו ובין רוב הקיפו, צריך להיות יציאה לחוץ ממש, והחילוק בין רש"י והרא"ש הוא כך ביצא רוב חלל, כלומר בפי' רוב עביו.

(ד) אמנם הלב"ש (בפתיחה לטריפות עצמות ס"ק כ"ב) חולק עליו וז"ל: "והכוונה בלשון יצא לחוץ כך הוא, לפי' רש"י ללישנא דרוב עביו הכל תלוי שלא יצא רוב חללו של השבירה לחוץ דרך נקב אלא שעו"ב יחופו החלל, אבל אם עור לבד חופה לא מהני, ומש"ה אמרה ברייתא שזהו דווקא ביצא לחוץ, ר"ל שעכ"פ מיעוט חלל העצם יצא לחוץ שאז בעי' שהרוב הנשאר יהיה בחפוי עו"ב, אבל עור לבד אינו מציל, וכן נמי בעינן שאר דיני חפוי וכו', לאפוקי אם אפילו מיעוט החלל לא יצא לחוץ, אלא כולו מכוסה אז די בכיסוי כל דהו אפילו עור לבד וכה"ג. וללישנא דרוב הקיפו, אין לפרש כדמשמע לכאורה פשטא דמלתא דאמרה ברייתא דא"צ שיהי' עו"ב חופין רוב היקף העצם סביב השבירה אא"כ יצא ג"כ עביו לחוץ דרך נקב רוב או מעוטו [וכך הבין המנח"י (כלל פ"ו ס"ק א') ויותר מזה כתב דאפי' לדעת הרא"ש כך הוא וכו', וכל דבריו תמוהים וכו' והסכמת האחרונים כמ"ש וכו'], דזה א"א דהא בפי' כתב רש"י למ"ד רוב הקיפו עובי העצם אינו מעלה ולא מוריד כלל. אלא כך הוא, דללישנא דרוב הקיפו הכל תלוי בהיקף העצם דבעינן שלא יהי' מגולה לחוד, והיינו דקתני בברייתא ויצא לחוץ, ר"ל שנתגלה מעט מהיקף השבירה, ר"ל שיש נקב כל דהו בעו"ב באופן שנתגלה לחוץ קצת מהיקף השבירה, אז בעינן שבהנשאר יהי' עו"ב בכל דיני חפוי וכו' משא"כ כשכל העור והבשר שלם שלא נתגלה לחוץ אפי' מיעוט השבירה, אז אפי' אין שם דיני חפוי וכו' כשר, וכן פי' הט"ז (ס"ק ט') וז"ל: מהני תרי לישנא פליגי אהי קאי יצא העצם לחוץ וכו' יעי"ש וכוונתו כמ"ש, והקשה הרא"ש על פירש"י וכו', ולכן פי' הרא"ש שאין הדבר תלוי ביציאת העצם כלל אלא ברוב בשר קיים החופה רוב ההיקף, ולשון רוב עביו ורוב הקיפו מתפרשים שניהם על ההיקף, ומאי דתני בברייתא ויצא לחוץ פירושו כמו לרש"י ללישנא דרוב הקיפו, עכ"ל הלב"ש.

(ה) והנה נלע"ד דמה שהקשה בתחילה הלב"ש על המנח"י דהא בפי' כתב רש"י למ"ד רוב הקיפו עובי העצם אינו מעלה ואינו מוריד - הא ל"ק, דהמנח"י יפרש דכוונת רש"י כך הוא, דהיות דלמ"ד רוב עביו אם יצא רוב החלל טריפה דאין כאן רוב עביו, בא מ"ד דרוב הקיפו ואמר דאינו מעלה ומוריד ואפילו יצא כולו דרך נקב קטן כשר אם יש רוב היקף, אבל אה"נ בעינן יציאה לחוץ, וכן הוא הפי' בהרא"ש. ואף למה שכתב רש"י אח"כ דאפילו כל עוביו מכוסה ג"כ טריפה אם אין בשר חופה רוב היקף למ"ד רוב הקיפו, גם מזה אין ראיה, דלא בעינן יצא לחוץ, דכוונתו דאפילו כל החלל מכוסה דכשר למ"ד רוב עביו, אפ"ה למ"ד רוב הקיפו טריפה, אמנם יציאה לחוץ הוי ובהרבה אנפין יצויר דהחלל כולו מכוסה ועובי העצם יצא לחוץ.

ומה שהביא הלב"ש ראי' מדברי הט"ז (ס"ק ט') אף דהלשון משמע קצת כדבריו, נראה דא"א לומר הכי ומדברי הט"ז אף משמע איפכא. דאם כדבריו, למה אידכר ליה לט"ז כשהביא שיטת הרא"ש להקשות דבברייתא קתני יצא לחוץ ולא הקשה

בתחילת דבריו כשהביא שיטת רש"י למ"ד רוב הקיפו – היה צריך להקשות דבברייתא יצא לחוץ קתני. ועוד, באם נאמר דכוונתו באמת בפשיטות למאי דכתב הלב"ש דלמ"ד רוב עביו הוה פי' ויצא לחוץ ממש ולמ"ד רוב הקיפו הוה פי' ונגלה לחוץ, א"כ כשהקשה להרא"ש דהרי ויצא לחוץ קתני צריך הי' לתרץ דפי' כמו לרש"י ללישנא דרוב הקיפו, וכמו שכתב הלב"ש עצמו בסוף דבריו שהבאתי לעיל, ולא לחדש תירוץ חדש (כנראה שם מדבריו שכתב ונראה דאף לפי' הרא"ש וכו', מ"מ הטרפות הוא מחמת יציאת עצם). משא"כ לדעת המנח"י אתי שפיר, דלדעת רש"י בין ברוב עביו ובין ברוב הקיפו בעינן יצא לחוץ, וא"כ ל"ק מידי ורק אח"כ כשבא לדעת הרא"ש שאמר שכל המחלוקת בין רוב עוביו והקיפו הוא בעצם שאינו עגול וכו' ולא נזכר כלל יציאה לחוץ אלא ההיפך שאין תלוי ביציאת עצם, ע"ז הקשה דיצא לחוץ קתני בברייתא, ותירץ דאה"נ בעינן לשיטתו ג"כ יציאה לחוץ, ומ"ש הרא"ש שאינו תלוי ביציאת עצם, ר"ל ביציאת עצם לחוד, דבזה מעלה ארוכה לאפוקי מדעת רש"י דס"ל דאז אין מעלה ארוכה דחסר ברוב עביו, עיי"ש. (ו) ומ"ש הט"ז: "והני תרי לישני פליגי אהא קאי ויצא העצם לחוץ דללישנא קמא קאי שלא יצא רוב חלל השבירה לחוץ, וללישנא בתרא קאי דווקא אהיקף עצם שסביב השבירה, שאותו חלק לא יהי' מגולה ולא על ראש השבירה", עכ"ל הט"ז. ונ"ל דכוונתו כך, דבברייתא קתני 'נשבר העצם ויצא לחוץ אם עו"ב חו"ר כשר', וא"כ ללישנא קמא קאי ויצא העצם לחוץ על מש"כ אח"כ דבעינן עו"ב חו"ר, כלומר שיצא רק מקצת העצם, וזה כוונת הברייתא באמרה ויצא לחוץ, והסיפא דאם עו"ב חו"ר מגלה למ"ד רוב עביו על הרישא, במש"כ ויצא לחוץ דדוקא מקצתו. וללישנא בתרא לא הוי הסיפא פי' דרישא אלא דהוה תנאי דאימתי כשר ביצא לחוץ אפילו כולו אם הוה העצם שסביב השבירה מכוסה, ובתנאי זה יהיה כשר ולא קאי על ראש השבירה, כלומר כמה צריך לצאת וכלישנא קמא. ולעולם בעינן לתרווייהו יציאה לחוץ. אמנם אמת פי' הלב"ש פשוט יותר בדברי ט"ז אלו, אולם הנלע"ד מוכרח כמ"ש ולנכון דלפני שידעתי משיטת הלב"ש שהוא חידוש כך למדתי בפשיטות בט"ז.

(ז) אמנם מש"כ המנח"י דכן משמעות הש"ס וכל הפוסקים דבעינן יצאה לחוץ, לא נהירא דהרי כתב הרמב"ם (בהל' מאכלות אסורות פ"ה ה"ח) וז"ל: "עצם שנשבר אם היה בשר או העור חופה רוב עביו של עצם הנשבר ורוב היקף השבר ה"ז מותר, ואם יצא העצם לחוץ הרי האבר אסור". והקשה הלח"מ דמדברי הרמב"ם משמע דאם יצא העצם לחוץ אפילו היה העצם חפוי רוב עביו והקיפו אסור, ובאמת משמע אפילו יצא לחוץ אם עו"ב חו"ר מותר. ותירץ: "ונראה שמה שאמר רבנו ואם יצא העצם, היינו שאין הבשר חופה רוב עביו ורוב הקיפו", עכ"ל. הרי להדיא משמע מלשון הרמב"ם דלא בעינן יציאה לחוץ וא"א לתרץ קושיית הלח"מ דלכך אסור האבר משום דאזיל בשיטת רש"י, וכוונתו באם יצא לחוץ כל האבר אזי אסור האבר משום דחסר ברוב עביו ול"ל הכי כלל, דהרי הרמב"ם כתב (פ"ח מהל' שחיטה ה' י"ב) וז"ל: "נשבר העצם למעלה מן הארכובה אם יצא כולו או רובו לחוץ ה"ז כמה שנחתך ונפל וטריפה ואם היה הבשר או העור חופה רוב עביו ורוב הקיפו של עצם שנשבר ה"ז מותרת", עכ"ל. הרי ע"כ לא ס"ל כרש"י, דהרי כתב ויצא כולו או רובו. ולרש"י אינו מועיל אז כלום דחסר רוב עביו, ע"כ מוכרחינן למימר כפי' הלח"מ לעיל, וא"כ ג"כ הכא בה' שחיטה ע"כ הפי' הוא כך.

סימן ב'

בדין נשבר ונקשר לדעת הלב"ש והמנח"י

(א) כתב הטור בסי' נ"ה בשם הגאונים: "נשבר העצם במקום שעושה טריפה וחזר ונקשר ואין ידוע אם יצא רובו אם לאו כשרה, כיון שנקשר בידוע שלא יצא רובו", עכ"ל. וכתב בד"מ וז"ל: "ויש לדקדק במה מיירי ענין זה שנקשר העצם, כי נראה לפרש דמיירי באין עו"ב חו"ר ואפ"ה כי לא יצא לחוץ, וכ"כ ב"י דזהו דעת רש"י והרא"ש וכן בתשובות בר ששת וכן הר"ן אבל אי עו"ב חו"ר א"צ שיהי' נקשר דאין אנו חוששין ליציאת עצם לחוץ דרך נקב קטן לפי הרא"ש והתוספ' כמו שכתבתי לעיל, ואפילו לרש"י דחייש ליציאת עצם לחוץ דרך נקב קטן, מ"מ אם רוב השבירות מכוסה ורוב הבשר קיים נמי לא חיישין בשעו"ב חופין אותן וא"כ לדידי' ל"ל שיקשור העצם, מיהו אפשר לומר דמיירי כאן אפילו בעו"ב חו"ר ואפ"ה צריכין לידע דתמיד הי' כן וכו', אבל אי לא ידעינן דתמיד הי' עו"ב חו"ר טריפה ולכן אין להכשיר רק כשנקשר, וכ"נ סברת ב"י דלא חילק בזו כלל וכו', ואינו נראה, רק כמו שכתבתי לעיל דמיירי כאן באין עו"ב חו"ר ואפ"ה כשר בחזר ונקשר יפה וכו' ", עי"ש, עכ"ל.

(ב) ונראה דמה שכתב בתחילת דבריו דאפי' לרש"י אין חוששין ליציאת עצם דרך נקב קטן, כוונתו מצד הדין, דהרי בת"ח דעתו נוטה להצריך עו"ב חו"ר גם בנקשר, וכתבו הפוסקים - הלב"ש ורע"א דהוא מטעם שנקשר מורה דלא יצא ועו"ב נצרך לחיפוי ההיקף, ונראה דהוא משום מנהג שהביא לפני כן שכתב ב'אגור' שאוסרים בנשבר עצם אפי' בעו"ב חו"ר ואפילו הכל יפה וכתב שם בת"ח דטעם המנהג הוא משום דחיישין לרש"י, ומכח מנהג זה מצריך נקשר וגם עו"ב חו"ר, ומדויק גם לשון הרמ"א (סי' נ"ה, סעיף ה') שכתב וז"ל: "ויש מחמירים ואוסרין אף אם עו"ב חו"ר, אם השבירה יצאה פעם אחת מחיים דרך נקב קטן", ע"כ. וכוונתו להדגיש דדווקא אם השבירה יצאה, דידעינן דיצאה והוא אסור מצד הדין לשיטת רש"י, ואח"כ הוסיף: "ומה נתפשט המנהג באלו המדינות להטריף כל שבירה בעצם וכו' ", והוא רק מצד המנהג לאסור מחשש שמא יצא לחוץ וכמ"ש.

(ג) ומ"ש הד"מ אח"כ דכן נראה דעת ב"י דלא חילק בזו כלל, וא"כ נראה דצריך לדעתו נקשר ועו"ב חו"ר. והנה, אף שחזר בו הד"מ ומסיק דא"צ בנקשר עו"ב חו"ר, בכ"ז נראה דבדעת ב"י ס"ל דצריך עו"ב גם בנקשר, אלא דלי' לא סבירה לי' למימר הכי לחשוש אולי פעם לא הי' עו"ב, דלמה נחזיק ריעותא, וא"כ מה שכתבו הפוסקים כולם במחבר בש"ע, דהמחבר ס"ל דבנקשר א"צ עו"ב, הוא משום דהמחבר (סי' נ"ה) בסעיף ה' כתב סתם דבנשבר העצם אם עו"ב חו"ר כשר, ובסעיף י"ב שם כתב בסתם דנקשר כשר א"כ משמע דשניהם כשרים זה בלא זה, וכן מצאתי אח"כ ב'לב"ש' בטריפות עצמות (סי' א' ס"ק כ"ב).

(ד) והנה מש"כ בת"ח (סי' פ"ו, פ"ז סי' ט') וז"ל: "דמשמע מדברי הפוסקים בנקשר דאין צריך עו"ב חו"ר, ויש לדחות, לכן צריך עו"ב חו"ר". ונראה דנתכוון דאף למאי דפסקין כרש"י איכא תרי צדדים בעד ונגד עו"ב חו"ר, דהרי בסעיף הקודם כתב בפ"י דחוששין לרש"י ולהרבה מן הפוסקים, וכן כאן בסי' ט' אחרי שהביא דעת הפוסקים דא"צ עו"ב חו"ר כתב 'ויש לדחות' דמשמע מכח סברה ולא משום דאלה שאין מצריכים עו"ב חו"ר לא ס"ל כרש"י, ואלה המצריכים עו"ב חו"ר ס"ל כרש"י, ובפרט שמדוע נאמר דהביא שני השיטות ודן בהם ונתכוון דלא כהלכתא. דהרי אנן כרש"י קיימא לן. לכן נראה דלדעת הלב"ש אתי שפיר טפי

בהסבר צדדי המחלוקת, והוא דאלה המצריכים עו"ב חו"ר בנקשר, ס"ל דהגאונים אמרו דינים דרך כלל ולא כפי' על הגמרא, דהרי אמרינן דין זה גם בצוה"ג לשיטת כמה פוסקים, וא"כ מנין לנו לומר דא"צ לעו"ב, אולי כווננו רק על יציאת עצם דבזה אמרו דינים דהרי אנן כרש"י קי"ל, וא"כ איכא תרי ענינים - אחד של יציאת עצם בפועל ממש מדין רוב עביו ואחד חפוי בשר להיקף העצם מדין רוב היקפו, וא"כ הגאונים דיברו מדין יציאה לחוץ דנקשר מורה דלא יצא רובו, א"כ מנ"ל למימר דא"צ עו"ב חו"ר. אמנם אלה שאין מצריכים עו"ב חו"ר ס"ל דהגאונים אמרו דינים דרך פי' על הגמרא, א"כ באם אמרו הגאונים דנקשר מורה דלא יצא לחוץ, אזי א"צ עו"ב חו"ר דלמר כדאית לי' ולמר כדאית לי', דהרי בגמרא חלקו בפי' חו"ר ח"א רוב עביו וח"א רוב הקיפו, ופי' הלבוש"ש דלדעת רש"י רוב עביו, הכוונה יצא לחוץ ולרוב הקיפו כוונת יצא לחוץ הוא נגלה לחוץ, א"כ כשאנו אומרים דנקשר מורה דלא יצא לחוץ, הכוונה או שלא יצא לחוץ או שלא נגלה לחוץ, ואנן דפסקין דבעינן תרתי וכדר' פפא, א"כ זה מורה שהי' תרתי, דהרי שניהם מכח יצא לחוץ דקתני בברייתא נולדו.

ה) אבל לדעת המנח"י דס"ל דלכ"ע בעינן יציאה לחוץ, א"כ בשלמא למאן דמצריך בנקשר עו"ב חו"ר הוא פשוט משום דנקשר מורה דלא יצא רובו אבל מקצתו יצא, א"כ לכך צריך גם עו"ב חו"ר לרוב הקיפו, אבל לאלה הסוברים דא"צ עו"ב חו"ר מוכרחין למימר דהוא משום דנקשר מורה דהכל הי' בהכשר כלומר שגם היה עו"ב חו"ר וא"כ העיקר חסר מן הספר, דהגאונים אמרו דנקשר מורה דלא יצא רובו ואת אמרת דהכל הי' בהכשר, דלמנח"י אין פי' אחר ביצא לחוץ מלבד המשמעות הפשוטה דהרי לכו"ע בעינן יציאה לחוץ ממש בפועל. ובשלמא לשיטת הת"ח דאמרינן דבשיטת רש"י קאי אפשר עוד לדחוק דכמו שמורה על רוב עביו, כלומר שלא יצא רובו כך מורה גם על הקיפו, אבל איך יכלול את דברי המחבר שפסק כהרא"ש, הרי אין חילוק בין יצא רובו למיעוטו, א"כ מה מועיל לנו בכלל הנקשר, בשלמא ללב"ש דסבירא לי' דלהרא"ש א"צ כלל יציאה לחוץ, והפי' של יצא לחוץ הוא נגלה לחוץ, א"כ א"ש דברי המחבר דנקשר מורה דלא יצא רובו פי' דלא נגלה רובו, כלומר דהיה עו"ב חו"ר, אבל למנח"י קשה.

ו) וקשה לדחוק ולפרש דסבירא ליה למנח"י דלדעת הרא"ש בעינן עכ"פ יציאת רובו דרובו ככולו, אבל יציאת מיעוטו אין נחשב כלל יציאה, דא"כ מוצאים אנו מחלוקת חדשה בין שיטת רש"י לשיטת הרא"ש, דלרש"י מוכרחין למימר דיציאה מועטת הוי יציאה דהרי ביציאת רובו חסר ברוב עביו וטריפה, ולהרא"ש יהי' דווקא יציאת רובו יציאה, וזה דבר חדש שאינו נמצא לא בראשונים ולא באחרונים וקשה לאמרו בלי ראי' מפורשת. ולאמת לא על המנח"י לבד תלונתנו אלא על שלפניו הלא הוא רבנו הגדול בעל הט"ז שהכרחנו לעיל בדבריו כמנח"י, שכתב (בסי' נ"ה סוף ס"ק ט') אחרי שתירץ שגם להרא"ש בעינן יציאה לחוץ, וז"ל שם: "והשתא ניחא מ"ש הטור לקמן בסמוך כיון שנקשר בידוע שלא יצא רובו דנתקשו רבים בזה הא לא איכפת לן ביציאת רובו, ולפי מ"ש ניחא דקמ"ל דלא חיישינן שמא יצא רובו ולא היה אז חפוי בשר כראוי", עכ"ל. וצ"ע טובא וכדאמרן דהרי הטור אזיל בשיטת אביו הרא"ש בפי' רוב עביו כמ"ש בפי' בסי' נ"ה, א"כ מה מועיל לנו נקשר שכתבו הגאונים וכדאמרן וצע"ג.

והנה ראיתי לבעל הערה"ש (סי' נ"ה, סעיף מ"ז) שכתב דנקשר מורה דלא יצא, והביא (שם, סעיף מ"ח) שהפר"ח כתב דנקשר מורה שהי' עו"ב חו"ר וכתב ע"ז דא"צ לזה אלא כמ"ש, עכ"ד. וכוונתו כמ"ש דנקשר מורה דלא יצא. ואני תמה עליו

הרי הפר"ח כתב בפירוש דיצא לחוץ הפירוש הוא נגלה לחוץ, וכדעת הלב"ש והוסיף דאל"כ הו"ל נקלף, א"כ נקשר מורה דלא יצא רובו לחוץ, פי' דלא נגלה רובו, כלומר דהי' עו"ב חו"ר.

(ז) ואי קשיא לן הא ק"ל בין למנח"י ובין ללב"ש, דהנה בסי' נ"ו בטור שם כתוב בדין נשבר במקום צוה"ג ונקשר ונתרפא יפה, הביא די' אסורים בלא בדיקה, והכריע שם כדברי האסורים, והביא שם הב"י מספר א"ח וז"ל: "שי"א שאם נשבר העצם בפנים תוך הבשר ואינו יוצא כלל, א"צ לבדוק כלל אחרי צוה"ג, לפי שהעצם נוח להישבר מפניו שהוא קשה, אבל הגיד והעור שהוא רך לא, וכשאנו רואים שהעור לא נפסק כ"ש שהגידים לא נפסקו, וה"ר מנחם מצריך לבדוק הגידים אע"פ שאין העצם יצא לחוץ". והקשה בד"מ שם (ס"ק ה') וז"ל: "ולפי מה שנתבאר מוכח דלא קיי"ל הכי דהא בנשבר ונקשר לא חיישין דיצאה לחוץ אפ"ה חוששין שמא נפסקו הגידים, ולכן יש לתמוה אב"י שכתב הדבר סתמא ולא כתב דלא קיי"ל הכי", עכ"ל. והנה מדברי הד"מ אלו קשה לתרווייהו, דמוכרחים אנו לומר דנקשר מורה דלא יצא כלל וכלל לחוץ דאלת"ה מאי קשיא לי' דדילמא יצא מעט לחוץ ונקרעו הגידים ומש"ה חוששין לצוה"ג, אלא ודאי דנקשר מורה דלא יצא כלל לחוץ, וא"כ בין ללב"ש ובין למנח"י מדוע מובא כאן בת"ח בשם הגאונים דנקשר מורה דלא יצא רובו, בשלמא ללב"ש רק הלשון דלא יצא רובו קשה, אבל אה"נ באם לא יצא כלל ג"כ צריך עו"ב חו"ר משום רוב הקיפו, אבל למנח"י דרך ביצא לכה"פ מקצתו בעינן עו"ב חו"ר, אבל באם לא יצא כלל א"צ עו"ב חו"ר, תיקשי דמהד"מ מוכח דנקשר מורה דלא יצא כלל, וא"כ איך יתישב דעת המצריכים עו"ב בנקשר שם בת"ח.

(ח) איברא דברי הד"מ עצמם (שם בסי' נ"ו) מוקשים מאד, דאיך הוא מפרש מאי דקתני בברייתא ויצא לחוץ לדעת הרא"ש ? דממ"נ תקשי, באם ס"ל כדעת הלב"ש, א"כ מאי קשיא לי' ? הא נקשר אינו מורה דלא יצא לחוץ בפועל ממש, דבאמת יכול להיות דכן יצא דנקשר מורה רק דלא נתגלה רובו, כלומר שהי' עו"ב חו"ר, אבל בהחלט יכול להיות שיצא לחוץ ממש בפועל דרך נקב קטן לדעת הרא"ש שפסק בב"י ובשו"ע כמותו, וא"כ מאי מקשה אב"י, דיכול להיות דנקרעו הגידים בשעת יציאה ? ובאם מפרש הד"מ בדעת הרא"ש ויצא לחוץ כדעת המנח"י, הרי בפירוש הביא הב"י וכן בשו"ע לשון הגאונים שכתבו דנקשר מורה דלא יצא רובו, אבל מיעוטו אפשר דיצא, א"כ מאי קשיא לי', ואף דסבירא לי' לעצמו דנקשר מורה דלא יצא לחוץ כלל, אבל הב"י לא ס"ל הכי, דהביא לשון הגאונים דמורה דלא יצא רובו וצע"ג. עכ"פ מוכרח בד"מ כפי' המנח"י בהרא"ש אלא דסבירא לי' דנקשר מורה דלא יצא לחוץ כלל, ולכך הקשה רק דצ"ע דמה תלונתו אב"י דהביא לשון הגאונים.

(ט) ואולי בשל כך לא הגיה הרמ"א בשו"ע (בסעיף י"ב) אדברי המחבר כלום, דהרי כל האחרונים למדו בפי' דברי המחבר דמיירי נקשר באין עו"ב חו"ר דבעו"ב חו"ר א"צ נקשר, כדכתב (בסעיף ה') וא"א ללמוד בדרך אחרת בדברי המחבר וכמש"כ לעיל וא"כ מדוע שתק הרמ"א מלהגיה ומדשתיק ש"מ אודי' אודי' לי' [ורק הש"ך כתב להחמיר כדבריו בת"ח], והרי הוא בעצמו פסק לעיל כדעת רש"י דחיישין ליציאה לחוץ, וא"כ היה צריך להגיה דבעינן עו"ב חו"ר, דנקשר מורה דלא יצא רובו ועו"ב חו"ר משום הקיפו וכמ"ש בת"ח, אלא ודאי ש"מ דסבירה לי' דנקשר מורה דלא יצא לחוץ כלל ולכך לא בעינן עו"ב חו"ר וכדעת המנח"י ושכן מוכח בד"מ. ולאמת, כן מובא בכל הראשונים ספר התרומה וסמ"ג בשם ר"ת וכן

הר"ן בפ' בהמה המקשה וכן המרדכי ובהג"מ, כולם ממש מביאים דין דנקשר מורה דלא יצא לחוץ ולא מזכירים כלל לשון רובו, ורק הטור בשם הגאונים מביא לשון רובו ואחריו הב"י ובש"ע.

(י) ואחרי כ"ז ראיתי שהרשב"א (בתה"ב דף נ"ב), כתב בשם ר"ת דבנקשר סתמא דמילתא לא יצא רובו, והוסיף שם: "וכתב הרב בעל התרומה ז"ל, שמא טעם רבנו שאם יצא לחוץ לא חזר ונקשר ועליו אנו סומכים ועושים מעשה", עכ"ל. והרי בעל התרומה הביא דין זה דנקשר דמורה דלא יצא לחוץ, ולא הזכיר כלל לשון רובו, ואיך כללם הרשב"א בחדא מחתא לדעת המנח"י בפרט, אלא ע"כ דס"ל דלהלכה ולמעשה אין נפק"מ משום דנקשר מורה או דלא יצא לחוץ כלל, או דלא יצא רובו והי' עו"ב חו"ר, כלומר דהי' בהכשר, א"כ לתרווייהו לא בעינן עכשיו עו"ב חו"ר, והרמ"א שלא הגיה הוא או משום דס"ל דמורה דלא יצא לחוץ כלל וכדמוכח בד"מ (סי' נ"ו) וכדעת המנח"י, או משום דאפילו נאמר דמורה דלא יצא רובו, איכא דסבירא לי' דהכוונה דנעשה הכל בהכשר וכדמשמע בת"ח לחד שיטה רק חזר בו מהכרעתו שם להצריך עו"ב חו"ר, דדבריו כאן הם באחרונה כנודע, ואולי אפ"ל דמטעם תרווייהו החליט שלא להגיה דרוב הראשונים מביאים הלשון דמורה דלא יצא לחוץ ואפילו לאלה המזכירים לשון רובו, איכא דסבירא לי' דמורה שהיה הכל בהכשר, לכן לא הגיה.

(יא) אחרי כ"ז נראה דלכך נראה מרוב האחרונים שפסקו כדעת הלב"ש, משום דמשמע באחד הראשונים שהוא מגדולי הפוסקים הלא הוא הרמב"ם שס"ל בפירוש לכל היותר כלבו"ש, וב'מעדני יו"ט' כתב דאפילו נגלה א"צ לדעת הרמב"ם דיצא לחוץ הוה, פי' שאין עו"ב חו"ר, וכן משמעות הטור ובמחבר שס"ל כהרא"ש והביאו לשון הגאונים, וזה מתיישב רק לדעת הלב"ש וכמ"ש, לכן החליטו להחמיר כלבו"ש ולא להקל כדעת המנח"י ואף שבד"מ משמע כוותיה מ"מ בלא"ה דברי הד"מ כמו שכתובים צ"ע, וקשה להקל אף בהפ"מ.

סימן ג'

בדין נשבר ועו"ב יפה מכל צד

(א) כתב הרמ"א בס"ה זז"ל: "ויש מחמירין ואוסרין אף אם עו"ב חו"ר, אם השבירה יצאה פעם אחת מחיים דרך נקב קטן, ומזה נתפשט המנהג באלו המדינות להטריף כל שבירה בעצם במקום שאם נחתך טריפה, ואף אם עו"ב מקיפין אותו מכל צדדיו ואין שם נקב כלל, מ"מ המנהג להטריף, כי חילוקים רבים הם בדין חפוי בשר ואין רבים בקיאים, ואין לשנות אם לא במקום הפ"מ לפי ראות עיני המורה שיש להקל ולהורות כהלכה, ודווקא אם לא חזר ונקשר, אבל אם חזר ונקשר נוהגין להכשיר וכמו שיתבאר", עכ"ל בהג"ה. והנה על מש"כ להטריף אף בעו"ב יפה מכל צד, כתב ע"ז הש"ך (בס"ק י"ד) זז"ל: "דין זה הוא חומרא גדולה ולא נזכר בשום פוסק, וגם כל האחרונים ומהרא"י לא כתבו כן, רק האגור כתב שנוהגין כן והב"י חולק עליו, וגם מהרש"ל כתב דלא נוהגין כאגור בזה וכו', ולכן נ"ל דאע"פ דעתה נתפשט המנהג להטריף בכל ענין וכמ"ש הרב, מ"מ בנקשר אפי' בלא נקשר שבר אל שבר יחדיו ידבקו [שאשי"י] יש להכשיר כשהעו"ב שלם ואין ניכר ריעותא כלל, דהא בלא"ה משמעות הפוסקים משמע דכשנקשר מותר אפי' לא נקשר שאש"י וכן הב"ח מתיר בהפ"מ, א"כ הכא אפי' בלא הפ"מ יש להתיר, ואולי לזה כיוון הרב במ"ש, אבל אם חזר ונקשר נוהגין להכשיר, ולא כתב ונקשר שאשי"י, ובזה א"ש דלכאורה קשה לאיזה צורך כתב הרב כלל האי ודוקא

וכו', הלא מבואר הוא לקמן ומה ענינו לכאן, אלא דאשמועין דכאן יש להכשיר אפי' לא נקשר שאשי"י, וגם מהרי"ק גופי' דאסר לקמן עד שיתקשר שאשי"י היינו דווקא כשיש ריעותא בבשר כדמשמע מלשונו שכתב וקדם עלי' עו"ב, עכ"ל. והכריע הש"ך דכשהעו"ב יפה אזי במקום שעושה טריפה יש לאסור לעצמו ולהתיר לאחרים באם נקשר שבר על שבר יחדיו ידבקו [שעשי"י], ובמקום שאין עושה טריפה יש לו להתיר אף לעצמו, שיטת הש"ך לרוב אחרונים.

(ב) והנה בשו"ת "פנים מאירות" (סי' ק"י) מביא שנשאל מה הדין בעוף אחד שנשבר בעצם משוק למעלה מצוה"ג, והבשר והעור הי' שלם ולא הכירו בהיותו חי ולאחר שבישלו ואכל קצת מן הירך מצאו אותו שבור והיה באלכסון ולא נדבק שאשי"י, והשיב שם להיתר. וכתב דאף דהט"ז מחמיר בזה, מ"מ יש להקל בזה כהש"ך, כיון דדעת הרי"ף והרמב"ם שפסק המחבר כוותיה לעיל בס"א דבעצם האמצעי למעלה מצוה"ג אין לאסור מחמת חתיכת רגל, אלא שאנו מחמירים כדעת רש"י ותוס', מ"מ הכא דנקשר אף דהוה שעשי"י יש להקל דכל דין דנקשר שאשי"י הוא חומרת מהרי"ק, ויש חולקים עליו וכאן איכא לצרופי לדעת הרי"ף והרמב"ם, אמנם בנשבר בעצם הקולית הטריף דליכא לדעת הרי"ף והרמב"ם ורק בהפ"מ וס"מ הכשיר ואחריו נמשכו נכדו ב'פתחי תשובה', וכן במהר"ם שיק (תשובה ע"ג) וכולם תמכו יסודותם ע"ד הט"ז בס"ק י"א שהכשיר בשעשי"י רק במקום שאין עושה טריפה דהוה דין דרבנן, משמע דבמקום שעושה טריפה אין מועיל נקשר שעשי"י וצריך דווקא שאשי"י, והוא דלא כהש"ך שהזכרנו לעיל דס"ל דאף במקום שעושה טריפה מהני שעשי"י באם העו"ב יפה מכל צד.

(ג) ומעודי לא זכיתי להבין מאי דקאמרו רבנן, דמנ"ל דהט"ז מיירי כשהעו"ב יפה מכל צד, הלא כתב דבריו על דברי המחבר והמחבר בודאי ובודאי מיירי כשאין עו"ב חו"ר כדאמרינן לעיל בסי' הקודם, והוא לכולי עלמא דאל"כ לא בעינן כלל נקשר ואף אם נאמר דלא אמחבר ממש קאי אלא אדינו דמהרי"ק שהוא בעליו של דין שאשי"י הלא כתב הש"ך (בס"ק י"ד) דהמהרי"ק באיכא ריעותא מיירי שכתב בלשונו וקדם עלי' עו"ב, וא"כ מהכי תיתי למילף ממקום דאיכא ריעותא למקום דליכא ריעותא ?, וכן כתב בספרו המנח"י על הת"ח דהט"ז באיכא ריעותא מיירי, כמו שאביא לקמן, וא"כ מנ"ל דהט"ז חולק על הש"ך דילמא אודי' אודי' לי' דאפי' במקום שעושה טריפה באם העו"ב יפה ונקשר שעשי"י דכשר, ומהכי תיתי לומר דבמקום שעושה טריפה גריעי טפי ממקום שאין עושה טריפה, דאיכא מסתברא דהדין שהבשר יפה במקום שעושה טריפה הוא לכ"ע ממש הוא כשר בלי פקפוק ורק מצד המנהג שהביאו רק האגור מטריפים, משא"כ באיכא ריעותא במקום שאין עושה טריפה אף דהוה דין דרבנן, מ"מ בעינן התם עו"ב חו"ר לכו"ע דהוא דין הש"ס, וא"כ בדאיכא ריעותא איכא חשש טפי שמא יצא דרך נקב קטן. ואם בכ"ז מסתפק הט"ז בשעשי"י אין סיבה מדוע לא יספיק שעשי"י כשהעו"ב יפה במקום שעושה טריפה ומותר לכל הפוסקים, ואף שהט"ז לא כתב בפירוש חידושו של הש"ך, קרוב הדבר מאוד למילף חידוש זה מדבריו מכלל.

(ד) ואחר העיון נלע"ד ברור יותר דהט"ז יודה להש"ך וכדאמרן, דהנה על מש"כ הרמ"א ויש מחמירין ואוסרין אף אם עו"ב חו"ר, כתב ע"ז הט"ז (ס"ק ח') דקאי הרמ"א אנשברה במקום שעושה טריפה, אבל במקום שאין עושה טריפה מודה למחבר דבעו"ב חו"ר כשר, והש"ך (בס"ק י"ב) חולק עליו בזה, וכן מובא בפמ"ג מחלוקת זו. וא"כ ע"כ מוכרחין למימר דמה שכתב הט"ז (בס"ק י"א) דבנשבר במקום שאין עושה טריפה לא בעינן שאשי"י אלא אפי' שעשי"י דבאין עו"ב חו"ר

מיירי, דאל"כ לא בעינן כלל נקשר וכמו דאמרינן לדעת המחבר, דבמקום שאין עושה טריפה הרמ"א כהמחבר סבירא ל' לדעת הט"ז, וא"כ הדברים ק"ו, ומה נשבר במקום שאין עושה טריפה אף דהוה דינא דרבנן, מ"מ מדינא דהש"ס (חולין דף ע"ו) בעינן עו"ב חו"ר בכ"ז באם נקשר אף שעשי"י אזי מותר האבר אף שאין עו"ב חו"ר, אע"פ דכל דינא דנקשר אינו מדינא דגמרא, אלא חידוש הגאונים. ומהרי"ק פ' את דבריהם דכוונתם לשאשי"י והסכים עמו בב"י ובמחבר, וכתב גם בב"י שכן מתבאר מתוך עובדא דרבנן קלונימוס שכתב ב'הגהות אשרי' בפ' בהמה המקשה, ולא חילקו בין מקום שעושה טריפה למקום שאין עושה אלא להכל נצרך שאשי"י, ואם כ"ז בא הט"ז ומחדש דבמקום שאין עושה טריפה א"צ שאשי"י ומספיק שעשי"י, אף דאין עו"ב חו"ר שהוא מדינא דש"ס וכדאמרן, א"כ ק"ו וב"ב של ק"ו בנ"ד במקום שעושה טריפה והעו"ב יפה מכל צד ונקשר שעשי"י, שהט"ז והש"ך מתמיהין על חומרא דהרמ"א שהובא בשם האגור אפילו בלא נקשר כלל וכלל. והפ"ח צווח ככרוכיא דאין זה אלא איבוד ממון של ישראל ומוסכם אצל כל הפוסקים דהוה חומרא גדולה מאד, א"כ בודאי ובודאי באם גם נקשר שעשי"י יודה הט"ז לש"ך דכשר בלי פקפוק כלל וכלל, וכ"ז נ"ל ברור.

(ה) והנה בעל הפ"מ בא גם עם טענה של חזי מה עמא דבר, כלומר דלא כש"ך אלא כהט"ז ובודאי כוונתו על מורי הוראה בישראל. וא"כ מי לנו גדולים בחכמה ובמנין כהח"צ והכו"פ וה'אמרי ברוך' וה'בית שלמה', כולם פה אחד קיימו וקיבלו חידוש הש"ך. ועוד נלע"ד דאם כדבריו דבעל הט"ז חולק על הש"ך א"כ איך לא לישתמיט אחד מכל הנך פוסקים שיזכיר דעת הט"ז בזה. וכולם ממש לא שתו ליבם לט"ז כלל ולא הזכירו דבריו אף ברמיזא, א"ו דסבירא ל' כמ"ש דבזה לא פליגי כלל ויודה הט"ז לש"ך בדיון זה.

(ו) ועד"ז נלע"ד ליישב בדוחק קצת מה שהקשו המהר"ם שיק ומהרש"ם מברזעאן ושאר אחרונים על הש"ך שכתב דמה שכתב רמ"א ודווקא אם לא חזר ונקשר, אבל אם חזר ונקשר נוהגין להכשיר, ומדלא כתב חזר ונקשר שאשי"י ש"מ כחידושו דא"צ שאשי"י בעו"ב יפה ומספיק שעשי"י. והקשו, הרי סיים הרמ"א וכתב וכמו שיתבאר וא"כ היכן נתבאר דין שעשי"י והלא בסי' י"ב מבואר רק דין שאשי"י והיא תמיהה מקיימת אך כדי לא להשוות למאורן של ישראל בעל הש"ך לטועה ח"ו בדבר המפורש, נלע"ד דהרמ"א דייק בלשונו הזהב וכתב: "וכמו שיתבאר" ולא כתב: "וכמו שמבואר" וידוע דלשון יתבאר פ' מעצמו, כלומר ממשמעות הענין מדיוק או מכללות יתבאר הענין, אבל לשון מבואר פ' שמבואר בפירוש, וא"כ אה"נ כוונת הרמ"א במה שכתב: "אבל חזר ונקשר" כוונתו כש"ך דאף שעשי"י והוסיף: "וכמו שיתבאר בסי' י"ב", והיינו דדווקא התם דאיכא עכ"פ ריעותא בעו"ב לדעת הת"ח אזי בעינן שאשי"י וחוששין להחמיר כמהרי"ק, אבל אם עו"ב יפה מכל צד דהיא גופא חומרא עצומה אף בלא נקשר כלל ואנן נוסיף עליה חומרא לחומרא דבעי דווקא שאשי"י, וכ"ש לפי מש"כ בסימן הקודם, דהרמ"א מודה כאן בשו"ע להמחבר דאף באין עו"ב חו"ר כשר בנקשר שאשי"י, א"כ בודאי התם דווקא בסעיף י"ב דאין עו"ב חו"ר מחמירין כדעת מהרי"ק, משום דכל דין נקשר הוא חידוש הגאונים, ומהרי"ק פ' דבריהם והוה ספיקא דאורייתא ממש, דהרי בנשבר במקום שעושה טריפה עסקינן וגם אין עו"ב חו"ר, א"כ אין לך אלא חידושו וכפי' מהרי"ק ולחומרא, משא"כ כשהעו"ב יפה מכל צד וכדאמרן. ואחרי משך זמן רב מצאתי שכיוונתי ל'באר היטב' שיישב כך בפשיטות דברי הש"ך אלא שהוספתי טעם לשבח.

ז) והנה אחרי כ"ז מצאתי בתשובות הב"ח (תשובה קל"ט) שכתב בסוף התשובה ז"ל: "ובא"ה כתב רמ"א סתם אפי' אם הוא עתה יותר עב וגדול שם מבמקום אחר כשר, עכ"ל הרמ"א. משמע בכל גוונא שהוא עב אפי' מושכבים זעג"ז דאל"כ הי' לו לחלק", עכ"ל הב"ח בתשובה וכוונתו להרמ"א בסעיף י"ב בהגה. ונפלאותי מאוד אם יצאו דברים אלו מתוך קולמוסו של רבנו הגדול הב"ח דז"ל המחבר והרמ"א בסי' י"ב: "נשבר העצם במקום שעושה טריפה וחזר ונקשר, ואין ידוע אם יצא רובו אם לאו כשרה, והוא שחזר למקומו הראשון ונתחבר שבר עם שבר יחדיו ידובקו. הגה: ואפי' אם הוא עדיין עב במקום השבר וניכר עדיין שנשברה כשר", עכ"ל הגה. וממשיך המחבר ז"ל: "אבל אם לא חזר למקומו הראשון אלא שני שברי העצם שוכבים זע"ז, זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה טריפה, הגה: וכ"ז מיירי שלא במקום צוה"ג", עכ"ל המחבר ורמ"א. ואם כדבריו היה לו לרמ"א להגיה בפירוש אחרי דברי המחבר שכתב אבל אם לא חזר למקומו וכו' טריפה, ולכתוב: ויש חולקים וס"ל דזע"ז כשר כמו בכ"מ איפה שחולקים בפירוש, דמאחר דהמחבר כתב בפירוש שטריפה, והוא הרמ"א חולק א"כ למה הוא נחבא אל הכלים וכותב דבריו דרך סוד, וגם לא על מש"כ המחבר דזע"ז טריפה, אלא על מש"כ המחבר קודם דבשאי"י כשר בא והגיה: ואפילו הוא עדיין עב וכו'. ומצאתי און לי בדברי הלב"ש בהלכ' טריפות עצמות סי' ד' שכתב שם ז"ל: "כל שנתדבקו השברים זה אל זה אפי' אם עדיין עב במקום השבר וניכר עדיין שנשבר כשר ומקרי שאשי"י", ובביאורו שם (בס"ק ט"ו) כתב דכ"כ הפוסקים הובא בהגה (סי' נ"ה סי"ב), הרי בהדיא כדכתיבנא.

ח) ועלה על רעיוני שאולי כוונת הב"ח על הרמ"א בת"ח דהלשון שמביא הב"ח מהרמ"א דומה יותר למש"כ בת"ח [ומ"ש הב"ח, ובא"ה כתב רמ"א, חסר בא"ה האות ו' וכוונתו ובאו"ה שהוא הת"ח]. אמנם גם שם אינו נראה כן, שאחרי שהביא בת"ח שם דינו של מהרי"ק דבעינן שאשי"י כתב ז"ל: "וכתב מהרא"י אע"ג דעדיין אנו רואים שבדאי נשבר הואיל וחזר ונקשה יפה כשר, וכ"כ האו"ה דאע"ג דעדיין אנו רואים שבדאי נשבר הואיל וחזר ונקשר יפה כשר, וכ"כ האו"ה דאע"ג דעדיין במקום השבירה עב יותר מבשאר מקום כשר", עכ"ל הת"ח. והנה אף דהב"ח בתשובה שם למד בדברי מהרא"י דא"צ שאשי"י, מ"מ בת"ח א"א לומר כן, דאחרי שהביא דברי מהרי"ק הביא דעת מהרא"י ואי ס"ל דחולקים היה צ"ל ומהרא"י כתב, דמשמע שחולק ולא לכתוב וכתב מהרא"י וכו', וכ"כ באו"ה וכו', ועוד הרי סופו מוכיח על תחילתו ודבריו בהגה בשו"ע שהם אחרונים כידוע מוכיחים, ובפרט דהלשון בת"ח משמע כן וכמ"ש, ופשוט הוא מאוד ואכמ"ל. וע"כ כמ"ש לעיל ליישב דברי הש"ך.

ט) איברא אי פליגי הש"ך והט"ז בהא פליגי, דמהש"ך נראה דבמקום שאין עושה טריפה מותר אפי' לעצמו רק כשעו"ב יפה מכל צד ונקשר שעשי"י, ולהט"ז נראה דאפילו כשאין עו"ב חו"ר ג"כ מותר האבר באם נקשר שעשי"י, ושורש מחלוקת זו הוא במה שהזכרנו לעיל, דלהט"ז לא קאי היש מחמירין אלא על מקום שעושה טריפה ולהש"ך קאי על הכל. וכן נראה מדברי הפמ"ג (ס"ק י"א) במשבצות, יעו"ש, וכן מצאתי אח"כ במנח"י כן בפ"י שכתב דלהש"ך בנשבר במקום שאין עושה טריפה אין להחמיר כלל, אם אין ריעותא בעו"ב ונקשר שע"ש. והט"ז (ס"ס נ"ה) מיקל יותר בנשבר במקום שאין עושה טריפה אפי' איכא ריעותא בבשר ג"כ כשר כל שנקשר יחדיו, אע"פ שלא חזר למקומו הראשון, עכ"ל. [והנה מה שהזכרנו לעיל דהמנח"י כתב בפירוש דהט"ז מיירי באיכא ריעותא], הרי כתב

בפי' דהט"ז מיקל יותר וכמ"ש, אלא דלדברינו ע"כ הט"ז מיירי באין עו"ב חו"ר והוא כתב דרך איכא ריעותא. ולענ"ד מוכרח כדברינו. וכן משמע בפי' בשו"ת טוטו"ד מהד"ת (סי' קפ"ח) דבמקום שאין עושה טריפה פליגי הש"ך והט"ז.

(י) סוף דבר הכל נשמע ומתקבל, דאם נשבר העצם, אפי' בעצם הקולית הסמוכה לגוף [ובלבד שהשבר יהיה רחוק מהגוף] והעו"ב יפה מכל צד ונקשר שעשי"י [דהיינו עצם על עצם התאחה והתחבר] יש מקום ושיטה מרווחת להקל אף בלא הפסד מרובה ויש על מה שיסמכו, זולת באם הוה מקום שיש מנהג בפי' להחמיר, אז אין להקל משום דהוה כדברים המותרים ואחרים נהגו בה איסור.

בס"ד,

בדין יתר כנטול

(א) המחבר בסי' נ"ה ס"ד פסק להלכה דיתרת רגל למטה מארכובה תחתונה – הוא כשר, והט"ז חולק על זה, דכ"ז ניחא לרמב"ן שפירש כל יתר כנטול היינו עם המקום הדבוק בו, אבל לרש"י דפירש כל יתר כנטול כל אבר העיקרי גם בזה טריפה. והש"ך (בסי' מ"א ס"ק ט"ז ובסי' מ"ז סק"ז) כתב דכל שיוצא למטה מארכובה התחתונה אינו יתר רק דלדול בשר בעלמא. ולע"ד הוא צע"ג, דהא בראב"ן (סי' רס"ד) כתב וז"ל: "אם היתרת רגל אינו מגיע לארץ ואינו מהלך עליו לא הוי רגל אלא דלדול בשר הוי וכשרה, ואם למטה מארכובה התחתונה הנמכרת עם הראש יוצאים שני רגלים, אפילו מגיעים לארץ כשרה, דלא מטריפים בהכי אם נטלה" עכ"ל. הרי דבאם אין מגיע עד לארץ נתן טעם להכשיר משום דאינו אלא דלדול בשר וכשהוא יוצא למטה מארכובה התחתונה לא הכשיר מטעם זה, רק מטעם דלא מטריף שם אם נטלה. הרי מפורש יוצא דוודאי הוי יתר רק שאין היתר מזיק שם.

ולע"ד נראה בדעת הב"י והרמ"א דס"ל בשיטת רש"י, דדוקא ביש אבר שלם יתר אז אמרינן דהוי כאילו ניטל כל האבר העיקר, אבל באם היתר הוי רק מקצת אבר אז אמרינן רק דהו"ל כאילו ניטל מאבר העיקר בכמות חלק כזה שיש בהיתר, וממילא אם היתר הוא באותו חלק מהאבר שאם ניטל שם האבר העיקר אינו מזיק, כגון ביתרת למטה מארכובה תחתונה אינו מטריף גם לרש"י. ונמצא גם חומרה באם הוא אבר שאם ניטל כולו כשר ובניטל מקצתו טריפה, כגון בטחול הוא טריפה דהו"ל כאילו ניטל מקצת האבר העיקר ולא כולו. הגם שהרמב"ן ותלמידיו לא הבינו כן בדעת רש"י, נלע"ד מוכח כן ממה שפירש רש"י בחולין (דף נ"ח, ב') בגובתא דהוי מעבר מבי כסי לכרסא דטריפה וז"ל: "ויתר הוא וכאילו ניטל אחד מן המעים כנגדו הוא דכל יתר כנטול דמי" עכ"ל. והנה תיבת 'כנגדו' הוא לכאורה מיותר דהו"ל למימר כאלו ניטלו הדקין וכמו שפירש לפני זה ביתר רגל, דיתר אחת כחסר אחת. א"ו נראה משום דהאי גובתא הוא רק דבר קטן ומקצת אבר ל"ש לומר כאלו ניטלו כל הדקין רק כאלו ניטל כנגדו חלק כמו זה מעיקר הדקין ובזה מובן שפיר אע"ג דהראב"ן פירש כרש"י דיתר הוי כחסר כל האבר, מ"מ מכשיר באם יוצא למטה מארכובה התחתונה, משום דלא נחשב כחסר רק כנגדו דהיינו מארכובה תחתונה ולמטה ושם אין חסרון מזיק.

(ב) וכן נראה מהבה"ג שס"ל ג"כ כרש"י בפירוש כל יתר כנטול דמי, וכמו שכתב הרמב"ן והוא כתב בדין שני בני מעיים שהם טריפה דחזינן למקום כאלו

ניקב מעיא עכ"ד. ומה צריך לנתינת טעם דהוי כניקב תיפול"ל הא כל יתר הוי כחסר, א"ו משום דנטרף גם במקצת יתר, ושם אין שייך להטריף משום חסר רק מטעם דאם ניטל כנגדו הו"ל כניקבו הדקין. וכן נראה ממש"כ הרא"ש בתשובה (כלל כ' ס' ט') שהביא שם שני הפירושים בענין כל יתר כנטול דמי וכתב אחר כך וגדולי ארצנו פירשו כאלו נטלו שתיהן דהיינו כפירש"י. ובתשובה (ס' י"א) כתב במעי קטן שיצא מהדרא דכנתא ויש להסתפק אי אמרינן כל יתר כנטול דמי והו"ל כנקבו הדקין. ולכאורה תמוה דהא לפני זה כשכתב שהעיקר בפ' כל יתר כנטול הוא דהוי כאלו נטלו שתיהן וא"כ הו"ל כאן דהו"ל כנטול הדקין ולמה אמר כנקבו הדקין, א"ו משום דמעי קטן הוי רק כנטול כנגדו, ואינו מיטרף רק מטעם דהו"ל כנקבו הדקין. וכן ס"ל לטור דהא פוסק אפילו לקולא כדעת רש"י בפ' כל יתר כנטול, ובכ"ז פסק דאם יוצא היתר למטה מארכובה תחתונה הוא כשר.

וכן מצאתי בר' ירוחם וז"ל (בנתיב מ"ו אות ח"י): "יתרת רגל טריפה דכל יתר כנטול דמי ופירש"י וכו', ולפירושו אפילו היה היתר למטה מארכובה העליונה טריפה אפילו שאם תיחתך שם בידי אדם באותו מקום כשירה כאשר אכתוב. ורמב"ן פירש שם וכו', ולפי פירושו הוי זה כשר, ופירש"י נראה עיקר וכן הסכמת האחרונים. ויש מי שפירש דאפילו לדברי רש"י דוקא כשהיתר למטה מצומת הגידין וכן נראה עיקר, וכן נראה דעת הרא"ש עכ"ל. ולכאורה תמוה דאם כשהיתר למטה מצומת הגידין שהוא טריפה. אולם כונתו, דהנה הצומת הגידין מתחילין בתחתית השוק בצד הסמוך לארכובה התחתונה וכלין בצד בעליון מהשוק הסמוך לארכובה העליונה, ולכך כתב תחילה שיטת רש"י לפי מה שהבין בדעתו הרמב"ן, והוא דאפילו ביתר במקצת אבר אמרינן דהו"ל כאילו ניטל כל האבר העיקרי, רק ששינה מלשון הרמב"ן, דהרמב"ן נקט הנ"מ בין פירושו לפירוש רש"י באם היתר רגל יוצא למטה מארכובה התחתונה, ור' ירוחם נקט הנ"מ בכל מקום מהרגל שהוא למטה מארכובה עליונה חוץ ממקום צומת הגידין. והוא תלוי במחלוקת רש"י עם שאר ראשונים, דרש"י פסק בנחתך הרגל למעלה מארכובה תחתונה טריפה, והחולקים עליו ס"ל דאינו טריפה רק בנחתך למעלה מארכובה עליונה, כמפורש מחלוקתם בחולין (דף ע"ו) בראשונים שם, ולכך הרמב"ן נקט הנ"מ שבין פירושו בענין כל יתר כנטול לבין פירש"י שיעלה יפה גם לדעת רש"י, דכשנחתך למעלה מארכובה התחתונה טריפה וא"כ לדעת רש"י גם אם יפרש בענין כל יתר כנטול דמי כהרמב"ן מ"מ הי' טריפה באם היתר יוצא למעלה מארכובה תחתונה, דהא אם נחתך שם טריפה לדעת רש"י, לכך נקט הנ"מ באם יוצא היתר מארכובה תחתונה ולמטה, דשם אם נחתך כשר. ויצא נ"מ דלפירוש רמב"ן אין יתר מטריף שם, ולפירוש רש"י מטריף יתר גם שם.

אולם הר' ירוחם פסק כהחולקים על רש"י, וס"ל דכל שנחתך העצם למטה מארכובה עליונה כשר, ולכך כתב הנ"מ בין פירוש רמב"ן לפרש"י דאם יצא הרגל בכל היתר למטה מארכובה העליונה, דלפרש"י בענין כל יתר כנטול הוא טריפה, גם לדידן שחולקים על רש"י בנחתך העצם שם וס"ל דכשר מ"מ ביתר הוא טריפה, ולפירוש הרמב"ן הוי כשר, דהא גם אם נחתך שם

כשר. ותו כתב, דכ"ז לפי מה שהבין הרמב"ן בדעת רש"י, אבל יש מי שפירש דלדין לחולקים על רש"י וס"ל דאם נחתך למטה מארכובה העליונה הוא כשר, אפילו לפרש"י בענין כל יתר כנטול דמי, מ"מ אם היתר עומד למטה מארכובה עליונה ולמעלה מצומת הגידין הוא כשר, ורק אם עומד למטה מצומת הגידין דהיינו למטה ממקום שכלין הצוה"ג וכוונתו כנגד צוה"ג אז הוא טריפה, וכלפי שאמר תחילה דלפרש"י בכל מקום שעומד היתרה למטה מארכובה העליונה הוא טריפה, כתב דלפי היש מפרשים אינו טריפה אלא אם הוא גם למטה מארכובה העליונה הוא כשר. וסברת היש מפרשים הוא דלא אמרינן במקצת אבר כל יתר כנטול כל האבר רק כאלו נטול כנגדו, ולכך כיון דלדין בנחתך הרגל למטה מארכובה עליונה ולמעלה מצוה"ג הוא כשר, מאחר דאם נחתך שם כשר ולא אמרינן כאילו ניטל כל הרגל רק כנגדו וכתב ר' ירוחם שכן עיקר ושכן נראה מדברי הרא"ש.

(ג) אולם עומד לנגדנו מש"כ הרא"ש בפרק אלו טריפות (ס' נ"ד) דלאחר שהביא דעת רש"י כתב וז"ל: "והרמב"ן ז"ל כתב דלא אמרו יתר אחת כחסר אחת אלא כאלו ניטל היתר בידי אדם ומקומו עמו. וכל שאלו ניטל בעיקר האבר טריפה השתא נמי טריפה, ואם היתר רגל למטה מצומת הגידין כשירה, ופרש"י עיקר" עכ"ל. הנה נראה מדבריו דדוקא לפירוש הרמב"ן הוא כשר ביצא למטה מצומת הגידין, אולם י"ל דהעתיק רק לשון הרמב"ן שהבין כן בדעת רש"י אבל הרא"ש לעצמו לא ס"ל כן כדמוכח מתשובותיו וכדס"ל לתלמידיו הטור ור' ירוחם.

מיהו לענ"ד, כשנדקדק אין צריכין לזה, דהרמב"ן לאחר שחידש פירושו כתב, לפיכך יתרת רגל למטה מארכובה תחתונה ויתרת כבד למטה ממקום מרה וחיותא, וכן שני כבדים תלויין ואין נוגעין זה בזה כלל כשר, ושני טחולין הדבוקין כסומכי' טריפה, וכן העתיקו דבריו הרשב"א והר"ן, וא"כ יפלא למה נקיט הרא"ש רק הנ"מ בין אם יוצא למטה מצוה"ג ולא אינך נ"מ וגם הרמב"ן כתב לפיכך והרא"ש כתב ואם, א"ו מזה נראה דלא חש הרא"ש לבאר נ"מ היוצאים בין פירוש רש"י לרמב"ן מאחר דהוא פוסק כרש"י, ורק השמיענו חידוש דביוצא למטה מארכובה תחתונה כשר לכ"ע, ודלא כרמב"ן שהבין שרש"י מטריף בזה, דרש"י ס"ל דבמקצת אבר לא אמרינן כאילו ניטל כל האבר העיקר.

וכ"מ ממש"כ ב'תורת חטאת' (כלל פ"ו, ס"ד) שכתב שם, אם יש לה ג' רגלים טריפה, דכל יתר כנטול דמי וכאילו חסר רגל אחד, והוא שיהיה זה היתר מראש עצם התחתון ולמעלה לכל מקום שהוא מחובר שם טריפה, כן הוא הסכמת הפוסקים דאינו מזיק יתרת בפרק התחתון עכ"ד. הרי כתב יתר אחת כחסר אחת שהוא כפירוש רש"י, ומיד באותו דיבור העלה להכשיר ביתרת למטה מארכובה תחתונה.

(ד) הרמ"א (בסי' נ"ה ס"ד) פסק, דאם יתר רגל עומד שלא במקום רגלים אינו מקרי יתרת ולא הוי רק דלדול וכשר. ולענ"ד הגם שכל האחרונים

נמשכו אחריו בפסק זה, מ"מ צ"ע אם לסמוך ע"ז, כי מדברי בעל העיטור במעשה שיצא כעין סני דיבי משליש המעיים, מוכח להדיא דמטריף משום יתר גם אם עומד שלא במקומו, וכן בשו"ת מבי"ט (תשובה קנ"ט) כתב מפורש ביתרת בדקין שנראה כעין שני דיבי טריפה, דהא אמרו כל יתר כנטול דמי אין בו חילוק בין קרובים לרחוקים, משמע דגם אם עומד שלא במקום הראוי לאותו אבר הוא מטריף. וכן מצאתי ב'שלטי גיבורים' לאחר שהביא דברי הראב"ן שאם עומד היתרת שלא במקום הרגלים כשר, כתב וז"ל: "ושאר הפוסקים לא כתבו כן ולא הזכירו חילוק זה כלל אלא כתבו בסתם יתר רגל טריפה וצ"ע" עכ"ל. ובהיותי בזה לא אמנע להעיר על השמטת הרמ"א מה שכתב הראב"ן שאם אין רגל היתר מגיע עד לארץ שהוא כשר, ומאחר שהביא כל דברי הראב"ן בענין זה והשמיט להביא זה, נראה שאין דעתו לסמוך ע"ז להלכה וצ"ע.

בדין יתר כנטול -

מכתב תשובה מהרה"ג ר' בנימין אדלר שליט"א

בס"ד. ח"י תמוז תשל"ח

למעכת"ר הרב הגאון
מהרב"ב רושגולד שליט"א
יהודה הלוי 19 בני-ברק

שלמא רבא למר ולתורתו.

קראתי בכל לב אמרותיו הטהורות בהדי כבשי דרחמנא, סוגיא חמורה של יתר כנטול דמי, ולי מה יקרו אמרותיו הנאמרות בטוטו"ד, גלייא לדרעיה ונפל נהורא.

ולישרי לן מר להעיר הערה קטנה, דהנה הלכה זו שהעלה מע"כ לאסור יתרת רגל שלימה הדבוקה לארכובה - מופרכת מדברי הטוש"ע סי' נ"ה סעיף ד', שכתבו: "אם יש לה ג' רגלים טריפה וכו' והוא שיהיה זה היתר מראש עצם התחתון ולמעלה", אשר לכאורה משמע שמדובר ברגל יתירה שלימה ובכ"ז אינה אוסרת אא"כ הוא דבוקה מראש עצם התחתון ולמעלה.

אולם לולא דמסתפינא הייתי מפרש דברי הטוש"ע, שלא כפי שפירשוהו כמה אחרונים, דמש"כ "והוא שיהיה זה היתר מראש עצם התחתון ולמעלה" - לא בא לומר שהיתרת תהיה דבוקה לראש עצם התחתון ולמעלה, אלא ר"ל שהיתרת לא תהיה בצורת ארכובה בלבד, אלא שהיתרת זו תהיה בצורת ראש עצם התחתון ולמעלה. ולפום ריהטא כ"מ בביאור הגר"א.

ואם כנים אנחנו בזה, הרי דברי הטוש"ע ברור מלל, כמסקנת כת"ר להלכה ולמעשה.

כבר שלחתי לכב' את בירורו ההלכתי בנידון יתר במעי.

מנאי המברכו בכל הטוב

בנימין אדלר

בס"ד, י"ט אלול תשמ"ו לפ"ק

כב' הרב הגאון ר' משה קורצטג שליט"א
דיינא רבה דק"ק יהנסבורג והמחוז

נעימות בימינו נצח.

ראשית אדרוש בשלומי ובשלום כל חברי הבד"צ שליט"א, מקוה שהכל בעזשי"ת כשורה, כה יתן ה' וכה יוסיף עליהם רבות בשנים בטוב ובנעימים, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

הי' לי הזדמנות לשוחח עם הגר"ש וואזנר שליט"א בענין בקורי אצלכם וגם הראיתי לו את ההמלצות שכתבתי ואמר שכדי לחזק העניין הוא מוכן לחתום עליהם..... וכונתו רק לחזק.

לכן הנני שולח לכם את ההמלצות בצירוף דבריו וחתימתו של בעל שבט הלוי שליט"א

ואסיים בברכת שיכתב ויחתם בסש"צ לאלתר לחיים טובים,

מינאי ידידכם עוז

ברוך בנימין רושגולד

המלצות ודין וחשבון על מצב הכשרות פה יהנוסבורג ת"ו:

- א. השחיטה חיבת להתבצע כשהעוף בידו של השוחט או לפחות על שולחן וכדומה ופועל מחזיק ברגליו ובכנפיו אך לא באויר.
- ב. רצוי מאד לבטל השחיטה כשהעוף על השרשרת ועד שיבוטל יש להתקין מפסק לידו של השוחט וכן חייבים לדאוג שפרפורי העוף לא יפריעו לשוחט.
- ג. השחיטה בגסות מתבצעת היום במקום חשוך ויש להאיר את המקום.
- ד. השחיטה בגסות צריכה להתבצע ע"י השוחט כשלידו בודק סכינים עם לפחות ב' סכינים מוכנים ורצוי מאד שבודק הסכינים או שוחט נוסף יעמוד להסתכל על השחיטה.
- ה. מהירות השחיטה רצוי לא יותר מארבעים ראש לשעה. במהירות זו רצוי להחליף שוחט אחר שעה, ואחרי שעתים הפסקה מוחלטת של השוחט ובודק הסכינים לפחות לחצי שעה.
- ו. כן שהשחיטה מתבצעת בשני מסלולים בעת ובעונה אחת אך היות וקרובים הם זה לזה, מספיק בודק סכינים אחד לשניהם אך מוכרח להיות אצלו לפחות ב' סכינים מוכנים לבר מסכיני השוחטים וכן שישתדל לראות השחיטה.
- ז. יש לחייב להחזיק הראש במזלג המיועד לכך בשעת השחיטה ומבלעדי זה אין לשוחט לגשת לשחיטה. וכן רגלי הבהמה צריכים להיות קשורים כדבעי כדי שלא יפחד השוחט.
- ח. אין להכשיר שום בהמה שראשה או רגלי' השתחררו ממקום תפיסתם בשעת שחיטה.
- ט. כשנתנבלה בהמה בשחיטה יש לכתחילה לסמנה בחיתוכים בג' מקומות בבהמה ולפחות בב' מקומות שונים והבודק מטריף אף כשמוצא חיתוכים רק במקום אחד אך על הבודק לחפש אחר הסימנים בג' או בב' המקומות המוסכמים, ורק כשלא מוצא שום סימן באחד מן המקומות הנ"ל יעשה בדיקת פנים.
- י. החתמת הבהמה בסימן הכשרות צריכה להעשות ע"י משגיח ולא ע"י השוחט כך שהשוחט יתרכז רק במלאכת השחיטה והבדיקה. וכן טוב הדבר שיצטרך השוחט לומר בפיו למשגיח המחטים בהמה זו כשרה או טריפה וזה מונע טעויות כידוע. ואין להחתים לפני בדיקת חוץ.
- יא. המנהג כן לבדוק בדיקת חוץ רק בראיה ויש להם על מי שיסמכו ה"ה הרמב"ם וש"פ ראשונים וכ"ד הרמ"א והש"ך והגר"א ופר"ת ועוד אחרונים, אך יש להשוחט לעיין היטב בריאה בכל צדדיה וכמו שהעיד בעל 'זבח שמואל' שהי' זקן מופלג ושו"ב מובהק בקהילה גדולה ליסא וכתב דצריך דוקא להוציא הריאה לבדקה במראית עין אף שלא הרגיש שום ריעותא, דכמה פעמים בדק ולא הרגיש בפנים רעותא וכשהוציא הריאה מצא בה טריפות גמורה. כ"ה בב"ד. וא"כ ק"ו וב"ב של ק"ו כשעושים הבדיקה כשהבהמה תלוי ברגלי' והשוחט פעמים שרגליו קצרות קצת מלהגיע בקלות לכל צדדי הריאה כשהבהמה תלויה, אם מחמת קומתו ואם מחמת קטנות הבהמה ובפרט שהבדיקה מתבצעת תוך כדי נסיעת הבהמה על

הליין ואף שהנסיעה היא איטית ביותר. ע"כ אין להקל ראש בבדיקת חוץ ואף שהבודק פנים לא מצא שום ריעותא יש להבודק חוץ להפוך הריאה בכל צדדיה ולעיין היטב אם אין ריעותא בריאה.

יב. בישראל מצוי שנטרפה הבהמה מחמת נקב בכרס ע"כ נבדק גם כל כרס באם תחוב בו מחט או מסמר וכדומה וגם כאן מצוי הוא ויש להזכיר השוחטים שישימו ליבם על כך.

יג. בדיקת צומה"ג צריכה להתבצע בצורה זו: כל מגדל שמביא עופות לשחיטה צריכים לבדוק עשרה עופות הראשונים באם לא נפסקו צומה"ג והוא ע"י חתך ברגל למטה בארכובה התחתונה ולעיין שם או לחתוך בשוק ובאם אין מוצאים פסיקת גידים אזי אין חיוב מדינא לבדוק יותר ממגדל זה. אך כיון שפעמים יש עופות עם ריעותות גלויות וברורות במקום צומה"ג לכן טוב שימונה איזה פועל שישגיח על כך להוריד עופות אלו לבדיקה והפועל צריך לדעת שבאם ימצא רגל שיש בה ריעותא ינוכה לו זאת ממשכורתו ובאם כשבדק עשרה מצא עוף אחד שנפסק גיד אחד יש לו לפתוח עוד עשרה ובאם אינו מוצא גיד נפסק אזי אין כבר חיוב בדיקה וכדאמרן.

יד. אין לעשות מליגה במקום שיש דם. לכן, באם יש צורך במליגה עדיף לעשותה אחר המליחה בזמן שהעוף נקי כבר ובאם א"א בזה ומולג במקום שיש דם, יש להעניש הפועל ולחתוך העור במקום הדם ולזורקו.

טו. יש לחתוך או להוציא את גיד הדם שנמצא במפרקת העוף ועדיף לחתוך לגמרי חלק קטן מהמפרקת סמוך לראש ולזורקו ובזה מרויחים ב' דברים: א. חתיכת הגיד שבמפרקת, ב. דבמקום השחיטה במפרקת שם תמיד נצרר הדם ובשיו"ע מובא שיש לחותכו וכן בכ"מ שיש צרירות דם.

טז. יש להקפיד לעשות שיהי' תחלופת מים במי השריה לפני המליחה דאף דמתירים לשרות במי פירות אך בדם כ"ע ל"פ דאסור. ואין למלוח קורקבנים עם מפרקות דבקורקבנים בעי זהירות יתרה.

יז. יש לנקות העוף במברשת לפני שריתו ובאל"ה הוי מולח העוף עם דם בעין שמבליע הדם ולא מפליט ובישראל יש התזת מים חזקה וגם וואקום השואב לתוכו כל ליכלוך ואח"כ שורים העוף.

יח. יש להיזהר שפתח העוף יהי רחב שיכנס שם מלח כדבעי. וכן יש למלוח בתוך העור סביב למפרקת ובכ"מ שיש קריעה בעור יש להכניס שם מלח, אך פתח העוף יהי רק עד לפני עצם החזה.

יט. אין לקחת להיות משגיח זקנים או כאלה שאינם שלימים בדעתם וכל העושה כך הוא פוגע בכשרות בלי ספק ואין תירוץ של רחמנות תופס כלל וכלל. השגחה אינה ענין לעזרה סוציאלית אלא מקצוע אחראי ביותר וא"כ אין הוא מקום למושב זקנים וידוע מש"כ בדרשות הר"ן על זקני ת"ח וכו'.

כ. יש לדאוג לרווחתו של השוחט והמשגיח כי ברווחתם יש תועלת עצומה לכשרות ובעיקר צריכים המה לדעת כי הרבנים עומדים מאחורי גבם ומוכנים לעוזרם בכל עת ואז יש גם לדרישת הרבנים מהם השפעה רבה מאד. והדברים אמורים הן בדברים הנוגעים לגוף והן בדברים הנוגעים לממון ואך בדרישות שאין לאל ידם של הרבנים לבוא לקראת השוחטים כגון בענייני כספים וכדומה, אולם על השוחטים להרגיש שהרבנים עשו ועושים בכל כוחם עבורם רק קצרה ידם מלהושיע. אבל עם כל זאת כשרואים הרבנים על שו"ב או על משגיח שאינו ראוי לתפקידו אין להסס

לפטרו אף שטפלי תלויים בו והמה במספר ח"י דהזן ומפרנס לכל ידאג לפרנסו ואנו לדאגת הכשרות עינינו וזה תפקיד הרבנות ואין אנו לשכת התעסוקה. וידוע מש"כ הטוטו"ד על השוחט מברדיטשוב דמדוע נחוס על שו"ב אחד ולא נחוס על אלפי נפשות מ ישראל שנגעלים במאכלות אסורות בגללו יעוי"ש בח"א דברים כדורבנות בענין זה. וידוע גם מה שקרה אצל ר' מאיר שפירא זצ"ל ושמעתי זאת מהגר"ש וואזנר שליט"א שהי' נוכח בשעת מעשה וכך נהגתי בעצמי כמה וכמה פעמים ורק בזה נשמור על כשרות הבית היהודי.

כא. כשמתעורר אצל שוחט שאלה על סכין צריך הוא לחשב מתי בדק הסכין באחרונה וכל העופות שמבדיקתו צריך לצוות להשהותם במקום מיוחד עד שיעשה שאלת חכם על הסכין. ולפלא בעיני שעד היום לא נשאלה שאלה כזאת. אבל צריך לדעת שחלילה וחלילה מלגעור בשוחט שקרה לו מקרה לא טהור ונטרפו בגללו אפי' כמה מאות עופות דבזה אנו מכניסים את השוחט בנסיון גדול והקולר תלוי בצווארנו. רק שיש להזהיר ולעורר להרבות בבדיקת הסכין בשעת השחיטה.

בעזה"י,

ראיתי התקנות והערות לכשרות שהציע כבוד הה"ג המופלג ר' ברוך בנימין ראשגולד שליט"א מפ"ק – וכולם דברים של טעם וזהירות מאיסורים ומכשולים – והואיל שנכתבו ע"ד כל הרבנים שליט"א, גם אני מאשר עיקר הדברים לטובה.

**ע"ז בעה"ח י"ג אלול תשמ"ו לפ"ק
מצפה לרחמי ה'**

**שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ זכרון מאיר בני ברק.**

בס"ד, מנחם אב תשע"ה

אישור כשרות למהדרין

הריני לאשר בזה כי עוף, חודו וחלקיהם המיוצרים תחת השם

"פלייש Fleisch"

במשחמות 'עוף הנגב' ו'הוד חפר'

מיוצרים למהדרין מן המהדרין – 'חלק גלאט'
בהשגחתי ובפיקוחי כרב האחראי.

שחיטת העופות נעשית במתינות (במהירות שאינה עולה
על 12 לדקה) ואחריה בודק מיוחד על שחיטת הסימנים
ובדיקה מחשש הגרמה כמבואר בפוסקים.
העופות מלולים בגידול מיוחד עם פיקוח זריקות.
העופות נבדקו בקפידה ונמצאו נקיים ללא 'מיעוט המצוי' (לחומרא)
של ריעותות בכשרות הריאות וצומת הגידים.
עבודות השחיטה והבדיקות
נעשות ביישוב הדעת בידי צוות שוחטים ובודקים יר"ש.
הבשר וחלקיו הודחו ונמלחו כדין למהדרין מן המהדרין.

קווי הייצור מוכשרים לפסח
והם ראויים לאכילה גם בחג הפסח למהדרין.

ועל כן, ראויים הם לעלות לכתחילה
ובהידור על שולחן מלכים
ויאכלו עניים וישבעו.

תוקף התעודה עד ער"ה תשע"ז